Rođen sam u Sasini kod Sanskoga Mosta
3. VI. 1896. na Tjelovo.

Moji roditelji i dva brata moga oca Josan i Niko živjeli su kao jedna brojna seljačka zajednica. Moj otac imao je ime Mato a svi su ga zvali Maćun. Majki je bilo ime Marija r. Tomić

Djed
Anto (Tunja)

Niko	Mato	Josan
-djeca:	djeca:	djeca:
1. Delfa	1. Marijan	1. Petar
2. Luka	2. Jela	2. Pino
3. Mile	3. Jure	3. Dragica
4. Vida	4. Zorka	4. Jakov
5. Anto	5. Petar	5. Anka
6. Srećko	6. Petar	6. Bosiljka
7. Jakov	7. Ferdinand	7. Ruža
8. Mirko		8. Fanja

Tikina žena bila je Marija Božić iz Krkojevaca a Josanova Ruža /u-£ Matić iz Gornjeg sela.

Ljevari su doselili od Livna u drugoj polovici 18. stoljeća Zvali su se Erceki a i danas ima Erega u Livnu i okolici. Prezime Ljevari nastalo je vjerojatno od nekvalitetnog izgovora Livnjaci - Ljevnjaci - Ljevari ili kako neki hoće - od njemačke riječi Gjeßer (lijevac) jer su talili (lijevali) željeznu rudu. Mislim da je prvo mišljenje vjerojatnije od drugoga.

Što se je potaklo da ^<af**^^ livanjski kraj U~ ovamo doseli, ne bih znao ali mogu nagađati: U turskoj carevini u ono doba

a i prije i kasnije sve do okupacije Bosne 1878. nije bilo poredka Sjetimo se 1<pU+u^^ tog stoljeća kada su djedovi Gradišćanskih Hrvati napuštali svoja domove i ogništa i zauvijek otselili da spase goli život. Iz Like i Primorja 1520-1527 - Gacke i Krbave - Senja i Orlovca (oko 10.000) 1537-1547) Godine 1532 -ASM sa područja Kupe oko 10.000 Godine 1537-1547 sa područja Une i Kupe 40.000 Godine 1565-1579 sa područja Kladuše i Slunja 60.000 To su veće skupine a pojedinci i manje skupine nisu mogli seliti daleko nego su iz Bosne preko Dinare bježali u Dalmaciju a preko Une u Liku a jk reko Save u Slavoniju. Luka Vukalović u Martićevoj pjesmi ne mogući podnositi turskoga zulmna odmeće se u hajduke i pri odlasku opraštajući se sa svojom Ljubom, koja je pred porodom:

Ljubo moja ili moje uzdanje
Ako Rog da pa muško porodiš.
Lijepo ime Učefe- <^IA^UPJ&***^ mu
Ne bil bolje vidjevao dane
Neg što mu ih vidjevo babajko

Može se reći da su naši krajevi kroz cijeli srednji vijek bili ratno područje, gdje se haračilo, rušilo, žarilo i palilo U tursko doba tko nije htio preći na islam, nije mu bilo dobro Narod se sa puteva sklanjao u brda i vidimo da našega svijeta nema nastanjena po plodnim ^i:^:^^ nicama osim u u Posavini a i tamo su u glavnom doseljenici iz drugih krajeva. Svijet je tištila i trećina i desetina koja se davala begovima i spahijama pa je usljed skrajnjega siromaštva morao seliti trbuhom za kruhom pa vjerujem da su bježali sa svojih sjedišta ne samo oni koji su skrivili vlasti te bježali u druge krajeve da zabace trag nego i siromasi koji su u ratnim nepogodama ostali beskućnici. Istini za volju moram napomenuti da je turska vlast sa rudarima lijepo postupala. Trebalo joj je gvožđa željeza. Pričao mi je pokojni otac da su rudari plaćani u zlatu. Možda su livanjski Ercezi za to saznali - vjerojatno preko svećenika da rudari bolje, bogatije i udobnije žive nego ostali svijet

Iz su se livanjski Erceži za uvijek oprostili sa onim svojima koji ostaju i doselili, kako sam spomenuo u Sasinu polovicom 18 stoljeća Negdašnji Sasi bili su djelomično ili otselili ili se asimilirali sa domaćim svijetom tako da na njih potsjećaju samo izvjesne njihove riječi i izraz i jedan jedini njihov potomak Egerdžija odnosno Egredžija kako ga naziva domaći svijet. Egredžije su došli od grada Egera a njihovi potomci stanuju u Sasini između Ljujića i Borzića.

Brzo nakon dolaska u Sasinu, vjerojatno ne našavši zaposljenja, neki su Livari otselili u okolna sela Banje Luke te ih danas ima u Motikama, Prijećanima, Žalučanima, Stranjanima, Petrićevcu pa i samome gradu Poznato im je da su doselili iz Sasine.

Otac moj imao je sestru Ružu koja je bila za nekoga Tomića koji je dosta rano umro a ostalo iza njega dvoje djece Tomo i Klara Kao udova vratila se sa djecom braći i provela je neko vrijeme kod njih a onda se udala za (pokojnoga) Peru Banovića u Krnjare u blizini Sanskoga groblja Zgrede. Sin joj Tomo bio je dugo vremena zaposlen kod banjalučkog trgovca Marijana Markezinovića a onda se vratio u Krnjare Klara se kao djevojka udala za Ivu Banovića sina Matina u Jandrijeviće Muž joj Ivan otselio je u Ameriku a ona sa dvoje muške djece ostala kod svekra Mate. Kad umrla ja sam vodio njezin sprovod u krnjarsko groblje

Moj djed Tunjo ima je brata /

Matulu

Anto	Jurko	Ivo
djeca	djeca	djeca
1. Mato	1. Ruža	1. Anto
1. Ivo	2. Joso	2. Ciro
3 Ljuja		
4 Jela		
5 Joso		

Y

Anto Antić stanovao u Dolini, Ivan u Stranama a Furko pokraj Tunjine kuće

O Matuli kasnije opširnije!

Djed Tunjo umro je u prolj. 1905. godine. Vraćući se iz škole kod Klašnice susretem Niku sina Lukaća Tomića; on me odvoji od ostalih učenika, potiho mi saopći da mi je dido umro, a on ide župniku da dojavu njegovu smrt. Dobro se sjećam da je slijedećega dana došao župnik Fra Vladimir Matijašević i njegov mladi kapelan Fra Jozo Loparević i vodili sprovod u groblje Zimzelenu

Djed Tunjo pod stare dane nije mogao obavljati teških poljskih poslovao nego je čuvao ovce pa se dobro sjećam kako dođe jednoga jesenskoga dana kući pa saopći da mu je vuk zaklao jednu ovcu. Umro je u 90toj godini života kako sam vidio u matici Umrlih u Sanskom Mostu.

Pošto je zajednica bila brojna sa preko dvadeset osoba (čeljadi) otac i stričevi podijelili su poslove tako da je otac vodio dućan, stric Josan vodio ljeti stoku i upravljao glavnom kućom dok je stric Niko ljeti i u proljeće vodio brigu o obradi zemljišta a zimi u trećoj kući sa svojom porodicom timario stoku u štalama

Goveda, ovce, koze i svinje imale su svoje čuvare koji su se zvali čobani. Kako je osnovna škola bila daleko u Sanskom Mostu sva ženska djeca a neka i muška nisu pohađala školu, zato su morala čuvati stoku, blago, sermiju kako se to onda nazivalo. Ovce i koze ljeti su po noći spavale u torovima ograđenim ljesama a goveda u oborima ograđenim živskama. Torovi i obori su premještani s vremena na vrijeme da stoka svojom mokračom i izmetinama tori (gnoji) zemlju. Svinje su imale svoje svinjce, ljeti kod kuće a ujesen u šumi na Ravnama gdje se hranila bukovim žirom. Na vrhovima Sasine nalazile se šume obrasle sa stoljetnim bukvama koje su gotovo svake godine rađale obilno com pa su svinje sve dok nije zapa J, (Xvdrv4ci>\frYuJfyU%·/n>*ZtHJz*J'e obilnu ranu. U tim šumama bilo i vukova i divljih svinja pa su svinjari (čuvari svinja) morali trajno biti na oprezu. Ako bi se neke svinje previše udalj r nije imao na očima on bi pograbio jedno malo prase koje bi u njegovim rukama skičalo pa bi se udaljena krmad odmah sjatila oko čuvara i sroktala. Svinje uhranjene žirom imale su mast silovnu zato su im nakon žira jedan mjesec dana davali kukuruz a onda prodavali. Kod torova je bila i mala koliba u kojoj je spavao po noći jedan čuvar a i u blizini pas na lancu

Dok nisam pošw - ^s&fr^^ u školu čobani su me znali sa sobom povesti - sestra Fela koja je čuvala goveda. Strina Marija čuvala koze pa me je na Blagovijest povela sa sobom a lisica iz špilje izvela mlade pa je strina jedno uhvatila; neko vrijeme smo ga hranili mlijekom ali ipak brzo uginulo. Drugom zgodom Šimo, sin strica Josana, poveo me sobom a čuvao je svinje pa me u Kosama iznad Krukara zagubio. Oko dva sata popodne nastupila je gotovo posvemašnja pomrčina sunca. j7<^/X&£tisi^ ^fr^/cesš^ pa misleći da idem kući zabasam u Kruhare. Jedan me čovjek nađe na putu gdje plačem pa me navečer dovede kući. U mojim mladim danima Ljevari su držali oko 15 goveda, oko 25 svinja, preko 70 ovaca i oko 30 koza.

Dućan u kojem je bio zaposlen otac prodavale su se živežne namirnice i duhan i petrolej. Kako je Sasina dosta udaljena od Sanskoga Mosta, s na je vlast htjela da se otvori dućan i povjeri jednoj podesnoj osobi. I/I dućanu na vidnu ^n^z^A^^y^^ sjela je dozvola za dućan. Jer je u Sasini bilo i Sirotinje koja nije mogla imati dovoljno žita, iz Slavonije je dolazilo brašno za siromašne i bilo smješteno u dućanu. Maćun je -te. izdavao to brašno bez naplate ali je bilježio i dotični koji je primio, morao je odraditi na državnom poslu. Kad nije imao kupaca znao izaći ljeti na obližnje njive i pomoći u poljskom poslu Dućan je bio u mjestu koje se zvalo Žabar. Bio je to zapravo jedan lijepo izgrv deni čardak koji je u svome donjem dijelu gdje je bio dućan i još jedna poveća prostorija mjesto zida imao masivna lijepo obrađena brvna a na katu zid sa tri sobe i ognjište na kome su se ljeti pekli i prodavali mladi janjci i jarad

Glavna kuća u koj se objedovalo bila je u brdu udaljena od čardaka oko 300 m. iznad jednoga Grabika. Kod objeda se nastojalo da svi budu Ljeti se jelo četiri puta radi teškoga posla (doručak, ručak, užina i večera inače triput bez užine. za jednom okrueglom drvenom sofrom sjedeći na poniskim tronožnim stočićima. Jelo se iz drvene zdjele i kašikom koj te-^/O6%£yu* J>"L(U^X^^<Ž/'/>^^-^/C>t£^^ i šljivova d*>4r&t*~" Jta^Ć^^. ^4^, ^- prodavali pazarnim danom u gradu. Uvijek obavljala molitva prije i poslije jela. Jela se čorba, pura, grah, krumpir, kupus

razne pite, pilav svečanijim zgodama, bungur pšenični i od kukuruza i omač te mlijeko kiselo i slatko, kruh pšenični i ječmeni a ponajviše kukuruzov i sir. Mlijeka je bilo u izobilju, jer je bilo mnogo stoke koja se muzla. Maja je bila obično najstarija ženska kojoj su drage pomagale. Jelo a posebno kruh se cijenilo i nije se rasipalo. Kruh se kuvao u naćvama iznad dolafa u koji se stavljalo oprano posuđe na ogništu u kući pekao se kruh pod gvozdenim sačom a pite i ostalo pod pekvom koja je bila šira i niža od sača. Sačovi, lonci i ostalo posuđe kupovalo se pazarnim danom u gradu. Lonci su bili zemljani. Na ognjištu je danom trajno gorjela vatra koja se večerom zapretala u lug pepeo da se sutra odloži, jer je šibica bila rijetkost. Iznad ognjišta na jednoj drvenoj spravi visjeo je kotao u kojem se kuhala pura, varilo mlijeko, ako ga je bilo previše a njedno i hrana za stoku. Kuće su bile pokrivene bukovom daskom a na krovu otvori kao mali prozorčići koji su se zvali badže a otvarali su se da se kroz njih propušta dim. Na tavanu se sušilo meso od zaklanih svinja i <*/Y*MUwA/^jfIJ&s^&tAJ^ bijeloga i crvenoga luka i ostalo jer je bilo dosta praznoga prostora. Kad je vani previše studeno oko ognjišta se sjedilo i grijalo. Osim glavne kuće svaki oženjeni par imao je i svoju zgradu u kojoj je bio bračni krevet gdje se ljeti spavalo i držalo u spremištu odijelo roditelja i njihove djece. Kod Ljevara kuća je glavna bila prizemnica; dio u kome se objedovalo bio je od jakih bukovih ili hrastovih brvana a dio u kome se spavalo bio je pod tavanom. Spavalo se na slami preko koje je bila prostrta ponjava otkana od lana ketena ili konoplje a i pokrivač je bio ponjava. U sredini sobe uza zid bila je ugrađena peć zvana furuna u kojoj se zimi ložilo. Slama na kojoj se spavalo, mijenjala se s vremena na vrijeme. Na tavanu se sušila i razapeta slamina. Na pominjem ovdje da su Ljevari klali samo jedno uhranjeno krme ali su zato klali po nekoliko ovaca i koza i njihovo meso sušili. Hranili su se i voćem. U mojim mladim danima imali smo dosta stabala raznovrsnih krušaka, jabuka, trešanja a i šljiva. Sve je to dobro pađalo a stric Niko iskopao je u strani pokraj kuće ~~rov~~ rov, obložio ga daskama i unutra uskladio za zimnicu raznoga voća pa zatvorio katancom pa nas tokom zime često iznenadio dobrim jabukama zelenikama i muškinjama a unutra je bilo pohranjeno i suho meso

Dok sam bio u trećoj godini života umrla je Baka Anica i rođen najmlađi brat Ferdinand. Ta sam dva događaja iz najranije mladosti zapamtio.

w MjAjJ-zkAMnn zajednici vladala je ozbiljnost. Slušalo se starijega bez pogovora. Otac Maćun ^ A J ^ ^ftni^J^ slagali su se i voljeli. Jf^kada se nisu prepirali, niti svađali a niti prigovarali jedan drugome. Svaki je od njih svoju i bratsku djecu jednako volio i za njih se skrbio. Vjerske dužnosti strogo su se vršile. Večernja i jutarnja molitva nikada se nije propuštala. Pod molitvom se klečalo i molitva jW/>>^ernja i jutarnja trajala poprilici dvadesetak minuti a obavljala se po mogućnosti kad je zvonilo na pozdrav Gospin. U starija doba po svršetku molitve mlađarija je ljubila predmolitelja u ruku. Taj običaj vrši se i sada na badnjak. Iako j& ˇ ,Z*MtA/S<>Ws}'%<^-4l^b^T>^ udaljena oko 7 km ipak se nedjeljom i blagdanima zapovjednim pohadalo sv. Misu. Koji su pohađali sv. Misu zvali su se misari. Oblačili su posebno misarsko odijelo. Idući crkvi i vraća-ući pjevali su veselo i razdragano. Ako su djeca napravila kakav izgred ili prekršaj kažnjavana su više riječima da ih se izruži - nego šibom, koja je uvijek bila u pripravnosti za slučaj potrebe. Majke su zarana upozoravale djecu da se ne smije psovati ni sramotno i bezobrazno govoriti jer Bog sve vidi što se radi i čuje što se govori. Vjeronauku se posvećivala pažnja naročito u korizmi. Postovi su se stroga obdržavali. Ni bolesnicima se nije davala mesna hrana. Mjesto masti o postu se trošilo maslinovo ulje. U >»vt<rt!crr ranoj mladosti postilo se i petkom i otom a o kvatrama i srijedom također i noći zapovjednih blagdana

Dok je još "£tn o did Tunjo zimi pred spavanje ženske su duboko u noć sjedile i radile ručni rad a jedan od muških morao je pjevušeći naglas čitati iz Fukićeve pjesmarice junačke pjesme te sam tako još u najranijoj mladosti saznao za Marka Kraljevića i njegova brata Andriju, za Mijata Tomića i njegova sestrića maloga Marijana za Kostreš Harambašu i Đemu Brđanina za Muk, o-J- Kladuše i njegova brata gojeno J Halila, Ivu Senjanina, Smiljanića Ilu ^ Valjevca Tadiju i napokon za Lijkog Mustajbega Tālu Budalinu. Did je poznavao sadržaj ~~pja kad~~ je pjesama pa kad je došlo do borbe i obračuna među junacima, did je

uzviknuo: „Sad ci biti, što ce biti". Nesjećam se da su Ljevari za mog doba po noći išli tuđim kućama na sijela i prela

Stanovnici Sasine svi su bili kmetovi kad su napustili rudarsko zanimanje osim Ljevara a zašto su oni bili izuzeti, nije mi poznato; možda zato što su se u početku bavili samo rudarstvom i na njihovu posjedu u Žabaru bila primitivna talionica željezne rudače limonita smještena gdje je kasnije sagrađen mlin vodenica, koji je sada napušten a svijet se služi malim mlinovima ~~na~~ na električni pogon. Do ljevarnice doveden je bio vodeni jaz koji je kasnije služio za mlin. Od strvnoga žita i kuruza davala se desetina i trećina begovima i spahijama. Na iskrčenim njivama sijalo se proso koje su vlasnici nazivali proha. Tako za prvu godinu a kasnije ostala žita. Kad je žito poževeno i sadjeveno dolazili su procjenitelji zvani desetari i procjenjivali koliko se ima dati begu odnosno spahiji. Za desetare su uzimani ljudi pošteni i savjesni i ozbiljni pa je i moj otac Maćun bio desetar. Već u mojoj mladosti osjetio sam da će kmetstvo brzo odzvoniti kao što je feudalizmu na Zapadu već odzvonilo. Nakon prvoga svjetskog rata Jugoslavija je kmetstvo dokrajčila posvema. Dobro sam zapamtio kako kod našega susjeda Marijana Lovričića na harmanu sjedi kod vršidbe sjedi begov sluga i čeka da begov dio dobije i otjera a domaćića ga lijepodvori.

Rudarsko zanimanje zanimanje napustili su ne samo Ljevari nego i svi Sasinjani odmah iza Okupacije 1878. Izgleda da su ih vojska i oficiri austrijski odvratili da se ne bave tim izlišnim zanatom jer će ih u novim prikliama fabrički željezni proizvodi dotjerati na prosjački štap svojom solidnošću, brzinom proizvodnje i jeftinoćom pa su ih uputili da krče šume i predu na ratarstvo i stočarstvo. Rudarski je posav zaista težak kako sada tako onda kudikamo više. Drveni ugalj koji nije imao snage da temeljito iscijedi rudu proizvodili su sami rudari. Samo kad rudari nisu prevlačili rudu iz Tomašice i sa ortova do talionice mogli su spremati ugalj drveni a to je bilo ovako

Ponedavno sam boravio u Šimićima iznad Ivanjske kod Banje Luke i na sooje
či gledao kako se dobiva drveni ugalj. Ponajprije se sasiječe drveće bukovo,
ili hrastovo i grabovo da se malo sasuši kroz dvatri mjeseca da može lakše
sagorijevati, okreše zatim i izreže nadebla duga otprike tri metra ili nešto
više. Dok se debla šuse, priprema se mjesto gdje će biti žežnica. To je mjesto
izgledalo kao gumno harman gdje se vrše žito. Kad je sve bilo spremljeno od sredine
toga harmana počelo se slagati debla uspravno okolo jedno uzdrugo i kad je sve bilo
naslagano ečen
U sredini je ostavljeno šupljine da s oblo žilo
zemljom i odozgor.

i odvija se u redu kad sve 'Aa^in-i*'s<n&z*r^x S'4*' d^'&^M^A£iArtdZ4J&' <^^oi1^f^9^^c^^iy,ry_^_' zemlja a ugalj se odvozi. Kad

navratili bi se u gostionu okrijepili se i ponapili
kom cestom jadikujućim glasom pjevali samostanu
Sveta kućo, bjeli manastire Mjesto gdje se žežnica kadila (palila) zvalo
Prosti nama naše polomije! se Upirka,

Kad su stanovnici Šasine napustili rudarstvo, demontirali su naprave od ljevaonice i stavili ih u jednu prostoriju čardaka pokraj dućana i tu su godinovale sve do iza 1920. godine do dobe Ljevareve zajednice a šta je od njih konačno bilo i kako ih je ponestalo, nije mi poznato.

Od istopljene željezne rude ostao je komad zvani šlakinja što potjeda na njemačku riječ ausschlagen. Prestankom talionice radili su na više mjesta vrijedni i iza sebe ostavili hrpe šlakinja te su nakon drugog svjetskog rata došli Talijani pokupovali i otjerali da je ponovo pretope. Iza Ljevareva čardaka bilo ja čitavo brdo šlakinje od Talionice koja je raz-vezena i posuta po auto putu Ivanski Most-Banja Luka pa je pod teškim auto busnim kolima smrvljena i stjerana u zemlju.

Ljevareva zajednica posjedovala je mnogo obradivog zemljišta ali nijsu bile raštrkana i dosta udaljene Evo im imena: Žakućnica nad kojoj je bio harman, Križevine, Javorovica, Šimića brdo, Lovrića brdo, Doline, Ogarine, Čela, Strane, Lokve, Banjemovca, Žalar, Ujakova njiva. U svemu oko 150 dana.

Dioba Ljevarske Zajednice.

1. vyy<^/t>Y^4^^^^^i^^^^n Maćunov dobiva Lokve u Bukviku.
2. Fure njegov brat kupljeno zemljište negdašnje Sasinske župe.
3. Ferdo, najmlađi sin dobiva Strane

Luka, sin Nikin dobiva Žabar a i brat njegov Mile stim da imaju dućan

Sréko ni 4 ~~dobi~~ rat dobiva Zakućnica. ~~ff~~ žio ~~fat y~~ ~~ff~~ ~~ru~~ u ~~B~~ ~~mir~~ Luci

Jakov isto sin ~~A~~ u dobio krčevine

Mirko njegov brat dobio Šimića brdo

Josan stric i njegov sin Pero dobiše Zabrdniću i Lovrića Brdo i Barjemovon

Šimo, sin Josanov dobio Ćelu krčevinu

Filip sin Perin dobio Dolinu i Ogarne

'^ir^-^^^^otaJU^ uzorno bez svađe i natezanja i tako od negdašnje zajednice nastadoše novih 10 kućista. Razdijeljeni Sjevari i dalje se slažu pomažu, lijepo susreća. Ženske koje su se razudale dobile su novac za mirar

Dragica, kći Josanova udata za Marijana Zekića

Anka, njezina sestra za Emilijana Klarića + od španjolske bolesti

Bosiljka za Berislava Folića

Ruža ?

Janja ?

Delfa kćer Nikina udata za Furu Tomića Mirkova oca

Vida sestra joj udata za Furu Egredžiju - rano umrla

U djetinjstvu prije polaska u školu moj stričević Luka sin Nikin i ja igrali smo se i skakali oko kuće pa smo znali zaboraviti na ručak. Jedva smo čekali da se iza Uskrsa ornne kuruzi pa da sa otučćima pravimo razne gradevine i kule. Voljeli svagdje zaviriti i svašta vidjeti pa sam ja jednom zgodom penjući se uz ljestve htio vidjeti šta ima u kamlarnu, okliznem se padnem i iščašim lijevu ruku u ramenu i to me silno bolilo. Majka me sutradan odvede svome bratu Lukaću Tomiću, koji je u ono vrijeme slovio kao neki ortoped i znao izvrsno popraviti polomljevene kosti i iščašene zglobove na rukama i nogama

Kad smo došli k njemu, on me najprije pogladi i pomilova a onda podari uckim slatkišima a onda trgnu lijevom rukom, zglob dođe na mjesto a bolovi prestadoše,

Dvije godine pred polazak u ^fkr&*-^t^e>^<^^o oblačiti gaćiće a sve dotle nosili smo košuljice

Polazak u školu.

1903. godine poveo me otac u Sanski Most i upisao me u osnovnu školu Po savjetu učitelja nijesam pohađav te godine školu jer sam bio malen a škola previše udaljena od kuće nego sam tek slijedeće godine počeo redovno pohađati. Te godine pohađali su sa mnom slijedeći učenici;

1. Anušić Josip iz grada
2. Barać Petar iz Sasine
3. Bišćević Husein iz grada
4. Blažević Grga iz Kljevaca
5. Čamber Petar iz Krkojevaca
6. Butković Karlo iz Grada
7. Hajder Bedžo iz Grada
8. Hajder Huso iz Grada
9. Hirše Hubert iz Grada
10. Lujić Mile iz Sasine
11. Kovačević Ivan iz Kljevaca
12. Kaurin Furo iz Poljaka
13. Kovačević Mato iz Krkojevaca
14. Gvozden Vlado iz Grada
15. Jandregić Marijan iz Kruhara
16. Krstović Lazar iz grada
17. Miljević Stevo iz grada
18. Miljević ? iz Grada
19. Krupić Džafer iz grada
20. Krupić Himzo iz grada
21. Krupić Muharem iz Grada
22. Krupić Šemso iz Grada
23. Kutuzović Omer iz Grada
24. Kutuzović Sulejman iz Grada
25. Krivošić Emil iz Grada
26. Mijatović Nediljko iz Krkojevaca
27. Jošinović Leo iz Grada
28. Novaković Veljko
29. Šakić Stipo iz Kruhara
30. Šmit ? iz Grada
31. Ljevar Petar iz Sasine

Kako onda u Sasini nije bilo osnovne škole, morala su sasinska djeca pješačiti u Sanski Most. Bilo je to naporno ali se ipak išlo. Prije mene i moga stričevića Luke išli su u Sanski Most u osnovnu školu moj brat Juro, otac Fra Vlade Ljevara i stričević Pero sin strica Josana. Oba su svršili sa odličnim uspjehom i ostali kod kuće.

odinu dana išli su iz Kladovite Ivo Vulinović i iz Žabara jsku školu i svršivši školu Ivo Vulinović kao stolar nastanio se u Slavonskom Brodu a Ivo Ivrčić napustio školu i vratio se kući. Svijet ga nazivao profesorom

Napominjem da su Ljevarevoj zajednici svi muški znali čitati i pisati i ako nije su svi pohadali školu. Zimi su oni koji su išli u školu poučavali one koji nisu išli Kad u starini Sasina bila župa onda su župnici u župskom stanu okupljali mušku darovitiju mladež pa ih poučavali čitati i pisati pa je tako i moj otac sa još nekoliko mladića kod župnika fra Ante Kolarevića naučio čitati i pisati. Fra Anto je bio rodom iz okolice Travnika. Neka se znade i ovo!

Godine 1912. bio sam u Novicijatu u Gučoj Gori i tamo zatekao fra Antu kao sijedoga starca sa još nekoliko sijedih starih fratara Fra Stipu Mašića, fra Nikolu Mandića, Fra Jozu Vukadina i eksprovincijala fra Antu Ćurića i još dvojicu kojima sam zaboravio ime i prezime. Kad je fra Anto saznao da sam iz Sasine, zovnu ome k sebi i raspitivao o Sasini gdje je negda kao mladi svećenik bio župnikom i učio mojega oca sa još nekoliko mladića čitati i pisati

Moj je otac naučio svoja dva brata Fo na i Niku čitati i pisati a oni svoju mušku djecu koja radi udaljenosti nisu mogli svi ići u Školu u Sanski Most Škola osnovna u Sanskom Mostu nije bila simultana da bi i muška i ženska djeca zajedno pomiješana bila. Ženska su djeca imala svoje posebno odjelenje i svoju učiteljicu a kod muške djece svaki je razred imao svojega učitelja Nastava je bila i prije i poslije podne. Pravoslavna su djeca imala pokraj svoje crkve i svoju konfesionalnu osnovnu školu pa ih je u državnoj bilo manje. Muslimanska djeca prije osnovne škole pohadala su Megteb gdje u učila arapsko pismo i u osnovnu se školu upisivali u kaonijoj dobi i kao razvijeniji svi su dobro učili a i njih se relativno malo upisivalo a ženskih nikako. Škola je bila pri obali Sane u požadini sadašnjega hotela Ćonus Kada se gradio hotel školska je zgrada porušena da bi se uz hotel imalo što više prostora za parkiralište. Nastava je bila i prije i poslije podne. O podne gradska djeca idu na ručak a seoska kupe štogod i ono što su u torbaku

ponijeli jedu u razredu. Luka i ja dobijemo od Maćuna po dva krajcera da si pored onoga u torbaku štogod i kupimo.

Kad sam bio u drugom razredu iz Sasine su išli u Sanski Most u školu

1. Franj Čavlović iz Duganja
2. Ivo Grgić iz Gornjeg Sela
3. Božo Kozić —"—
4. Ivo Tomić iz Grobaca
5. Ivo Buha iz Žabara
6. Marijan Barać iz Žabara
7. Petar Barać iz —"—
8. Mile Lujić iz Lujića
9. Joso Tukara ispod St. Groblja
10. Mile Ljevar iz Žabara.
11. Petar Ljevar iz Žabara.

Učitelji, A<M^^y^yi^d^^cijenim, bili spremni. Dobro se sjećam učiteljice Irme, Sime Kratovića, Ante Krakića, a ponajviše upravitelja škole Žure Srdića. Anto Krakić odlično je svirao violinu pa smo se više puta sabrali u njegovu razredu i pjevali carevku dok je on svirao a počinala je: Bože ŽU i čuvaj Bože cara našeg i naš dom

Silan vjerom da nas može mudrom vladat desnicom
Štiti mo/yvKA^/Ct^^ tvo davno od navale svačije
S habsburškom je kućom slavnom kob spojena Austrije i t.d.

Za „Bože pravde" i „Lijepu našu" nismo ni čuli u osnovnoj školi.

Na vjeronauk smo se svi skupljali u jedan razred nakon ostale nastave. Za nas iz Sasine to je bilo vrlo nezgodno zimi jer smo stizali kući u mrklu noć. Na vjeronauk su dolazili župnici: prve godine Fra Fozo Loparević, druge fra Anto Mačinković, treće fra Marko Trogrančić a četvrte fra Anđeo Bašić.

Udžbenike smo dobivali badava. Nije mi poznato da li ih je plaćala SJ 5 * " - « ^ ^ ^ ^ ^ ^ ^ li netko drugi. Austrijska vlast u osnovnoj školi nije znala ni za Srbe ni za Hrvate nego je htjela da se odgaja Bosanska narodnost pa je na udžbenicima pisalo ovako: Čitanka bosanskoga jezika; ispod toga na sredini bosanski odnosno ramski grb a na dnu cijena knjige. U trećem i četvrtom razredu dobivali smo i njemačke vjezbenice, ali smo njemački učili vrlo malo. Iz onih vremena ostala mi je u pameti rečenica jedina: Mein Zimmer ist klein aber schön. Imali smo i tablice od škriljevca okvirene

Nedjeljom i većim blagdanima zbog katolika a petkom radi muslimana nije bilo nastave. U 10 sati bio je odmor i pod odmorom su se učenici igrali tozgoda loptom a koji put i klisa. Jednom su učitelji sa strane motrili kako igramo klisa a ja odbivši klis udarim po naočalama učitelja Krakića i naočale padnu na zemlju i razbiju se. On mi reče da saopćim otac što sam učinio i da mu donesem 1 forintu za naočale. Pošto je to bilo nekoliko nisam se smatrao krivim pa oca nisam ni spominjao a učitelj Krakić nije mi ni spominjao naknadu za izgubljene naočale

Učitelj Ivan Srdić kako sam već spomenuo bio je upravitelj uvažen inteligentan gospodin koji je u mjestu uživao veliki ugled. U općini se nije ništa važnijega poduzimalo bez njegova savjeta i saglasnosti. Gradonačelnik sijedi starac musliman za vrijeme nastave znao je često puta pokucati u IV. razred i posavjetovati se sa upraviteljem o važnim stvarima u gradu.

Gospodin Srdić bio Srbin ali je i muslimansku i katoličku djecu jednako kao i pravoslavnu pazio i volio. S pravom se o njemu može reći da je bio uzoran učitelj i plemenit gospodin. Svi smo bili svjesni da nam želi dobro pa smo ga kao oca cijenili i poštivali. Mnogo je godina proveo u Sanskom Mostu a onda premješten u Janj kod Bjelina i tamo umro. Imao je sina Veselina koji je u ono vrijeme studirao pravo u Beču i kao sudac u Bihaću umro pred drugi svjetski rat. Zimi smo ja i moj stričević Luka noćivali u Čardaku sa Mačumom a večeru su nam donosili od glavne kuće

Jako sam mogao stanovati u Kokojevcima u Sanskom polju kod sestre koja je bila udata za Niku Tomaka pa bi mi bilo puno bliže pohađati školu ipak to mi se nije htjelo. Let Niko Tomaz poginuo je u prvom svjetskom ratu kod prelaza preko Drine. Iza njega je ostao sin Ferdo i živi kao penzioner na njegovu kućištu. Sestra Jela kao udova vratila se u Sasinu i umrla za vrijeme rata. Iz toga vremena pada mi na pamet da sam ujutro pred polazak u školu jeo hladno jelo od prostale sinoćne večere i u pola puta zaboli me stomak tako da nisam mogao dalje. Luka je otišao a ja se vratim

u kuću Milaša Božića gdje su me lijepo primili prostrli mi uz^^ složenu peć te sam brzo zaspao i oko 11 sati probudim se i vratim kući. Bilo je zimsko doba, sunce sjalo a snijeg se počeo otapati. Kad se Luka navečer vratio pričao je da su se kod Murtića mosta ispod Poljaka kruharska i Sasinska djeca grudala pa je Marko Banović iz Jandrijevića razbio glavu Ivi ^*ʒ*^*^ pa je cijelog kasnijega života iznad desnoga oka nosio ožiljak. Napominjem da su Poljačka djeca bila na strani Kruharčana a protiv Sasinjana. U ovoj glasovitoj bitci ja nijesam učestvovao i nakon nje sva su &&^^*^^ za djeca osim mene i Luke prestala ići u školu u Sanski Most. Ovo se zbilo kad sam ja pohadao II. razred a Luka I.

^ ^ - ^ k < . Jks^jficte Jj)^>&J<X&~&^ se na vrijeme. U svakoj razrednoj sobi nalazila se izvješena po koja zemljovidna karta, kako je odgovaralo pojedinom razredu. U IV. razredu bilo ih je više: Bosne i Hercegovine, Evrope, Azije, Afrike i Amerike. Bila je karta dviju polutki (hemisfera). Između dvaju prozora o zidu bila izvješena donja čeljust aligatora (krokodila). Na ormaru je bio i Globus i model ljudskoga oka. Vrata ormara bila su staklena i dosta nagradnih knjiga pa i molitvenika za odlikaše na koncu godine školske. Te su se knjige mogle vidjeti i mamile su nas da dobro i marljivo učimo.

Jj^erd-^>O^l^^^^^-^^^ očimala jutrom u osam sati a mi smo sasinska djeca radi udaljenosti (7 km) zimi zakašnjavali na (kojemu) prvi sat na kojemu se predavao obično račun. Udžbenici su bili pisani u glavnom latinicom a ćirilica samo toliko da se znade čitati.

Učilo se dosta gramatike. Još i danas pamtim prijedloge sa drugim padežom koje sam onda zapamtio a evo ih: Bez, Blizu, Do, Duž, Kod, Iz, Iza, Kraj, Mjesto, Poslije, Preko, Poput, Radi, Razi, Zbog, Sljed, Usljed, vrh, Viš, zbog.

Siromašnija djeca dobivala su vatirane kaputiće koje smo nazivali pamuklije da se zaštite od studeni.

Moj je otac i ako seljak imao smisla za knjigu. Bio je pretplatnik kalendara Danice i Serafskoga Perivoja. Nije bio dobra vida pa se pri č[illegible] navčalama. Da ne kvari vid rano je navečer lijeg Ov-cP a jutrom rano ustajao.

Prije ženidbe hodočastio je u Rim, ne znam prigodom kojeg hodočašća Papa je bio Leon XIII. . Ispred dućana protjecala je voda od mlina. On se jutrom na njoj umivao i pri tome molio Gospin pozdrav. Bio je jake i zdrave tjelesne konstrukcije.

Na koncu IV. razreda upravitelj je zakazao roditeljski sastanak i mali ispit da roditelji vide šta su im djeca naučila. Pri ispitu mene je zapala analiza čovječjega oka i kad sam završio bacio sam pogled po razredu i ugledao u jednoj klupi svojega Mašuna

Kao što je Lukač moj pradjed bio neke vrste ortoped u Sasini tako je Mačun bio dentista. Odlično je vadio zube svijetu tako da su bolesnici radije išli njemu nego liječniku. Kako je bio jak sam je jednom rukom držao pacijenta a drugom teglio zub. Imao je samo jedna kliješta 4^ ja je svaki put prije uporabe zagrijao na upaljenoj svijeći a onda pješkirom otro. Mačun je bio šutljiv. Govorio je malo ali smišljeno. Volio je djecu ne samo svoju nego i tuđu kad su dolazila kod njega u dućan i darivao ih komadićem šećera. Bio je pokretač svih dobrih akcija u selu a posebno kad se imala graditi škola u Sasini i crkva jedna brvnara prije sadašnje crkve.

Pri svršetku osnovne škole upravitelj je želio i preporučivao darovitijim

Grga Blažević iz

Ključevaca i ja iz Sasine izjavili smo da želimo ići u franjevačku gimnazija MS Višoko kamo su prije nas otišao Ivan Šolić iz grada Sanskog Mosta i Grga Čengić iz Hrvatara. Dobivši svjedočbe, poslali smo molbe na franjevački provincijalat u Sarajevo uz preporuku župnika fra Anđela Bašića

U isto vrijeme poslao je molbu iz Biháća David Prša uz preporuku župnika fra Augustina Čengića. Nije dugo potrajalo, ja sam bio obaviješten da sam primljen u sjemenište a njih obadvojica odbijeni. Koliko god mi je drago bilo što sam primljen toliko mi je žao bilo što i Grga nije primljen i ako je bio jedan od najboljih učenika u razredu kako u učenju tako i u vladanju. Ponovio je molbu i slijedeće godine te je ponovno odbijen s motivacijom da su mu kao A, Davidu Prši roditelji iz Like a primaju se samo oni čiji su roditelji Bosanci

Grga je ostao uporan u svome svećeničkom zvanju traga je dao evidentirao kao vanjskog đaka i ubrzo je bio primljen u Travnjičko sjemenište

i kada je svršio sa ... m gimnaziju u Travniku nastavio je bogosloviju u Sarajevu te 1921. za

biskupje voljen i ... tivan ne samo od svojih župljana nego i od pravoslavnih i muslimana. Pod stare dane kao umirovljenik upravljao župom Ključ i pred tri godine tamo i umro.

David Prša kad nije primljen u Visoko na preporuku bihaćkoga župnika fra Augustina Čengića uzeo ga je banjalučki trgovac Anto Jović za šegrta te je nakon nekoliko godina otselio u Kanadu a otale brzo se prebacio u U.S.A i u Dulutu otvorio mesarsku radnju koja mu je iza drugoga svjetskoga rata izgorjela pa je preselio na jug u Texas. Oženio se nekom Slovenskom i nekoliko puta poho dio svoje u Bihaću. U 1987 g. još je živ.

Kako je sasinskoj djeci bilo podaleko ići u Sanski Most u školu nekima po 7 km a nekima i 8 km odluče Sasinjani graditi sebi graditi školu u Sasi... vlast je obećala dati učitelja i plaćati ga a narod da izgradi školu. U to doba bilo je u Sasini nekoliko pametnih i pismenih ljudi. Osim nojega oca bili su istaknutiji: Mato Dakić, Mato Matoš, Joso Klarić, Stjan Klarić, Tvelka Lujić, Josan Ivičić i još neki. Državna je vlast uzgirala da se ide u školu i zvala na odgovornost roditelje ako su djeca izostajala od škole pa je i to bio razlog da se sa gradnjom škole počne što prije. Kad sam došao u Bihać za katehetu na gimnaziji, pričao mi je doktor Milan Katičić advokat da je on koji put dolazeći na parnice u Sanski Most sastajao sa gostionici sa tim ... udima. Izgledali su mi kao kakovi patrijarsi, vrlo pametni od kojih si imao šta čuti

Sa gradnjom škole počelo se 1904. god. Posao je išao dosta sporo a vodio ga je Petar Čengić i njegov stričević Matan iz Kruhara. Kada je bila gotova 1907. g. upis je obavljen i nastava započela šk. godine 1907/8. Bio je upisan i moj najmlađi brat Ivo. Školska zgrada imala je samo jednu prostorije za predavanje a i stale prostorije bile su učiteljev stan.

Prvi učitelj u novoj školi bio je Josip Perčinlić iz okolice Travnika Prij-£-i^-e-ćjo je došao u Sasinu služio je u novoosnovanoj školi u Mišnom Hanu (Ivanjska) Održavao je i večernje tečajeve za

analfabete. Naslijedio ga je Mato Kević

Školske godine 1908/9. otišao sam u Visoko. Bio sam pismeno obaviješten što moram ponijeti od odijela koje su mi sašile gospođa učitelja Perčinlića i kćer umirovljenoga šumara Luke Grgića Viktorija. Prije mene otišli su kako sam već spomenuo Ivan Dolić iz S. Mosta i Grga Lengić iz Kruhara. Kad je sve što mi treba bilo gotovo Krenuli smo ja i Lengić Grga iz Sasine preko Stratinske na stanicu Omarsku za Banju Luku u samostan Petrićevac. Pošli smo oko 1 sat poponoći. Majka me je donekle ispratila, poljubila, oprostila se i vratila natrag. Noć nije bila posebno mračna i put se razabirao i ako smo išli kroz gustu bukovu i hrastovu šumu. Mlinarac koji je sada iskričan bio je obrastao lijepom hrastovom šumom jer je okrenut suncu. Mene je pratio stric Josan i nosio moj kofer a Grgu njegov rođak Marijan Ljevar. Kad smo stigli na Razboj zapazili smo u jednoj maloj udolini gomilu granja, Pratioci su nam pričali da je pod onim granama grob (mezar) nekoga muslimana Huseina kojega suvondje razbojnici zatekli i ubili pa da se ne zamjetne kraj njegovu grobu svi prolaznici onuda bace granu na njegov grob pa smo i mi bacili

Planina koja razdvaja Sasinu od Tomašice i Stratinske narod nazi-va Beregenca a u vojnim kartama zabilježeno je Bekerenaginica Smatram da je to neispravno. Kako su u starini ondje boravili Nijemci Sasi koji su preko rijeke iz Tomašice dovlačili rudu iz Tomašice u Sasinu a rudar se njemački kaže Bergmann pa je prvotno nazvana ta planina Bergmanica a narod radi lakšeg izgovora mjesto Bergmanica izgovarao je Beregenca što bi u našemu jeziku bilo Rudarska planina a njezino Bekerenaginica

Idući malo dalje dođemo do jednoga hrasta koji se odmah iz korijena dijeli u tri povišena debla a na svakom pojedinom deblu obješena po jedna tabla i na jednoj napisano: Kotar Sanski Most na drugoj kotar Prijedor a na trećoj Kotar Banja Luka. To mjesto narod naziva Trometa.

Na Tromeđi smo se malo odmorili a kad je počelo svanjivati krenuli smo širim putem prema Župskom uredu u Stratinskoj
•<i\<3<sćl<0L;'/yvyx^, •&a/y-y^^ /ifiLćufc' zatekli smo u kapeli župskom stanu
a koji je upravo svršio Sv. Misu. Lijepo nas je primio, pogostio, naavjetovao mene da se dobro vladam i dobro učim ako želim biti dobar fratar i donekle nas ispratio: a smo preko Marićke stigli na željezničku stanicu Omarsku nešto prije 10 sati. Tada sam prvi put ugledao željeznicu. Izvadiv karte i oprostiv se sa svojim pratiocima, krenemo prema Banjoj Luci i stignemo u Predgrad (Vorštadt) nešto prije 11 sati a onda pokraj poljoprivredne škole stignemo na Petrićevac i zatečemo mladoga gvardijana Fra Franju Valentića gdje trese šljive sa nekim tfl^ mazijalcima. Sutra dan stigao je i Ivan Dolić iz Sanskoga Mosta preko Prijedora fijakerom a onda vlakom u Banju Luku. Dok smo boravili u samostanu pomogli smo gvardijanu otresti i pokupili šljive a on je kad je trebalo da krenemo za Visoko dan prije otišao u grad i našao dva fijakera malo oveća i rekao da se sutrdan u u 5 i ^^4^^_J^^^AM^^fi^^ u samostanskom dvorištu da nas đake odvezu u Jajce. On je fijakere i platio. Napominjem da sam u samostanu osim gvardijana zatekao jedino sijedoga Fra Petra Betunca Banjalučanina, koji je kasnije premješten u Kraljevu Sutjesku i tamo nakon nekoliko godina umro. Zahvaliviši se gvardijanu za fijakere nešto prije krenemo prema Jajcu. Bili smo slijedeći: Franjo Hrvat VI. razred, Ivo Briševac iz Šurkovca a Hrvat iz Stare Rijeke, Briševac je bio IV. r., Tomo Šeremet IV. r. iz Bihaća Kralje, Ivan Dolić III. r. iz Sanskoga Mosta, Ilovača Mile Matin i Ilovača Mile Franjin oba II. r. Ivo Tešić Pisarić II. r. iz Ivanjske kao i obadva Ilovača. Tomić Petar II. r. iz Ivanjske, Grga Čengić II. r. iz Kruhara Petar Sjevar I. r. iz Sasine. Krenuli smo rano ujutro da bi navečer zavidna stigli u Jajce. Put je dalek 70 km ali interesantan trajno uz Vrbas i mjestimice kroz kanjone. U grad Jajce stigli smo navečer u sumrak. Grad je bio razvijetljen električnom razvjetom ali ne kao danas. Cesta je bila uža nego danas.

Tada je u ^C^a^đ^^c*i*^rčfe^^ bio gvardijan fra Vladimir Dolić od Kupresa rodom. Lijepo nas je dočekao. Dao nam spremiti obilnu i ukusnu večeru na kojoj je bio i pečeni janjac. Tude smo i prenočili. Ne samo da nas je fra Vladimir lijepo dočeka nego i svi koji su bili poslije njega posebno a posebno fra Stipo Nevistić koji je volio Krajinu i krajiške fratre toliko da je jednom zgodom u šali rekao Jajačkim fratrima: Stigne li ovom Banjalučkom cestom kakovo pseto pa saznate da je krajiško, lijepo ga dočekajte i nahranite.

Slijedećega dana proslijedili smo uskotračnom željeznicom skupa sa đacima koji su pripadali Jajačkom samostanu, od Jajca prema Visokom a bilo je to oko dva sata poslije podne. Na stanici u Donjem Vakufu vlak je čekao dvadesetak minuti voz kojim su je se od Bugojna dovezli đaci iz Livna. Dolaskom Livnjaka nakupio nas se pun vagon te smo u raspoloženju i pjesmi veselo proslijedili prema Travniku. Na stanici u Docu kod Travnika pridružili su nam se učenici koji su pripadali samostanu Guča Gora te smo stigli malo prije 7 h u Visoko gdje nas je dočekalo nekoliko profesora sa đacima koji su prije nas stigli iz Posavine Kraljevske Sutjeske, Tuzle, Kreševa, Fojnice i Rama.

Slijedećega dana nastava nije odmah započela nego su učenici prvoga razreda pozvani pred jednu komisiju koju su sačinjavali presjednik gimnazije Fra Alojzije Mišić, direktor fra Jako Pašalić i profesor vjeronauka Fra Bono Brkić koji su nas ispitivali da li imamo zvanje za svećenike i redovnike i Na upit zašto sam došao u franjevačku gimnaziju, odgovorio sam dosta nezgodno „Došao sam da učim pa da budem dobar i pametan čovjek!" A na pitanje: „Što ti je rekao otac kad te poslao nama? Otac mi je rekao: „Nemoj nas naružiti i osramotiti Majka mi je kazala da dobro učim i dobro se ponašam. Na dužem dijelu zgrade koja je imala prizemlje i dva kata, u prizemlju bila je velika kuhinja a njoj s jedne strane dječačka blagovaonica a s druge strane profesorska. Dačka blagovaonica imala je dva reda stolova poklopljenih sa novom mušemom koju je dao nabaviti novi prefekt Fra Petar Ćorković rodom iz Motika kod Banje Luke. I u blagovaonici a i polaskom na šetnju prefekt nas je svrstao ne po razredu nego po visini tako da sam ja kod stola sjedio sa Jakovom Ladanom IV. r. koji je istupio u novicijatu i bio poreznik u Banjoj Laci i drugdje

Život u sjemeništu od 1908 g – 1917.

Prof. zbor šk. g. 1908/9.

1. Fra Jako Pašalić direktor gimnazije – od Livna
2. Fra Frano Jukić – od Rame
3, Fra Domin Pavlović – od Vareša
4. Fra Franjo Ćosić od Plehana
5- Fra Leonard Čuturić – od Fojnice
6. Fra Bono Brkić – iz Posavine
7. Fra Petar Ćorković – iz Motika
8. Fra Jozo Markušić – od Kotor Varoša
9. Fra Ljudevit Marković – od Osove
10. Fra Velemir Martinčević –

Predavali u I. r. šk. god. 1908/9.

1. vjeronauk	fra Bono Brkić
2. hrvatski jezik	fra Leonard Čuturić
latinski jezik	fra Ljudevit Marković
njemački jezik	fra Franjo Ćosić
5. zemljopis	fra Franjo Jukić
6. prirodopis	fra Ljudevit Marković
7. Matematika	" "
8. pjevanje	fra Frano Ćosić
9. krasopis	fra Petar Ćorković

Moji kolege. u I. razredu 1908/09.

1. Dominković Pavao	1. Šerkić Ivo	1. Markić Ivo
2. Pavić – inft	2. Čičić Anto	2. Mioč Tomo
3. Nedić Pejo	3. Greljić Franjo	3. Mrljić Jozo
4 Lamešić Pejo	4 Zebić Mijo	4. Žilić Franjo
5. Terzić Marko	5. Filipović Jerko	5 Petrović Ilija

16. Ljevar Pet[redacted]

Učbenici su br im dijelom tiskani u Zagrebu. Na drugoj stranici prvoga lista bilo je tiskano: Ova se knjiga ne smije skuplje prodavati nego za cijenu naznačenu na prednjoj strani. Oni pak koji su bili tiskani naslova učbenika

-<, & % H

Tko je imao više vrlo dobrih nego dobrih bio je odlikaš.

Neka se znade i ovo! Na prvom polugodištu bio sam pohvaljen kao dobar učenik te me je to ohrabrilo i potaklo da dobro učim i dobro se ponašam te sam sve gimazijske razrede osim IV. završio sa odličnim a maturu sa jednoglasno 1917. g.

U to doba naša je gimnazija brojala samo šest razreda i do 1900. g. a onda preselila u novu veću i moderniju zgradu iz Guče Gore kod Travnika u Visoko blože Sarajevu, glavnom gradu Bosne.

Već sam spomenuo da nas je prefekt fra Petar Ćorković razvrstao u blagovavnici i kod Šetnje ne po razredima nego po tjelesnoj visini pa sam ja u I. razredu i u blagovavnici i na šetnji sjedio i hodio sa Jakovom Ladanom učenikom IV. r. ocem Tomislava Ladana književnika. Jakov je Ladan u novicijatu napustio franjevce, postao poreznik, ostao kršanin, služio dugo vremena u Banjoj Luci, dobro odgajao djecu, dolazio u Samostan Petrićevac i plaćao misne intencije za svoju djecu da sretno prođu na ispitima. - _^___.

Za mojega boravka u franjevačkoj gimnaziji nije se predavala gimnastika CK> bJ>st&}v> farvvi)(J&//KAAt&MAw skupno smo išli sa prefektom ili njegovim pomoćnikom drugim prefektom na šetnju nedjeljom, utorkom i četvrtkom poslije poslije podne koji put prema Sa'u^^vu do stanice S^ešcvo a koji put čak do Podlugova. Kadkad na Tvrđavu Visočicu a vraćali se i silazili u grad pokraj pravoslavne crkve. Išli smo i na Jezero iznad Banjera, maloga fratarskog posjeda; također i prema Kiseljaku uz riječicu Lepenicu. Prešavši na drugu stranu grada, proslijedili smo prema posjedu nekoga katolika Šunjića koji put i tude igrali barjaka i lopte.

Na početku šetnje prefekt je povišenim glasom označio pravac kamo se

treba ići.

Te godine u prvome razredu bilo je i vanjskih &&S^/t^^t^r*^^ kojima i jedan Židov iz grada a tako je bilo i u drugim razredima. Ne sjećam se, da su tada muslimani pohađali visočku gimnaziju

Vanjskih đaka koji su dolazili vlakom čak iz Zenica bilo je doste ali su baš zato što su dolazili iz daleka, slabo učili i slabo prolazili.

Gimnazijska zgrada u svome dužem dijelu imala je negdje u sredini kuhinju dosta prostranu a iz kuhinje dva prozora gledala jedan u đačku a jedan u profesorsku blagovaonicu. Kroz te prozore dodavalo se je jelo a na desnoj strani uz prozor u kutu podij mali sa koga je iza molitve pred ručak iz najstarijeg razreda jedan učenik čitao po jedno poglavlje iz sv. Pisma. Još i danas mi je u pameti kako se Ante Čelik, brat pokojnoga biskupa Augustina Čelika kad smo iza molitve posjedali zatrpeze on pope na podij i prije nego će početi čitati iz jedne podebele stare knjige uzviknu: Liber Geneseis caput primum i nastavi: In principio creavit Deus coelum... Za vrijeme svakoga objeda sredinom blagovaonice šetao je prefekt i pazio na red i iza ručka gotovo redovito vodio nas u crkvu da se zahvalimo Bogu

a i

Banjer.

Nedaleko od gimnazije nalazio se je mali gimnazijski posjed zvani Banjer. U njemu je bilo ne baš mnogo stabala jabuka i šljive koji su dobro rađali te smo nekoliko puta uživali plodove sa njih. Posjed je bio ograđen žicom i u njemu jedna seoska kuća u kojoj je stanovao čuvar Srbin Đinšo.

Majalis dies.

Svake godine u svibnju mjesecu imali su profesori i đaci jednoga ljepoga dana izlet kratki u Banjer ili drugdje. Prve moje godine bilo je. h stc ^asvtf&cM- - W^đćM^^a&UteCtr -ste majalis; predavanja se nisu održavala nego odmah iza doručka krenulo se na zakazano mjesto. Vozila se i hrana za ručak a na samome mjestu ložila se

vatra i pekli janjci. Do ručka su đaci mogli igrati i zabavljati se i pjevati. Banjer nije bio sav iskrčen; bio je u njemu i jedan šumarak u koji se moglo skloniti i hladovati ako je vani bilo prevruće. Te godine pozvani su na naš majalis i dvojica prijatelja franjevačkih i to prof. Tugomir Alaupović sa Sarajevske klasične gimnazije i advokat dr. Nikola Mandić, posljedni presjednik hrv. vlade u Zagrebu. Stradao je 1945 sa još nekim ministrima. Obadvojica su bili rodom iz Travnickog polja. Tugomir je iza Sarajevskog atentata bio splužen da je vodio kao profesor đake na izlet u Srbiju i poljubio srpsku Zemlju. Otpušten iz službe sklonio se kod Sarajevskih franjevaca. Nakon prvoga svjetskoga rata u SHS bio ministar. Isticao se kao pjesnik i Matica Hrvatska izdala mu je x birku pjesama. 1909. spjevo pjesmu o sv. Franji koja je počinala:

U vremena u daleka, kad je nježnost podivljala
Smetnuo se s uma bio i Betlem i Golgota itd...

Umro je u dubokoj starosti u Zagrebu posjećivan često od bos. franjevaca.

Nikola Mandić, čuveni Sarajevski advokat i najbolji govornik u bosanskom saboru i narodni poslanik u Beogradskoj Skupštini bio je uzet u vladu N.D.H. da bi po svojoj pomirljivoj naravi stesao nerede u N.D.H. i na uzmaku pri koncu rata od Engleske komande on i cijela vlada izručeni jugoslavenima i stradao 1945 g.

Dr. Nikola Mandić, Tugomir Alaupović, i Sarajevski liječnik dr. Kukrić bili su prvi đaci novoosnovane isusovačke klasične gimnazije u Travniku.

Kućni red

1. Večeravalo se u 7 sati a onda zahvala u crkvi; nakon toga boravak u učionama.

2. Večernja molitva pred 9 sati a onda spavanje. U spavaonici svaki je učenik na krevetu imao pričvršćen svoj broj. Cipele i čarape ostavljane su na trijemu van spavaonice. Kad su đaci polegli, prefekt je obišao spavaonice da pregleda, jesuli >&^v AJV<r|u>v(v« /K-tr^vi/re^vc//Jwc̄ouḫ^ro^> *&*s<j-ṯ^fa-\AA/ je u sredini između dvije učione i prozorčić, kroz koji je s vremena na vrijeme pogledao da vidi je li u učionu vlada red. Subotom navečer dolazio je prefekt u učione i šibom kažnjavao one koji su kršia red

3. Jutrom se ustajalo u 4 i ½ sata a prije toga na buđenje zvonio je jedan učenik kako da se svi probude, umiju i idu u učione. Umivaonica je bila na trijemu sa nekoliko pipa. Dok nije bila provedena voda u cijeloj zgradi, dvojica slugu morali su donijeti vodu i napuniti umivaonice

4. Dok nije bilo provedeno centralno loženje u učionama i razredima a i drugdje bile su visoke lijepe peći u koje se ložio kameni ugalj obično iz obližnjega rudnika Breze.

5. Dok nije uvedena električna rasvjeta u učionama su svjetlile velike lampe koje smo sami morali puniti petrolejom i održavati u redu Kad smo se nakon umivanja i oblačenja svi sabrali u učione počela je ponajprije jutarnja molitva a onda predavanje učenja Često se dešavalo da su ujutro za vrijeme učenja neki učenici drijemali i zaspali potpuno naslonivši ruke na glave. Bilo je to radi toga što se u spavaoni nijesu dovoljno naspavali

6. Četvrt sata prije 7 sati zvonilo je da se spremimo za polazak u crkvu Očistile su se cipele, razotkriveni kreveti, u spavaonima otvoreni prozori radi zračenja a i>Tnd^ je zvonilo da se ide u crkvu na svetu misu, koju je držao jedan od profesora. Poredali smo se pred učionama i na dani znak krenuli. Prefekt je predmolio a mi odgovarali 50ti psalam Miserere. U crkvi smo posjedali u dva reda poklonivši se svetohraništu. Recitirali smo na jUjdl^v^M^ u jeziku: „Adoramus te Sanctissime Domine Jesu Christe etc a prefekt je iza toga izmolio kratke molitvice prevetom oltarskom sakramentu a onda izašao svećenike da čita sv. misu. Za vrijeme mise svaki je učenik molio iz svojega molitvenika ili je molio krunicu. Kad smo imali sv. pričest, pristupali smo oltaru obično po dvojica. Nakon sv. mise otišli smo na doručak a potom uredivši u spavaonici kreveta, uzeli udžbenike koji će nam trebati za vrijeme predavanja i otišli u razrede čekajući dolazak profesora nastavnika.

7. Nakon drugog sata predavanja imali smo odmor

8. Ručak nije bio o podne nego u 1 sat poslije podne kad su u svima razredima prestala predavanja

9. Iza ručka zahvala u crkvi a onda natrag u učione te nedjeljom, utorkom i

četvrtkom spremanje na šetnju, inače duži odmor pa učenje i spremanje zadaća 10. Nedjeljom i zapovjednim blagdanima islo se i na pučku misu u 10 sati, koja je redovno bila pjevana a pjevali su đaci četveroglasno. Ovdje napominjem da je prof. pjevanja kad sam bio u prvom razredu isprobao kod novaka sluh. ~~a~~ On je tipkao po klaviru a đak je morao pjevati uz pratnju klavira državnu himnu:

Bože Živi, čuvaj Bože
Cara našeg i naš dom
Silan vjeronu da nas može
Mudrom vladat desnicom
Štiti mo mu carstvo davno
Od navale svačije

S habsburškom je kućom slavnom
Kob spojena Austrije.

Ako je učenik pjevajući izašao iz odvojioga je i nije učestvovao u pjevačkom zboru

Početkom svake školske godine došao je iz Sarajeva jedan liječnik iz Sarajeva obično specijalista za plućne i srčane bolesti te je savjesno pregledao đake i izvijestio Upravu ginnazije o zdravstvenom stanju učenika. Sjećam se da je u mojoj prvoj godini dolazio dr Bayer.

Isto je tako svake godine dolazio inspektor (nadzornik) da vidi, je li se predaje kao i na državnim ginnazijama i kakav je uspjeh. Zapamtio sam inspektora Bedanića koji je iz Sarajeva stigao vozom i odmah ušao nam u IV. razred i zaspeo za katerdu. Profesor fra Ladislav dao mu je latinsku vježbenicu pa je on ispitivao. Prozvani đaci odg crvzKrl&M> su mu te je sa zadovoljstvom, kad je svršio sat, izašao i ia^> da se prijavi direkciji. Za toga sata tumačio nam je (postak) naziv padeža u latinskom jeziku: 1. nominativ od nomino nominare, II. genitiv od gignor, genitus, 3. dativ od do dare 4 akuzativ od accuso accusare, 5 vokativ od voco vocare, 6. ablativ od auferio abstuli ablatum.

/tX- Vi, razredu na inspekciju u Visočku ginnaziju poslan je iz Sarajeva prof. ,egomir Alaupović. On je također otišao zadovoljan iz našeg razreda a bio sat njemačkog jezika.

JLf

^ki^ kawg ina svršavala je u V }i4dtAxSf Oj*i<^uaJc\^/l<^wA'/H^^d^(K^^ gimnazijama 21. lipnja na blagdan sv. Alojzija, zaštitnika školske mladeži. Sutradan smo išli na praznike a prije toga u Vestijariji na tavanu pod krovom ostavili nepotrebno odijelo. Na svršetku školske godine razrednici su svome razredu pročitali ocjene a svjedočbe se nijesu dijelile. Pred svršetak školske godine svaki je učenik zatražio od roditelja da mu se pošalje putni trošak. Kad smo mi učenici iz Bosanske Krajne stigli u Jajce polazeći na praznike opet nas je gvardijan lijepo primio. Nabavili smo dva fijakera, prenočili i sjutra rano krenuli prema Banjoj Luci. Odmorili smo se u Bočcu kod gostioničara ličanina Pavičića kod kojega smo i ručali. Po ručku nas je častio pivom koju je natočio iz stijene u koju je ugradio pivsko bure. Put je podalek pa smo brzo nastavili putovanje i nakon kratkoga odmora u Krupi na Vrbasu dosta rano stigli na Petričevac svi osim Franje Hrvata koji je otišao nakon svršenoga VI razreda u Novicijat u Fojnicu Slijedećeg dana popodne oko 4 sata već smo preko Prijedora stigli fijakerom u Sanski Most Dolić, Čengić i ja. Unaprijed sam javio kada ću stići i majka me čekala pa sam s njom pošao u Šasinu. U Poljaku susreo nas je župnik fra Anđeo Bašić vraćajući se fijakerom iz Sasine, ustavio konje, ja ga pozdravio a on me upita kako sam prošao i kad sam mu odgovorio da sam odlikaš, bilo mu je vrlo drago. Došavši kući pozdravio sa^^se sa svima ^ uklopio u kućni red. Kad su odbili ~~jarad~~ jarad da ne sišu, naredili su mi da ih svako-dnevno oko tri sata otjeram na pašu u šumarke oko naših njiva. To sam rado prihvatio, ^A^yl^/n^^ʒ^dOA7TL^ nikakova tereta.

Moram ovdje napomenuti da smo mi novaci u Visoko došli različito odjeveni; ja u zimskom kaputu. Uprava gimnazije odmah prve godine ujednačila nas je sa onima iz ostalih razreda. Štof za kapute i pantale naručivan je iz tkaonice oo. trapista u Banjoj Luci i bio vrlo solidan te nam je trajao po nekoliko godina a što se tiče obuće, cipele su nam izračtivali cipelari u gradu a ujedno poderane krpili. Ne sjećam se da li su roditelji za odjeću i obuću išta doprinosili. Za putni trošak u Visoko i natrag trošilo se oko 12 forinti

Kad smo se sa praznika vratili u gimnaziju, nismo zatekli većinu profesora pa ni presjednika

Fra Hojzija Ćubelić dobrojo, bio prefekt položio je doktorat u Zagrebu i predavao povijest i zemljopis i filozofiju a neko vrijeme i grčki jezik. Dosta je rano napustio Visoko. Na Gorici u Livnu kratko vrijeme vikar a onda ž župnik pa i gvardijan. Umro na Gorici nakon drugoga svjetskog rata. Možda bi još poživio da nije odviše pušio.

Fra Jozo Markušić ikx Fra Jake Pašalića preuzeo upravu gimnazije a zatim bio župnik u rodnom mjestu Kotor Varoši, gvardijan u Jajcu i dvaput provincijal. Umro u Jajcu

Dr fra Karlo Ilkić ikx direktora fra Jozze Markušića bio direktor Gimnazije. Iza 1920. radi slaba zdravlja premješten u Žovik svoje rodno mjesto. Zaražen tuberkulozom liječen u Kolnici u Sarajevu i tu umro.

Fra Franjo^ Nić otišao ix Visokoga neko vrijeme bio župnik u Olehanskom distriktu a onda prešao u svjetovno svećenike i služio kao župnik u Zagrebačkoj nadbiskupiji i tamo umro

Fra Bono Brkić premješten ix Visokoga služio na nekim Župama Posavskim i bio gvardijan u Tolisi i tamo umro

Fra Mato Ćosić kolega Fra Hojzija Ćubelica i Fra Ljubislava Ćurića bio je vrredno sposoban ali je [redacted] godina dana morao napustiti službu jer je bio zaražen tuš̌icom. Otišao je na Olehan i tu u cvjetu mladosti umro i na plehanskom groblju pokopan počiva u miru i očekuje uskrsnuće tijela

1908.g. pohodili smo skupno pod vodstvom prefekta rudnike kamenoga ugljena u Brezi. Rudari su zašli u zemlju gotovo 1 km a konji su po željeznicama vukli vagonete do Separacije, gdje se ugalj pročišćavao. Uzkolično se sjećam, unutra nije bilo električne rasvjete

1908. noći Bezgrešnoga Začeća imali smo prestavu. Komad se zvao: "Sv Ljudevit Arkuvinski" U ansamblu sudjelovali Ladislav i Petar Pavić, Ante Ćurić, Pavo Ević, Ivan Brišević Ivan Opačak, Marko Vukić, Mile Tlovača, Zlousić N. Vijera

Kandidati N. Mandić Stan. Pavo Ćurić [illegible] Stjepan Regent i P. Ljubo

a Vešara deklanirao pjesmu u čast sv. Franji od pjesnika Tugomira Alaupovića. Ansamel fotografirao fra Petar Čorković tajnik provin. i fotografija kopirana u Glasniku Sv. Ante. Predstava se davala u profesorskoj zborn^^^^^^^^ vanjskoga svijeta.

DA SE NE ZABORAVI!

na

u crkvu stoje dva čovjeka a uz njih jedna ženska

[illegible] da su seljaci iz iz daljnega okoliša. Kada smo se prekrižili blagoslovenom vodom i ušli u crkvu te se poklonili i zasjeli u klupe, najednom se otvoriše vrata i ona dva čovjeka što smo ih vidjeli pred vratima uvode onu žensku držeći je za ruku a ona koliko je grlo nosi, jauče. Mi kao djeca ne navili na onako nešta okretali smo se natrag da vidimo šta je a prefekt nas upozoravao U se smirimo vičući „Pst-pst." Izaćte iz Sakristije ~~svć~~ svećenik da čita so misu pa kad je nadošlo prikazanje, pretvorba i pričest ~~s~~ strahovito je uzlikala da smo se snebivali. Nakon mise pošli smo na doručak a oni su ostali pod korom stojeći ^ smo bili uvjerenja da je opsjednuta od sotone. Evo što se dogodilo dalje: Mi smo doručkovali a zatim na predavanja kao obično otišli i kasnije saznali, što se dogodilo. Kod svakoga slučaja ni jedan svećenik ne smije bez biskupove dozvole poduzimati da bi na svoju ruku obavio egzorcizme nad opsjednutom osobom. Zato je predsjednik Fra Alojzije Mišić brzojavno zatražio dozvolu od sarajevskog nadbiskupa Josipa Stadlera dozvolu da može obaviti egzorcizam. Tih dana bio je tak Tomo ~~Šeren~~ Šeremet bolestan. Imao je zaušnjake skrofule i da ne zarazi druge bio je u bolnici kod sakristije i kad je fra Alojzije predsjednik brzojavno obaviješten da može obaviti egzorcizam nad dotičnom ženskom uzeo je kotu, stolu i knjigu te pošao u crkvu. Učenik IV. razreda Šeremet nije bio bolestan da je morao ležati, preletio je iz bolnice u Sakristiju a iz Sakristije u crkvu te je iza velikog oltara motrio sve što što fra Alojzije čini. Dugo i dugo je ~~molio~~ molio a onda zaklinjao nečistoga duha da bolesnicu napusti. Kod trećega zaziva ona se spusti na pod. Izgledalo je da umrije. Svećenik molio i dalje pa

kad ju je poškropio blagoslovljenom vodom, ona uze za njegov pas, polako se podiže i izjavi: „Meni je sada dobro" [illegible] smo bili na ručku vidjeli smo ih u kuhinji kroz prozor iz svoje blagovaonice gdje ručaju i kad su u kuhinji svršili, lijepo su se zahvalili i otišli. Kasnije smo čuli da se to dotičnoj ženskoj dogodilo podavno pa su tražili pomoć a da im je savjetovano, da pričekaju pada ju na dan sv. Ive odvedu u Podmilačje. Oni su rekli, da im je dugo čekati do sv. Ive, tf^ĉs vjome i mi puno patili i morali je trajno čuvati. Neki im je svećenik, kad su rekli da im je dugo i nemozno čekati do sv. Ive savjetovao: „Odvedite je u Visoko, tamo ima jedan svet i dobar svećenik – misleći na fra Hlojzija". Dugo i dugo smo se sjećali ovoga događaja i čudili se da ga ni jedan vjerski časopis u ono vrijeme nije objavio.

Aneksija Bosne i Hercegovine.

Te godine 1908. dogodilo se i ovo: Jednoga dana nakon dva sata predavanja imali smo odmor na igralištu i za vrijeme odmora sa drugoga kata gimnazijskoga pod prozorima skupljenim đacima povišenim glasom javlja×: „Evo dobili smo vijest da je Austro-Ugarska monarhija anektirala to jest pripojila sebi Bosnu i Hercegovinu u koju je po odredbi Berlinskog kongresa 1878. g. zavela mir i sigurnost". I od

× Prof. fra Domin Pavlović danas nismo više podanici sultana u Carigradu nego Njegovoga carskog i kraljevskog Veličanstva cara Franje Josipa I. u Beču.

Kasnije smo saznali da je Austrija platila Turskoj za to neku neznatnu novčanu odštetu.

Druge godine na praznicima pošto sam bio poodrastao, upregli su me kod kuće i u teži posao. Ko sam pšenicu i zob sa ostalim žetoscima u jednoga dana pozvao me čuvar svinja da idem sa njine. Išli smo u kladovičku rijeku. Oko tri sata odvojio sam se od njega i lutajući po šumi osjetim neko neobično zujanje. Ustavim se da malo bolje poslušam kad pred sobom ugledam dosta debelo bukovo stablo kako u njega ulaze i izlaze brojne pčele. Pogledam dobro da li na stablu nema u kori

izrezan znak križa, što bi značilo, da je netko već prije mene otkrio tu pčelu pa da ju ne diram. Međutim nisam zapazio da ima znak križa. Kad sam predvečer stigao kući, sve sam stvar ispričao starijoj braći Marijanu i Juri. Kad sam im saopćio da nisam obilježio bukvu oni mi rekoše da sjutra ujutro moramo povaditi - ići sa njima i otići po pčelu pretjerati iz bukve u trnku i donijeti kući jer do jeseni u trnci može naraditi i zimovati. Ponijeli smo sa sobom sve što nam treba da taj posao obavimo kako treba: dugi nož andžar, sjekiru, šibicu, trnku praznu, čaršaf, praznu kantu od ulja A* jednu čistu krpu. Došli smo na mjesto prije izlaska sunca dok pčele nijesu počele izlaziti na pašu. Glavni posao obavi će brat Marijan. Dok JJ on spremao zgodno mjesto odakle će prosjeći bukvu da dođe do pčela, dotle smo mi začepili rupicu kroz koju pčele izlaze i ulaze. Nešto više od pola metra iznad ulazne rupice počeo je on prosijecati bukvu. Kad su pč^ A^^t)i^/^ĆOi^da ih netko uznemiruje, glavna im je briga bila da se nasišu meda a kad se nasišu meda ne mogu prhati od težine i nijesu ljute. Kad je Marijan odvalio posljedni iver i ukazala se pomutrica bukve, počele su J^^ brzo izlaziti iznutra da dobiju zraka i puzale su uz deblo. Mi smo otvorili začepljenu rupicu i dimom na otvor nakadili odozdo zadovan i kad smo to uspješno obavili dodali smo Marijanu trnku i perušku, koju smo također donijeli od kuće ta je on prislonivši trnku uz bukvu sa perušku sve pčele utjerao u trnku i dodao nama a mi smo trnku obavili čaršafom (LiU/hZ/dU-ne bi izlazile. Tada je Marijan ras saće u kojemu je je puna kanta - teška preko dvadeset kila. Vrativši se kući smjestili smo trnku sa pčelama ispod kukuruzane Zabrdnici i vratili se u glavnu kuću i sve ukućane kod ručka nekoliko dana častili medom a saće istopili u vosak. Prošlo je nekoliko dana, pa odem da pogledam trnku - pletaru pod kukuruzom. Iz daleka zapazim da je prevrnuta leži# na zemlji prazna bez pčela. Bilo da je netko zavirivao u nju pa ga pčele nagrizle

Svake subote pred večer svi su gg. profesori bili u svojim sobama kako bi mogli ispovijedati učenike koji su svake nedjelje primali sv. pričest.

Svake godine u zakazano vrijeme a ponajviše u korizmeno doba održavane su duhovne vježbe. Sjećam se dvojice starih svećenika koji su nam održavali duh. vježbe. Bili su to fra Jerko Vladić iz Rame i fra Mijo Batinić iz Fojnice.

Postojalo je društvo „Imaculata" u čast Bl. Dj. Marije. Članovi društva nosili su nedjeljom i Gospinim blagdanima na prsima obješenu medalju Imakulate a imali su i svoje sastanke. Društvo je vodio jedan od gospode profesora obično onaj koji je predavao vjeronauk.

Ji dana Velike Sedmice počev od srijede učestvovali smo na oficeju profesora u koru u crkvi i slušali pjevanje Lamentacija proroka Jeremije. Uoči Uskrsa i na Tjelovo održavale su se procesije sa Presvetim. Išlo se preko mosta i donekle kroz grad. Pjevale su se prigodne pjesme praćene Bleđmuzikom. Vladao je u procesiji ukoran red. Braća muslimani /i poštovanjem nas susretali.

Sve do 1912. g. išlo se u Visoko preko Omarske a tegodine dogotovljena je bila Steinbeissova željeznica od Prijedora do Ivara sa odvojkom od Sanetice do Jajca pa su oni koji su iz okolice Sanskoga Mosta putovali za Visoko mogli Steinbeisovom željeznicom na Jajce ili preko Prijedora i Banje Luke za Jajce i dalje za Visoko. Steinbeissova željeznica je izgrađena da se brže i obilnije mogne izvoziti ć>lAstSTT- «A ^-ptt&č*^. CL, prije željeznice balvani su se spuštali i kotrljali u rijeku Sanu oko 8 km niz rijeku prema Ključu. Tu je bila sagrađena i jedna baraka u kojoj je stanovao stalan čuvar često i sa svojom obitelji. Ljeseni i proljeće kad nadođu kiše i Sana postane plovna čuvar je sa radnicima pravio splavi i otpremao ih niza Sanu prema Prijedoru odnosno Doberlinu. Godine 1932. kad se u Sanskom Mostu održavao euharistijski kongres u baraci je bio neki Slovenac Bitenc koji je naše bogoslove iz Sarajeva učesnike na kongresu pozvao sa mnom i počastio

+ Bitenc

Pred prvi svjetski rat provincija Bosna Srebrena oskudijevala je svećenstvom pa je kandidate za svećenički stalež oblačila i slala u novicijat nakon četvrtoga razreda gimnazije da ih imadne što prije kao svećenike a ih i država nije primala u vojsku.

1911.g. Požar u Gradu

Godinu dana ^JtC^js./h#<jh> A^vo AVVIAWX^U-^ vUnru^dut C^p^^U^ic zadesio je nemili udes. U jedanestom mjesecu te godine dok smo jedne noći spavali probudi nas na vratima spavaonice povišeni glas jednoga profesora; %^Kc^^ !opremite se što brže i odmah žurite u grad, eno ga u plamenu!. Bez oklijevanja poskakali smo iz kreveta, plusnili se malo vodom i obuli. Opomenuti smo bili da ništa - ni najmanju sitnicu ne prisvajamo sebi i letili u grad da pomognemo spasavati što se može oteti požaru. Grad Visoko nije tada imao vatrogasnog društva pa je brzojavno zaiskana pomoć iz Sarajeva. Mi smo dotle iz dućana robu vadili A/ preko mosta prenosili i stavljali uz put gdje nam je naređeno. Vlasnici kuća spasavali su u koliko je bilo moguće - kućni namještaj i prozude. Kuće i dućani sve je bilo drvenarija a jaka jugovina puhala pa se požar širio nevjerojatnom brzinom. Dok smo užurbano radili čuo se žalobni glas vatrogasne sirene što je značilo da Sarajevo šalje pomoć. Nakon nekoliko minuta stiže par kamiona sa vatrogasnom opremom. Izvađene pumpe smještene su bile uz obalu rijeke Bosne i đaci đaci pozvani su bili da pumpaju a vatrogasci su po ugroženim ulicama raspoređivali tW*iAXv^ riječi i polijevali vodom i zahvaćene krovove vatrom a i one kuće još nisu bili zahvaćeni. Posao je trajao dosta dugo, već počeli svanjivati kad se sa poslom prestalo i kad nam je dojavljeno da možemo vratiti se u Gimnaziju

Kasnije se saznalo da je jedna muslimanka pekla rublje dan prije u dvorištu pa je ložeći zapretala vatru dalje i ^fa^^a imadne ni ne slutećи da će nadoći jugovina jaka koja je opuhala pepeo i razmijela vatru od koje se kasnio požar. Kada se razdanilo žalosno je bilo gledati gariste i suze i slušati jecaje i plač onih koji su ostali bez igdje ista. Državna vlast odmah je sa stanice iznad našega igrališta postavila tračnice preko kojih je se vagonima prevlačen

novih stanbenih zgrada i dućana

gradevni materijal za izgradnju novih stanbenih zgrada i dućana. Nakon dvije godine izgradnja je prestala i na garištu je iznikao novi dio grada puno ljepši od prošloga a tračnice su uklonjene. Zbilja smo se držali upute profesora te nitko ništa nije od spasavane robe sebi prisvojio. Držali smo se one \ „'H, cLoS-ru^-ş]^ JLciMsV dobar biti

Na muci se poznaju junaci."

VAR |T«Imj« Josip I. na želj. stanici l/r*>ok>. m.

Nakon aneksije Bosne i Hercegovine god. 1908. <d<>~£j^tt£<d^H^fk4Mr%<iJ,i't. uslijedilo je otvorenje sabora u Sarajevu za novu pokrajinu. Sam car sijedi Franjo Josip I. pet godina prije svoje smrti smatrajući važnost i značenje toga dogadaja sa grupom bečkih ministara i dvorske gospode dao se na daleki put da osobno obavi taj povjesni čin. Od Bos. Broda do Sarajeva trebalo je osigurati put. Pri prolazu vlaka kroz željezničke stanice najavljeno je narodu da izađe na doček. Odziv je je bio dobar i narod je uzvikivao: Živio!

Uprava gimnazije dobila je obavijest da đaci sa profesorima budu na određeni dan pri dočeku na stanici i da to bude kako treba izvedeno, išli smo jednog dana prije samoga dočeka uvježbati sami doček

Prije nego je stigao vlak u stanicu išao je balon od Broda uz rijeku Bosnu prema Sarajevu. Bilo je to vjerojatno da se uveličan carev dolazak. Podosta svijeta iskupilo se na stanici prije nego smo mi došli i poredali se uz ogradu gimnazijske bašče. Nakon par minuta čuje se izdaleka zvižduk sa željeznice a mi postrojeni sa profesorima čekamo. Vlak je u stanicu ulazeći kretao se polagano. Ispred vagona kojim se vozio car i njegova svita prostrt je bio prostrt dugački sag. Kad se vlak zaustavio i vrata se otvoriše na vagonu u kojem se vozio car, prvi izlazi baron Burian dosta mlad, stasit, izbrijan sa perjanicom kapom na glavi u oficirskom odijelu, iza njega sijedi car također sa perjanicom na glavi i u oficirskom odijelu izlazi iz vagona

pod vojničku smjelo i odvažno i ustavi se pred grupom gimnazijalaca a njemu s lijeve strane baron Burian; dok su se oni smjestali na ista vrata izlazi Kuhen Hedervary, nagdašnji ban Hrvatske nije u vojničkom nego svečanom velikaškom odijelu, sa trouglastom kapom na glavi a na njezinim rubovima svjetlucaju obješeni dragulji On staje caru s desne strane. Iz grupe gimnazijalaca istupa dr. fra Harlo Ikić pred cara i pozdravlja ga kao i njegovu sratnju sa sočnim lijepim njemačkim jezikom. Poslije toga car se nije odmah zahvalio na dočeku nego je pristupio gimnazijalcima, pogladio učenika Marinića iz III. razreda i staračkim glasom zapita: Also sagen sie mir Welche Klasse besuchen sie? a om smeten misleći: Kud se baš nanjerio name, odgovara: Euere Majestät Ich besuche die dreite mjesto die dritte Klasse. Mi se mnogi nasmijasmo a i car; malo zatim pogladivši opet istoga učeniku zahvali na dočeku i pozdravu, uniđe u vagon i vlak ode prema Sarajevu

Halejev Komet.

Da li baš tih dana, nijesam siguran, pojavio se na zvjezdanom nebu Haleyev komet (zvijezda repatica) koja se mogla dobro zapaziti na noćnom nebu za vedrih noći Astronomi a i novine ustrašili svijet pojavom te repatice. Govorilo se bude li se zemlja provlačila kroz njezin rep, mogla bi zemlju pokrenuti odnosno izbaciti iz njezina orbita pa uzdrmati čitav sunčani sustav. Drugi su opet nagađali da rep kometa sobom povlači možda kakovih otrovnih plinova pa u slučaju bude li zemlja prolazila kroz rep kometa da će ti plinovi zagušiti svijet i tako izginuti čitavo čovječanstvo. Mnogi su učenici te tobože kobne noći kad je zemlja imala proći kroz rep kometa bdjeli i nijesu išli spavati u određeno vrijeme. Mene je sladao san pa sam pravovremeno otišao u krevet i kad sam se jutrom probudio, spazio sam da se nije ništa novoga zbilo. Sve kao i jučer

Kad smo mi tadanji prvi razred u V. razredu prevodili Ovidijevu pjesmu: Caesar in stellam crinitam transformatur" sjetio sam se Haleyeva kometa - Cezar se preobraža u repaticu.

Novicijat 1912/13.

Austrijska vlast vojna nije primala u vojsku kandidate za svećenički stalež ni kod katolika niti kod pravoslavnih a ni kod muslimana koji su se spremali za hodže. IV. razred prije nas već je svršavao novicijat u Gučoj Gori. Mi u IV. razredu znali smo da ćemo iza svršetka školske godine u novicijat u Guču-Goru a iza novicijata nastaviti ostale gimnazijske razrede. Dok sam bio u III. razredu Slovača Mile Matin bio je isključen iz gimnazije, mislim radi pušenja a pošto je imao zvanje za svećenika, primio ga je gvardijan na Petrićevcu da se privatno sprema za polaganje IV. razreda a on (gvardijan) da će kod starješinstva poraditi da ga se primi u novicijat ako položi privatno sa uspjehom IV. razred. si ^ je svršilo sa uspjehom i on je otišao u novicijat. Prije njega na godinu dana isključen je bio iz gimnazije i Ivan Dolić iz Sanskoga Mosta koji je kao poručnik služio u Sanskome Mostu za drugog svjetskog rata u Bihaću a onda u Zagrebu, gdje je i umro.

U četvrtom razredu najviše mi je jada zadavao hrvatski materinski jezik. Imali smo tada nauku o rečenicama. Tanki mekovezani udžbenik Rečenica dojadio svima pa i ako je fra Leonard Čuturić kao nastavnik lijepo predavao ipak je Rečenica mnogima pokvarila uspjeh na koncu godine. Učenici Guti na Rečenicu brisali su na početnom slovu krak R, Ečenica pa je od Rečenica postala Pečenica. I meni je dodijala Pečenica pa radi nje nisam jedini IV. razred svršio sa odličnim uspjehom

Fra Leonard Čuturić bio je zaista vrijedan nastavnik. O njemu se pričalo da je u VI. razredu godinu prije nego sam ja došao u gimnaziju predavao povijest pa kad je tumačio Francusku Revoluciju i uspjehe Napoleona Bonaparte svojom lijepom dikcijom znao je oduševiti učenike da su rado očekivali i slušali -t*-iEQc>-tfc>-/{/2^c^^t^tJu^t^é i kad je na jednom predavanju rekapitulirao Napoleonove uspjehe i ponovio njegove govore vojnicima kod egipatskih piramida i nakon trocarske bitke kod Austerlitza u Njemačkoj Napoleonov govor recitirao: Vojnici, ja sam s vama zadovoljan. Vi ste na

dan bitke kod Austerlitca opravdali sve što sam je očekivao od vaše neustrašivosti. Vojska od 400.000 momaka kojom su komandvali carevi ruski i austrijski bila je za manje od četiri sata & potučena što raspršena a koji su, bjegli pogušili su se u K–f Jezerima itd. . . . a onda nastavio o njegovoj vojni na Rusiju 1812. g. koja sj*- žalosno svršila, o pozazu i zatočenju na otoku Elbi, odakle je pobjegao natrag u Francusku i od saveznika konačno potučen zatočen na otoku sv. Helene gdje je i umro od raka

Slijedeće a sata osvrnuo se na Napoleonov odnos prema papi kako je Napoleon kod krunisanja za cara sam sebi stavio carsku krunu na glavu mjesto da to papa učini pa kako je papu dao dovesti u Francusku i zatočiti u Fontaineblau u. A kad je na otoku sv. Helene uvidio da ga dobro čuvaju saveznici i da mu nema povratka i da nikad više neće svojim smrtnim očima gledati Francusku koju je on svojim vojnama iza revolucije podigao i proslavio a na koncu i uprostio i ponizio. Uvidio je konačno da je slava ovoga svijeta nestalna ~~...~~ i-ci^^y^/y^^, A^d^v^ JLJ-UASV yv^f-y^ vodi kretanje zvijezda po svemiru i upravlja sudbinama ljudskim pa se pokajao osudio svoja nedjela i skršen od bolesti raka koja ga je dugo patilo pred smrt mnogo je lijepih izjava dao o Bogu vjeri i crkvi koje možete čitati u knjžicama pokojnoga biskupa Mostarskog Petra Čule pod naslovom: Misli velikih umova o Bogu – vjeri i crkvi i kad je fra Leonard konačno istakao kako je silni Napoleon jednu djevojčicu svoga generala pred smrt spremao za prvu pričest i kad je istakao kako kako su svršili velikani vojskovođe Cezar ubijen od uzotnika među kojima se našao i posinak Bruto i Aleksandar Veliki okupavši se znojan od vrućine u hladnom Tigrisu Ja za par dana ~~...~~ umire od upale pluća. Maloj djevojčici generalovoj veli Napoleon: Eto spremio sam te za sv. pričest a sada ćemo poničiti jednoga svećenika koji će tebi podijeliti prvu pričest a mene spremiti za oječnost. Iza tih posljednih riječi koje je Leonard naročito istakao u zadnjoj klupi u /i^^^ du začulo se jecanje. Daci se uznemirili pa se okreću natrag a i fra Leonard ustaje iza katedre i ide da vidi šta je Dak Šimo Blažević guši se od plača. I na pitanje Šimo da nisi bolestan odgovara: Ne, nisam bolestan nego mi Žao Napoleona.

Iza svršenoga IV. razreda dok su drugi otišli kućama na praznike, mi smo ostali u Visokom čekajući polazak u Novicijat u Guču Goru. Kroz to vrijeme često smo popodne išli na šetnju po okolici a i na kupanje u rijeci Bosni, gdje sam naučio plivati. Jednom zgodom, dok sam plivao po sredini rijeke, uhvati me grč u desnoj nozi, ali nakon kratkog vremena popusti, te nisam nastradao. Tih dana napravili smo izlet u Kiseljak, gdje nas je Župnik vrlo lijepo primio i počastio. Kako je bio odviše vruć dan, pio sam mnogo kiseljaka upravo na izvoru pa na povratku stiskalo mi se sve do kuće. Kad se napokon približio blagdan sv. Bonaventure 14. srpnja, kada jedni svršavaju a jedni nastupaju u Novicijat, dan prije toga blagdana dosta rano jutrom krenuli smo vlakom prema Travniku pod vodstvom fra Vojislava Ćurića koji će nam u Noviciјatu biti drugi meštar. Na stanici u Docu izašli smo i krenuli prema Gučoj Gori a koferi su nam kolima povezeni. Došli smo pred podne. Samostan - ogromna četvorina sa dvorištem i sa bunarom iz kamenoga stupa na kojem neki fra Jako dao napisati: Pijte eto voda nova na cijevi od olova i selo sa kućama ne raštrkanim kao u Krajini nego u skupu a iznad samostana padine Vlašića o kome je biskup fra Marijan Šunjić pjevao: Uzvrh Bosne zemlje plemenita

Viš Travnika Vlašić je planina
Široka je duga i visoka
Oblaci se na njoj odmaraju

Na ulazu u samostan dočekala nas grupa fratara ne samo novaka koji svršavaju novicijat nego i gvardijan fra Alojzije Perčinlić, vikar fra Ivo Marković, fra Stipo Matić, fra Ante Kolarević, fra Ante Šakić, fra Nikola Mandić a nemoćni starac fra Ante Ćurić dočekao nas na ručku. Navečer stigao je iz Sarajeva vlakom i provincijal fra Lovro Mikačević.

Sutradan 14. VII. u 9 sati sabrali smo se u Crkvi i novice koji svršavaju novicijat i mi koji započinjemo. Provincijal drži sv. misu i na propovijedi hrabri i sokoli one koji oblače ističe zavjete koje Bogu zavjetuju, da im Bude vjerni jer ih zadaju

Bogu Svemogućemu. Posebno ističe zavjet poslušnosti A- gotovo zaklinjućim riječima moli da ako koji ne osjeća snage da će moći živjeti u franjevačkoj poslušnosti, siromaštvu i čistoći kao redovnik a kasnije i kao svećenik djelitelj svetih sakramenata neka slobodno olstupi. Nitko mu zamjeriti ne smije. Iza tih riječi malo zašuti a dvojica Ivan Opačak i N. Vila od

7- poginuo u prvom svjetskom ratu. &atim se unogopoštovani obratio nama Maij- JhtK/h<&tJi4/MA>' v/nama je upravio dosta lijepih i ohrabrujućih riječi upozoravajući nas da dobro proučimo Regulam et vitam fratrum minorum i da prema njoj izgrađujemo i upravljamo svoje redovničko Življenje. Zatim je uslijedilo oblačenje. Habite je krojio jedan sijedi starac madžarske narodnosti a isto tako odjeću za gimnaz; jake u Visokom. Njegov pomoćnik bio je Mato Prša, koji je 1914.g. otišao u rat i nije se povratio; vjerojatno je poginuo. Još smo se zadržali ~~sv~~ dva dana sa onima koji su svršili novicijat a oni su otišli jedni da nastave peti a jedni šiste razred gimnazije, jer su ispred nas otišli u novicijat i IV. i V. razred. Preko praznika razišli su se po raznim samostanima A u Gučoj Gori ostali su: fra Viktor Šlišković, fra Bonifacije Badrov i fra Pavo Petrović. Iza oblačenja na povratku u novicijatske prostorije penjući se uz basamake Fra Marcel Markić poderao novi habit a mi mu govorili u šali da je to malum omen. Novicijat smo proveli veseli i zadovoljni. Prvi meštar bio je Fra Anto Šakić a drugi fra Vojislav Ćurić. Radnim danom imali smo obično predavanja: Regula na latinskom jeziku, moralku i povijest Reda. Prvi meštar predavao Regulu i Povijest Reda (V d ugo meštar moralku i pjevanje. Gotovo cijele sedmice iza odmora mogli smo sa fra magistrom fra Vojislavom ići u lov u bližoj okolici Žečeva je bilo toliko da se ^,^^ kazati: U svakom grmu zec leži. Mi smo dizali zečeve iz grmova a on je puškom dočekivao i uspješno gađao Uklopili smo u samostanski red. Na oficije smo išli sa ostalim svećenicima Ručak, večera i dvoručak, odlazak na spavanje i jutrom buđenje sve je bilo na samostanski način. Na sv. Pričest salazili smo sa kora pred veliki oltar a nakon pričesti opet se vraćali na kor. Crkva je djelomično za no za vrijeme drugoga svjetskog rata gorjela ali nakon rata

obnovljena. ^ao i crkva u Zajcu bila je prije rata lijepo oslikana po Talijanu Antoniniju. Na šetnji smo se igrali pločica. Kad je bilo vani toplije nego obično išli smo na kupanje u rijeku Bilu koja izvire negdje ispod Vlašića i nismo se mogli u njoj dugo z 1J njoj su predašnj Luka Tešić, kažu, znali hvatati lijepih pastrmki. Usi2^^w^jeMn@A <X*#o^ ^RA ao visok snijeg a prvi meštar fra Anto Šakić otišao u Livno da posjeti tamošnje ujake i svoju rodbinu a ujedno da se i odmori. Poslije predavanja oko 10 sati krenemo u lov Magister Fra Vojislav sa puškom i lovačkom torbom krene s nama. Otprilike jedan kilometar udaljeni od samostana u prvome grmu podignemo povelika zeca a kako je bio visok snijeg, zec je letio ali ali dosta sporo a mi se nadali da ćemo ga stići i živa ga uhvatiti pa letjeli za njim; u to spusti se gusta magla a ja kako sam se ponajviše udaljio od magistra začujem njegovu lovačku pištu nisam odmah se vratio i da se nisam držao traga ne bih ^ X/iML>t> vratiti radi silne magle i sigurno dvadesetak minuta kasnije od ostalih stignem u samostan. Samostanski oci kad je bilo glasanje sa graškom, bili su skloni neki od njih da me otpuste smatrajući to velikim prekršajem. Kad se fra Anto prvi meštar vratio sa dopuste čudio 4« da su to tako strašnim shvatili. Gvardijan Fra Alojz ^erčinlić hranio nas je vanredno pa smo svi porasli. Težak Stjepan Neimarević, mještanin išao je svakodnevno na poštu u Travnik i pred polazak uzviknuo bi: Pergit Stephanus in Travnik i time dao znak da tko ima štogod za poštu neka spremi

Te godine Rim je poslao Belgijanca Pierre Bastiena da razvidi odnos između nadbiskupa Stadlera i Fratara iza jutarnjih misa, dok smo u blagovaonici doručkovali a fratri se na latinskom jeziku sa Bastienom šalili i smijali upada Zelo, tako su zvali Neimarevića - i pozdravlja sa Bonum mane pater g^^ ardiane. pergit Stephanus in Travnik. Bastien se se čudi da u Bosni i seljaci govore latinski.

Sve su okolne župe Dolac, Vitez, Ovčarevo, Brajkovići slale piliće u Novicijat te nam je pileće meso bilo dodijalo.

hi

Maiali smo sa oba magistra veseli i razdragani. danas se sjećam Istarke himne kojn /&TH/O tada pjevali a glasi..

Predobri Bože kojeg silu Oj Oče dobri svih bjednika
JÕA^i^U^rJ^/vu^ ,svod ^](X&(i<lNULA/dil^ /VrUff
Za moju Istru zemlju milu Ponizi roda mog silnika
Rasprši njegvi ceta roj!

dugo

-3

Jednoga jutra na^^'nji pretujemo kroz IzJs^o ^n^^MUvu^v^^o- selo a meni se na desnoj nozi razriješile sveze na cipelama pa sam se sagnuo da ih svežem. Ostali Novice odoše dalje, dok sam ja vezao sveze otovriše se vrata pokrajne muslimanske avlije, a jedan se mladić pomoli pa se zagleda što ja radim a onda zove: „Nano, je li ovo muško ili žensko?

Za boravka u Gučoj Gori penj <^X^ Jrv^isG ydk– Ae^v^arja</ /J^*^^–^ AM^H^M Getnoga dana i dosegli čak najviši vrh, posjetili ovčare i njihove nastanbe i pašnjake

U rano proljeće 1912-g zabolio me jedan kutnjak pa sam sa mestrom fra Antom Sakićem morao zubaru. Na povratku prolazeći kroz Travnik prema Docu valjda je bio pazarnik dan ▷i b^^◎^ji jedan musliman prodajući dolačku pitu uzviknje: „Dolačka dušu povraća! - mora da je bio tirit-pita.

Te iste godine umro je i najstariji član samostana iznemogli starac eksprovincijal Fra Anto Ćurić te smo na njegovu sprovodu pjevali latinski.

Također u proljeće te 1912. godine u Bokulji samostanskom voćnjaku, na praznom prostoru zasadili smo mnogo mladi sadnica omorike od kojih se većina posušila jer nijesu bile stručno zasađene

Da se ne bi i ovo zaboravilo! Gvardijan Perčinlić odredio obojiti plehnati krov na crkvenim zvonicima pa pogodi posao sa

nekim Židovom iz Travnika. Židov je poženio s poslom i kad je svršio a boja se još ni posušila nije navale kiše i pokvare mu posao. Morao ponovo bojadisati a kiša opet pokvari i tako jadnik Židov četiri puta morao bojadisati i na koncu obustaviti posao.

U drugom svjetskom ratu samostan je izgorio i skroz porušen a najveća šteta je što je u požaru izgorjela i knjižnica bogata mnogim starim knjigama i fermanima iz [illegible] doga gospostva.

U Gučoj Gori onoga vremena bila je najveća kuća nekih Lakalina koji su ujedno bili i najbogatiji u selu. Imali su na Vlašiću svoj pojed i livadu koju su kosili i ujesen sijeno svlačili kući, a [illegible] ovce imaju šta jesti.

Dadašnja disciplina u Novicijatu bila je puno strožija nego kasnije.

Kad smo svršili godinu Novicijata, došli su na naše mjesto M/yi& razreda Simo Jurišić, Serafin Tvrtković, Nikola Škoro, Mato Karadža i još jedan Jurišić, kojemu se imena ne sjećam. Kao i prošle godine na obilaženje nadošlih došao je mnogopoštovani provincijal fra Lovro Mihaćević i naglasio u kratkoj misnoj propovijedi i dolaženjem i nama svršenima da je novicijat ispit i godina kušnje jesam li sposoban prihvatiti život redovnički kakoga prisezanje Regula et Vita fratrum Minorum. Novonadošli pričali su nam, da je započela nadogradnja nove dijela gimnazije, što gleda prema željezničkoj stanici.

Praznik tu Kr. Sutjeska i nakon Navicijata

Tandem nakon svršenoga Novicijata, proveli smo sa novim Novicama a onda pošto smo ispričali jedni drugima sve doživljaje, spremili smo se za odlazak na praznik u kraljevu Šutjesku. I nama je pošao i drugi magister fra Vojislav Ćurić. Bio je lijep vedar ljetni dan kad smo se lijepo oprostili sa samostanskim osobljem i krenuli na stanicu Dolac i dočekavši vlak krenuli smo prema Čatićima odakle smo pješačili sve do Kr. Sutjeske. Iako je Kr. Sutjeska zavučena u planiška gudura, nije na nas pravila loš dojam. U kuća i s<LK&r^ bile su za ono doba moderne i grade a i mala varošica sa bučnu i šumećim rijekom Tretinicu odavala je čar

Braća u samostanu.

Gvardijan u Sutjesci bio je Fra Jozo Andrić, kasniji provincijal, sijedi fra Franjo Komadanović, Fra Serafin Jurić, Fra Peregrin Brković, kapelan, Fra Andeo Anđelović, vikar, Fra Augustin Malić i naš mestar Fra Vojislav Ćurić. Višeput smo sa magistrom Vojislavom išli na šetnju uz Trstioniću i nadvikivali se sa njezinim šumom pjevajući razne pjesme a među njima i jednu neobičnu koju sam samo onda čuo a glasila je:

„Prosi mi majko Sarajku! Kani se Sine Sarajke!
Sine Ivane lele sine moj — Sine Ivane lele sine moj
Sine Ivane litropijo moj — Sine Ivane litropijo moj

Sarajka hvsuz djevojka
Sine Ivane lele sine moj
Sine Ivane litropijo moj

Sarajka kaže pa slaže
Sine Ivane lelle sine moj
Sine Ivane litropijo moj

G^dUne 1913. boravio je neko vrijeme u Sutjeskoj svećučilišni profesor Murko iz Graca. Zanimao se za žensku narodnju nošnju za običaje i'/&}d~Qfn^ svijeta kod svete mise i pravio bilješke sa kora promatrajući svijet. Bio je poznanik i prijatelj dr fra Karla Ikića.

Je iste godine dr ra$ ran$i P JlJU idx- Fra Karlo Ikić uređivali su samostansku biblioteku za vrijeme praznika.

Za vrijeme praznika imali smo A, izlet na Bobovac. Osim našega meštra fra Vojislava Ćurića išli su s nama fra A. Anđelović i fra Peregrin Brković. ^ utovanje je bilo dosta teško. Verali smo se uz riječicu Ispod same tvrđave uz riječicu bilo je malo čista prostora, gdje smo otsjeli, odmorili se od naporna puta, a onda bacali kamena s ramena As onda razapeli kordu ašnji posjetioci posjetioci pokazivali su nam Radakovu stijenu i druga znamenitosti. Penjali smo se na vrh tvrđave i u zidu vidjeli jednu gredu, koja postoji još iz srednjeg vijeka i jednu cisternu punu vode

Proputovali smo Aljmiće i Vlahoviće gdje je samostan imao svoj posjed. Pošli smo jednom i na Teševo pa se morali, ne znam zašto, vraditi se sa pola puta. Fra Serafin jur rado je zvan od bolesnika koji su se spremali na smrt, da ih dođe pohoditi i podijeliti im svete sakramente. Ukućani su mu jednom napunili zastrug medom i ujutro mi sa meštrom u blagovaonici a Serafin iza mise ulazi, sjeda i otvara ladicu za stolom i pokazuje fra Vojislavu pern zastrug meda i kaže. Rodane – a bili su rođaci – svako jutro ti uzmi i namaži si po kruhu, ja toga dobijem često u selu. Slijedećega jutra mi doručkujemo a Vojislav uzeo zastrug pa kusa med a Serafin se pomoli na vrata bojeći se da će fra Vojislav pokusati sve viče: S kruhom Rode, s kruhom a mi se grohotom nasmijasmo. Kad nismo bili zaposleni u samostanu, boravili smo na Grgurevu – malom brdašcu pokraj samostana i tu se zabavljali

Viši razredi gimnazije

Iako smo iza polovice srpnja započeli praznike u Kraljevoj Sutjesci, dobro smo se odmorili, jer su praznici bili produženi, pošto novi dio gimnazije pravovremeno bio dogotovljen. Izgradnja novoga dijela gimnazije započeli je u proljeće 1912. g. za provincijala fra Bonifacija Vidovića. Predavanja su šk. god. 1913/14. započela mjesec dana kasnije nego obično. Četiri niža razreda ostala su u starom dijelu zgrade a viši su razredi bili odijeljeni i smješteni u novi dio sa svojom i profesorskom blagovaonicom kapelicom i učionom, spavaonicom i razredima. Do svršetka VM'A razreda radili su slijedeći profesori:

Dr fra Karlo Ikić direktor (grčki i latinski)
Dr fra Alojzije Čubelić (povijest, zemljopis, filozofija)
Dr fra Kazimir Ivić (filozofija, njemački)
fra ović (matematika, fizika)
fra Anto Lapandić (vjeronauk)
fra Vinko Lalić (grčki)
fra Vojislav Ćurić (hrvatsku književnost)
fra Eugen Matić Narcis Fenko (rudstvo)

fra Vojislav Blažević (matematika)
fra Alfons Čolić (njemački jezik)
fra Emanuel Krajinović (povijest)

U V. razredu predavao nam je kristalografiju i rudstvo fra Eugen Matić, pod pseudonimom Narcis Tenko kao književnik. Brzo je obolio i morao u Beč gdje mu je amputirana no fá. Kad se povratio, nije više predavao nego je otišao u Livno i dao se napisanje: djela Razlomci i Obitelj Hrvoje Vukčića. Iz Razlomaka sam zapamtio izreku: „Moderni je brak razlomak u kome je žena brojnik a muž nazivnik". Imao je vrlo nježno lice, nije podnosio brijanje stoga je nosio bradu. Bio je vrlo darovit. Na njegovo je mjesto došao i preuzeo njegove predmete Fra Augustin Malić koji je bio vrstan nastavnik.

Fra Alfons Čolić predavao je njemački jezik i kod predavanja govorio samo njemački. Kada je premješten iz Visokoga, otišao je u svjetovne svećenike. Iza njega je došao i preuzeo njegov predmet mladi doktor fra Kazimir Ivić, bečki student.

Također nakon VII. razreda napustio nas je i dr fra Alojzije Čubelić i otišao u Livno

U nadograđenom dijelu gimnazije imali smo i svoju kapelicu u kojoj smo obavljali svoju jutarnju i večernju molitvu, molili oficij i vršili privatne pobožnosti.

U nižim razredima morali smo profesorima služiti mise koje su morale biti izgovorene sve prije 8 sati kad počinje nastava. Z sakristije dat je znak električnim zvoncem kad treba ići služiti sv. misu

Vojni nieirt«mi na Ivan-planini 1914.

Svršetkom V. razreda pred polazak na praznike dobijem gripu i ostanem -U-reve ifci je nd$- ć jepoga dana kad mi je već bilo malo bolje iza 9 sati dođe mi u sobu prof Fra Vojislav Blažević pa mi reče: „Sjevaru, eno se vraća vojska sa manevara na Ivan planini pa se na stanici ustavio jedan voz vojske i iz vagona iskoči jedan vojnik

imenom Dragutin Božić iz tvoje Sasine, pita za te i moli da ako ikako možeš da odeš k^emu; vlak će se na stanici zadržati preko pola sata". Ja sam se digao i otišao na stanicu, s njime se pozdravio i porazgovorio a kad je dat znak da vlak odlazi, oprostv^ smo se /^ razišli. Došao sam natrag u sobu i nije prošlo ni pola sata u sobu opet uđe sav uznemiren prof. Blažević pa uzviknu: „Ljevaru, nije dobro, eno javiše iz Sarajeva da je neki mladić Gavrilo Princip pucao na prijestolonasljednika Franc Ferdinanda i ubio ga i njegovu suprugu Sofiju Hochenberg i nastavi: „Šteta, tko bi znao, šta nas sve čeka nakon ovoga atentata"? Prijestolonasljednik je prisustvovao manevrima na **vau-Planini; govorilo se da je bio sklon trijalizmu t.j. da se u <ArOl-&*n^\j^/iMpJU^^ i uključe i Slaveni u onoj mjeri u kojoj Nijemci i Mađari. U Sarajevu je čaršija odmah regirala i vladala je dugo vremena uznemirenost. Sumnjalo se da je atentat izvršen na AJAT~aj Beograda pa je vladala iza atentata i politička nesigurnost i opreznost. O dogođajima ^aptalo a nije javno govorilo.

Prvi svj. rat 1914.-1918.

Tisuću devetsto četrnajeste započeo je prvi svjetski rat. Bili smo na praznicima na Petrićevcu. Fra Marko (Srga) Čengić i ja zamolimo gvardijana da nam dozvoli otići u posjet roditeljima i bližoj rodbini on u Kruhare a ja u Sasinu. Već u prvim danima mjeseca srpnja vladala je ratna psihoza. Ustao sam jednoga jutra i gledam a svi zidovi našega dućana u Žabaru nalijepljeni proglasima kojima austrijski car Franjo Josip I. objavljuje rat kraljevini Srbiji. Povod ratu bio je atentat u Sarajevu kojega je izvršio Gavrilo Princip. Bojeći se kakovih neprilika odlučimo se odmah vratiti na Petrićevac. Da ne bi bili previše uočljivi vratimo se na Steinbeissovom željeznicom nego preko Omarske a pratili nas oni isti negdašnji pratioci: meno stric Josan a Čengića rođak Marijan Sjevar. Već prvih dana dijelile su se Schutzkorima puške kojima se vojevalo u okupaciji Bosne 1878. g. i koje su izgledale nezgrapnije od današnjih

Šutzkori su bili neka vrst žandarmerije koji su na raskršću putevu pazili na kretanje sumnjivih osoba. Na stanici Omarskoj susreli smo Petra Pašalića, sina trgovca Pašalića koji s nama pohađao osnovnu školu u Sanskom Mostu. Ne svršivši VIII. razred isusovačke gimnazije uzet je u vojsku i za vrijeme vojnih vježbi u Gracu (Štajerska) maturirao

lašeno bilo

AA^diLkJtA/! JL^/fciA/JvViF^^kih katoličkih studenata. Bio je zaista vrijedan

. Kad smo stigli na Petrićevac, gvardijan nakon dva dana

Luci na doček vojske koja dolazi iz Hrvatske i kreće na

sisačka pukovnija. Kompozicija

vlaka bila jako du

rad

a drugi istom kre sa Predgrađa. Već se počeo hvatati sunvcak kad su vojnici pred vagonima postrojeni bili pozdravljeni i uz pratnju vojne muzike krenuli prema Orbas-kasarni da prenoće i sutradan krenu prema Jajcu. Dok se svijet razilazio i mi prolazeći kroz stanicu čujemo gdje netko uzviknje: Maločas javljeno je da je Njemačka objavila rat i [redacted] Rusiji i Francuskoj

Naši pratioci na stanicu Omarsku na povratku imali su mali sukob

Asu : ^ J J ^ ^ma

Godine 1915. bio je gvardijan na Petrićevcu fra Fozo Loparević rodom iz Barlovaca. Prije gvardijanstva bio je župnik u Volaru (Šurkovac) iza fra Vladimira Matijaševića, koji se sekularizirao i kao svjetovni svećenik služio u Hrvatskoj

Kao gvardijan naredio mi je, da prepišem Nekrologij samostanski u novu knjigu i taj je nekrologij još i sada u uporabi 1988. g

Za nagradu kupio mi je četiri riječnika: Francusko-hrvatski i hrvatsko-francuski; Talijansko [redacted] hrvatski hrvatsko-talijanski

1914. i 1915. svi su krajiški bogoslovi i gimnazijalci viših razreda za vrijeme praznika boravili su na Petrićevcu

TRI mladć mise u Unskoj 1918.40

Fra Pavo
Fra Luka Jšić-Pisarić

^Za vrijeme praznika^ 15. godine ova svatri bogoslova zaredeni u Sar jevu za svećenike rekli su u Ivanjskoj sv. mlade mise Oglašene su bile u Banjoj Luci i okolnim Župama pa je posjet bio velik jer je to bila senzacija: tri mlade mise u istoj župi kroz tri uzajamne nedjelje. Ako se ne varam, svima je propovijedao isti svećenik također Hrvatanin Fra Franjo Valentić zvani Kuzman. Svijeta je bilo toliko da nije mogao stati u crkvu. Poslije sv. misa na ručcima bilo je dosta rodbine, svećenika i uzvanika. Mi ostali klerici prisustvovali smo svetrima sv. misama i dvorili smo za stolovima. Sve se to odvijalo puno jednostavnije i skromnije nego danas, 1988.g

Odmah drugi dan iza mlade mise išli smo popodne na kupanje u Vrbas i odredli preplivati Vrbas. S nama su pošla i dva gimnazijalca niših razreda Kezić i Grgić obadvojica razvijeni i dobri plivači. Bilo je to mjesto gdje smo nakanili preplivati pred zavodom, gdje Vrbas *^4<IAA^ e prema Predgradu izvan mlina oko sto metara. Kad smo svukli habite i navukli plivaće gaćice, prvi je zagazio gimnazijalac Grgić a za njim ja. Do polovice Vrbas se moglo hoditi ali od polovice je matica i brzac. Kad smo Grgić i ja za njim plivali preko matice, za mnom je plivao fra Boris i dok ja još nisam stigao na kraj obali čujem gdje Boris zapomaga okrenem se ja i vidim gdje on propada sasvim u vodu i pri obali bi vrlo stremenito te sam jedva isplivao i dok sam se okrenuo Grgić je skočio u vodu a Kezić sustigao do fra Borisa. Obadva ga jednom rukom plivajući a jednom držeći ispod pazuha nekako privukše kraju. Ležao je na obali i povraćao vodu koja mu je ušla u stomak. Ja sam si penjući se na obalu otrovao koljeno. Kezić se preko vode vratio natrag a Grgić i ja preplivali

Fra Bovis otišao okolo na Česmu i prešao preko drvenoga mosta na banjalučko polje i sastao se s nama. Polje nije bilo naseljeno. nego je vojska na njemu izvodila vježbe. Povelika grupa vojske nakon umorne vježbe sjedi pa se odmara a nekih pet šest vježba neki brkanlija. Mi se ustavismo da to malo neotrimo a on viče mjesto Marschieren sie, marsch! – Arširen ^^<?»^s)^! Fra Pavo i Fra Luka nisu plivali preko Vrbasa nego su čuvali naša odijela

1915. godine bio je u Sanskom Mostu župnik Fra Anto Jurić rodom ik Jajca a kasnije gvardijan u Jajcu te je stari dotrajali jajački samostan što obnovio a što nanovo dogradio. Dobro se pazio sa kotarskim prestojnikom Alfredom Makancem i uglednim muslimanom Mustafom Talićem ik Šehovaca, Makanec je za vrijeme rata 1915.^Ayi^ parkom u Sanskom Mostu dao podignuti caru ^ nji Josipu I. spomenik koji je po svršetku prvoga svjetskoga rata uklonjen

Dok sam boravio 1915. na ferijama na Petrićevcu jednoga popodneva oko čeXi&sata posjetio me zet Niko Tomaz skupa sa Viktorom Brodmanom ministrantom; bio je u III. razredu kad sam^ bio u I. Morali su vojsku A/ došli su u vojničkom odijelu. Kada je slijedeće godine 1916. njemački general Makensen kod Smederevа preko Dunava provalio u Srbiju u isto vrijeme prešli su i Austrijski vojnici preko Drine u Srbiju V Afra&M^ ch^- je Niko tom zgodom prelazeći Drinu poginuo a o Brodmanu nisam kasnije ništa čuo.

U Sasini na oba groblja i na Zimzelenoj i na Starom Groblju bilo je mogo hrastova starih stotine godina, koji se u gradu nisu mogli upotrebiti i sve L e ^t ! L Anto f e U A oxT2Ln/ru> cUvO /K^ra^tći i jJUrL ati CL novac staviti u crkvenu kasu.

Godine 1915. dogodio se u J(LAA)cu ovaj slučaj za vrijeme praznika: vikar samostana F/Uf Tugomir Marković skočio u Vrbas za vrijeme kupanja da spasi nazijalac koji se počeo gušiti i dogodi se da se gimnazijalac spasi a on se ugusi. Sada je Tugomir imao u gimnaziji Visoko brata Barišu dvije godine mlađeg od mene rodom je bio iz Brajkovića Rano je istupio iz gimnazije

Praznici u Tojcu 191 .

Prije nego smo nastupili praznike, nadošlo je vrijeme polaganja svečanih zavjeta. Lamešić Petar nakon novicijata umro u Kr Sutjeskoj od tuberkulo za, Ivo Šerkić i Anto Čičić napustili našu gimnaziju i otišli u Travnik Isusovcima Šerkić je studirao pravo i kao sudac umro u Varaždinu a Anto Čičić brat dra Augustina Čičića kao veterinar kratko vrijeme služio u Banjoj Luci a onda, neznam kuda premješten. Petar Nedić, Ilija Petrović i Marko Terzić otišli u bogoslaviju u Sarajevo a i Franjo Greljić nas je napustio kao i Pavo Dominković i Anto Pavić još u II. razredu gimnazije I tako od nas šesnaestorice u I. razredu gimnazije samo devetorica stigli do svečanih Zavjeta

Naš negdačnji profesor matematike u I. razredu Fra Domin Pavlović, župnik tada u Varešu ostavio je kapelana kod kuće a on uzme nas koji ćemo polagati svečane zavjete i nekoliko dana provede među nama, odvede nas ponajprije u Kiseljak a zatim u Sarajevo na Ilidžu gdje smo vidjeli glasovitoga medvjeda zvanoga „Mišked" a onda na izvor Bosne a onda u Sarajevske muzeje, što ih je izgradila Austrija U muzejima sve mi se sviđalo što nam je namrla pokojna Austro-Ugarska Monarhija a posebno dva dugačka karbonizirana čamca izvađena odnosno iskopana iz rijeke Save kod Doline blizu Bosanske Gradiške za koje je, kažu, Engleska nudila grdne pare. Iz Sarajeva smo išli Višegradskom željeznicom na Pale. U muzeju svratila je na me pozornost također prenesena soba u kojoj je umro naš dični pjesnik Silvije Strahimir Kranjčević a kraj kreveta u njoj noćni ormarić s napola otvorenom ladicom iz koje je virio papir na kojem je bila napisana možda posljednja pjesnikova pjesma:

Na golu sjeotah kamenu
I gutah korn hljeba
Preda mnom je u kaljuži
Svjetlopis leže neba.

Svečane smo zavjete položili pred provincijalom fra Lovrom Mihačevicem

Kilić fra Ivo, Nedić fra Martin, Miljić fra Jozo, Petrović fra Srećko Zebić, Filipović, [redacted] i ja i Nedić fra Martin

Te godine na praznike u Jajce išli smo Šimo Juričić, Nine Škorić, fra Vojislav Mivč. Mato Šk. Karadža i ja. Svi smo spavali u jednoj sobi, kojiput igrali šaha po cijelu noć. Samostan je bio vrlo star, grednice podnice izagnjile i kad se hodalo po sobama, tresle su se. Jedne noći tako je strašna oluja puhala sv. neprestano i drmala čitavim samostanom i nekoliko malih potresa se osjetilo te se nijesmo usudili po zaspati. Te iste noći kiše, poplave vjetrovi jaki harali su po cijeloj srednjoj Bosni i nanijeli velike štete. U Sutjeskoj srušena je osnovna škola i učiteljev stan. Klavir učiteljev odnijela dva kilometra daleko X-iskvar l&y ¸°HKsdA_<A~^A*, bio mi za što. U samostanu je gvardijan bio Fra Jaroslav Jaranović, de familia Fra Vladimir Dolić; pod stare dana bavio se i ljekarstvom i pravio uspješne meleme. Izdao i jednu knjigu „Liječenje travama" zatim fra Mirko Džaja i još neki fra N. Alaupović koji je pri kraju praznika umro. U Jajcu su i Čč. sestre predragocjene krvi Kristove imale svoju kuću koja je stradala za vrijeme rata pa su se onda neko vrijeme sklonule u franjevački samostan i radi stanbene nesuglasice sa Gvardijanom fra Krunom Ladanom posvema napustile Jajce. Za vrijeme naših praznika popodne iza ručka stariji svećenici otišli u sobe da malo prilegnu CL. prestojnica sestara neka postarija Njemica pred samostan nama đacima dođe pa pita, je li pater gfardijan kod kuće, kad smo joj rekli da jest i da spava, ona reče zar zbilj ću^J^A&s * &^J^ JhJkćJt^AAs^rL-fcMj^, pita ona a mi veliko da jest, ona odvrati; zar zbilja svi spafaju. i ode dalje Za vrijeme praznika dođoše jednoga popodneva biskupi Alojzije Mivč i Jozo Garić mostarski i banjalučki i kad smo se s njima pozdravili, pitaju mene, da li sam se ikada vozio od Bos. Krupe ispod Grmeča prema Sanskom Mostu i kad sam rekao nisam rekli su mi: Nemoj to propustiti. Mi smo se danas provezli, kraj je vrlo lijep. Tek 1985. na sv. Anu vraćajući se iz Bihaća sa gvardijanom Fra Josipom Božićem ispunio sam im želju. Još nešto! Na praznicima jednoga dana jeo naribanih svježih krastavica i toliko pokvario stomak, da odonda do danas 1988. nijesam kušao ~~jesti~~ friških krastavica. Izgleda da sam alergičan na njih

Neko vrijeme na praznicima je u Fajcu boravio je i fra Josip Markušić pa je zatražio od gvardijana da bi nam osigurao mali izlet na Komotin, stari srednovječni grad zapravo tvrđavu za koju vele da je pripadala Stjepanu Tomi. Pošli smo dosta rano i kad se stigne ispod Podmilačja do onoga mosta iza kojega odmah slijedi tunel pred mostom na desnoj strane diže se puteljak koji odvodi u selo zvano Bešpelj i idući podugo kroz to selo najedanput ugledasmo u daljini tvrđavu Ĵfevh^rtiši^ a kako je bilo lijepo vrijeme, vidjeli smo i nekoliko orlova gdje kruže iznad tvrđave. Stigli smo pod samu tvrđavu oko 10 i 1/2 sati, malo se okrijepili a onda obišli tvrđavu i okolicu koliko nam je vrijeme dopuštalo. Obilazeći tvrđavu Komotin u pameti smo prevrtali sve jade i nevolje kojima su izloženi bili naši predi u srednjem vijeku bježeći i sklanjajući se u šumo i gorske vrleti da spase svojih vjeru i goli život. Vraćajući se natrag još sam kojiput svratio pogled na Komotin i padali mi na pamet razni stihovi iz Smrt Smajil-age Čengijića od Ivana Mažuranića, a posebno oni „Oro gnjez do vrh timora vije, jer slobode u ravnici nije". Na povratku stigli smo kući zavidna i opazili na tvrđavi vojničku zastavi. U samostanu su nam rekli da je njemačka i austrijska vojska kod Krakova potukla Ruse i SJksdJ „ega je general Kuzmanek na početku rata predao Rusima jer su ga opkolili i tukli nadmo[illegible] m. ~JCt^hst<l<su nam još, da svaki put kad Nijemci i Austrijanci potuku Ruse i Francuze, kotarski prestojnik vojniku, koji stražari na tvrđavi vikne: „Fahne heraus" - Zastavu van.

Direktor tkić u audienciji u Beču.

Franjevačka gimnazija u Gučoj Gori pod Vlašićem imala je a i kasnije od preseljenja u Visoko sve do 1916. godine samo šest razreda a novo vrijeme i nove prilike tražile su da se ide naprijed. Odavno se na to pomišljalo a posebno kad je izgrađena nova zgrada u Visokom i nadograđena 1913. godine

Đaci koji su kanili pohađati fakultet morali su nakon šestog VI. razreda privatno položiti sedmi VII. i osmi VIII. razred da bi se mogli upisati na fakultet Značilo je to ja nije imala prava javnosti jer nije bila potpuna. Stoga se direktor gimnazije cif Fra Karlo Ikić odluči poći u Beč i zatražiti audijencijn kod cara Franje Josipa I. i zatražiti za gimnaziju pravo javnosti. Kad je primljen u a<<*dijencijn savjetovano mu je da pođe u ministarstvo prosvjete i da će tamo dobiti upute kako se stvar ima riješiti i riješeno je da se gimnazija ima zvati: franjevačka klasična gimnazija sa pravom javnosti u Visokom s tim da na maturalnim ispitima pojedine predmete ispituju profesori sa državne klasične gimnazije u Sarajevu a profesori franjevci predavači da s njima prisustvuju ispitima i s njima skupa daju vcjene i da se toga ima pridržavati sve dotle dok franjevci ne imadnu zadovoljavajući broj kvalificiranih profesora.

Čim se direktor vratio /{k. -PA-t^tJ Axdbw^ejl^'Af*~ došli profesori iz Sarajeva i maturu su polagali: fra Bono Ostojić, fra Ratimir Blažević, fra Zdravko Vešara i fra Ljudevit Zloušić koji su prošle šk. godine završili VIII. razred a tekuće školske godine 1916/17 fra Viktor Slišković, Nikola Ebner, fra Pavo Petrović i fra Bonifacije Badrov. Godine 1916. umro car Franjo Josip I. i kako je bio rat, sahranjen bez naročitih ceremonija.

Sljedeće šk/god došli smo na red mi: fra Macel Markić, fra Jozo Mrljić, fra Ivo Žilić, Fra Vojislav Mivić, fra Mijo Žebić, fra Jerko Filipović i ja Fra Bosiljko Ljevar

Pitanja su sva izvlačila na cedulicama: Za sam izvukao Janko Leskovar i Anto Kovačić iz hrvatskog jezika, Horac: Apolo i Dijana izlatinskog; Demosten: Govor za grad Olint grčki; Wieland čupa zub kutnjak halifi u Bagdadu njemački; Kako se sudilo u Bosni u srednjem vijeku i škole u Monarhiji zemljopis i povijest; Strojevi naručeni za 200.000 kruna koliko će vrijediti nakon 20 godina ako se ostećivanje začuna uz 4% i iz analitike jedan [illegible]tak rješavan po kozinusovom poučku iz matematike

Uređenje prof. Biblioteke

Dok smo boravili u VII. razredu nismo imali predavanja Velike Sedmice pa nas je kao najbrojniji niži viši razred gosp direktor upotrebio da uredimo profesorsku biblioteku smještenu iznad crkvenoga stropa na drugom katu. Sjećam se bilo je pohladno onih dana ali smo posao svršili na zadovoljavajući način Svaka je knjiga bila zapisana na posebni papirić (autor knige i njezin naslov) Po naslovu se znalo kojoj struci pripada ^y<fax^^ ije prikonen školske ^o^J^v>^ došao je gosp. direktor u razred za vrijeme predavanja i zamolio profesora da me pusti da idem u prof. biblioteku i da te knjige uredem u dva Imenika jedan po autorima drugi po sadržaju. Obzir Obzirao je sve profesore da na me ne računaju čitav zadnji mjesec školske godine. Taj dan me samo uveo u posao a raditi sam počeo tek idućega dana

Jutra netko me je snabdjeo sa paklićem finoga duhana i cigaretom te ovi u razred a ja u biblioteku. Sve me je od jučer smješteno čekalo na dugačkom stolu a ja mjesto da se odmah latim posla, odem prozoru otvorimga izvadim paklić iz džepa sa cigaret papirom pa smotam cigaretu i pripalim šibicom s kojom se /tayC^<r^^^ snabdjeo i kroz otvoreč prozor odbijam dimove, potrajalo je to desetak minuta. Utonem opušak i s njime kroz prozor. Vratim se stolu da pišem ali mi se zavrtjelo u mozgu, zamalo što nijesam pao a i u stomaku mi se smutilo i prošlo je čitav četvrt sata dok sam došao sebi i počeo pisati.

Kad nam je za maturalni ispit dr Kazimir Ivić zadao zadaću iz hrvatskog jezika: "Kulturni utjecaj Amerike na europske narode" pa istakao krumpir, kukuruz i duvan što nam je Amerika dala, da među ostalom napomenemo, sjetio sam se svoje prve cigarete i pomislio da bi zadaća trebala glasiti: "Nekulturni utjecaj Amerike na europske narode".

Iwrtf uevolje.

Go krajevima Monarhije nezapamćena glad. Sušos/&BJgKfa' AA^ULCJUK, #<^sW/&oi' do žetve. Radni ljudi morali u rat i zemlj^ / ^ / ^ ^ / V ^ ^ ^/p^hXsdAjšC Mak* XA±JO^^ &- ^ ono što je obrađeno nije roda d prema sjeveru u Posavinu, Slavon i Vojvodinu tražeći kod tamošnjeg svijeta brašna da se prehrani ili žita ako nije bilo brašna. Koji nisu mogli ići kopali su žile od bujadi, sušili ih i mljeli, dapačke i otučke mljeli i miješali sa brašnom. Žalosno je bilo gledati u vagonima mlade ljude koji još nijesu narukovali u vojsku gdje izmoreni od gladi tugaljivo pjevaju: Care Karlo i carice Zita

Ne ratujte kad nemate žita

Na svoje sam oči motrio kako ruski zarobljenici u Srnetici u grmeču kopkaju po smetlištu ne bi li našli štogod, da utiše glad. Novac počeo gubiti vrijednost. Nije bilo rijetko vidjeti gdje pušači na/X^un/Y^^, peronima A- Javnim putevima kupe opuške i čak su neki tvrdili da su sušili vrahov list pa pušili u neštašici duhana Nepušači se rugali pušačima da puše „opuškovih opušaka opuške"

I mi smo prve godine u bogosloviji osjetili i trpili glad. Navečer smo dobivali malu šnitu 'i^^fc^Ase- i u tanjur kuhane misirače sa komadićem kiselog konjskoga mesa i kad nam je postalo nesnosno sastali smo se jedne večeri i obratili se molbom na profesorski zbor tražeći da nam se u prehrani dade veći kvantum i bolja kvaliteta. Odgovoreno nam je da smo se obratili na krivu adresu, jer to spada na Upravu Provincije a ne na profesorski zbor bogoslovije

I u vojsci se osjećala glad ali više kod austrijske nego kod njemačke Kako se rat otegao a uz glad pojavio se i tifus, moglo se vidjeti pri koncu rata u željezničkim čekaonicama i peronima vojnika mršavih, iznemoglih i bezvojnih. Neki su vojnici naslućivali

rt

da će uskoro konac rata pa su bježali iz vojske i skrivali se po zelenim šumama čekajući konac rata. To je bio tzv. Zeleni kader. Neki su vojnici znali stvoriti si ranu na tijelu i namazati je sokom od kukurijeka da se rana proširi pa da izbjegnu ratu ne znajući da je to koji put opasno i po sami život pa se čula pjesma maiko onaj breg

Tamo raste kukureka
Meni nema leka.

U Ljevarima 1917.

Godine 1917. poslije mature otišao sam sa profesorom dr Kazimirom Ivićem na Petricevac provesti praznike. Na stanici u Zenici stajao je vlak podugo pa smo u čekaonici naručili po času piva i popili. To mi je bilo prvi put u životu da sam okusio pivo. Fra Kazimir je išao da vidi Krajinu i da posjeti župnika u Sasini fra Vojislava Curića sa kojim se dobro pazio. Gvardijan na Petrićevcu bio je tada Fra Alfonz Kudrić s kojim smo tih praznika posjetili župu Mahovljane u kojoj su tada pretežno bili naseljeni talijanski kolonisti, od kojih je gvardijan kupovao grožde i pravio vino za samostan. U Sasini smo pohodili i Maćunov dućan, gdje nas je ponudio sa lijepim cigaretama koje je držao samo za župnika i učitelja a onda posjetili i glavnu kuću Ljevara koji se onda još nisu podijelili bili. Tada sam zadnji put vidio roditelje, jer su slijedeće godine od španjolske bolesti u roku od pet dana umoli obadvoje.

Izlet na Krčmarice

Tih istih praznika jednoga popodneva AAjvt£JUČ4jL- oo. Trapisti izlet na Krčmarice, koje tada nisu bile iskrčene nego obrasle dosta gustom i zdravom hrastovom šumom. Na izletu su učestvovali mostarski i banjalučki biskup Fra Alojzije Mišić i fra Joza Tz'aSt^^C- > Mostarski biskup običavao je rano obaviti krizmu radi ljetne žege a onda otići u Sloveniju na odmor a na povratku zabaviti se na Petriććocu i Bihaću gdje je nekada služio. Opat trapiski pater Diamant pozvao je i Petrićevačkog gvardijana da sa ostalom braćom dođe na izlet

si

Bili su to gvardijan Fra Alfonz Kudrić zatim Fra Frano Valentić, fra Serafin Juvu2-,"fri- Živko Konjević i nekoliko nas klerika. Kad smo stigli mi sa Petrićevca već se naložila vatra ražnju okretao ganjac a pokraj vatre brat trapist pa Fridolin sjedio uz ... o kome je trebalo. Razumije se bilo j ... ze pive te još koješta Učesnici izleta sčtali su po šumi u malim grupicama i razdragani i veseli ugodno se zabavljali a kad Fra Frano Valentić isprazni svoju čašu dođe do brata vinotoče pa mu veli: „Bruder Fridolin de mi još jednu na boli" Velečasni Valentić imao je u Ivanjskog brata Franu koga su zvali Pranjca. Bio je što se kaže u godinama, postariji čovjek koji je bio u vojsci pa je jednoga pazarnoga utorka posjetio brata Fra Franju na Petrićevcu i nama klericima u hladnjaku priča: Djeco moja bio sam na Karpatima i prošle zime i čuvali i branili prelaze preko Karpata da ne bi Rusi provalili u Mađarsku a zapao velik snijeg pa sam na straži po noći ispro zebao toliko da su mi se noge kočile od studeni i dobio sam velike kaťekizme (mjesto reumatizme) u noge

Samostan je imao sve naprave za cijeđenje vina iz grožda i jabuka a gvardijan se ~~dobro~~ dobro pazio sa kotarskim predstojnikom pa je preko njega mogao dobiti šećera iz aprovizacije k*&TK»~ smo u određenoj količini dodavali iscijeđenom moštu i tako dobivali zadovoljavajuće vino

ti DDČJO slovnji 4Q I 7.

Naša bogoslovija 1917. jedva je životarila sa malo studenata a još manje profesora. Profesori su bili dr fra Julijan Jelenić (crkv. povijest)
dr fra Franjo Blažević (crkv. pravo)
dr fra Augustin Čičić (sv. pismo)
fra Tomo Džaja (dogmatika)
fra Ljudevit Franjičević (moralka)
fra Marijan Jakovljević (jevrejski jezik)

dr fra Julijan Jelenić slijedeće godine izabran za profesora crkvene povijesti na fakultetu u Zagrebu i otselio

dr fra Frano Blažević slijedeće godine naprstio red i provinciju

dr fra Augustin Čičić u Ministarstvu Vjera u Beogradu imenovan za povjerenikom za katolike i otselio Ipak prvi tečaj nekako je završen

Pri kraju prvog tečaja a prvih dana mjeseca svibnja obolio sam od pjegavog tifusa

Pjegavac 1918.

Nedjeljom jujTLJi%ts(>rv^/^^ 3rnja probudim se ujutrom silno žedan i odem do pipe na trijemu i popijem odviše hladne vode a oko podne osjetim povišenu temperaturu. Iza ručka dok su se drugi spremali za šetnju ja sam otišao u krevet i kad su se vratili sa šetnje probudim se ja izmjerim temperaturu i termometar pokaza 39C. Cijele sedmice dolazilo je više liječnika i nisu mogli ustanoviti vrstu bolesti. Dr Kukrić dođe jedne večeri i dade mi piramidona pa mi temperatura popusti ali za kratko vrijeme. Konačno dođe fra Tomo Džaja sa doktorom Benišlićem, mu^^^^^ nom koji ulazeći s vrata iza pozdrava odmah mi reče: mladiću, nemojte strahovati, tu istu bolest što je vi imate i ja sam imao i prebolio; to je pjegavi tifus, nego sutra ćemo mi vas prebaciti u Pofaliće u vojnu bolnicu. Ja ću poručiti bolnička kola da vas tamo prevezu. Tako je i bilo. Sutradan iza podne dođu sa kolima i dva bolničara koji me uzmu u kola i prevezu u Pofaliće. Dr Fra Julijan Jelenić koji me ispovjedio reče da će javiti na Marian dvor kapelanu Dragi Celiscu neka dođe u Pofaliće da mi podijeli sv. ulje odnosno pomazanje. Prispjevši u Pofaliće najprije sam sa smiven i opran a onda na nosilima prenesen u bolnicu. Bila je to ogromna dvorana sa tri reda kreveta, dva po strani za prebolujuće a u sredini bolesni. Proc noći uz moj krevet umro jedan stari musliman. Nakon dva dana navečer naredi liječnik bolničaru da mi dade iza večera čašicu crnoga vina. U jutro dođe liječnik, pogleda termometar i reče: „Čestitam vi ste

prebolio! Na te riječi odmah sam bio veseo i raspoložen. Dok je bolest trajala samo sam pio govedu juhu a ništa tvrda nisam ni smio ni mogao jesti. U bolnici sam morao kao i svi drugi na oporavku ostati 21 dan. Posluga u bolnici bila je vojnička i stroga – dva stasita momka muslimana u vojničkom odijelu. Prije mene u mome krevetu ležao je šef željeznicke stanice u Sarajevu gospodin Zamolo, koji me je dobro pazio i često dolazio mome krevetu na razgovor i medu ostalom pričao kako je morao zalaziti često u osobne vagone da vidi jesu li čisti, pometeni ^/AA^J^M^ ali kako je rat nije se moglo savršeno sve držati u redu pa je u vagonima obloženim sa čohom zaleglo se buha, stjenica i ušiju koje su bile rasadište opasnih bolesti posebno tifusa pjegavog kojega raznose uši. Kad je to spomenuo, sam se zašto su me svi liječnici u bolesti pitali, da li sam pred dvije sedmice putovao vozom C df^ Li sam išao u posjet kojoj kući, gdje je bilo bolesnika tifusara ili sjedio na mjestu koje nije bilo čisto. Ja sam na ove upite svima liječnicima odgovorio Ne! Kasnije sam se sjetio, što bi moglo biti u mome slučaju pa sam se dosjetio i ovo što ću napisati volo je vjerojatno ali ne mogu reći da je posvema signrno i istinito U mome rodnome mjestu Sasini jedne mjesečinom obasjane noći neki 4Awo*j^]fa<XJ>Xjs<k^/tyXO-flć^^ a pri zemlji hrastovima ogulili koru da ne mogu dalje rasti i da se osuše pa da oni to mjesto zvano Mlinarac iskrče i pretvore u obradivu zemlju. Naravno je da država to kažnjava ako je šuma državna Stvar se potezala po raznim sudištima i konačno stigla na zemaljski sud u Sarajevo. J ^iA^S^ Jf-ff]>CrilYVLA^ koncem travnja/tesCMs^. CUJ*. -fcLO*M*>J iz Sasine i valjda ih je netko uputio da se prijave kod fratara na Bistriku. Susreli su se sa našim prefektom čiji su preci iz Sasine. On ih je primio i ukonačio u sobi uredništva Glasnika sv. Ante ali kako ~~ji~~ se nisu imali čime pokriti, dođe prefekt fra Marijan medu nas bogoslove i namjerivši se na me i na Fra Berislava Zebića zamoli da dademo po jednu deku da bi se mogli pokriti i nakon 17 dana koliko traje inkubacija ja dobijem tifus. Oni su se vozeći vlakom, domogli se ušiju koje su prenijeli na naše deke i nas zarazile. Nakon proteklih 21 dan liječnik je opisao moju bolest i otpustio me a starješinstvo me je poslalo u Ivanjsku na daljni oporavak

Opomvak u Ivanjskoj. 1918.

61

U Ivanjskoj je tada bio župnik Fra Andeo Bašić negda župnik u Sanskom Mostu. Vrlo me je rado primio i dobro i pazio. Po savjetu liječnika preko dana sam trebao biti što više na zraku. U neposrednoj gotovo blizini pokraj kuće nalazila se prazna kuruzana pa sam u njoj napravio ležaj i kad nijesam vani šetao, ležao sam preko dana u kuruzani i to mi je vrlo godilo. U toku praznika župnik me je jednom odveo vojnom liječniku dru Blochu na pregled. Nakon tifusa trajno sam blizu dvije godine imao malo povišenu temperaturu i kod kakovog naprezanja i umora lupanje srca.

Kuharica kod župnika bila je Franka Anušić iz Sanskoga Mosta. Dan dva nakon moga dolaska na oporavak zovnu župnik kuharicu i mene, uvede nas u špajizu i reče kuharici. Ja sam dobio iz Sarajeva obavijest da će nam iza teške bolesti doći na oporavak jedan bogoslov i to je ovaj fra Bosiljko kojega sam ja kad smo bili u Sanskom Mostu poslao u fratre. Ovu spajzu drži preko dana otvorenu da on može kadgod mu se hoće ući pa si uzeti čega god hoće, evo ima mlijeka slatka i kisela, vrhnja i putra, sira i ostalog što mu treba da se oporavi. Fra Anđeo je kod sebe imao kao komenzala postarog svećenika dra Fra Vida Miljanovića koji je u Mađarskoj u Pečuhu i u Austriji u Beču studirao bogosloviju. Zatekao sam ga jednom u njegovoj sobi gdje je po stolu i krevetu rasprostrao mnogo knjiga pravn ja sadržaja a on za stolom mota cigarete pa mi veli: Ja ovako preko ljeta namotam sebi cigareta, da ne moram zimi kad je hladno. U ono doba i Šimiću su spadali pod župu Ivanjsku kao i Mičije. Župnik je imao dobroga konja da bi mogao tako veliku župu služiti jer je fra Vid već bio postar da bi mogao izdašno pomoći

Na Veliku Gospojinu, patron crkve u Ivanjskoj stiglo je mnogo svijeta čak iz Mičije na pučku misu a sutradan je na sv. Roka kod njih misa i župnik mi reče: Eto malo si se oporavio pa ako si voljan mogli bi ~~sutra~~ popodne u Mičije". Ja pristanem i oko 4 sata iza odmora

Pri kraju praznika stigne pismo od provincijalata da dođem u Sarajevo pa da još sa nekim kolegama idem u Budimpeštu u bogosloviju. Župnik me ozbiljno opomene da ne idem nego da javim da nisam u mogućnosti jer još nijesam dovoljno oporavljen i tako ostanem na oporavku još blizu mjeser dana. Napokon svrše i praznici i ako su radi ratnog vremena duže trajali Morao sam u Sarajevo, jer slijedećih dana počimaju predavanja. Oprostiv se sa Župnikom dođem na stanicu Mišin Han i čekam vlak. Kad je vlak stigao u stanicu udem u vagon i zatečem Šasinskoga župnika fra Vojislava Ćurića koji ide na duhovne vježbe na Petricevac Izgledao je vrlo sojež i zdrav Saopćio je da su se mome najstarijemu bratu Marijanu rodili dvojci pa jednome nadjeo ime svoje Vojislav a drugome moje Petar

Noćio sam u samostanu i sutra ujutro krenem preko Jajca u Sarajevo Putujući vlakom od Jajca za Sarajevo u Visočkoj stanici susretnem neke profesore koji mi rekoše da kod njih već hara Španjolska bolest i da je umro prof. fra Nedjeljko Dugonjić i đak Mateljić od španjolske bolesti. Prispjevši u Sarajevo odmah sam osjetio da je bogoslovija opustila Dva gornja tečaja ne rade. Nema đaka Škore, Tvrtkovića, Mioča, Mrljića Markića. Sve se razišlo po svijetu. Škoro u Zagrebu sa Juričićem studira filozofiju a Juričić pravo, Tvrtković u Pragu medicinu i kao zubar oto raduju ordinaciju Juričićevoj ulici, Mrljić u Leobenu u Štajerskoj studira m^. -arnistiku, brzo oboli od tuberkuloze i rano raskajan lijepo umre. Mene samoga držati nije se isplatito pa i mene pošalju u Zagreb

Slučaj Marcela Markića.

Jedan od ponajboljih naših kolega posebno dobar svirač zatraži od prefekta fra Marijana Jakovljevića pod ručkom da ide van jer mu nije dobro. Izašao je van ali se nije povratio. Poslije podne bila je šetnja a njega nije bilo. Vratili smo se sa šetnje a njega nema. Pretražili smo svaki zakutak u kući i crkvi a njega nema. Slijedećega jutra direktor dr fra Julijan Jelenić obustavi predavanja a nas rasporedi da ga idemo tražiti. Mene i fra Viktora Sliškovića uputi župniku na Stup da vidimo da nije možda kod njega. Neki su išli prema Zvorniku drugi opet prema Visokom a jedni opet prema izvoru Bosne. Župnik nas je na Stupu lijepo pogostio i savjetovao nam da se vratimo kući jer da smo poduzeli uzaludan posao i zbilja kad smo se vratili fra Marcel je bio u bogosloviji, u sobu se zaključao i prefekta nije puštao u sobu Kad je govorio, ć*LcrV*o-fr*2 e dosta nesuvislo. Nakon nekog vremena, kad je došao sebi rekao je da je izišavši pod ručkom zaogrnuo se plaštem otišao pred atelje slikara Gabrijela Furkića u jednoj vladinoj(kući) zgradi pred tavanom i tu se plaštem zamotao i na klupi prenoćio.

Starješinstvo ga je poslalo na oporavak u -<h*-A>n«4 as otpratio ĆLAS je gvardijan Sarajevski fra Ljubomir Galić. Kad su stigli u Kupres, bila je nedjelja i Marcel se prijavi da će svirati misu. Sve je išlo dobro do propovijedi; prokaraturi pokupili lemozinu i pred ogradom kleče i slušaju propovijed. Fra Marcel ustaje iza harmonija, dolazi njima uzima kese od lemozine i dolje na narod istrese lemozinu. I kad su prispjeli u Livno opet mu je bilo sad dobro a sad loše U samostanu Gorici nije zadugo pokazivao kakovih umnih nastranosti većega stila osim ovo: Došao kotarski prestojnik jedne ned ch AJ1-ĆL. tri sata u samostan na Goricu fratrima na r - šibicu da pripali cigaretu a Marcel ga upita. Gospodine da Vam ja pripalim. JH, cd** TčU godi; reče predstojnik a Marcel nastavi: „Gospodine prestojniće bil" bilo tako dobar pa da meni poklonite ovu kutiju

«•*

šibica"? Što ne bih ako vam treba" Idem ovih dana u podzemni svijet pa tamo je signrno tama pa kad me bude star ac Charon prevozio preko rijeke Stiksa, ja ću ukresati i prosvijetliti da vidim kuda idem. To rekavši stavi kutiju u džep. Gosp. prestojnik bio je upozoren unaprijed pa mu nije zamjerio

Par dana nakon toga Marcela opet nestane. Posvuda suga tražili ali bez uspjeha. Napokom Fra Alojziji vikaru padne na pamet da ga potraži na samostanskom tavanu. Tu u tami glasno povika Marcel Marcel a - ç r v̌ u ste ĉogâ ĵnzâ coga Z^ t t ca i vikne: „Evo me! i nastavi: „Bio sam u podzemnom svijetu pa sam vidio da ni tamo nije dobro" Do slijedeće školske godine Marcel se u Livnu lijepo oporavio i došao sebi pa je nastavio bogosloviju sve do pred ređenje za svećenika Imao je nekoga rođaka radnika u Sarajevu kod kojega se sklonio Kasnije ponovno otišao u Livno. Boravio je u Samostanu a povremeno je izlazio van i zadržavao se po gradu i okolnim selima. Izgleda da je bio somnambulant pa se volio za zvjezdanih noći penjati na stabla i tako jedne večeri za mjesečine popne se u državnoj bašči na jednu voćku sa koje je motrio mjesec. Grane se uzljuljale a čuvar to zapazi pa opali iz puške ^fj^^ ga zrno pogodi i on se mrtav sbropošla na zemlju

Španjolska bolest. 1918.

(Plućna kuga)

Više nego bubnjarska vatra na ratnim frontama zaprepastila je svijet španjolska bolest pri koncu prvog svjetskog rata 1918.g. Bila je to prava plućna kuga koja je morila većim dijelom osobe koje su bile zdrave i crvene, snažne i jake. Nazvana je možda neprav španjolska bolest, jer je iz Afrike prešla u Španiju a odatle nevjerojatnom brzinom širila po cijelome svijetu. Kad je jenjala, pisalo se i govorilo, da je pomorila oko 23.000 000 miliona Gledi dakle kroz nekoliko mjeseci više nego prvi svjetski rat kroz četiri godine. Bilo je slučajeva da su pomrla sva kućna čeljad da nitko nije ostao živ.

Uzmimo slučaj župe Petrićevac. U njoj je onih godina redovito umiralo nešto iznad 60 osoba godišnje a kad je harala španjolska bolest preko 160 osoba Toj bolesti medicina nije mogla stati u kraj i liječnička znanost pronaći lijeka da je zaustavi pa se svijet knšao braniti kako je znao Mnogi svjedoče djs^jA^ je suzbili uporabom šljivovice i bijelog luka. Za to navodim ovaj slučaj: Samostanski vikar na Petrićevcu opremao je zaražene bolesnike svakodnevno i , mi da se jednoga jutra probudio satemperaturom 39°C i osjećao se dosta slab ali je smatrao mati bolesnike pa i ako, kaže, nisam alkoholičar, popio sam podosta šljivovice i na doručku nekoliko češnjaka bijelog luka. Početka mi je bilo neugodno ali s vremenom osjetih žarenje na koži da mi temperatura popušta tako da sam cijeli dan obavljao posao bez prekida.

Jedne večeri dođe direktor Bogoslovije u sobu i upozori nas da čim osjetimo grozniču da ostanemo u krevetu, jer je španjolska bolest prava plućna kuga i vrlo opasna bolest. Kroz par dana obolimo svi osim fra Viktora Šliškovića i fra Bone Ostojića, koji su nas u bolesti dvorili.

Čim smo preboljeli dođe mi 25.XI.1918. brzojav da mi je majka umrla. Prefekt je brzojav par dana zadržao kod sebe i nije mi saopćio smrt majke, da ne bi na me slabotu loše djelovalo ali pet dana kasnije dođe brzojav da mi je i otac umro.

pa mi onda dade oba brzojava. Naravski da U-to na me ložе djelovalo

Tih dana jedne večeri stigoše iz Budimpešte svi oni koji su tamo poslani studirati teologiju: Fra Vojislav Mioč, Fra Ivo Žilić, Fra Srecko Perić i još neki i rekoše da u Madarskoj vlada pravo revolucionarno raspoloženje a da su se oni vratili da spase glave

Kad smo se pridigli od Španjolske bolesti mene i fra Berislava Zebića uputi provincijal kućnom liječniku dr. Luki Čabrajiću na pregled. Nakon pregleda dr. Čabrajić uputi mene na Petrićevac na oporavak s time da se učenjem ne bavim godinu dana a glede Zebića reče da saopćim provincijalu da je od španjolske bolesti na srcu toliko oslabio da će kod prve prehlade podleći. Tako je i bilo 1919. umrio je i on i fra Ivo Šarić iz Livna.

Školske godine 1918/19. po savjetu dr Čabrajića stižao sam na Petrićevac a iza Uskrsa u Sasinu kod župnika Fra Frane Valentića. U samostanu je bio gvardijan fra Alfonz Kudrić a vikar Fra Boris Ilovača. Kako je španjolska bolest harala nekoliko mjeseci a iza nje velike boginje (crne ospice), fra Boris je svakodnevno bio na konju i opremao bolesnike. Spavali smo obojica u jednoj ovećoj sobi ja sam preko dana ložio da mu navečer bude toplo kad se vrati od bolesnika. U samostanu su boravila još dva svećenika: fra Serafin Žuvić i fra Živko Konjević.

U proljeće 1919. oboli gvardijan od tifusa i liječio ga dr Hercman ali kako je je dr Hercmanu morao otići nekome bolesniku prema Gradiškoj molio je dra Mujezinovića bolničkoga liječnika da obiđe gvardijana.

Tih dana dobije Serafin Hercmanus. a dr. Mujezinović iza vrata kod gvardijana upita mene kako je o. Serafin i kad sam mu saopćio da je i on bolestan, morao sam mu pokazati Serafinovu sobu a on nešto mrmlja upita iza pozdrava: „Što je oče Serafiću?" a kada mu Serafin ispriča da ga je nešto u krstima uhvatilo, reče doktor da ima kod sebe eter injekciju pa će mu odmah biti bolje.

Doktor zovne mene da pridržim Serafinovu ruku dok

on bude davao injekcije. Dr zabode prvi put čičine pa reče: „Oča Serafine tvrda Vam kožica pa se igla dosta teško zabada a Serafin njemu na to He, moj doktore, kako neće biti tvrda kad ja nju vučem 52 godine. Na to se dr Mujezinović^fu^ on nasmija.

Upućen na Petrićevac ja sam ipak ponio uvjerenje za II. tečaj te sam vrativši se iza oporavka u Sarajevo položio s uspjehom ispit te mi godina nije propala.

Godine te dobrsam boravio u Sasini posjetio sam Sjevare koji su se iz rata svi povratili. ^J^t^ Sjevara povratio se zdrav crven ali dobivši španjolsku bolest umrije za petšest dana. U Sasini, osim i tifus kod župnika Valentića a liječio me doktor iz ^Šanskog Mosta koji je dolazio na kosnju.

Onih dana kad sam imao napustiti Sarajevo da odem na oporavak na Petrićevac doživio sam u Sarajevu dolazak srpske vojske u Sarajevo vlakom od Istočne Bosne i grmanje topova poi njihovu dolaskom. Saznao sam i za smrt nadbiskupa Stadlera, i Petra^ gulje koji je došao održati neko predavanje pa ga je spopala španjolska bolest i umro je u Sarajevu

Jedan odjel srpske vojske učestvovao je na sprovodu nadbiskupa Stadlera i pri spuštanju u grob paljbom odao počast.

Friedrich Funder izrazio se o nadbiskupu Stadleru: „Darežljiv prema siromasima. Potpomagao je karitativne ustanove, gradnja crkava i vodio brigu o drugima, za sebe je trebao vrlo malo. Bio je po naravi odan carskoj austrijskoj kući. Bio je utjelovljenje starog vjernog hrvatstva i naprokon bio je svetac.

Školske godine 1919/20. pohađao sam III. tečaj bogoslovije i Marković oporavljen pohađao je s nama te 30. srpnja iste godine 1920. budemo zaređeni za svećenike: Fra Vojislav Mišo, Fra Ivo Zil ^, ft^ i&svijeto Ljubo Ljevar i Fra Srećko Perić. Redio nas je Sarajevski nadbiskup Dr Ivan Šarić

Kad se svršio rat pa se srpski političar Nikola Pašić vraćao u domovinu na oporavku se za prestavnicima Hrvata Korčulu je preko Mostara i Sarajeva. Ljudi u Sarajevu napravili mu slavoluk sa natpisom: „Dobro došao beli orle, vekovne te Bosna čeka“

Mlada misa u Sasini 1920.

Nakon svećeničkog ređenja došav u Banju Luku na Petrićevac u Samostan proveo sam neko vrijeme a zatim otišao u Sasinu kod župnika Fra Franje Valentić za mladu misu.

U onodoba nije se mlada mis slavila kao d nas. Zaređeni mladi svećenik prije mlade mise nije čitao mise • Ozivanja gostiju na objed iza i bliža rodbina. Roditelji su mi umrli 1918 g. od španjolske pa mi nisu bili na mladoj Misia Župnik je udesio ipak da mi majku zastupa Ružka Dolić iz Sanskoga Mosta. Crkva nije bila sadašnja nego stara brvnara dosta malena i nije mogla primiti sav svijet zato je vani uz lijevu stranu pokraj sporednoga ulaza podignut je bio prigodni oltar za samo tu prigodu. Manuduktor bio je fra Anđeo Bašić, župnik iz Ivanjske a propovjednik Fra Luka Tešić, fra Anto Mačinković župnik iz Stratinske, fra Anto Hrvat, župnik iz Sanskog Mosta, bogoslov Grga Blažević iz Kljevaca i jedini strani svećenik Fra Silvije Franjković. Ovi su bili i na ručku.

Iza ručka stigao je negdašnji kolega iz osnovne škole Gojko Dod^ j^t*-<w slavac sa svojim Tamburašima te nas zabavljao. Na ručku je bio i Ivan Dolić iz Sanskoga Mosta, negdašnji Višočki gimnazijalac, od mene stariji dvije godine i činovnik Mandušić A/L Sanskog Mosta.

Darovi su pod ručkom bili samo u novcu. Ja ih ni vidio nisam Bili su unaprijed određeni za gradnju budućega samostana na Petrićevcu, jer stari je bio dotrajao

Poslije mlade mise boravio sam u Ivanjskoj kod župnika fra Anđela Bašića neko vrijeme a onda na (JJ<XJU4>&*S*M/ V facv+^AtM*^-*; A- nakon praznika otišao sam u Sarajevo u IV. tečaj bogoslovijo, ali prispjevši u Sarajevo nijesam zatekao nikoga od kolega; svi se razišli. Fra Ivo Žilić i fra Srećko Perić otposlani u Rim da studiraju na Orijentalnom Institutu; Fra Vojislav Mivč i fra Bonifacije Badrov u Švicarsku

OUda ja sam me, bih sačinjavao IV. tečaj uputi starješinstvo i mene u Zagreb. Tu sam zatekao Fra Vitomira Felišć<U*s^*J~?*-J'CeA^e^L4*)*. Vlajića na bogosloviji a fra Ljudevita Zlopšića i Fra Zdravka Tešara na filozofiji Upisao sam dogmatiku i pastoral. Dobro sam upamtio čestite profesore Bujanovića, Marića i Hniewalda. Fra Gabriel Gavranić prof. iz Visokog dolazio je tih dana polagati jedan ispit pred prof. Tomom Maretićem iz grčkog jezika. Izgledao je vrlo slab, iznemoren od učenja

Od gore spomenutih fra Grgo Perić položio je doktorat, dugo vremena bio župnik u Stišu i na svršetku zapravo pred svršetak rata otišao u Ameriku i u Venezueli umro; Fra Ivo KJ& je služio neko vrijeme u Visokom zatim u Banjoj Luci (stanovao u Petrićevcu) zatim u Beogradu a onda u Rami gdje je umro u visokoj starosti;

Fra Vjekoslav MAŠTSAJA* /VI^. ^. ../> yUy Švicarskoj, predavao u Sarajevu na bogosloviji a potom u gimnaziji u Visokom, napustio red, oženio se; banjalučki biskup Fra Joko Garić isposlovao mu da se može vjenčati, za vrijeme rata položio doktorat iz filozofije (latin. grčki) Sastao sam se s njime pred Uskrs 1943. u Zagrebu. Umro ^ u Hrvatskoj

Fra Bonifacije Badrov doktorirao iz filozofija u Švicarskoj i predavao u Visokom na gimnaziji filozofiju i francuski jezik a. zatim u Sarajevu na bogosloviji filozofiju i u Sarajevu umro

Fra Vitomir Feličić doktorirao u Zagrebu; poslije predavao u bogosloviji crkveno pravo. Izdao knjigu o Ženidbenom pravu kat. crkve

Taj svećenik bio je provincijal bos. Franjevaca; od 1921. g nismo se susreli Pred smrt mi fXJ MJU-*JO možda svoja posljednje pismo Učtje žali da smo proveli tolike godine a da se sastali nijesmo.

Fra Vjekoslav Vlajić doktorirao u Zagrebu. U Visokom predavao povijest i vodio brigu o konviktu za vanjske đake u Visokom Umro u Lenici kao tamošnji župnik za vrijeme operacije. Rodom iz Fojnice

Fra Ljudevit Zlopšić položio profesuru iz fizike i matematike predavao dugo vremena u gimnaziji bio prefekt i direktor gimnazije Zalagao se za obnovu Oloca kao prošteništa. Tamo su mu preneseni i smrtni ostaci

J / U , *£f aJjrti^J^ ^CMrrfrMjX^AA*to£h^ položio VII. i VIII. razred gimnazije a onda maturu u Sarajevu. Studirao na fakultetu grčki i latinski a kad su ta dva ^©!CW*. ytę«Mv^e4v^ na gimnaziji, položio je profesuru i iz hrv. jezika. U bisokom predavao grčki i latinski. Za vrijeme rata umro u Bugojnu od tifusa. Njegovi su se učeniči hvalili ga kao vrsna predavača

Fra Zdravko Vešara studirao prirodne nauke. Bio je narušena zdravlja ali kako svjedoče njegovi učenici izvanredan predavač kojega su vrlo rado slušali. Umro je dosta rano.

Jednoga jutra prije nego je zvonilo ^ y ^ ide u razred upozorio sam ga da nije očistio dovoljno cipele i ne sluteći da će se ljutiti obazreo sam se na stepenicama prema njemu da mu nešto rečem a on bari kefu od blata i prebije mi jedan prednji zub. Bilo je to kad sam pohađao II. razred a on >V. ^ ^. do VII. r. bio sam krezub a u VII. razredu sam sa prof. dr. Kazimirom Ivićem otišao u Sarajevo i umetnuo novi zub. Rado sam mu oprostio, jer je ina eV^^U -ei/^tu'fc /^C^o-^^/u/v<y^/i>vu^^yv^s^i^^ u cU^/vtn^ /UoL4^o y^A^a učini. Tada sam u Sarajevu sa Fra Kazimirom posjetio Gabrijela Jurkića slikara u njegovu atelijeu.

Pri kraju šk/godine 1920/21. spremio sam se sa jurisdikciju. I spitu je predsjedao pomoćni biskup Lang. Ocjene sam donio u Banju Luku i dobio jurisdikciju na 6 godina koja je dvaput produljena ad ulterius sexenium a ... a ad tempus indeterminatum.

U Zagrebu sam stanovao i hranio se kao ostali naši bogoslovi i studenti u Franjevačkom samostanu na Kaptolu. Nedjeljom sam misio u Maksimiru na nadbiskom dobru.

Nakon prvog svjetskog rata bilo u Hrvatskoj mnogo starih i iznemoglih svećenika koj je trebalo pomoći o Božiću i Uskrsu pa je nadbiskup za te ćuMJty podijelio jurisdikciju nama svećaničinu. Ja sam bio određen u Garešnicu sijedom župniku Milivoju Labudiću. Putovao sam željeznicom do Banove Jaruge o-ondar lijepom kočijom koju vozila Kad sam stigao u am stigao. Ulazeći u kancelariju zapazim starogo župnika gdje sjedi

Za kancelarijskim stolom a pokraj njega jednoga gospodina sa prosijedom bradom kojega mi župnik predstavi kao svoga komšiju grkokatoličkog župnika i nadodade ću ga trebati kad se odmorim otići u crkvu pa ga ispovjediti. Zadržavši se s njima jedno četvrt sata u razgovoru, odem u crkvu i u sakristiji ispovjedim dotičnoga gospodina i počnem se dizati a on mi veli da se ne dižem jer sad će, veli, doći moja žena i djeca da i njih ispovjediš. To su bili moji prvi penitenti. Navečer sam se spremao za misu ponoćku. Kad sam iz sakristije na ponoćki stupao pred oltar zavrila je pjesma:

Djetešce nam se rodilo,
U jasle se položilo.
Isuse mileni Bože moj,
Tebi se dajem da sam Tvoj.

Nakon mise mnogi su mještani došli u sakristiju pa smo si uzajamno čestitali Božić i pitali me da li sam Bosanac pa kad sam rekao da jesam, rekli su da se to poznaje po govoru. Na sv. Stjepana iza podne prošetali smo župnik i ja u selo koje se naziva Čajgane. Župnik me upozori: Ovo selo je naseljeno Bosancima koji su ovdje došli bježeći pred turskom invazijom < y / l ^ C ^ ćC**^/Kr-O*y$-v-^ Ton posjetili smo isto popodne jednoga prokaratura, koji nas je častio lijepim vinom.

Za Uskrs bio sam određen u Samobor. Vozio sam se dotle uskotračnom željeznicom a onda dosta dugo pješačio. Djeca koja su čuvala stoku vidjevši me u habitu prilazila su mi i molili kipec (sliku). U Samoboru sam bio puno više zaposlen nego u Garešnici dva dana pred Uskrs bilo je mnogo svijeta za ispovijed.

7°

Povratak u Bosnu 1921.

Svršetkom školske godine 1920./21. vratili smo se svi u Bosnu onoga dana kada se imao u Beogradu izglasati Vidovdanski Ustav Profesor Marić Josip koji je predavao dogmatiku, volio je studente iz Bosne, usput nam pričao:

Današnji je dan koban za 3&vate. Bez u^ Wvanja Hrvata izglasaće se Ustav za SHS. Slovenci i bosanski muslimani omogućiće da bude izglasan. Sigurno neće dobro biti, kad čitav jedan narod apstinira od uprave. krenuli smo prema Bosni Ao*.ĀtAi/vw AJVOIMA^J •jh&*-£Ofr %MAJ^ 0* <ASh*4xA/ svi preko Broda za Sarajevo. Na Petrićevcu je bio gvardijan fra Petar Čorković prije toga župnik u Bihaću. Pred dolazak za gvardijana bio je odlučio voditi malo savremenju ekonomiju. Nabavio je električni mlin i jer je samostan posjedovao 162 A umuma zemlje kupio je za obradu zemlje modernije alatljike i jer je u Bihaću gojio pčele dao je na Petrićevcu izgraditi moderni veliki pčelinjak i prenio je pčele do Bosanskog Novog kolima a odatle željeznicom do Predgrađa. Banja Luke ali jer Banja Luka i okolica nijesu medile, napustio je pčelarstvo i dao se na poljoprivredu i stočarstvo.

Mjesec dana pred polazak u Bihać bio sam zamoljen da odem u Stratinsku zamijeniti župnika Fra Antu Mačinkovića koji bi otišao u Lipik na oporavak. Dok sam boravio u Stratinskoj, išao sam u Obrovac-Gomionicu reći tamo sv. Misu. Jašeci na konju pratioc me upozori na vučija stopala //^/A^AAKt /jv4U/*awi//Vt. Ja7J^A-Y^aA-C<^ • Bilo je to na Sv. Roka drugi

Boravak u Bihaću - 1950.

U Bihać sam morao krenuti prije nego se župnik fra Anto Mačinković povratio iz Lipika, jer se približavao početak šk. god. 1921/22.

U ono vrijeme nije bila izgrađena željeznička pruga do Bihaća nego samo do Bosanske Krupe a od Krupe vozilo se fijakerom ili kolima. Oprostivši se sa braćom na Petrićevcu pođem na put. U Bos. Krupi susretnem advokata Filipa Čondrića gdje na povratku iz Bihaća vadi na šalteru /(c^tvtu^ za Banju Luku. Bio je oženjen starijom ćerkom Dane Ćubelića iz Bihaća a u Visokom je bio u VI. razredu kad sam ja bio u I. Kolege su mu bili: Franjo Hrvat, Anto Čelik, Švabić

Kao advokat djelovao u Banjoj Luci. Bavio se i politikom

sfa^pedLo^ $*<MivtkM^y `A&tiMAA^ ˇ AL+tvuz, A** fir4<*i^r}' tću^JLJ' yjyrfacrfijKMs na groblju svetoga Marka

U Bos. Krupi pogodim fijaker skupa s jednim mladim oficirom Srbijancem te u ugodnom razgovoru stignemo do Kostela gdje su se konji odmarali a mi šetali do jedne voleti na kojoj je bilo jato golubova na koje je oficir pucao ali niji ništa ubio.

U Bihać stigosmo kad se počelo smrkavati i u župskom stanu zatečem i župnika fra Marijana Jakovljevića i kapelana fra Luku Tešića. Do početka predavanja na gimnaziji bilo je još nekoliko dana.

Kapelan fra Luka znao je da dolazim uskoro pa je odmah prvih dana priredio sa studentom Karlom Džalom i sa mnom izlet na Plitvička Jezera, gdje smo se ugodno zabavljali i divili Božjoj prirodi. Cijeli dan hodali smo od jezera do jezera Na povratku su nam se pokvarila kola pa smo zakasnili na povratku. Kola su bila župnikova

Vi

ŠKOLSKA 600IH/V 1921./22.

Kada je počela nastava otišao sam sa župnikom Fra Marijanom koji je prošle godine predavao vjeronauk, do direktora Simića da najavim svoj dolazak a onda u zbornicu gdje sam se predstavio kao novi kolega

Prof. zbor:

Direktor Simić, srpsko hrv.	Prof. Mihovil Scarneo matem
Prof. Anton Kroupa "	" Hinko Weier matem.
" Edo Marušić Latinski	" Srbijanac zemlj i povijest
Dr Rudolf Sieber njemački	" Rus Kondracki francuski jezik
prof Mihajlo Vujatović latin grčki	" Rus Baranovski crtanje
" Stevo Miladinović prirodopis	" Muhamed Zahirović vjeron

Prota Kovačević vjeronauk

Fra Brsiljko Ljevar.

Prije gimnazije u Bihaću je bila trgovačka škola koja se od 1911'g postepeno pretvarala u gimnaziju. Fra Živko Konjević rodom iz Žegara bio je prvi kateheta a iza njega Fra Miroslav Markanović rodom iz Obrovca (Gmionića) župe Stratinske, kateheta do 1916 a onda vikar u samostanu Jajce. Sa sr^^A^ie^OTv^4^ *(bxćjfn4vcnrrT,* JV^c*vićem i fra Vojislavom Blaževićem u proljeće 1917. pohodio nas je u Visokom. Promakao je bio i nije moga naglas govoriti nego šaptao. Kasnije smo saznali da je u podrumu Jajačkoga samostana morao nadzirati aprovizaciju krumira i tu se prehladio. Starješinstvo ga je otpremilo u Gleichberg u Štajerskoj na liječenje ali bez uspjeha. Sredinom ljeta povraćen na Petrićevac u jesen 1917. umro. Njegov kolega fra Peregrin služio na raznim mjestima u Provinciji umro u Kraljevskoj Sutjeskoj naravnom smrću a fra Vojislav Blažević kao prof. matematike služio u Visokom napustio red i pomiren umro.

U Bihaćkoj gimnaziji u početku pravoslavni đaci nisu imali stalnoga katehete nego su ga zastupo prota Kovačević iz Bihaća a iza njega kratko vrijeme Vurdelja, pozoh iz Lickoga Petrova Sela

Muslimanski đaci imali su dugo vremena stalnoga vjeroučitelja Muhameda Zahirovića ali kada je on umro od tifusa onda su zadugo bili bez stalnoga vjeroučitelja kojega su zastupali mjesni vjerski imami

Prvih godina [illegible] lan neugodan događaj. Povodom prenosa smrtnih ostataka hrvatskih velikaša Petra Zrinjskog i Krste Frankopana iz Bečkog Novog Mjesta u Zagrebačku katedralu slavio se svake godine na 30. IV. taj dan ne samo u školama nego i u javnosti pa je i Bihać 1922. na &0> IY> upriličio takovu proslavu. Da bi proslava što dostojnije protekla naročito se brinuo gosp. Ivica Alivojodić i kapelan Fra Lukca Tešić. Pozvana je bila i okolica Lika da i ona učestvuje. Zbor je održan na prostoru pokraj džamije Fetije.

Na zboru je govo^ student Saračević i narodni poslanik dr. Džafer Kulenović. Na miting je bila pozvana i gimnazija učestvovali su đaci i profesori sa direktorom. Govornici su zanosno govorili i ako muslimani kao osvjedočeni Hrvati i istakli kako se u životu često dešavava da onaj Tko svoju zemlju ljubi
I tko neće biti rob
Tome krvnik glavu rubi,
Taj u hladan pada grob.

Sve su gradske ulice posebno one kuda se povorka kretala bile pune svijeta. Povorka Ličana sa po četvero u redu serala je od vojnog logora u Žegaru do džamije Fetije. Sama proslava sprevala se izdaleka. Na brdu Debeljači sasječeno je mnoštvo grmova smreke mjesec dana prije proslave da se osuši i noći proslave nadjevano u jednu ogromnu krpu nakon sutona zapal Svijet na mostu promatrao je tu ogromnu goruću krpu čudio se i govorio da se na mostu mogle čitati od svjetlosti zapaljene smreke.

Nakon govora direktor sa đacima i nekim profesorima krene prema gimnaziji gdje predavanja nije bilo

Pri svršetku dok smo bili u međusobnom razgovoru formirala se jedna druga grupa u koju smo zapali i nehotice Marušić, Kroupa Čarneo i ja i glavnom ulicom krenuli natrag i zapazimo da se nalazimo u jednoj grupi demonstranata koji uzvikuju Jenju anti-državne parole kao: Dolje Srbija i slične. Pomišljao sam da napustim povorku ali sam slutio da bi mi tkogod mogao pljunuti u lice i reći mi da sam seljakovica pa sam zato ustrajao u povorci do kraja. Sa strane državne vlasti to se nije smatralo za malenkost. Iz Sarajeva je stigao već nakon dva dana sudac istražitelj i bio sam sa drugim profesorima pozvan na odgovornost i opravdanje. Na pitanje: "Na pitanje lp.^Co /JU. učestvovali poslije proslava u anti-državnoj manifestaciji odnosno povorci?" Nenstrativo sam odgovorio: "Gospodine sudija, vjerujem da bi i vi postupili isto onako postupio kao i ja i kao ostali gg. profesori koji su se mnom pozvani na odgovornost. Kad se miting svršio izgledalo je da se svijet počeo razilaziti a mi u međusobnom razgovoru o izgubiji Zrinjskog i Frankopana nijesmo ni obraćali pozornost na zbivanja oko nas i pošavši kući najedanput zapazismo da se nalazimo u nezgodnu položaju poslije onda kad smo začuli protudržavno uzvikivanje: "Dolje Srbija i slično. Padalo mi je na pamet da se nalazim u položaju za koji ću morati odgovarati pa sam nadalje pomišljao ako budem odgovarao, odgovarao pred inteligentnim naobraženim gospodinom, koji će znati što je psihološki momenat u kome sam se nekoliko našao. Pomislite gospodine sudija da sam ja i ostali profesori sa mnom iskočili iz povorke, možda bi nam netko u razdraženoj političkoj atmosferi pljunuo lice a možda i šamar opalio - Unazvao nas kukavicama i tako nas javno pogrdio i osramotio. Pametan čovjek to ne podnosi i radije ide u zatvor. Sudac istražitelj bio je pametan i uviđavan čovjek pa nas 4*) sve u svome izvještaju prijeđe svaka krivnja bez ikakovih posljedica

Kroz cijelo vrijeme svoga boravka u Bihaću stanovao sam kod župnika i sav sam svoju plaću predavao župniku paše i onu koju sam neko vrijeme dobivao kao honorarni vojni svećenik. Župnici su bili: Fra Marijan Jakovljević Fra Ante Šeremet
Fra Petar Čorkovič drugiput Fra Danijel Brišević
Fra Viktor Šakić

Fra Marijan je bio godinu dana prije mene i kateheta <*rut-* gimnaziji jer je (Marko) Vukić fra Alojzije napustio red i sa kapelanom Fra Markom Lengićem otišao u svijet u Zagrebu i kao profesor predavao u Banjoj Luci i umro negdje iza 1980. g.
Fra Marko Lengić kad istupio iz reda bio je neko vrijeme starokatolički svećenik i biskupov zamjenik.
Ivica Petrović pričao mi je o njemu da je negdašnji Marko Lengić zastupao starokatoličkog biskupa i kao takav boravio u Osijeku i pod stare dane stiže meni u Morančanim kod Turle pa i meni kao starokatoličkom župniku na očinski način savjetova da ja napustim ono što jesam i da se vratim u krilo katoličke crkve ko što je i on ispovjedio se kod Osječkih kapucina i vratio se natrag i kao starac narušena zdravlja čeka konac života ovdje na zemlji
Fra Marijan kod sebe je imao kuharicu Franku Anušić i majku staricu te jedne večeri pri koncu objeda stiže nam bolnički liječnik dr Stencel i u razgovoru pita je za godine a kad je saznao da je duga vremena živjela pod turskom vlašću, zapita je: Reci nam pravo eto si mnogo živjela i mnogo vladara promijenila kad ti je bilo najbolje? A ona malo zamišljena odgovori „Meni je najbolji bilo za sultana" a fra Marijan nadodade. Fest „majko jer si onda bila mlada". Ona se malo nasmija a i mi s njom.
Fra Petar Čorković sveršivši gvardijanstvo na Petrićevcu ponovo je došao za župnika u Bihać. Ljudi su se brinuli za vjernike u župi a kad je imao prosta vremena popravljao je satove i to tako stručno kao pravi izučeni urar. Bilo je činovnika koji su pranjčetini bili

čak u Makedoniju pa su slali svoje A&hrf*' *"* VA** na popravak.
Mene je oduševio za pčelarstvo čime se bavio kad je bio prviput župnik u Bihaću.

Jedne večeri bio je ~~dok~~ već smrak dok smo boravili oba u kancelariji, zazvoni netko na kućna ulazna vrata. On izađe da vidi tko je a bio je hodža iz Sokoca. Nisu ušli unutra nego pred kancelarijskim vratima nudi mu hodža sat njihaliću da ga JoJ ravi (U slijedećega četvrtka jer u slijedeći petak započinje bajramski post pa zato sat mora biti gotov da može davati znak za palenje mužara koji daje znak za početak posta i rastadoše se. Sl^ edećega dana nije bilo predavanja u gimnaziji i fra Pero ras^ ' ^ - ' ^ na sastavne dijelove a meni dade Zifferblat da ga odnesem u kuhinju i operem pod pipom, očistim i osušim i donesem. Ja sam ga pomno očistio a bio je jako zablatit i metnem ga u štedujak da se brže osuši a onda odem pčelama i zaboravim na Zifferblatt od sata. Prošlo je i četvrt sata i čuje se fra Perin glas i traži šta je sa Zifferblattom, ja protrnem misleći da Zifferblatt gori, potrčim u kuhinju, otvorim stedujak a Zifferblatt sav u plamenu. Izvadim ga mašicama van, ~~utrnem~~ vatru i odnesem fra Peri u kancelariju. Kad je vidio šta je bilo, on mjesto da se ljuti, nasmijao se i reče u ponedjeljak idem u Zagreb pa ću mu kupiti novu njihaliću jer ni ovi drugi dijelovi nisu posvema ispravni a onda mi reče sjedi da ti pričam nešto iz prošlosti.
Dok sam bio prošli put župnik u Bihaću imao sam kapelana fra Antu Hrvata, koji je volio učiti popravljati satove. Poznato je da sam imao u pripitomljenu čavku koja me je svako jutro na ulaznim vratima čekala da joj dadem razbijen orah kojega je ona odnijela i pojela. Bila toliko pitoma da je znala odvojiti se od jata pa ako me je zapazila usred čaršije, pala mi je na rame i umiljavala se. A onda pazi dalje, da čuješ šta će #oš biti. Jednoga jutra donese mi neki Ličanin dobar sat koji katkad brza a kadkad zastajkuje pa mi reče da ga do slijedećeg ponedjeljka popravim

sadnem g<a fra Anti kapelanu da ga rastavi na sastavne dijelove
On ga odnese u svoju sobu i rastavi u svojoj sobi na stolu i upravo kad
je svršio stiže netko i traži da se žurno ide teškome bolesniku. fra Anto
skoči iza stola i ode zaboravivši zatvoriti prozor od sobe i u njegovoj
odsutnosti moja čavka koja se i na njega navikla uđe i sve one
dijelove sata pobrka a neke kljunom i pandžama spopadne, odnese
van i zagubi pa kad se vratio od bolesnika pa mi saopćio šta
je pitoma čavka počinila, smio sam se više nego tvome Zifferblattu
Dok je fra Petar po drugiput kao župnik boravio u Bihaću izabran
je za provincijala bos. franjevaca i pri odlasku iz Bihaća za ručkom
pitam ga ĄC /%&<&> A*đ<&>a /UAjuJ^jt^lteć^J>TA-jb~ 'fiSičnsiiteMoJbiriit^, <£*/=£ $<s t«
skopčano sa ~~se~~ velikim brigama i naporima a on mi na to odgovori
da je to apetit koji s vremenom naraste. Ispratio sam ga na stanicu
Fra Petar mi je kao župnik u Bihaću savjetovao da položim
doktorat ali ne smatrajući se dovoljno zdravim obratim se na dra
fra Julijana Jelenića dekana bogoslovskog fakulteta a on mi savjetuje
da to nipošto ne pokušavam radi slabog zdravlja nakon tri teške bolesti
pjegavca, trbušnog tifusa i španjolske bolesti i ja sam ga poslušao
Poslije fra Petra došao je za župnika Fra Anto Šeremet
rodom iz Kralja Za njegove uprave naručena su iz Berndorfa
u Austriji [redacted] zvona za bihaćku župsku crkvu i to dva. Otac mu
Ivo teško se razbolio [upala pluća] pa smo liječnik dr Stenzel i ja
išli u fijakeru on da ga pregleda a ja da ga opremim. Tom
zgodom rekao mi je liječnik da sada ima lijek uspješan
protio upale pluća uz uvjet da se bolesnik pravovremeno javi
kod liječnika. Direktor gimnazije Vladimir Perinović upozorio me
da moram položiti državni profesorski ispit ako, želim napredovati
u službi To sam i učinio pravovremeno ali kod spremanja
za taj ispit nisam pametno postupao. Uskratio sam si praznika
Bila je velika vrućina pa sam pio mnogo vode zakiseljene limun-
-tozom i pokvario sav probavni trakt. Susreo me u Banjoj Luci
dr Mujerinović pa mu se potužim a on mi reče da

u bolnicu pa će on pokušati da mi pomogne. Ja sam ga poslušao i već 44^^^^^ se prijavio u bolnici. On mi je osolno ispirao stomak klistirom i pratio temperaturu koja je trajno bila iznad normale, a sluz iz stomaka nije se ni malo umanjivala. Dr M^ezinović sam se čudio i snebivao kao da nije nikada imao /il'6^«^ slučaja u svojoj liječničkoj praksi. Kad me je nakon desetak dana otpuštao iz bolnice, vidio sam na njemu da mu je žao, što mi nije mogao pomoći. Uputivši me kako ću se hraniti i držati otišao sam u samostan na Petrićevac. Tu sam našao fra Franu Valentića gdje leži bolestan od skorbuta (tbc crijeva). Jako je to teška bolest, on je u krevetu uzvikivao: „Non moriar sed vivam et narabo opera Dni" Odnos je dra Mujezinovića prema fratrima bio je vanredan. Kogagod je vidio u habitu sv. Franje nije mu naplačivao liječnički pregled pače ni đacima koji su učili za fratre. Unapred sam javio župniku u Bihać fra Peri da dolazim i noći odlaska za Bihać navečer oprostio sam se sa gvardijanom fra Danom Briševcem i ostalom braćom u samostanu zimi krenem u Bihać nem grupu pravoslavnih učenika koji se vra U^Aos W A M ^ J^O)unXj^^f^^JtJu ^o^v^^dj^ c^-^v^C>, i mene u savne i prijekim putem iz Krupe uz jaku Jugovinu stignemo u Bihać pokasno navečer. upnik fra Petar Ćorković bio je radostan i raspoložen i savpćio mi da je obavio blagoslov kuća. Sutradan otišao sam u gimnaziju i prijavio se kod direktora Simića a on me uputi da polako nastavim predavanje rekavši evo i ja putim od takovoga nečega već godinama vidite me kost i koža sam već godinama i godinama. Počeo sam sa predavanjima i do konca školske godine dobro omršavio.

Kad je nekako u to vrijeme direktor Simić bio umirobljen zakazao je jedne večeri u gostivni gospodina Bosnića iza večere svoju oproštajnu večer AK<rČL/fr&tTKp^0-<A£aM<*/I%Jfih***^•1^14*^/^/U^s^tlrA*> naručiv lijepoga vina kojega je Bosnić imao u izobilju, započeo je svoj oproštajni govor u kome se zahvalio gg. profesorima na radu i razumijevanjac i saglasnosti u službi a onda nas osokolio i ohrabrio da i dalje kod njegova nasljednika spremno nastojimo oko naobrazbe i uzgoja naše mladeži. Svršivši govor točio je on sam i kad je došao do Ante Kroupa koji je volio gucnuti dobra vina reče mu Anto: „Nemojte gospodine direktore lijevati punu čašu jer ja sam antialkoholičar a direktor mu odvrati u šali: „Nisi Ti antialkoholičar nego Ante alkoholičar." I svi smo se nasmijali. Direktor je slijededega 0 ^ ^ f>*Kto& jtjtj*^^ ovao vlakom iz Bihaća. Bio je savjestan radnik ** v

učbenik „Gramatiku srpsko-hrvatskog jezika" koja je dugo bila u uporabi. Nije bio samo direktor nego je i predavao srpsko-hrvatski jezik u višim razredima.

Dok je fra Petar bio Zuj^^ i običavali smo večeravati vani u hladnjaku. Kuharica je bila neka ženica Kata iz Žegara rodom. Dugo vremena bila kod biskupa Mišića i-su. Visokom Kao kuharica u Visokom ona je klala krave za gimnaziju Zato što je trajno služila kod fratara, prozvali su je fra Kata. Jedne večeri donese jelo u hladnjak pa ostade stojeći a fra Pero je upita: „Što stojiš" a ona „Trebala bi para. Na pitanje fra Perino – Što U. trebaju pare odgovori – kupila bi cipele. fra Pero joj odgovori: Ne treba tebi da kupuješ cipele, jer sada je ljeto pa je toplo a zimi ti ne trebaju jer nema zmija pa se ne trebaš bojati da će te ujesti za golu nogu. Ona se nasmija i ode. Drage večeri donese ~~dor~~ ~~donese~~ nedovoljno jela i fra Petar joj veli – Kato, fra Bosiljko se obazire ima li još šhrgod a ona: – Ima neka se prekrsti pa neka – ide spavati

** ^ „Direktor Perinović.

Jedne veceri šetali smo iza objeda kroz park prema bolnici i susretnemo gg. Stjepana Bosanca sa direktorom Simićem. Bosanac je poslan iz Zagreba na inspekciju gimnazija i rukujući sa fra Perom pita ga: „Kako Vam je vodje in partibus alienigenarum ? Zar Vam gosp. direktor nije rastumačio ? odgovori fra Petar: „Svi smo mi svoji pa ste strane nemamo kakovih neprilika i poteškoća. Bosanac je preveo sa latinskoga na hrvatski knjižicu „de imitatione Christi i to je možda najbolji prijevod.

Kad sam položio profesorski ispit gospodin direktor mi je rekao da pored vjeronauka 16 sati moram uzeti još koji predmet pa mi je dao francuski u nižim razredima ili ako koji od profesora bude otsutan da ga zamijenim ukolikor mi je moguće

Po odlasku direktora Simića u mirovinu dobili smo novoga direktora Vladimira Perinovića. Jutrom dolazeći na predavanje zatečem ga pred gimnazijom gdje razgovara sa ostalim profesorima pa zagledav mene reče ostalima: „Eno fra Bosiljka ja sam ga pitao latinski i imam njegovu ocjenu u redu i pozdravljajući se s njim rekoh: „Ta ocjena na matici signuno nije loša. Ispitivao me je prevod iz Horaca jednu pjesmu o Apolonu i Diani.

Novi direktor nakon par mjeseci c ^ ^ ^

Najteži dan

Ujače, ja sam se navratila da se ogrijem pa kad sam se ja potrudila i došla potrudi se i ti pa otiđi i isposidi svoju baku. Kako ona to reče, dođe jedan mladić iz Golubića i najavi teškoga bolesnika. Župnik je ležao bolestan a tom srećom nije bilo predavanja u gimnaziji. Valjda je bio zimski odmor. Kažem ja baki da se ona grije dok ja doručkujem pa ćemo u kapelicu čč-sestara i tamo ću ja tebe ispovjediti. Kad sam baku ispovjedio uzmem što mi treba za bolesnika pa i posudicu za svetu pričest. Dok sam je pričeščivao zaboravim u 4urli*^lwXJ^^ a bolesnika metnuti sv. kostiju i krenem sa pratiocem u Golubić. Ispovjedim bolesnika i otvorim posudicu od pričesti da bolesnika, kad tamo a kostije nema a bolesnik težak i šta ću vratim se natrag po sv. pričest, donesem ju i iza pričesti podijelim i sve ostalo pa se vratim kući i sračunam da sam prevalio 4x6 km = 24 km pješice jer je Golubić od Bihaća udaljen 6 km. Stigavši kući zatečem dijete za krštenje pa ga krstim Bilo je dijete Ilija sin Miće Prše, krštenja krenem u Dobrenicu i opremim porodilju [illegible] sračunam da sam prevalio osam 8 km naprijed i 8 km natrag [illegible] ože mi da ima bolesnik u [illegible] Odem i opremim i toga bolesnika i kad sam svršio, sjeo sam na kanapej i rekoh da ne mogu dalje a jedan težak koji je bio kod bolesnika javi se da će me svoji™^^ kolima odvesti kući. To je bio dan, kad sam najviše u životu propješačio.

Jedne večeri dok je Fra Petar Čorković bio župnik boravio sam zabavljen na trijemu a u primaćoj sobi razgovaraju župnik i dr Stenzel o meni. Bila su otvorena vrata pa se sve što govore, moglo dobro čuti. Počeli li su i o meni govoriti pa Fra Petar veli doktoru da sam previše omršavio i kani me preko praznika poslati u Dalmaciju na odmor u koji samostan Nipošto, veli njemu doktor, on mora u Rogašku Slatinu, ako mu želite pomoći, on treba šume i gorskog zraka a more bi ga još više iscrpilo pa ne bio ni za što. Fra Petar se složio i ja sam otišao u Rogasku Slatinu

Boravci u Rogaškoj Slatini.

U to vrijeme nalazio se u Bihaću jedan mladi sudac Slovenac, rodom iz Rogaške Slatine i dobro se poznavao sa župnikom u Rogaškoj Slatini Francom Korošcem, stricem Antuna Korošca slovenskoga političara. On pošalje pismo župniku Korošču i moli ga da me primi i osigura mi prenoćišta. Župnik je imao dvije zgrade - jednu za sebe a jednu za kapelane. Kad sam stigao u Rog-Slatinu prvo mi je bilo javiti se kod župnika u Sv. Križu. On me je lijepo primio uz stepenice svoje kuće pozvao me na kat svoje kuće i pokazao mi sobu u kojoj ću stanovati dok budem boravio u Rogaškoj Slatini i odmah mi kaza da za sobu neću ništa morati platiti nego samo kućnoj pomoćnici nešto za čišćenje obuće i uputi me u kuću i lokal nekoga Franca Ogrizeka ispod crkve gdje ću se hraniti. Imao je dvojicu kapelana, jer i župa je velika. Misio sam svako jutro u mjesnoj crkvi a sama pokojnut u crkvici sv. Ane zaštitnice zdravilišta. Javio sam se prema preporuci kod dra Kolterera, koji mi je propisao tople kupke uz električno grijanje a od vode za piće Donat jutrom topala pred podne i u 4h po podne naravan uz hranu običnu a kasnih prepečen. Mnogo sam volio šetati po šumovitoj okolici i razgovarati sa prostim osobama koje sam susretao. Pregledao sam punjenje vode, Donata, Tempela i Styrije išao sam jednom u Rogatec i na stanici gledao u [illegible] onima pijesak sa Rmjaa^ od koga se pravi razna staklarija. Četiri do pet puta odlazio sam u Rogašku Slatinu na godišnji odmor i svaki put sam osjetio ola me je koristilo. Jedne godine išao je sa mnom glasoviti bihaćki brico Muho i njegova bolesna gospoda pa sam Muho i ja pravili popodne (praviti) duge šetnje po okolici dok je gospoda njegova radi slabo zdravlja ostajala u hotelu. Sjedio sam jednoga dana nakon kupanja na klupi, kad pristupi meni jedan uvaženi gospodin gospodin prestavi se i sjede pokraj mene. Bio je to zagrebački biskup dr Bremuš, pa kad se i ja prestavih njemu i rekoh tko sam i što sam i da služim u Bihaću kao katheheta na gimnaziji, bilo mu je vrlo drago i raspitivao me mnogo za bihaćke muslimane

posebno za begove Ibrahimpašiće. Biskup je naime bio angažiran u Matici Hrvatskoj i Jugoslavenskoj Akademiji i reče mi da su Ibrahimpašići bili pretplatnici Matičinih i Akademijinih edicija.

Drugom zgodom sreo sam opet na klupi a pristupL>SfuX-,-l$TZ,'M^OJtCjrG^L- "^si^A^dajfa^/p^ vincijal bos. franjevaca koji je također došao na oporavak a pričao je kako se je zatrovao krivim lijekom, kojega su mu u apoteci dali i zamalo nije umro pa zato dolazi ovamo na oporavak i kad je imao ići posljedni put, pisao mi je u Bihać da podem i da mu prenim društvo. Odgovorio sam mu da nikako ne mogu radi zaposlenosti. Našao je nekoga drugoga, i taj put umro je u Rogaškoj Slatini. Preveren je u Olehan i pokopan

Za vrijeme šetnje jednom zgodom susreo sam se sa Natkom Katičićem advokatom iz Zagreba. On je sa dom Politeom branio na suđenju dra Stepinca Zagrebačkoga nadbiskupa. Iza rata posjetio sam ga u Zagrebu. Državna vlast nam je€^ CrzLislSt-^U/ -^to-^trf: u Bihaću gdje je bila crkva porušena u vrijeme rata pa sam ga išao pitati za savjet kamo bilje mogao i trebao obratiti da to osujetim.

Kod zadnjeg posjeta Rogaške Slatine a bilo je to 1937. također za vrijeme šetnje nađem se sa Oskarom Davičom zagrijanim komunistom, bihaćkim profesorom koji je, izgleda, bio poslan u Bihać da među gimnazijskom i gradskom omladinom osnuje komunističku ćeliju. Bio je otkriven, uhapšen i iz Bihaća odveden. Molio me da se s njime fotografiram da može javnosti pokazati s kime se druži. Ja sam mu udovoljio

Poslije fra Ante Jeremeta došao je za župnika u Bihać fra Danijel Brišević rodom iz Šurkovca (Vrlika). Prije nego je došao u Bihać bio je -^t^J(^hdi^^^rr^ri^^^ tajnik biskupa mostv^sČ£JTJ^ ,WVUVV Uff Zj^a Mišića. On je kao i župnici prije i poslije njega držao fijaker. Fijaker je držan radi udaljenosti mjesta koja je trebalo posluživati a naročito radi Lazina koji je bio udaljen 26 km, kamo se moralo ići

Stanari.

o Božiću, Ustersu i Uskovima je je i tamo bilo nekoliko naših
u glavnom činovničkih obitelji. Stalno nastanjeni bili su dr Groznik
X, gostioničar Josip Nožil. Obadvojica su imali mušku i žensku djecu što
AA/ Bihačkoj gimnaziji što kod časnih sestara

Bihački župski stan ima dosta prostora pa su svi župnici držali
i po koju obitelj. Tako je za fra Marijana Jakovljevića stanovao Jako Jeković
trgovac. Tu mu se rodio i sin Ivanko. Kod fra Marijana sam zatekao i tri
četiri činovnika na ručku neko vrijeme, jer nakon rata duže vremena
činovnici sa strane teško su se
vrijeme. Za župnika fra Petra
umirovljeni kotarski prestojnik Alfred Makanec i gospoda sa dva sina
Julijem i Mironom. Julije bio direktor gimnazije u Bjelovaru a prof.
u Zagrebu. Za vrijeme rata ministar prosvjete i kao takav sa ostalim
/V^^^ pA^trvU^ hrvatske vlade poginuo. Brat mu Miron pokazivao
sklonost prema slikarstvu studirao u slikarskoj akademiji Proveo neko
vrijeme u Parizu na usavršavanju, predavao crtanje na jednoj gimnaziji
u Zagrebu pravio izložbe i sada živi kao umirovljenik u Zagrebu.
Kad su Makančevi otselili u Zagreb došao je na njegovo mjesto dr Molnar
umirovljeni župan dvomjesečne Davidovićeve vlade, na molbu
bihačkih građana primio ga je župnik fra Petar Perković. Došao je sa
gospodom, dva sina Krešom i Jašom i kćerkicom Ljiljom koja nije
još prohodala; gosp. Molnar pričao je, da mu je bilo dosta teško što
je tako brzo umirovljen i što mora ići u tuđu kuću i tamo drugima
smetati ali kaže da su mu sinovi gimnazijalci trljali ruke od dragosti
i govorili Sad ćemo moći višeput fra Bosiljeva ministrirati. Kad je
i on otselio u Zagreb došao je na njegovo mjesto kao stanar knjižar Rudolf
Furdek sa gospodom i kćerkom. I on je stanovao dosta kratko vrijeme
onda otselio u Zagreb. Fra Ante Jeremet imao je kao stanara jednoga
oficira Srbijanca sa gospodom i mladim sinčićem, koji je istom počeo
govoriti

Stanar Rosandić.

Od svih stanara u župskom stanu najduže vremena boravio je Josip Rosandić, umirovljeni učitelj Ličanin, dugogodišnji učitelj na Skočaju, selu Zavaljske župe. Kad ^/MA^/I4rTy^Jes*^: ĆAjrt(\^ <U- 4AS Bihać i informirao se gdje bi mogao kao penzioner naći prikladan stan. Bio je samac, gospođa mu podavno umrla. Koliko znam, imao je dva sina od kojih je jedan stalno živio u Zagrebu CI. drugi Marijan koji je njega naslijedio na Skočaju i koji je u drugom svjetskom ratu za vrijeme četvrte ofenzive kao tavc odveden sa ,j^/^^ cim bihaćkim građanima i Jerkom Čubranićem vojnim svećenikom i stradao. Raspitujući se mnogi su mu savjetovali da se raspita kod župnika fra Dane Briševca jer je on tada bio bez stanara. Kad je gosp. Rosandić došao župniku da se s njime nagodi za stanarinu, ja sam bio u gimnaziji na predavanju i kad sam došao u stan pri objedu pričao mi je župnik da se pogodio sa učom mjesečno za 900 dinara izuzeo o rev za koj se on brinuti. Stanovao je punih 9 godina AM župskom stanu, zadovoljan on s nama kao i mi s njime.

Župnik fra Dane Briševac gradio je gospodarsku zgradu godine 1932. koja je služila za smještaj svega potrebnoga: odjel za pranje veša, za kravu, za kokošinjac, za konje, za hambar i fijaker a na katu za poveliku kuruzanu. Dok su radnici radili pročelje ja sam jednoga dana dolazio kući pa su me molili da napišem betonom na pročelju godinu 1932. godinu izgradnje. To se vidi i danas S^-P&Jv. Rosandić je običavao s nama nakon večere otići /^TŽV^^ šnik pročitati novine, popiti crnu kafu razgovoriti sa ostalim posjetiocima a onda oko devet sati s nama se vratiti kući. Imao je ključ od ulaznih vrata. Jednom je oprostio se s nama i ostao malo duže u Krajišniku sa zagrebačkim studentima a onda su izašli iz Krajišnika i šetali Žegarskom alejom. Bilo je vedro i sijao je puni mjesec. Student Saračević, musliman uskliknu: „Alaj mjesec divno sjo?" Učo mu odvrati: „Ništa je to I moj Saračeviću; trebao si ti vidjeti kako je on sjao za vrijeme Austrije."

Jednom na početku ljeta jave nam bogoslovi franjevački iz Sarajeva da namjeravaju posjetiti Plitvička Jezera pa mole da im osiguramo dvoja veća kola, kako bi njih i njihov prtljag prebacili od Bihaća na Plitvice i dalje do Ličke pruge na Vrhovine. Ja sam smatrao da je kudi kamo podesnije naručiti jedan veliki kamion i za prtljag i za njih i odem do gosp. Mileusnića trgovca i sa njegovim sinom razgovaram u dućanu bili oni mogli za slijedeći ponedjeljak napraviti nam tu uslugu. Kako je dućan vezan uz gostionu, čuo stari Mileusnić pa reče iz gostione i reče: „Može, može i ^ voziti jer znam da će se tom y dom i dobro piti i dobro jesti". ^ oslovi su stigli subotom na večer vlakom i sutra u nedjelju pjevali pod pu^ om misom te oduševiti narod i uču Rosandića koji se prijavi da će i on s njima na Plitvice. Ponedjeljkom kao obično misio sam u samostanu čč. sestara i na povratku kući na doručak vidim izdaleka gdje bogoslovi ubacio svoj prtljag u kamion posjedaše a na ulici mali Karlo Missoni viče baku: „Nona, nona! eno pogledaj, pun auto fra Bosiljki". I tako gosp. Mileusnić odvede ih oko 6 i ½ h. prema Plitvicama. Kasnije smo saznali, da su bogoslovi u ponedjeljak ostali na Plitvicama i na spavanju i to pod stoljetnim bukvama za puna mjeseca. Prije spavanja dobro su jeli i

^KvtZ/ yyvouu^| oi7^jti^</ Žilavke.

I kad se učo malo ponapio, ustao je i držeći čašu u desnici stavi se u pozu Napoleona Bonaparta pred Egipatskim piramidama i poče zanosnim riječima po^ ^ ^ jati stoljetne krošnjate bukve, koje su doživjele da pod mjesečnom sjenom njihovih lisnatih grana počivaju i odmazaju se oni koje s pravom nazivamo uzdanicom našega naroda i nadom naše budućnosti. Vjekove ste čekale i dočekale. Živjele stoljetne bukve. Slijedećeg dana odvezao je Mileusnić bogoslove na Vrhovine, odakle su željeznicom otputovali u Dalmaciju a onda u §arajevo

Moje pčelarenje.

Dok je Fra Petar Ćorković prviput bio župnik u Bihaću bavio se u slobodno vrijeme pčelarstvom i sam je izradivao košnice i okvire te prije nego će doći u Banju Luku na Petrićevac za gvardijana dadne pokraj samostana izgraditi moderni zidani pčelinjak, koji se mogao zimi zagrijavati. Pčele je dao njih na broj oko 50 košnica prevesti kolima jer onda nije bilo željeznice do Bos. Novoga a od Bos. Novog do Predgrada Banje Luke željeznicom. Na stanici Ivanjskoj otvorila se jedna košnica i pčele izletjele iz košnice i dugo vremena išle za košnicom dok je olak vozio a onda ih ponestalo u zraku. Na Petrićevcu je košnice porazmjestio u ~~voću~~ voću jer pčelinjak unutra nije bio posvema opremljen. Do zime je u pčelinjaku sve uređeno i onda su košnice unutra unesene. Međutim nakon d[illegible] odine uvidi F[illegible] e ni izdaleka vno što je Bihać pa napusti pčelarenje i dade se na moderni obradivanje samostanskog posjeda u svemu 162 dunuma os pče[illegible] tvo posvema napusti.

Međutim kad je podrugiput došao za župnika u Bihać, nije se u slobodno vrijeme bavio pčelarstvom nego uzarstvom kako sam već napomenuo. Ostavio je uz kuću jednu košnicu kad je selio u Banju Luku. pa je meni savjetovao da se u slobodno vrijeme bavim pčelarstvom Bilo je to godine 1926. Rekao mi je nostal^n^- cL«^fc> -fn^Uo^tim kako bih izbjegao dosadu u životu i ja sam taj njegov savjet prihvatio te sam već 1932. kad se izgrađivala gospodarska zgrada imao preko 30 košnica koje su Žegarske djevojke koje su u gradu Služile kao kućne pomoćnice prenijele za par večeri na svojim glavama u Žegar do kuće Fabijana Jurića. Morao sam to učiniti jer su košnice smetale izgradnji gospodarske zgrade i već te godine izvrcao sam deset limenih kanti meda. Te jeseni zakasnio sam pravovremeno vratiti pčele kući natrag J^ je puno njih nastradalo usred nevremena jedne noći – pokrov oboren, unutra zakislo pa su mnoge košnice posvema a neke djelomično nastradale Kod kuće su mi uz samu gospodarsku

zgradu radnica napravio ... ...pčelinjak te sam duže vremena morao nastojati da opet podignem broj košnevremena bio smanjio; držao sam i po koju pletaru jer one daju više rojeva nego sanduci.

Još prije nego sam se ja zapčelario blizu župskog stana pčelarila je i gospođa Missoni, supruga građevinskoga podužetnika. Često sam motrio kako ona radi oko pčela pa sam se time njezinim postupkom koristio.

Prije nego su partizani 1942. upali u Bihać držao sam uz kuću Ade Stepaneka kod električne centrale nekoliko pletara da mi se brže roje, međutim netko mi je ukrao jednu pletaru vrlo tešku, od koje sam se nadao slijedeće godine dobiti dobra tri roja.

Župnika fra Danu Briševca posjetio je jedne zime sin nje^ a brata Lovro Briševac i on ga zaustavi kod sebe duže vremena, nabavi materijal i on nam izgradi destak sanduka sa okvirima a kasnije poslije rata Fra Boris Hovača kao župnik dao je Mili Terziću, majstoru iz Golubića materijal kupljen u pilani u Bihaću pa je izgradio četiri paviljona u kojima su bile zapravo po četiri košnice - dakle u svemu 16 košnica. Ja sam ih punio rojevima i dosta su dobro poslužile.

Kad sam nakon rata premješten iz Bihaća u Banju luku na Petrićevac za vikara dao sam po pčelaru Nikoli Majstoroviću iz Bihaća prevesti na Petrićevac sve pčele jer se u Bihaću novi župnik nije umio baviti pčelarstvom. Te godine medila je banjalučka okolica vrlo dobro pa smo kapelan fra Stanko Buzuk i ja izvrcali oko 300 kg meda

Za župnika fra Ante Jeremeta u Bihaću vozio sam skupa sa Muratom Ibrahimpaši^ svojih 14 košnica na pašu u Grabež 12 km daleko od Bihaća. Tamo je u šumi bilo mnogo lipe. Smjestili smo pčele pokraj kuće nekog težaka Ivana Dujmovića doseljenog Ličanina ali te godine nije lipa medila pa smo se dobro nasamarili. Vratili smo pred jesen pčele natrag i morali ih

Za gvardijanstva Fra Alojzije Atlije bila je jedna godina obilna medom pa me pita hoćemo li vrcati ali ja sam neprestano odgađao i nakon so. Ante 14 juna ode on u grad a mi donesemo vrcaljku na trijem i izvrcamo 4 velike plave kante a kapelanima po običaju dademo po 11 kg meda. Ugledao to brat fra Miroslav Kuljanac i kako smo bili pri kraju vrcanja savjetujem ja njemu koji je došao sa lavorom da ovajput ne mogu njemu a ni sebi dati ovoga rijetkoga meda nego nekaj pričeka pa ću ja najesen njemu i sebi izvrcati tfh^i-yo^ jesenskog gustoga ali kako je nastala suša, nije bilo jesenskoga vrcanja i kad su fra Miroslava pitali je li dobio meda gustoga jesenskoga on je sa smjehom odgovorio da će i on u,-&t<^C^^^kati rijetkoga. Kad se gvardijan pred podne povratio pokažemo mu kante pune meda a on se čudio uspjehu

Da povećam broj košnica znao sam kod onih koji su pčelarili samo sa pletarama zaiskati i povaditi pčele a kojiput i zato da svoje slabe pojačam Bilo je to njesen kad su pletaraši ubijali pčele. Prvi put sam to učinio u Žegaru i to dosta nestručno pa su me pčele po vratu toliko izujedale da su mi iz samoga vrata povadile 17 žavka. Drugi put sam iskucavao u Krkojevcima kod Fose Mijatovića i u Sasini kod Rude Ivičića u Dolovima sa pokojnim Lukom Ljevarom. Treći put sam iskucavao u Sokolinama kod Kotor Varoša i na koncu u ^ ojevićima kod Fojnice. Kad su neki Muslimani u Ojevićima vidjeli kako ja to spretno obavljam, zvali su me da dođem kod njih i da iskucam nekoliko truki. Nisam mogao otići jer su im kuće bile podaleko u planini

Godine 1928. bio je u Barlovcima župnik fra Josip Loparević i u svome vrtu drveni mali pčelinjak imao sa nekoliko košnica naseljenih sa pčelama. Pošto mu je župa bila velika a kapelana nije imao, kaza on meni da ja preuzmem te njegove pčele jer se on od silnog posla njima ne može baviti. Ja sam pčele preuzeo i tako povećao broj pčela u Bihaću

Bavećí se pčelarstvom morao sam o pčelarenju i mnogo čitati ne samo iz naših knjiga i časopisa o pčelarenju nego i na njemačkom jeziku pa kad sam kao nemoćni starac bio primoran napustiti to lijepo zanimanje, sve sam knjige o pčelarstvu ostavio u samostanskoj biblioteci na Petrićevcu i tko bude u budućce bavio se pčelarenjem, može se s njima poslužiti

Godine 1969. zadesio Banju Luku jak potres u kome je samostanska crkva posvema porušena a i samostan onemogućen za stanovanje. Potres je pobacao i košnice sa njihova sjedišta ali mogu reći da je posvema nastradala samo jedna košnica, ostale koje su popadale na zemlju podigao sam na njihovo sjedište a kad sam otišao u Fojnicu iza potresa, gvardijan je Fra Franjo Mušura poslao je jednog čovjeka koji je imao vlastiti kamion pa smo jednog popodneva utovarili pčele i krenuli u Fojnicu navečer u sutonte stigli oko deset sati vozeći 60km na sat te sutradan na spremljeno mjesto postavili. Dovezli smo i pribor za brcanje. Tegodine crnogorica iznad Fojnice vanredno je medila pa smo izvrcali oko 420 kg meda i imali jedan okvir težak preko 7 kg. U Fojnici sam podigao broj košnica na 42 ali sam donekle i nastradao. Jedno 50 koraka od pčelinjaka bila je u dovršni posječena jedna debela omorika i tokom vremena panj joj se prošupljio i šupljina sezala duboko u zemlju pa se tu zakotili neki veliki mravi. Ja sam slutio a i čitao da oni mogu škoditi pčelama pa sam pokušavao da ih uništim. Dao sam zagrijati vodu da ključi pa sam je onda salio u rupe odakle su oni izlazili. To sam učinio dvaput ali nije koristilo. Jednoga dana kad smo izvrcane okvire vraćali u košnice, zamirisala je sva okolica medom i sutradan oko 10 sati prođem ja od pčela prema mravinjaku a mravi se rasporedili kao kakova vojska i idu nizbrdo prema košnicama. Nisam ništa poduzimao nego otišao na kratko prošetati šumom i na povratku imao sam šta vidjeti. Mravi ulaze u sve košnice a pčele im ništa ne mogu. Pčele osjećaju da je neprijatelj tu i stražarice pred ulazom tjeraju krilima a u košnicama se čuje buka i nemir. Niti jednog mrava [redacted]

ne mogu pčele da ubiju. Ja sam se došjetio da bi trebao pokušati sa petrolejom nakvasiti ulaze u košnice i tražim u samostanu petroleja ali mi rekoše da u čitavoj Fojnici otkad je uvedena električna rasvjeta nema petroleja, međutim pred crkvom su se zabavljale neke curice pa mi jedna od njih reče da njezina mama ima dvije flaše petroleja pa bi ona rado dala da se riješi petroleja. Odmah ona odleti i za desetak minuta donese jednu flašu od litre punu petroleja i ja namažem ulaze u košnice i dobro nakvasim ali ništa ne pomaže, mravi i dalje ulaze i izlaze. Ništa nije pomoglo, sužim leta i pred večer posvema zatvorim a sutradan otvorim pojedine košnice i vidim da je otvoreni med dosta opljačkan.

Tih dana spremao sam se povratili u Krajinu sa pčelama. Pozvao me je sinovac fra Vlado Ljevar, župnik u Ivanjskoj da sa pčelama dođem njemu. Vrelom vodom branio sam se uspješno od mravi i kad je došlo vrijeme da se vratim u Krajinu ostavio sam 7 košnica fojničkom samostanu za koje se brinuo Fra Bono ipina. Na Petrićevac sam dovezao samo 15 punih košnica a Ivaštanskog proslijedio sam sa pčelama odmah ju. Jvj*MM^^A**ft**&^ih gdje donašnja baščа. Tu su mi u prazne košnice uselila dva tuđa roja. Sve sam ih dovezao iz Fojnice istopio i

U Ivanjskoj sa,

jevara Fra Duje, Fra Vlado i ja Fra Bosiljko bili tri godine

Presv. gosp. biskupu Alfredu Pichleru poslao sam 12 kg meda a u zahvalu što mi je iz Njemačke preko Caritasa nabavio mašinu za pravljenje umjetnog saća.

Kako sam ja stario tako su pčele opadale i nitko ih od mladih brotara nije htio preuzeti i njima se baviti, rekao sam gvardijanu fra Josipu Božiću da ih predamo seoskome pčelaru Pavi Mariću uz uvjet da nam od njih polovicu meda dade nama a polovicu sebi. on je na to pristao. Pavo nam je donio dvije godine po 15 kg meda a jedne godine 75 kg. Došla je konačno američka vaaroza i sve poništila.

Jedan Savjet

Bihaćka gimnazija nije imala doličnog dvorišta, gdje bi se đaci za vrijeme odmora mogli pozabaviti a kad je kiša padala ostajali su u zgradi i zabavljali se na dva trijema uz nadzor gg. profesora. Tako je mene zapao nadzor na gornjem trijemu. Kad se odmor svršio i zvonilo da se ide u razrede na nastavak nastave opazio sam sa gornjega trijema gosp. direktora Perinovića gdje ide uz stepenice i pita me da li imam predavanje. Odgovorio sam mu da nemam a on mi onda reče: "Đite sa mnom u kancelariju, imam vas nešto pitati". Kad smo "išli unutra, zovne on podvornika Milana, koji je imao stan u gimnaziji i naruči dvije kave, jednu za sebe a drugu za mene. Upozorio me da sjednem. a onda nastavi: „Fra Bosiljko, ja sam pravogovoreći Hercegovac sa međe Hercegovine i Crne Gore i moji su mi roditelji pričali da je još od 200 godina unatrag u našoj obitelji netko bio svećenik a na meni je to prekinuto pa me to malo duševno smeta kad se toga sjetim; naime moji su roditelji željeli da i ja budem svećenik pa su me nakon osnovne škole uputili u Sarajevo u gimnaziju s tim da nakon gimnazije proslijedim bogosloviju i zaredim se za svećenika, međutim nakon svršetka gimnazije ja nisam imao volje da idem u bogosloviju odnosno nisam imao zvanja da budem svećenik pa odem u Beč i na sveučilištu upišem grčku i latinsku književnost, vratim se u 3kn^Jto* i O^drv^ A«- i budem namješten u Sarajevskoj klasičnoj gimnaziji i sada pod stare dane kad mi sve to dođe na pamet, neugodno se o^ čam. Voljo bih znati, šta vi na to? Gospodine direktore, vi ste kod svega toga sasvim ispravno postupali Kod izbora zvanja čovjek mora biti posvema slobodan. Izgleda da su i vaši roditelji bili toga mišljenja pa me rekoste da su Vam to zanijekali kad ste se opredijelili za nešto drugo mimo njihove želje. "CÀ~Ž*AM*ue je dobrom Bogu draži civil koji pošteno živi u svome zvanju nego svećenik koji se neprirodno došao u službu Svemogućega pa ne udovoljava onome što on od njega očekuje. Zastanem malo a on nastavi: „I ja sam tako riješavao taj svoj problem ali mi je puno draže da sti i vi toga mišljenja."

Coronae i duh.vježbe.

Radi predavanja AU^ƒ^^t'^^^^^^^K^^^nogao svaki put prisustvovati svećeničkim sastancima na kojima su se obično rješavali casusi iz morala i ženidbenog prava a kojiput i pismeno pridonijeti zadanu homiliju Ti svećenički sastanci zvali su se corone a održavale su se jedna u proljeće a jedna ujesen. Jedna je bila pismena a na drugoj se zadani casus rješavao usmeno.

Dobro sam upamtio jednu takovu koronu u Krnjeuši kod župnika Wolmana. Kako je ~KA-W^AM^ &Jrt^A*A^Jlft^^ od Bihaća morali smo poći na put dosta rano. Svetu misu misam služio u Bihaću nego u Krnjeuši. Poslu- živao mi jedan mladić od desetak godina. U crkvi taj put osim mene i njega nije bilo nikoga. Vladala posvemašnja tišina. Najednom kod lava- bo u oltaru nešto zakvoca kao sat budilica tik-tak-tik-tak tik-tak i čulo se todobro. Na /Vl^^Ar^v^,j,_<,^ žitelju zdpazio sam, da se uzvirio ^ prestrašio. Kad se misa svršila, otišao sam u župni stan i prisutnima izložio slučaj. I meni samome slučaj bio zagonetan. Svi se nazočni digoše i krenu u crkvu a medu njima i pravoslavni mladi parok ača koji je takodter prisustvovao koroni. Iskupili smo se svi pred ru i ušutili a u oltaru se dobro čuje tik-tak tik-tak tik-tak. Oltar je.M* dreven ali bojadisan nekom zemljanom bojom pa je izgledao da je od kamena. Najednom nekome pade na pamet da upita je li oltar dreven i kamen i kad župnik reče da je dreven ali prefarban zemljanom bojom, svima postade da je to crv ke^ ^ ^ ^:e i razlaže Ow%ho — crvotočina.

Kad smo se iskupili svi, sastanak je održan u ugodnom raspoloženju a na sastanku kao i na objedu cijelo vrijeme bio je kao gost i parok Branko Dujača koji je kasnije bio i bihaćki pravoslavni narodni poslanik, te pred rat u boriku gradskom počinio samoubojstvo Krnjeuša kao katolička biskupijska župa zvala se Želinovac a crkvu je za provincijalstva Fra Ivana Komdanovića gradio fra Josip Peulić. Kad je provincijal došao u vizitu naso ga je gdje kleši kamen sa ostalim radnicima. Peulić je bio ^ '>C**/*^*~*^^-'~'*- <Pčrž^(5-ćjZ+iJt--s+i-^u-- -t>^

sr

jednom pod praznicima školskim imao on kod sebe svoje dvije sestričine On je imao nekamo otići a njima naredi neka uzmu iz hambara pšenice pa neka je operu i razastru da se suši i pripaze da je ne bi jastrebovi i kokoši jeli. U njegovoj odsutnosti one učine kako je on rekao. Pšenica se sušila a one se u sobi zabavljale. Jedna od njih pogleda kroz prozor i ugleda jastreba na pšenici a ona druga pograbi sa zida lovačku Župnikovu pušku koja je bila puna pa nespretno baratajući njome neznajući da je puna opali i smrtno rani sestru koja je za par minuta izdahnula a župnik kad se povratio jako ga se to kosnulo te kad smo išli u drugi razred gimnazije u Višoko vlč. Perlić je u samostanskoj crkvi na koru svirao i pjevao Requiem IJU^/JM^H-A^K^VV^ foA* tugaljivo da se i nas gimnazijalaca kosnulo.

Druga kruna koju sam zapamtio dobro bila je u Prijedora kod župnika Kavrinovića Josipa koji je bio rodom iz Poljaka. Bio je dekan kad se ta meni dobro poznata krunа održavala. Za stolom kroz ručak na objedu nas je lijepo zabavljao uspomenama iz svoga svećeničkoga i lovačkog života. Prečasni Kavrinović je bio visok blizu 2 m.

Jednoga jutra poranio ja veli on da ću u lov i namjeravajući zabaviti se malo duže, rečem svetu i izlaska sunca u lov pokraj ceste stare koja je išla od Prijedora prema Banjoj luci i zatem sa ceste jednom šumarku i pustim kera a cestom naiđe neki seljak pa pokraj grma sjedim na lovačkom stolcu a on će meni: „Dobro jutro gospodin kilometar mjesto (geometar) a ja njemu uzvratih „Nisam ja kilometar, malo sam kraći.

Gospodin Kaeo Kavrinović bio je dugogodišnji župnik i dekan u Prijedoru Kao franjevački bogoslov prešao iz fratara, svršio bogosloviju nadbiskupovu i postao svjetovni svećenik Pozvan za vrijeme upada partizana u Prijedor 1942. Neko vrijeme bio i kapelan u Bihaću fra Alojziju Mišiću kad je gradeu župski stan 1900.

Zaražena bila ijj^ krunа u Bos. Dubici i tom zgodom pregledom franj samostan u Kostajnici. Župnik dubički bio je neki mladi Kulijer (tle) i naskoro umro

Duhovne vježbe održavane u samostanu Petrićevac obično za vrijeme praznika, dabi svi mogli na njima učestvovati.

Bihać i okolica.

Bihaćka^ći#£^v^^ nađena odnosno opkoljena planinom Plješivicom sa Juga a sa zapada planinama Ljutočom i Jadovikom a prema Istoku podgorjem Grmeća, koji ovdje prestaje i dalje uzvisicama tla a ne planinama prema Cazinu Sjever je dosta otvoren. Pokojni Fran Bulić pričao je jednom zgodom da je u svome životu obišao sve prijestolnice na Balkanu ali da nijedan njihov položaj i krajolik osim Beograda nije na njega pravio dojam kakav je pravio Bihać kad se vozio jednoga lijepoga ljetnoga jutra i od Pokoja prema gradu a pred sobom motrio suncem obasjanu Plješivicu na kojoj su pomalo iščezavale krpe magle.

Kotlina Bihaća bila je naseljena još u doba Ilira i Rimljana. Svjedoče to iskopine nađene u ^ ^ u, Golubićn, Pritoci i Žegaru.

Ime današnjega Ripča nastalo je od Colonia ad Ripas (naseobina na obalama). Odbačena je riječ colonia i ^iA^c4!(K ^K(^-&>/k^J<iA#^<&iAMA A zamijenjeno sa č. U Ripču je na Uni bilo i sojenica što svjedoči da je Ripač bio naseljen i prije Ilira možda.

Bihaćka dolina gledom na katolički živalj izgleda kao jedna oaza. Sa ostalim katolicima Bosne nemaju veze; dijeli ih velika udaljenost a s druge strane bliza granica Hrvatske koja se gotovo cijeloga turskoga gospostva nalazilo u ratnom stanju. Katolici su su se zbijali u osamljena sela: Žegar, Vedro Polje, Kralje, Vrkašić, Kalina gdje nema gotovo ni jednoga inovjerca naseljenog. Golubić ima muslimana ali su strogo odijeljeni jedni od drugih. Dobrenica i Lohovska Brda naseljeni su ne baš davno Ličanima. Dok su ostala bihaćka sela imala svoju osebujnu nošnju dotle su Dobrenica i Lohovska Brda imala ličku nošnju.

Bihaćki je svijet dosta miran, nije razdražljiv; čuva svoje a ne hlepi za tuđim. Odan je svojim svećenicima i vjeran Bogu. U moje doba strogo se pridržavao svojih nacionalnih i vjerskih običaja, slao je djecu djelomično - mogu reći većinom - u osnovnu i djevojačku školu pod časnih sestara a u gimnaziju dosta malo.

Možda smo tu bili krivi i mi svećenici koji ih nijesmo svjetovali i dovoljno upućivali da idu u srednje i visoke škole. Narod je poštivao svoje svećenike i za njih se dovoljno brinuo. Državnu je vlast slušao i vjerno joj se pokoravao. U kratko rečeno - davao je caru carevo a Bogu božje. ——

Kako za vrijeme austrijskoga gospostva nije bilo željeznice od Bos. Novog do Bihaću, i mnogi su katolici držali - posebno u Kraljama i Vrkašiću - konje kojima su kirijali i prevlačili robu i ljude na toj relaciji i dobro zarađivali a i svoje svećenike opskrbljivali gorivom dovlačeći im drva iz Grabeža a kasnije iz Plješivice.

Na Uni kod prijelaza Kraljama preko čitave rijeke bio je čitav niz mlinova povezanih jedne s drugim pa su pješaci uz njih mogli preći sa jedne obale Une na drugu. U novije doba sve je to dignuto i ardna je šteta što se nitko nije dosjetio da te mlinove fotografira. Žrvnjeve za te mlinove vlasnici su išli da ih nabave čak na Plehan kod Derwente.

Sa pravoslavnom braćom i muslimanima naš se puk slagao, poštivali su se međusobno; klonuli su se i svađe, izazivanja i vjerske n sti.

Rado su jedni drugima pomagali kod sjetve i žetve i pri posl ^ ^ ; jedni druge ali nikada uvredljivo nego uvijek nasmijano i šaljivo i obazrivo da se protivna stranka ne bi uvrijedila i zamjerila. Evo jednog slučaja: Kad se ukinulo kmetsvo i davanje trećine i desetine i begovi su se snašli i pa se latili lopate i motike a kod okopavanja kuruza pjevali im naši:

Izvrgle se šlive u rogače ——— ———

A Ripački bezi na kopače. ———

Ovdje napominjem da sam u svome dugom vijeku zapazio da su muslimani u mnogim mjestima gdje sam boravio upadno privrženi i uslužni prema nama svećenicima kao i prema našem svijetu. Opazio sam to posebno u Bihaću Bos. Krupi. Kamengradu i Olovu pa prema tome sudim da je to naš svijet, koji nije litio napustiti svoju rodnu grudu pa otići u strani svijet nego su radije mijenjali vjeru da spasegoli život i imetak zato smatram s pravom da je posve neispravno nazivati ih Turcima, jer da su oni Turci bar negdje u Bosni govorili bi Turski ———

JT) Molnac Kao stanar.

Već sam spomenuo da nam je u vrijeme župnika fra Petra Čorkovića kao stanar bio umirovljeni župan Dr Molnar sa svojom obitelji. Trojica njegovih sinova pohađali su gimnaziju. Starijim sinu teško je nešto pa ga je majka, negdašnja učiteljica, morala često instruirati dok je otac Molnar to izbjegavao. Jednoga popodneva kad nijesam imao predavanja, pokuca mi na vrata g. župan i pita, bi li ga pratio na šetnju. Vrlo rado odgovorim ja iskrenemo. Žegarskom alejom prema vojnom logoru. Bila je zima i dosta pohladno. On mi je pripovjedao zanimivo mnogo koješta iz svoje životne i činovničke prakse a ja sam ga kao mladi svećenik rado slušao. Nakon te šetnje pozvao me u svoju primaću sobu gdje je bilo dobro naloženo, da se ogrijem. U istoj sobi gospođa je instruirala svoga starijeg sina Krešu. Gospođa tom zgodom spočitnu mužu preda mnom: „Ti šetaš a ja se patim sa ovim djetetom koje isto toliko Tvoje koliko i moje, recite je li to pravo?! Gosp. Molnar joj odgovori: „Ženska Glavo, zar ti ne znaš da sam ja penzioniran a to znači a to znači proglašen beposlenim i kad bih ja radio, recimo, instruirao sina, mene bi mogli proglasiti da sam nposlen, pa mi uskratiti penziju Na te njegove riječi svi smo se nasmijali.

Gosp Molnar običavao nakon večere naročito u zimsko doba pred spavanje saći u Župnikovu kancelariju i razgovarati sa župnikom i sa mnom i jedne večeri saopći nam da je nakanio otići u Madarsku - svoju domovinu da vidi ima li itko od njegova roda u životu - njega su naime kao dijete u naručju donijeli u Bosnu. Imao je brata činovnika u Konjicu koji je pod stare dane došao u Bihać. Brat mu je bio katolik a on kalvin Brata sam ne kad je umro opremljen sv. sakramentima sprovo u Bihaćko groblje

Kad je gosp Molnar otišao u Madarsku, zabavio se tamo dosta dugo i na povratku sidje jedne večeri u Župnikovu kancelariju pozdravi se i sjede za stol i nastavi pričati kako mu je bilo na putu pri odlasku i povratku a zatim nastavi: „U vašoj crkvi čuo sam da se radi o proglašenju svetom francuske časne sestre Terezije od malog

Isusa

100 Čudo u Pešti. od f rodilo. M

Evo što je na stvar. Onih godina zahvatila je gospodarska kriza
mnoge zemlje pa čak erikus Mnoge privatne banke skrahirale
pa mnogi ulagači može se r društva i
poduzeća morala su prestati sa radom ili otpuštati osoblje da bi ostala
u životu do boljih dana. Ta u Pešti jedno poduzeće bilo pred rasulom
razloži im stanje u kome se nalaze
i pita svaku pojedinu osobu da li je za likvidaciju poduzeća ili da se
nekoliko osoblja otpusti od posla pa da bi se na taj način poduzeće ipak spasilo
Većina članova izjasnila se da se otpusti izvjestan broj osoblja zaposlenoga
kako bi se pokušalo ipak spasiti poduzeće. Nevolja je ponajveća bila u tome
što je kocka pala i na direktorovu daktilografkinju, čestitu i vrijednu djevojku. Za otpusta odmah su uslijedile intervencije da se izvjesni otpušteni
vrate natrag u posao. Naravno da je to smetalo direktora kod njegova posla pa
kad mu je to previše dojadilo, zaredu poredima - a bile su tri kancelarije i
predvorje - i saop^/i^^/^^,^v^^<rv>-or^^da su mu intervencije dodijale i da
kroz kancelarije nikoga ne propušta ju u njegov ured. Prošlo nekoliko dana
kad netko kuca na vrata pred devet sati. Pomislio y* direktor na prvi mah
da ga netko iz kancelarije treba da mu se nešto objasni i na <^rek-
torovu riječ: „Unutra"! ulte jedna časna sestra i pozdravi direktora a on
joj namalene stolicu da sjedne i, čudeći se u sebi nije mi slutio zašto
bi ga trebala časna sestra pa je uljudno zapita: „E, časna, kakova
je vas muka natjerala da se obratite na me; izvolite mi saopćiti. Ja
sam gospodine direktore došla da vas uljudno zamolim da bi
svoju daktilografkinju povratili natrag u službu jer ona ima
mater uzetu koja već tri godine, neprominčno leži na krevetu i svojom
plaćom izdržava i sebe i mater. Je li vam to poznato? Priznati mogu
da nisam znao, jer da sam znao njezina služba ne bi došla a pitanje
ali časna sada pomoći ne mogu, jer ako bih je povratio, drugi bi
odmah rekli nju si mogao povratiti a nas ne možeš - dakle
napravio bih jednu zbrku u poslu i puno bi mi se zamjerilo

Na direktorove riječi odvrati časna odvažno: „Gospodine direktore, ja vas razumijem ali vam velim i ovo da ja odavle ne odlazim nipošto dok mi ne saopćite da ćete je primiti u službu". i tako su su se dugo natezali, direktor objašnjavao nevolju poduzeća ali na koncu je popustio pred dokazima časne i obećao da će X^,(^MAA/,^^ miti natrag u službu. Sestra se zahvali i oprosti sa direktorom i ode kako je i došla. Direktor zađe po kancelarijama i spočitnu osoblju što su propustili časnu sestru da mu dođe u kancelariju pa ga smeta u poslu. Svi se začude šta direktor bunca i začuđeno odgovore da nikakva časna sestra nije prošla kroz njihove prostorije i neki su od njih pomišljali da direktor nije možda sišao s pameti. Vrativši se u svoj ured neraspoložen pozvoni da mu dođe podvornik i kad je stigao upita ga da li znade gdje je stan djevojke koja je radila u njegovu uredu a sada je otpuštena sa posla. Kad je podvornik izjavio da zna reče direktor da ode ^MJCJ^AÒ^ djf CMAY\J>UV ćbođŽ" •£ ivdATtri-vHJfi- ^A^ /v / n ^ * ^ /^n^^A^^rtrbii^ ^_^ gjj~e~- leži na krevetu i zapita je gdje je djevojka. Mati odvrati da joj je kći otišla u crkvu i da moli devetnicu. Na to podvornik saopći da je direktor poručio da odmah dođe do njega. Mati izjavi podvorniku neka pođe do crkve jer ona je vjerojatno već svršila molitvu pa neka joj saopći što treba. Idući prema crkvi susretne podvornik djevojku na crkvenim vratima gdje izlazi iz crkve pa joj reče da pođe odmah s njime do direktora poduzeća jer je naglasio ono odmah. Djevojka dođe i pozdravi direktora a on je upita da W <&T^/fof$J4^^ A***^^ časnu sestru u Pešti. Djevojka odgovara da ne. Direktor kaže kako to može biti da vi nepoznajete a jedna je došla i zahtijevala da vas vratim na posao i čak zna da imate majku koja je uzeta i tri godine leži na postelji i izdržavate se i ti i ona platom koju ste zarađivali u našem poduzeću. Djevojka nastavi uvjeravati direktora da je istina što je malopreje rekla a direktor reče: Da ne gubimo vremena od sutra dolazite na posao. Kad se zahvaljivala i rukovala sa direktorom ispadne joj molitvenik na pod i iz njega raspe nekoliko sličica a on se u jednu naročito zagleda i reče: „Evo vaa je bila kod mene, bila je to sličica Terezije od djeteta Isusa. Tako je goop Molnar završio svoje pričanje a ja sam se čudio kako to da u ono vrijeme ni jedan naš

nabožni časopi Prošlo je dugo vremena nakon toga a ja 1950. godine, kad se prestao vjeronauk predavati po školama budem premješten iz Bihaća u samostan Petrićevac u Banjoj Luci za vikara te jednog jutra odem po poslu u grad a na povratku svratim se u stan Joze Tojčića, brata dfy& 5ž^ca svećenika koji je pri koncu rata otišao u inozemstvo a kod Joše brata ostavio dva povelika sanduka knjiga s tim, da ih uruči biskupiji na čuvanje. Upravo je zvonilo podne pa iza Pozdrava Gospina nastavi Jozo pričati da je on oba sanduka prijavio pa su mu rekli da biskupija zasada nema prostora pa neka on to preda na čuvanje samostanu Petrićevac. I Jozo mene upita, bi li zaista samostan mogao primiti ta dva sanduka na čuvanje Sanduci su bili u kuhinji pred nama. Ja sam Jozi rekao da ja nijesam mjerodavan nego da se on u toj stvari treba posavjetovati sa gvardijanom Fra Viktorom Šakićem. Zatim, a upitam da li ima kod sebe i ključeve od sanduka. On ih pokaza i otvori jedan sanduk Ja uze jednu knjigu koja je pisana njemački a naslov joj Mariologie malo je pregledam a on mi izvadi i drugu-uvezano čitavo godište časopisa Prediger und Katechet listam malo i nabasam JA*- naslov jednog članka Wunder in Budapest. Počnem čitati a sve onako kako nam je dr Molnar pričao.

Jednom sam se, mislim, 1950. godine penjao na Kaptol i susretnem gospodu Molnar koja mi gotovo kroz plač savpći da joj je kćer Ljilja umrla od raka. Kasnije mi je netko pričao, cu je gop Molnar htijući posjetiti sina u Derventi izlazeći iz voza pao i poginuo.

Pomoć župniku.

Prvih 12 godina kako je Provincija oskudijevalo svećeničkim podmlatkom smatrao sam se dužnim pomagati župniku u svakoj zgodi i ako u Tabuli nijesam imenovan kapelanom. Tako sam u adventu i korizmi pomagao župnicima ispovijedati u hladnoj crkvi pa sam dobio ischias naprije u desnom a kasnije i lijevom kuku. Liječeo sam se

ali ga nijesam izliječio. Morao sam i ležati. Dr. Stenzel davao mi je u bolnici vaccine a kasnije dr. Petrović liječio me je tabletama salicila a u Fojnici sam 1970. godine u radioaktivnoj banji nastojao da ga se riješim ali bez uspjeha Toš i danas u 92 godini ga osjećam. Godine 1936. na mjesec dana prije svršetka školske godine prehladio sam se i dobio jaki bronchitis. Liječnik mi je dr Stenzel savjetovao da preko praznika jedan mjesec dana provedem na Plitvicama To sam učinio i bilo mi je bolje

Kad sam bio zdrav a da nijesam imao predavanja u gimnaziji, varda sam pomagao župnicima vpremati bolesnike i krstiti djecu. Kadgod su vizitatori pred promjenu /T&£<<ti*^^^ provinciju spominjao sam da se u Bihaću imenuje kapelan ali su se oni izvinjavali da provincija nema dovoljno osoblja na raspolaganje i tako sam je oko 12 godina vršio u Bihaću i službu kapelana. Tek za župnika fra Viktora Šakića Bihać dobi kapelana.

Boravak W Pfitvica..

Po savjetu liječnika odmah na svršetku školske godine 1935./36. otselio sam na Prijeboju u kući Marka Kolakovića koji je imao brata Đuru profesora na bihaćkoj gimnaziji. Preko dana sam boravio na Plitvicama otišav u jutro a povrativši se navečer. Da mi putovanje ne bude dosadno, kojiput sam usput izmolio brevijar. Prijeboj je malo sevce onda naseljeno ličkim težacima Sorićima, Konjevićima, Kolakovićima i dr. katolicima. Preko brda Klokočevica od Ličkog Petrova Sela uspinje se na Prijboj a onda s druge strane sela spušta se prema jezerima. Marko Kolaković kod kojega sam stanovao imao je poveliku kuću u kojoj je bio dućan i pošta i nekoliko soba. Prve godine na Prijeboju imao sam kao društvo nekoga učitelja Ličanina koji je nekoliko vremena odnosno godina sa sobom dovodio svoju ženu koja je bila živčani bolesnik. Te prve godine poojetio sam Titovu Korenicu u kojoj su stanovali samo pravslavci.

Gotovo svaki dan i prije i poslije podne zalazio sam u Ćojluk ravni prostor pred usponom na Plješiviru, obrastao sa cznogo-

ricom pun ozona. Jednoga popodneva šetam JOA z Ćojluk i bacim se kamenom u jednu udubinu a iz nje izleti srna na protivnu stranu od mene i zastade pa se okrenu prema meni i kad me spazi, nastavi dalje bjezati. Na isti način motrio sam jednoga popodneva kako mladi čuvari goveda u Ćojluku love puhove u Ćojluku. Neki mladi Konjević dođe s kravama u Ćojluk a pratilo ga malo pseto. Pozove mene da gledam šta će biti. Pope se on na jednu debelu bukvu na kojoj je bila šupljina i sa drvenom šipkom provali u šupljinu a u nutra nešto gunđa i dok je on nastavio sa šipkom unutra još dalje provaljivati, izleti puh pa pobježe na jednu lisnatu granu kojom mladić potrese a puh pade na zemlju a cuko mali koji je cijelo vrijeme digo glavu i motrio šta se radi, prileti i uhvati puha zadavi ga i nastavi dalje gledati šta onaj gore na bukvi radi. Malo kasnije stiže još jedan, drug onome prvom i nastaviše isti posao. Ja sam se snebivao s kakovom se vještinom prebacuju s grane na granu, rekao bih da nimalo ne zaostaju za majmunima. Tu sam saznao da Ličani jedu puhove kao i moji Sasinjani, kojima se zbog toga rugaju a ne znaju da su stari Rimljani odgajali puhove i rado ih na gozbama priređivali za hranu. Svijet odurava puhove što ima tijelo slično tijelu stakora ali ipak postoji među njima razlika, puh ima kitnjast rep, neće da jede išta nečisto što zandara hrani se žirom bukovim i hrastovim, divljim jabukama i kruškama i orasima kao i vjeverica. Mast mu miriše isto kao mladoga prasota

Jedne nedjelj-^J*hoj\jfacpH-J<fza i ona ~~iz~~ komšiluka skupa sa Markom odrede krenuti na vrh Plješivice koji nije obrastao šumom nego je gol pa se stoga naziva Golovrh i dobro se vidi iz Bihaća. Ponudili su i mene da krenem s njima. Neznam, koji me je razlog omao da nisam mogao i ja krenuti s njima. Od Ćojluka do Golovrha turisti su uz nedovano razvijeni put obilježili crvenom bojom Stabla, da se može sigurno kretati. Krenuli su na put popodne oko dva sata i naravski posustali to negdje na pola puta posjedaju da se odmore ispod jedno bukve, Brzo mladi opaziše da u blizini ima na jednome čistacu jagoda pa krenu da beru i dok su brali pjevajući ; „o Uved beze j ovd . .U^^vinrJ- J K M pod jedne

prevaljene, oborene, nagnile, bukve iril,ht podiže se medvjed a oni nagnu bježati I Marko je polako ne prestrašeno krenno za njima i na iznenađenje dosta rano stigli natrag i pripovijedali svoju avanturu. Ovo se zbivalo 1936. one godine kad je u Španiji buknula revolucija

1937. u Rog. Slatini.

Te godine boravio sam posljedni put. Propis je bio da prije polaska zatražim dozvolu od provincijala. Kad sam izašao pa sa stanice krenuo prema zdravilištu, padne mi na provincijala 'U&ᶠU\ňdX^ <Afitfal*A^ 4iMsj£^^ sam ušao u stan kod obitelji ďiAj- napišem pismo provincijalu Fra Jozi Markušiću i izvinem se. Za boravka u Rog Slatini te godine došao je na liječenje i eksprovincijal Fra Marijan Marić sa Plehana pa smo se čestb /^-vfctiqt£(>^,^ godno zabavljali. I slijedeće godine javio mi se i molio da pođem u Rog. Slatinu i da mu pravim društvo. Odgovorio sam mu da nikako ne syyura^A^^ tutim on je otišao i tamo umro. Prevezen je na Plehan i pokopan. U istoj kući boravio je i jedan činovnik iz Beča na praznicima. Bilo mi je saopćeno da se neki--«Ôi^wWA^oi^ su na odmoru ljute što sam na košti kod Slovenca pa sam prešao jednom Hrvatu koji me dobro pazio. Imao je malogа sinčića koji je volio sjediti za objeda za mojim stolom. Nije mogao dobro izgovarati izvjesne riječi i kad sam jednoga lijepoga dana pred hotelom završio objed ustanem naklonim se i prisutnim rečem „Zbogom" i on reče „Spopom" i svi se nasmijasmo. Za toga boravka u Slatini zašao sam u Brusionu stakla

Dali te ili koje druge godine katehete Jugoslavije imali su svoj sastanak u Bos. Novom ie ja sam prije sastanka već bio u Rog Slatini. Kad se sastanak završio, mnogi su vjeroučitelji došli u Slatinu i pošli u okolicu do Bele Vue krenuo i ja s njima. U Hotelu naručim jedan kapuciner; šlag poorh kafe bio gorak. O zalasku sunca vratimo se. Bilo je to noći sv. Ane zaštitnice Rog. Slatine. Dok smo se lijepo iza večere zabavljali i promatrali bengalsku vatru, ja najedanput osjetim strašne bolove u stomaku, vrostim se i odem u stan te cijele noći od bolova ne uspijem zaspati. Sutradan odem dr Kolterovu te mu

^t^/tM^A^^^Jirk^A^ reče da ne idem/fva&«A, nego da ostanem još koji dan i pijem Donat pa će se stanje popraviti ali ja nisam imao kod sebe novca da duže ostUV^CA^Avt^0/^^ sutradan krenno />vw&>ukfy'faCU' ^rrf^jo /§-tM*vJ^ u Zagrebu na Kaptol u samostan i rečem bratu vratarů da mi pokaže sobu gdje Å-^ /*% A^v^ mogao prileći i odmoriti se. Toga dana pod operacijom jo umro Frane Bulić arheolog naš. Slijedećega jutra krenno sam prema Banjoj Luci i svratio se kod župnika Fra Ante Hrvata u Barlovce, proveo kod njega sedmicu dana i bilo mi bolje

Dr Kolterer mi je saopćio da šlag na kapucineru ako je kiseo već je pogiboljan ako je

IN a Prijeboja 1938.

Prvi put kad sam boravio na Prijeboju kod Plitvica 1936. g oporavio sam se podobro od bronchitiasa ali sam ove godine ponovno otišao na Prijeboj da se naužijem čistoga zraka. Stanovao sam opet kod Marka Kolakovića. Društvo mi je pravio student. Cevi Atijas židov i on je stanovao na Prijeboju a preko dana kao i ja silazio na Plitvice. Jednom smo pred večer šetali cestom prema Titovoj Korenici i podugo sjedili na obali malog potočića i zapazili da u njemu ima rakova pa slijedećega dana zamolimo nekoga Volaša koji je klao telad i opskrbljivao mesom kotel na Plitvicama neka nam ostavi crijeva telećih i preko dana ih stavi na sunce i to nam je služilo kao mreka za rakove. Slijedećeg dana pripremimo dva poduga štapa ljeskova pa ih rascijepimo i naturamo crijeva u cijep i navečer prije zalaska sunca stavimo mreke u vodu a na obali sjedimo i razgovaramo. Nije prošlo ni četvrt sata, podignemo štapove a za crijeva prionulo podvadesetak rakova. Tako smo jednoga dana nahvatali dva sepeta rakova i poslali u Bihać župniku fra Dani Briševcu.

Kad se rakovi šalju, naprije se na dno sepeta stavi sloj kopriva a onda sloj rakova i tako sve do vrha.

Marko Kolaković imao je djecu Slavicu i Katu, Pericu i Edu. Svi su neko vrijeme pohađali gimnaziju v- Bihaću

Na Prijeboju je bila i katolička crkva koja pripadala župi Vaganac i ja sam misno odijelo kojega je bilo podosta iznosio van da se ozrači jer odavno Vaganački župnik nije ondje misio. Vjerojatno je Prijeboj bio filijala Vaganca pa u ono doba nije mogla biti misa svake nedjelje. Ja sam Vaganačkom župniku javio da ću nedjeljom govoriti misu u zakazano vrijeme pa on ne mora dolazili Kod sv. mise posluživali su mi sinovi Markovi Perica kojiput a kojiput Edo Za vrijeme mise jednoga dana iza pretvorbe začujem nekakav cvrkut kao cvrkut mladih ptica u leglu i trajao je taj cvrkut sve do kraja mise Kad se misa svršila, razgledali smo na sve strane ali nismo ništa opazili. Konačno opazim da slike križnog puta vjerojatno iza sebe kriju tajnu toga cvrkuta i zaista kad sam potresao trećom slikom, iza nje je izletjelo cijelo jato slijepih miševa i kroz otvorene prozore odletjelo van i tako smo odgonetnuli tu misterioznu tajnu.

Marko je pred rat sašao sa familijom u Bihać i kod upada partizana 1942-u Bihać poginuo on i Perica a žena mu sa Edom i dvije djevajke otseli u Zagreb.

Brat Markov Đuro, profesor otselio je u Zagreb, postao sveučilišni profesor i za kratko vrijeme umro ostavio iza sebe ženu i dvoje ženske djece.

IzUL

Već sam pri početku spomenuo, da su odmah kod moga dolaska kapelan Fra Luka Tešić i student Karlo Džal priredili izlet na Plitvice.

Za direktora Vladimira Perinovića priredila je gimnazija o pravoslavnom Đurđev danu izlet na Grabež u kojem ja spriječen nijesam učestvovao

Za župnika fra Dane Brišura priredile su jednom časne sestre sa svojom djevojačkom školom izlet na Plitvice na kome su učestvovali župnik fra Dane, učo Rosandić i ja

Drugom zgodom župnik fra Dane sa šefom stanice Đurom Blaževićem ugovorio izlet na Plitvice. Prisustvovali i učo i ja. Kod najvećega vodopada ja zaspao na klupi u habitu a došli turisti Englezi pa me fotografirali u ležećem stavu

Za župnika Fra Ante Šeremeta došao provincijal fra Petar Ćorković u vrsitu pa smo priredili izlet u Gatu i kupali se u kupalištu.

FRA Viktor Šakić župnik I. put.

Iza Fra Dane Briševca kao bihaćkoga župnika kroz tri godine došao je za župnika u Bihaću mladi svećenik Fra Viktor Šakić rodom iz Prijakovaca župe Barlovci kod Banje Luke.

U njegovoj su osobi bihaćki katolici dobili mladoga, poletnoga i agilnoga župnika [illegible] voljeli, cijenili i poštivali isto onako ka i on njih. Svaki njegov p[illegible] rado su primili, razumjeli i s oduševljem potpomogli da se privede kraju. Fra Viktor je bio voljan i osjećao se pozvanim da što više [illegible] se za ovu našu starovjeku župu Bihać ne samo kao [illegible] iz doba Austrije i JbUJb Jugos[illegible]vije.

Kao dobar propovjednik i revan ispovjednik držao je na moralnoj visini svoje župljane cijelo vrijeme svoga vodstva župe. Iza svake gotovo homilije znao je svoje župljane kratkom uputom upozoriti na nedostatke ako ih je zapazio i lijepim riječima potaknuti da ih se okane.

Odmah u početku zapazio je da Bihać nema odgovarajuće crkve. Stara crkva sa svojim šiljastim zvonikom svraćala je usred grada pozornost onih koji su x^/jzdahj/^ promatrali ali izbliza kao građevina nije odavala pažnju ni prolaznika ni turista.

Čim je fra Viktor preuzeo upravu bihaćke župe posavjetovao se sa kat građanima trgovcima, činovnicima, obrtnicima, radnicima i viđenijim i uglednijim seljacima a onda je svemu narodu i pod građanskom i ~~pod~~ pučkom mišom savpćio da bihaćka crkva traži temeljitu izmjenu a ne samo djelomičnu (restauraciju) obnovu, jer to traži i prošlost i sadašnjost a i nedostatak prostora u njoj. Jednom riječju Bihać je zaslužio da ima i veću i ljepšu kuću Božju koju ćemo pomoću Božjom izgraditi sebi i djeci svojoj

Osnovao je odbore za gradnju crkve i u odbore su uzeti videnji i ugledniji ljudi kao dr. Mihovil Vujičić, naš negdašnji visoki čak rodom iz Travanjskoga Polja rodom, zatim činovnik Anto Dobrić, Niko Kovač, Ivan Nejašk i dr. a sa sela prokuratori i njihovi zamjenici.

Radi buduće kritike obratio se netna jednoga nego na dvojicu renomiranih arhitekta Zagrebačkih ar

N. Miller Obojica su u oo om roku podnijeli planove za buduću crkvu. Usvojen je plan gosp. Stjepana Podhorskoga

Kad je temelj bio izliven, obratio se "^AAjv^i^ yyi^^ ^^ ^A^V^I^^ a propovjednika Nikolu Tojčića i zamolio ga da na temeljima nove crkve održi propovijed i potakne narod na izgradnju crkve, kuće Božje Bogu na slavu a na ponos nama i ovome divnom gradu. Patronim riječima oduševio je narod i svi su bili sojesni da to i Bog hoće. Pale su mi na pamet riječi rekao narod kad ga je Urban II. para oduševljavao za križarsku vojnu Dio lo volt.

uvažena osoba ne samo kod običnog katoličkoga, pravoslavnog i mus kod državnih vlasti pa mu kod gradnje crkve s te strane pravljeno <wUe ş nikakovih smetnji, neprilika i neugodnosti. Vlast je dobro znala i uvidala šta znači veličanstvena, crkva usred lijepoga grada

<}/jcrtnX nove crkve bio je drugačiji nego onaj bivše; bio je u obliku križa sa dvije izbočine na dvije strane kao kod bazilike. Izbočine su proširivale prostor i stvarale mogućnost da se na njihovim uglovima izgrade četiri stupa, na kojima će počivati ogromna kupola sa promjerom od 11 m. Crkvu je resio šareni brušeni pod a još više kasetirani strop u čijim je udubinama bilo ugrađeno električno svjetlo, koje kad se upali, dobivao si dojam da se nalaziš u nekom začaranome moru svjetla. Na brušenome šarenom podu pod korom bio je krug na kojem je bila napisana godina izgradnje 1941.

Pomutrica crkve čekala je na oslikanje, a slikani prozori koje su darovale ~~ovo~~ istaknute osobe onoga vremena već su bili ugrađeni. a prikazivali su prizore iz svetoga Pisma i događaje pc života Crkve

Darovatelji prozora bili su: Alojzije Stepinac, nadbiskup Zagrebački.
fra Alojzije Mišić, biskup Mostarski.
g. Fozo Vujević, advokat bihački.
Ivan i Klara Stipandić, težaci s Lohovskih Brda i dr

Naše su crkve imale obično malene i tijesne sakristije u kojima se svećenik jedva kretao i u kojima nisu mogle smjestiti i čuvati sve crkvene potrebštine Zato je fra Viktor dao porušiti staru tijesnu sakristiju te s obje strane svetišta izgraditi s obe strane Svetišta dvije nove puno veće kao male dvorane u kojim se moglo održavati vjerske sastanske i skupštine i deponirati stvari za bogoslužje

Dao je fra Viktor izgraditi u novoj crkvi još nešto što, mislim, u ono doba nije imala niti jedna crkva u Bosni. U ogromnom stupu koji je držao kupolu bila je ugrađena mala sobica zapravo ispovjedaonica za gluve

Crkveni su odbori ozbiljno shvatili i sprovodili svoju dužnost te su kako po gradu tako isto i po selima oporezovali pojedine obitelji koliko će koja doprinositi za izgradnju crkve. Svi su porez prihvatili i to bez protivljenja i prigovora pa kad je nabavljeni kameni materijal, kreč i cement započelo se sagradnjom. Imenovan je i čuvar materijala da straži po noći neki Ćurić, zvani Bjelić iz Kralja zvani Bjelić

Gradnja se odvijala normalno i ako se pojavio kakav prekid posla, značilo je da je ponestalo novca. Sazvani su odmah odbori i dato im je na znanje da je posao u iij^^ju radi pomanjkanja novca. Porez je povišen i sagradnjom se nastavilo. Bog dao lijepo i za rad pogodno vrijeme svedo dan pred Badnjak.

Kako u neposrednoj blizini crkve nije bilo dovoljno vode za gašenje kreča, djevojke su se sa sela i grada ponudile da će one priskrbiti dovoljno vode i donijele su od kuća kante pa se poredale od Une do gradilišta, grabile vodu iz Une i dodavale jedna drugoj kante sa vodom. Bio je to slikovit prizor kojemu su se prolaznici divili

Šteta što ga nitko nije fotografirao

Posao su vodili građevinski poslovođe Ljudevit i Viktor Missoni otac i sin, talijanske narodnosti, oba savjesni, povjerljivi i pouzdani i vješti poslu kako je to izjavio i sami arhitekt Podhorski. Ljudevit je umro od raka na stomaku a ^ ktor također od raka u krvi zvanoga leukemija.

Radnici na gradilištu obično ne vole da im vlasnik počesto dolazi na gradilište i dodijava svojim primjedbama i upozorenjima ali fra Viktoru to nisu zamjerali i ako je kadgod nije bio zaposlen pastorizacijom dolazio na gradilište da vidi kako se odvija posao i dadne potrebne upute građeviskom poslovođi. I ja sam znao često bilo prije bilo poslije predavanja pojaviti se na gradilištu i gledati posao

Jednog je dana pr°^- ^Jcrp^ «C4^/^|j^«c^kom dvorištu predavao đacima gimnastiku i kod njihovih pokreta brojio 1234, 1234, 1234. a kako je dvorište gotovo u neposrednoj blizini gradilišta fra Viktor ga pozva i reče mu: Gospodine Jovo ja se u životu još nisam namjerio na tako velika čovjeka koji ne zna brojiti dalje od 4. Svi se i radnici i đaci veselo nasmijaše pa i Jovo i dade đacima voljno za neko vrijeme.

Gospođa starijega Mi<i<><W^ bila je također talijanka, učiteljica iz Udine (Moggio Udinese) govorila je talijanski u dijalektu i ona i cijela obitelj medusobno u kući ali kao učiteljica govorila je savršeno i književnim talijanskim jezikom. *J&~s£i*Y*s/&^Jkiikn j J f/ savrzia do^ za ^ovaram sa gospođom talijanski. Imala je troje nejakih unučadi: Karla Antuna i Ferdinanda. Znao sam se kojiput sa unučadi. Pograbio bih pri odlasku kojiput kapu ili kaput njihova tate ili djeđa o^-oni bi vikali: Ostavi to je tatino ili didino. Kada je Karlo prije osnovne škole polazio zabavište kod časnih sestara, sestra ih je pred podne puštala kući. Obično bi netko došao po njih. I tako sestra jednoga dana puštajući ih kući reče Karlu da malo pričeka; sad će fra Bosiljko iz gimnazije pa ti idi s njim. „Neću sestro, ja njega ne volim, on dođe našoj kući pa hoće da ukrade" a ja ne dam.

Mlađi sin gospođe Missoni Emil zvani Mimi dok je bio mlad a ja iztom došao u Bihać, znao je često doći u našu kuhinju; navadila

ga kuharica dajući mu kolača. Ja dolazim s mise na doručak pa ću u gimnaziju i zatečem ga u kuhinji i pitam: Mimi, voliš li ti mene? a on će – Ako ti voliš mene, volim i ja tebe. „Pa koliko me voliš? On rastegne ruke i kaže – evo ovoliko.„ Meni to nije dosta" rekoh ja. Na to će on: „Ako ti nije dosta ja te volim najprije odavle do Italije a onda od Italije do neba.

Preko puta samostana časnih sestara imao veliku kuću i dućan Đorđe Kozomorić a u prizemlju pokraj dućana stanovao neki Čeh, koji je gradsku djecu poučavao svirati violinu. Imao je dva unuka koji još nisu išli u školu. Kad bih ja ljeti dolazio reći sv. misu u samostanu, dido taj Čeh otvorio bi prozor pa on i unuci gledali kroz prozor i mene bi dido pozdravio sa Hvaljen Isus. Jednoga jutra zatečem na prozoru samo unuke i dok sam se približavao vratima samostana, čujem gdje jedan unuk viče: „Dido, evo Hvaljen-Isusa

Gospođa Missoni imala je i dvije kćeri Katinu udatu za Timara Jakovca i Adelu udatu za a žandara Slovenca, koja je naskoro umrla.

Kada je crkva bila gotova, ^^vU^J^tf-' ^-U-^^^m^^^ svana izgledala je veličanstvena a iznutra pogotovu. Nadodani dio bio je sa starim tako usklađen da je izgledalo kao posve nova građevina u starohrvatskom stilu Sam arhitekt Podhorski sa zadovoljstvom ~~sa~~ je izjavljivao i isticao da mu je bihaćka crkva bolje uspjela nego ona na Drvanjskom Polju što ju je gradio na uspomenu tisućgodišnjice hrvatskoga kraljevstva i nego ona franjevačka u Makarskoj, koju je restaurirao

Nismo se dugo divili i ponosili ovom divnom i uspjelom građevinom završenom početkom drugoga svjetskog rata, koju je jedna bihaćka muslimanka nazvala Ljepoticom Bihaća. 17. svibnja 1944. godine oko 11 h. prije p>hM s ule su američke zračne tvrđave bombe na Bihać i jedna je pogodila crkvu u vrh kupole i pretvorila je u gromadu ruševine

Bilo ZT žao i nama svećenicima a narodu još više da je ovako nemio udes pogodio ono što smo sa toliko truda i napora izgradili

Znali smo da ćemo kroz dugo vremena u gospodarskoj – ako i ona bude poštedena i po grobljima pod vedrim nebom ozebli ^ ^ ^ obavljati službu Božju

Talijani u &iJ\dutw*

Talijanska je vojska stigla u Bihać na malim biciklima obloženim gumom tvrdom sa puškama manjega oblika nego što su jugoslavenske; nastanili se u logoru u Žegaru i ^^7- ^ *s i rili na prilazima gradu.

Sutradan nakon 9sam sati nalazio sam se u vrtu moleći brevijar kad mi pristupi jedan talijanski vojni svećenik u habitu sa vojnim obilježj JI/W^-As zamoli me da bi mi njihovim oficirima ustupili jednu sobu gdje bi oni ručavali i večeravali dok borave u Bihaću. Ja sam ga uputio župniku fra Viktoru i kazao što želi. Župnik se malo zamišli i reče mi da ne bi bilo oportuno ne dozvoliti im da nam ne bi pravili kasnije kakovih neprilika i dozvoli a on zahvaliv otide. Mene su često za vrijeme svoga ručka pozivali na razg i ponudili čašom dobroga talijanskoga vina

Ustaše su također tih dana iz inozemstva pod vodstvom dra Ante Pavelića stigli u Hrvatsku i preuzeli vlast. Iz Zagreba je poslan u Bihać Ljubomir Kvaternik. Došao je koliko se sjećam jednoga popodneva i od naroda dočekan kod samostana časnih sestara pred mostićem koji preko kanala vodi u grad. Pozdravljen od građana i naroda uzvratio je govorom koji je započeo riječima „Dragi moji muslimani", u kojem je isticao hrvatstvo bosanskih muslimana. Srba nije ni spomenuo. Vjerovao sam da je tolikod njih ostavilo mučan dojam. Srba je i dalje ponestajalo.

\\o\ kućni f>Htve»--

Uskoro sam došao u sukob sa g. Kvaternikom iz moje strane bilo je to skroz nehotice. Dodijao Kvaternik pa je župnik fra Viktor otišao u Zagreb i tražio da ga se digne sa položaja i makne sa službe koju ne vrši kako treba. Tih dana poslao gospodin Jovanović, trgovac iz Krupe djevojku služavku

i moli me da odmah njemu u Krupu dođem jer me nužno treba
Kako je župnik bio otsutan a kapelan fra Ante Vidaković imenovan
župnikom u Doljanima župu Ramskoga distrikta i taj dan
o podne vlakom odlazi, nijesam smatrao za zgodno da u to nestalno
vrijeme ostavim župu bez jednoga svećenika, savjetujem djevojci
da se vrati u Krupu pa ako je moguće neka gosp. Jovanović
pričeka a ako se baš radi o glavi neka te pošalje podnevnim vozom
pa ću ja ipak doći njemu. Djevojka je otišla i prvim vozom o podne
vratila se natrag pa mi saopći da trebam ići odmah. Brzo sam se
spremio i sa dvojicom profesora Đukom Kolakovićem i Alekšejem
Firsovom krenem na stanicu. Na šalteru vadim kartu a iza mene
policajac pita: „Velečasni, je li kod vas sve u redu"? Jest, zašto pitaš?
velim ja njemu. „Jučer je g. Kvaternik izdao naredenje da nitko iz
grada ne odlazi bez njegove dozvole". Ja mu odvratim, da meni ne
treba dozvola g. Kvaternika i propustnica, ja sam svećenik i u Krupu
idem za svojim poslom. Dvojica profesora oproste se sa mnom i ja
krenem vlakom u Roo. Krupu. Došav u Krupu, krenem sa
djevojkom koja me je pratila kući g. Jovanovića i ^ ^ avljen ulazim
unutra i zatečem g. Jovanovića sa jednim njemačkim oficirom
gdje sjede, puše i piju crnu kavu. Pozdravim se s njima a oni
me ponude kavom. Ja se izvinem da ne mogu i nakon
kratkog vremena njemački se oficir oprosti i ode a gosp. Jovanović
pristupi meni malo bliže pa mi reče: „Gospodine fra Božićko, mi iz
bosanski Srbi, kako vidite, nalazimo u beznadnom položaju
pa da spasimo živote primorani smo potražiti zaštitu baš kod
vas katoličkih svećenika. Čuo sam da se vas dvojica župnika
i vi zauzimate i zalažete za naš svijet a i moj" Slobodan,
„bikački đak mogo nam je lijepoga pričao o vama. Vjerovanje
nam je isto i ako su crkve različite. Sa svojom obitelji dogovorio sam se
dogovorio
da pređemo u katoličku crkvu i smatram da neću radi
toga sagriješiti. Pozvao sam Vas da me posavjetujete. Gospodine
Jovanoviću, i kao čovjek i kao svećenik dužan sam pomoći bratu

u nevolji. I sv. Pismo kaže: „Tko vidi brata svoga u nevolji pa zatvori srce svoje, zar može biti ljubavi Božje u njemu"? Ja sam gosp. Jovanoviću vezan poslom na gimnaziji pa se ne mogu miješati u poslove koji na me ne spadaju, nego ja ću vas posavjetovati šta da uradite za se i za svoju obitelj ovom zgodom. Bos. Krupa nije vezana uz župu Bihać nego uz župu Bos. Novi pa ćete se vi u toj stvari obratiti na tamošnjega župnika Grgu Blaževića. On je moj kolega iz osnovne škole i znadem zasigurno da će vam u vašoj stvari pomoći ako ne više od mene ali svakako koliko i kako i ja, uvjereni budite". Oče Rosiljko, hvala vam na savjetu. Čuli smo da Grga večeras dolazi u Krupu pa ću učiniti kako ste mi savjetovali. Još smo se malo porazgovorili i rastali. Došao sam na stanicu, izvadio kartu i vratio se u Bihać. U vlaku susretnem jednoga talijanskog oficira koji se vraća sa ukopa svoga sina koji je umro od tifusa i u razgovoru s njime stignem u Bihać zavidna. Na stanici su me čekala ona dva profesora Kolaković i Firsov. Policajac koji je na kolodvoru bio prisutan, kad sam išao u Bos. Krupu također bi prisutan pa pristupi obazrivo prema meni i saopći mi da će i on i ja odgovarati što me je pustio bez propustnice udaljiti se van Bihaća. Sutra porano prolazio sam ispod Kvaternikova stana, ne znam kojim poslom a kroz otvoreni prozor pozva me Jakov Džal, da se svratim unutra. U jednoj sali Kvaternikova stana pričekam neboliko minuta a na druga vrata pojavi se g. Kvaternik u ustaškom odijelu sa fesom na glavi, pristupi preda me i upita me, kako sam ja jučer mogao pred svijetom na stanici reći da meni ne treba Kvaternikova propustnica. Ja sam mu odgovorio: „Gosp. župane, ja sam prije dva dana u 9 sati noći išao u Prekovnje pozvan šlagiranome bolesniku pa sam prolazio pokraj talijanske straže u svećenickome odijelu pa me nisu zaustavljali ni smetali pa [illegible]islio da me ni moji neće smetati kad obavljam svoju svećeničku službu. Ipak me stavio u kućni pritvor

Kad sam se [illegible]vratio kući i sjeo za stol u kancelariji opazim vojnika sa puškom gde šeta ispred kuće. Nije prošlo dugo vremena kad u kancelariju uđe župnik Fra Viktor smijući se i pita, što se to sa mnom dogodilo u njegovoj otsutnosti

Dok sam mu pričao, zaustavi se auto g. Kvaternika pred župskim stanom. \J'&ccđe's4M-AAJJZ-ĆLJCL'-tctynj/f^cj Kvaternika ude u kancelariju pozdravi i reče da idem s njime a neka pođe i župnik. Gosp. Kvaternik zove na izmirenje, reče on i odvede nas u i*4^-CrX>-O— stan i uvede nas u istu sobu u kojoj me je osudio na tamnični pritvor. Nakon nekoliko minuta ude gosp. Kvaternik a za njim njegov kuharica gospođa Čonolatac noseći tri crne kave za njega, župnika i mene. Sjede pokraj fra Viktora i dok smo pili kave reče g. Kvaternik gledajući prema meni: Kad sam imao krenuti iz Zagreba u Bihać, rečeno mi je da ću imati dobro društvo i u tome društvu naročito istakli nekoga fra Bosiljka. Rekavši to pristupi meni, poljubi me u obraz sa izrazom „Oprosti"!

Direktor Petrć?Wc

Onoga dana kada je u Marseju poginuo kralj Aleksander imao je iz Bihaća otputovati u Banju Luku profesor Stevo Miladinović za direktora u realnu gimnaziju (bivšu realku) Zakazao je oproštajnu večer u hotel Central. Ja sam stigao sa malim zakašnjenjem i zatekao profesore gdje potiho razgovaraju u dvjema grupama i jedan od njih mi tiho prišapne da je u Francuskoj poginuo kralj Aleksander. U tihom razgovoru večerali smo, zaželili Stevi sretan put. Nama je došao za direktora gosp. ____ Petrović od Banje Luke sodom tih, miran i staložen gospodin i ravnao gimnazijom do proglašenja Nezavisne Države Hrvatske. Za njegova vremena izdala se u Prekounju na putu prema staroj željezničkoj stanici s desne strane nova gimnazijska zgrada prizemnica a pročelje je imalo i kat. Jednoga dana zovne me da idem s njime pogledati tu novu građevinu. Na katu pročelja u sredini bila je odnosno imala biti direkcija a njoj s jedne i druge strane vjeroučne sobe za pravoslavne i katol. učenike toč dok bi muslimanski učenici, jer ih je najviše, ostajali u prostranijoj razred-

—noj sobi

Kad je proglašena NDH riješen je dužnosti gosp. Petrović a na njegovo mjesto imenovan novi Ivan Vidović rodom (& ^JftA^- OtrLel^ na otoku Hvaru. Učenici su pa čak i oni slabi dobili prolazne spomen svjedočbe na uspostavu NDH

Da u Banjoj Luci

Profesorski zbor dobivao je plaću Banje Luke a kako je bilo ratno stanje, dugo nije stigla te su me poslali da odem u Banju Luku u prosvjetno odj.^ i požurim isporuku plate. U Banjoj Luci ^prof Tafro reče mi da je sve uređeno i da će za dva tri dana stići placa. Vraćajući se kraj Maslešina spomenika susretnem sa sa kolegom Fra Ivom Žilić s kojim se nisam vidio od 1920. godine. Usput navratim se u biskupiju. Tajnik me najavi biskupu i on me pozove da dođem do njega. Posadio me za svoj radni sto i ponudio časicom rakije i sasvim ozbiljno reče: Kažem tebi a ti kaži i župniku fra Viktoru da ovaj rat gube Njemci zasigurno a i mi s njima vezani nećemo dobro proći stoga savjetujem i tebi a i njemu da se nipošto ne miješate u politiku nego nastojte pomoći svakome tko bude od vas tražio pomoć. Ja mu na to odgovorim da smo mi već zauzeli takav stav. Srbi su i dalje sve dok Kvaternik na intervenciju župnika fra Viktora nije opozvan nerado gledani i posljedni gest Kvaternikov prema bihaćkim Srbima i Židovima bio je da ih je iselio iz Bihaća. Kad su prolazili pohraj župskog stana prof. Gaon židov navrati se meni i zaiska kruha za svoga sinčića. Rado sam mu dao. Otišli su cestom Zavalje - Knin ali su u kod Kulen Vakufa prešli Unu i otišli prema Bos. Petrovcu a otale u Prijedor, Banju Luku i Srbiju

Prije iseljenja Srba iz Bihaća župnik je fra Viktor dao tiskati uvjerenja da su Srbi ispravni građani, da nisu politički krivci i da ih se ima smatrati i susretati kao i ostale građane Hrvate. Ta je uvjerenja dijelio da ih spasi od najgorega

Eksprov. Fra Marijan Jakovljević štiti Srbe

Nakon odlaska Fra Ante Vidakovića za župnika u Doljane došao je u Bihać eksprovincijal Fra Marijan JaJcd^hlpu^^ da pomaže župniku Jednog pazarnog dana ponedjeljka dok smo bili za ručkom, dođe grupa pravoslavnih seljaka iz Cazinskog sreza a iz sela Jezero, Gata A- Osredak uznemireni i^^restrašeni i mole ŽAJ,^h^Mt*/ da bi jedan naš svećenik došao tajno dok je rata i ostao kod njih jer vele da ne bi kakovi neodgovorni upali u naša sela pa nas poubijali.

Ja nisam mogao doći u obzir, jer sam morao raditi u gimnaziji kad započnu predavanja a župnik također, jer je morao čuvati župu Još prije nego je kocka pala na fra Marijana, prijavi se on da će rado otići i kako se pri dolasku u Bihać nije bio ni raspakovao, pograbi sanduke i uz njihovu pomoć stavi u njihova kola i ode s njima. Kako tamošnja škola nije radila, smjeste njega u jednu učionicu. Tu je i spavao i uredovao i hranio se i dali mu jednu djevojčicu za poslugu a u jednoj pravoslavnoj crkvi pred ikonostasom postavi stol i i na njemu govorio sv. misu, ispred njega propovijedao, učio mladež kršćanski nauk i pjevati svete pjesme te je slijedeće godine na Tjelovo sa svojim narodom došao u Bihać na sv. misu pučku kao u procesiji kroz Prekounje moleći i pjevajući svete pjesme. Iza mise hotelijer Žrica Alibojodić dao im je u hotelu Bosni ručak a onda se veseli vratili svojim kućama

Svijet je fra Marijana ubrzo zavolio i imao u njega neograničeno povjerenje i pouzdanje.

Jednoga dana, pričo je fra Marijan, čitam ja sv. misu, na lavabo opravo ruke okrenuo se i izmolio suscipiat a onda se opet okrenem prema narodu, kad ugledam dvojicu partizana na podnožju jednoga s jedne a jednoga s druge strane oltara sa spuštenim puškama u Da pravo kažem, nisam se nimalo uznemirio i nastavio sam sv. misu do kraja. Kad sam završio i skinuo misno odijelo pristupe njih dvojica, pozdrave me i rukuju se sa mnom

Fra Marijan je u tim selima ostao sve do proljeća 1943. izuzeoši kratko vrijeme dok su partizani upali 1942. u Bihać i u njemu gospodarili blizu tri mjeseca.

Evo šta je Fra Marijan joštamo doživio – Jednoga jutra rano goš prije izlaska sunca probudim se ja me tihi razgovor pod prozorom. Odgrnem zastor i ugledam mnoštvo svijeta u grupama gdjo gdje nešto zabrinuto razgovaraju. Opremim se i izađem van i pitam što su se iskupili. Oni mi rekoše da su čuli da će od Cazina doći neka neodgovorna klatež pa se bojimo da će zaći pa nas ponbijati. Na te njihove riječi odvratim ja njima da idu svojim kućama a ja ćemo i seoski knez poći prema Cazinu da vidimo je li to istina. Knez mi upade u riječ: – Oče Marijane, bi li to ikako moglo biti bez mene? "Ja ga ohrabrim a i ostale da se ništa ne boje dok sam ja među njima. Kad sam se umio i spremio pođemo nas dvojica na put a Svijet kućama hoćeš nećeš.

Kako je bilo rano jutro, nismo putem susretali puno svijeta, tu i tamo prolazio je putem pokoji težak sa motikom i kosom o ramenu pozdravljali nas i pitali – Kuda vi tako rano? Što smo dalje odmicali, knez poče zastajkivati a ja sam ga hrabrio i sokolio da ide uporedo sa mnom. Najednom u daljini iza jedne okuke zapazi knez poveću grupu ljudi pa će meni: Eno ih oče i opet poče zastajkivati. Ja mu opet rekoh da ide uporedo sa mnom i kad smo bili blizu njih na par koraka, podigoh ja ruku i odvažno uzviknuh: „Stoj"! Oni stadoše a ja upitah: Dokle mom a jedan ne iz prvoga reda reče: „Čuli smo da će četnici ako već nisu došli, doći u ta pravoslavna sela pa idemo da ih odbijemo. Nikakovih četnika tamo nema niti će ih biti dok sam ja tamo. Zatim pod nem ruku uvis i uzviknem: Natrag"! Joni se vrate a vratimo se i mi školi Narod se nije razišao od škole nego je čekao da vidi što će biti. Kad smo mu saopćili što je bilo na putu, obradovali su se i otišli svojim kućama

U Cazinu je Fra Marijan imao dva dobra prijatelja s kojima se često sastajao i razgovarao o svemu i svačemu. Bili su to dr Anton Groznik Slovenac advokat i Nurija Pozderac narodni poslanik

Po svršetku rata došao nam je jednoga dana dr Groznik, advokat iz Cazina i pričao slijedeće: Poslije fra Marijanove smrti jednoga dana o podne zatvorim ja svoju kancelariju i krenem kući na ručak, putem susretnem sevoskoga kneza pa nakon pozdrava pode on sa mnom a bio je iz Osretka i dobro poznavao već pokojnoga Fra Marijana pa ga ja upitah: Kneže, eto Ti si dobro poznavao pokojnoga Fra Marijana s njime si se sigurno često sastajao i razgovarao o nevoljama ovoga rata pa bi mi rekao o fra Marijanu kao čovjeku i svećeniku? Višeput sam imao prigodu sastati se s njime pa i razgovarati Stekao sam uvjerenje da je ono pravi čovjek Božji bio i da je znao kome služi i tko mu je gospodar. Tjerao je samo Božju politiku Vječna mu uspomena! To rekavši zaželi mi dobar put i ode.

Groznik ima je jednoga sina koji je bio živčano stradao i poginuo nakon rata i dvije kćeri, koje sada žive u Cazinu nakon smrti svojih

Pozderac odlazi u partizane.

Nurija Pozderac, krajiških muslimana, prije rata narodni poslanik za Cazinski srez pridružio se partizanima u četvrtoj ofanzivi i za vrijeme borbe na Sutjeskoj poginuo od bombe

Kad sam se vraćao iz Cazina sa jednog sprovoda prešav most na Ostrošcu, iz jedne kavane ugleda me Nurija pa izleti i stade pred fijaker, ustavi konje i pita me, jesam li za kavu. Ja mu odgovorim da nijesam ali ako ima čaj ne bih popio jer je bilo pohladno Pijući čaj nakon kraćega razgovora reče mi on: Eto Fra Bosiljko, reci mome prijatelju fra Marijanu da ja odoh u partizane. Daleko od toga, da bih ja posvema usvajao njihovu nauku ali moram da spasim ovu našu jadnu muslimansku sirotinju.

Na Jadranu 1926.

Odavno sam želio vidjeti more i prije svršetka sk. god. 1925/26. izrazio sam to pred mladim profesorom Ivanom Vidovićem a on me pozva da ga posjetim u VfrMj&^l^n^rK^/t^^vm mjestu Starom Gradu na otoku Hvaru. Rekao mi je da mu javim dan dolaska a on će me dočekati u luci. Putovao sam preko Sarajeva, Mostara, Metkovića do Splita. Usput sam se navratio u biskupiju u Mostaru a on me upozori da posjetim Široki Brijeg kad već imam prigodu. Putujući prema Širokom Brijegu opazim jato orlova gdje kruže nad jednom provalijom. Putnici mi rekoše da je jučer jedan kamion strovalio se u u dolinu i u njemu izginulo nekoliko osoba pa orlovi namirisali krv i zato kruže. Putem sam vidio kako težaci iz jednog potoka navode vodu i natapaju nasade duvana. Povrativši se sa Širokog Brijega gdje sam se divio novoj crkvi koja je bila u i od klesanoga živca kamena. Dan iza povratka sa Širokoga Brijega posove me fra TWis na Oktogon gdje je bio kamen za novu katedralu.

Bio je to četvervuglasti kamen od porušenih tvrđavica na Trebeviću iznad Sarajeva, koga je otkupila mostarska biskupija. Tu smo se sastali sa negdašnjim ivaštanskim a potom sasinskim učiteljem Josipom Perčinlićem koji je tada bio u Mirovini.

Cijelo vrijeme boravka u Hercegovini i Dalmaciji bio sam znojan i po danu i po noći. Tek na povratku preko Ivan planine prestao sam se znojiti. U Mostaru pridruži mi se fra Boris. Išli smo u Sarajevo na proslavu sedam sto godišnjice smrti sv. Franje. Prisustvovali smo proslavi u crkvi a onda u vojnom kasinu predavanju o sv. Franji što ga je održao Milan Maraković, direktor Zvjezdarne na Igman planini i brat Ljubomira Marakovića. Započeo je antifonom: „Kao jutarnja zvijezda posred magle i pun mjesec u svojim danima i kao sunce o podne tako je on svijetlio u Crkvi Božjoj. Bilo je to divno predavanje. Prisustvovali smo i jednoj utakmici nogometnoj. Oprostivši se sa fra Boris vratio sam se u Bihać.

\\Čl Jadranu 1928.

Godine 1928. pred početak praznika dogovorio sam se sa profesorom Maksom Miloševićem da provedemo mjesec dana na moru u Baškoj vodi. On je poveo sa sobom i svoga sinčića Darka. Iznajmili smo u jednom privatnom stanu dvije sobe. Hranu smo nabavljali sami. Najvoljeli smo ribu i janjeće meso i pomalo crnoga vina o podne. Kupali smo se i pr^ ^ · ^ w ^ e podne; ^«<q!^u^^-4-t^>^^^^^«^ podne gledali smo kako ribari odoše u lov prema otoku Braču. Rekli su nam da ih pri obali čekamo do jedanaest sati. Tada će se vratiti sa ulovom Čekali smo ih. Ulov nije bio naročito izdašan ali je bilo zanimivo gledati kako iz mreža ištresaju i sortiraju ribu.

Na povratku u Mostaru čuli smo kako zvone sva zvona i rečeno nam je da je umro vođa hrvatskoga naroda Stjepan Radić od posljedica atentata koji je te g><iiW^/itfsO^ en na njega, Pavla Radića i Đuru Basariček a u Beogradskoj skupštini.

Makso Milošević bio je profesor u bihaćkoj Gimnaziji hrvatskog jezika a gospođa mu učiteljica u nekom selu Cazinskoga sreza. 1943 vidjeli smo se u Zagrebu. Bio je tada direktor učiteljske škole u Dubrovniku, ubijen 1945. u Dubrovniku a sin mu Darko otišao u Ameriku

1926. čekajući brod u Splitskoj luci za Stari Grad dođe neki čovječuljak zapravo krivel, izbjeglica ruski iz prvog svjetskog rata i nosi na lijevoj ispruženoj ruci troje novine: Jadran, Vrijeme i Novo doba i uzvikuje: Jadran[Aj^ eme, Novodoba; Jadran, Vrijeme Novodoba; Jadno Vrijeme, Novo Doba. Iz samilosti svijet kupuje i smije se.

Na povratku u Split upoznao sam se sa kapetanom broda koji mi je pokazao /(n^/v?t^ buzolu kojom ravna brod i još koješta u svojoj kabini. Vidio sam mnogo bolesnika od morske bolesti A ^x kapetan mi reče: Vi Bosanci ne trpite od ove bolesti. Boravak na Jadranu 1926. i 1928. bio je ugodan i ako je bilo jako vruće pa sam gotovo cijelo vrijeme bio znojan

1942. pred upad partizana u Bihać, doktor Gjelski dovede dva liječnika židova iz Siska dra Herlingera sa gospođom

Dr Herlinger i Dr Fišer

i sinom studentom i dra Fišera sa gospođom i dva sinčića i da ih zaštiti donio je od biskupa Garića iz Banje Luke dozvolu da ih se može krstiti. Radili su u bihaćkoj bolnici a u četvrtoj ofenzivi nestalo ih je iz Bihaća. Izgleda da su stradali svi osim jednoga sinčića dra Fišera.

Dr Herlinger mi je pričao da je našeg negdašnjega provincijala fra Lovru Mihačevića uspješno operirao od upale slijepoga crijeva.

U Cazin sam išao gotovo redovito. Božiću, Uskrsu i Duhovima i držao sv. misu. Odsjedao sam kod gostioničara Josipa Nosila a katolički svijet je uredio njegovu gostionu da se u njoj može održavati ponoćka. Odsjedao sam i kod nadcestara gosp. Hruške i jednoga činovnika Mioča rodom iz Livna a ponajviše kod advokata gosp. Antuna Groznika. Gosp. Josip Nosil imao je sina u Bihaću u gimnaziji i kćer u djevojačkoj školi kod čč. sestara. Oboje stanovali kod čč. sestara. I Cazinski muslimani susretali su me lijepo. Imali su dosta svoje djece u bihaćkoj gimnaziji. Išao sam kojiput i bolnicima i u a sprovode u Cazin. Katolici su pokapani u zajedničko groblje ali odjelito. O Božiću je obavljen i blagoslov kuća. Katolika je u Cazinu bilo vrlo malo – nekoliko malo činovničkih obitelji. Putovao sam fijakerom 26 km i zimi sam se morao dobra odjenuti, jer je preko **Ji4rtw^£pfa^ʸZj^r^** puhati jaka bura

Tvrđava Ostrožac pripadala je g. Lotaru Berksu a otkupio ju je njegov otac koji je negda bio okružni prestojnik vjerojatno od nekoga bega muslimana. Imao je auto mercedes pa me je jednom vozio poslije pučke mise mercedesom u Ostrožac. Berks je imao i jednoga brata koji nije umuo bio zdrav. Nestalo i kod upada partizana u Bihać 1942. Gospodar Ostrošca zvo staroga gr-cužttj^- JUtffcir^e sivu- 'it^cUurrhs^' sTtaii*y^ Jca-eL 4yjfn.^^ ^ <£a^ ftJ!Jk&*y^ ujutro misu za njegova pokojnoga oca u njegovoj kapelici. Jednom sam u išao s njime ali bez ikakva uspjeha.

Upad partizana u Bihać 1942.

Početkom studenoga 1942. godine spustivši sa Grmeča i zajedno sa onima iz Like i Banije napali su Partizani Bihać i nemašavši jakog otpora zauzeli su ga nakon dva dana. Talijanska vojska koja je godinovala u Bihaću otišla je na rusku frontu. Njemačke vojske nije bilo u Bihaću tek nekoliko domobrana i malih odnosno mladih ustaša bez vojne obuke čuvali su grad. Borba je započela svečera između 7 i 8 h i naročito se žestoko vodila kod prelaza preko mosta iz Prekounja u grad. Mi smo prvu večer ostali u kući a drugu večer na poziv čč. sestara otišli u njihov s<^^ostan jer su se one bojale ostati same. Kod kuće je ostao momak poučen kako će se vladati pri dolasku partizana u kuću.

Partizani su se u Bihaću domogli oružja i hrane i nastavili osvajanje Cazinskoga sreza i spustili se sve do Bosanskog Novoga gdje su zaustavljeni. S nama svećenicima postupali su lijepo. Iz crkve je nestalo nekoliko odijela koje je Slavko Odić pronašao i dao vratiti natrag.

Na pročelju gimnazije dali su napisati povećim crvenim slovima

Živio generalisimus Staljin!
Živio maršal Josip Broz Tito!
Živjela federativna republika Jugoslavija!
Živjela federalna republika Bosna i Hercegovina!

Mnogi koji su otišli u NOB posjetili su nas. Ovdje posebno ističem Salopekova mlađega sina Slavka a zatim Monija Atijasa, koji je stražario pred župskim ~~pa~~ uredom pa kad sam ga upitao „Moni šta je to"? Odgovorio mi je: „Vi ste mene čuvali pa došlo vrijeme da i ja Vas čuvam i da Vam vratim milo za drago". Posjetio nas je i neki Joso Ljevar iz banjalučke okolice i drugi. Također susrete me u Gradu negdašnji đak Hamdija Omanović koji nije maturirao sa svojim kolegama nego nasamo, ne znam s kojega razloga i kad je pisao francusku maturalnu zadaću, ja sam bio na inspekciji pa mu pomogao kod prevoda. On me zovne u općinu i na komadu papira napiše ~~moje~~ uvjerenje o mojoj političkoj ispravnosti pa prema tome da me

nitko ne smije uznemiri ometati u vršenju vjerske službe na
čitavome oslobođenom

Partizani su jedne subote držali zabavu u dvorani samostana čč. sestara
pa su župnika i mene po nekim đacima pozvali da dođemo među njih
Ispričavali smo se da sutra imamo službu pa se moramo spremati. Konačno
ostati čitavo

predvodio sklizne se silazeći sa i padne koliko je dug
i širok a ja idući za njim sa bine uzviknem: Malum omen!

Kad sam y^^sV^^ orom sa bine sišao među narod ^rJedio sam u prvom
redu do Koče Popovića. Pričao mi je kako su se livanjski fratri previše
bojali partizana

kod župnika Purka u Bos. Novom.

Kako odmah iza prvoga svjetskog rata nije bilo željeznice od Bos. Novoga
do Bihaća, bio sam primoran koji put prenoćiti kod Mevskoga župnika
Gerarda Purka rodom Nijemca kojega su roditelji donijeli za vrijeme Kultur-
kampfa donijeli u njemačku naseobinu Topolu na putu Banja Luka-Bos. Gradiška
Iza osnovne škole pohadao je isusovačku gimnaziju u Travniku i bogoslovju
u Sarajevu. Kako je dugo vremena bio župnik u Bos. Novom, zanimao se
puno za povijest Bos. Krajine i poznavao je bolje nego i jedan domaći svećnik
On i njegov brat imali su u Novome poveliku kuću na kat. Prizemlje je
brat izdavao stanarima a na katu stanovao je župnik. Prije spavanja
sjedili smo podugo u njegovoj spavaćoj sobi i pričali on meni a ja njemu
Tako jedne večeri prije nego smo se razišli na spavanje pričao je on meni
kako mu mu je biskup Garić savjetovao da ode u Njemačku pa da održi
jedno predavanje o bosanskim muslimanima i tom prigodom sakupi
nešto novca za izgraduju jedne ckvice u Bos. Krupi. Bilo mi je vrlo drago,
veli on, tom ću prilikom imati zgodu da posjetim svoju daljnu rodbinu
i doskora nađem svećenika koji će me zastupati dok budem otsutan pa sam
krenuo na put si kad sam stigao u Njemačku kod jednog rođaka koji me
je predstavio javnosti ne kao rođenog Bosanca nego kao Nijemca s kojim su
su roditelji noseći ga u naručju za vrijeme kulturnoga boja otišli u Bosnu
Predavanje je bilo najavljeno u jednom kasinu sa velikom dvoranom

gdje su se održavale predstave također. Za njih je predavanje bilo egzotično sa mnogo odgovora na upite sa njihove strane. Publici je unaprijed bilo saopćeno, zašto sam došao i zašto je moje predavanje namijenjeno. Iza predavanja među ostalima podiže se i jedan vremešni gospodin držeći lulu u rukama pa me pita — Velečasni gospodine, bi li nam mogli štogod pričati o Plitvičkim Jezerima"? Ja mu odgovorim da ne bih mogao, i ako nijesam mnogo udaljen od Plitvica ali kanim sa jednim društvancem na proljeće ipak posjetiti to prirodno čudovište. Jest velečasni, dvista prirodno čudoviste reče on i nastavi pričati da je kao trgovački agent posjetio egipatske piramide, slapove Niagare indijske Pagode, Petrovu Crkvu u Rimu ali ni jedno čudoviste ni prirodno ni ljudskim rukama izgrađeno nije na meno napravilo taki dojam kao Plitvi^tJ, ^^JU*^AA^Ar<>^X*l/^^-m nebeskom nešta ljepšega i veličanstvenijega nema.

Novca sam za izgradnju crkvica u •^C/tM^w<'Û-tH^^cuT^,/4c>^C^<^^ je trebalo i još više. Crkvica je prislonjena uz brdo na kojem se nalazi stara Krupska tvrđava i kula. Prostorno nije velika ali za Krupske katolike zadovoljava

Jednom sam ga zgodom pitao kako su se prema njemu ponijeli Krupski Srbi i muslimani nakon prvog sojetskog rata. On ni je odgovorio — Gledali su u meni čovjeka i svećenika a ne Nijemca i da ti to potvrdim, slušaj:

Pozdrav oficira.

Svršio rat a u Bosanske kotareve raspoređeni srbijanski oficiri da podržavaju red i sigurnost dok se ne uspostavi državna vlast koja će preuzeti vlast i sigurnost u svoje ruke. U određeni dan dolazi njih oveća skupina vlakom i na stanici u Novom trebalo ih svečano dočekati i pozdraviti. Išlo je da to učini ponajpri^^<yca^^aj>Si^ i građanin ^6%^- a- ako se nije našao on, trebao je to učiniti po mome mišljenju jedan musliman ili Hrvat a nipošto jedan Nijemac nakon sloma i poraza Njemačke.

Dok sam ja u sebi tako nagađao, izbi jednoga popodneva grupa građana Novskih i zamoli i zatraži od mene da ja te

pri dolasku kratkim govorom ispred novskih gradana i ostaloga naroda pozdravim i zaželim im dobrodošlicu. Ja sam se izvinjavao i dokazivao koliko god sam znao i mogao da se to ne slaže. Svi vi znate da sam ja po rođenju Njemac a Njemačka je poražena kapitulirala, izgubila rat pa da ja pozdravljam pobjednike to sami znate da se ne slaže sa mojim osjećajima, a i narod će reći zar nisu mogli naći našega čovjeka da naše pozdravi. Sve izvinjavanje i svjedočenje nije pomoglo, ja sam morao

Zakazanoga dana peronu Novske stanice sleglo se silno mnoštvo građana i ostaloga svijeta a i ja među njima. Ispred mjesta gdje će se zaustaviti vagon prostrti sagovi i lauftepisi. Izdaleka čuje se zvižduk vlaka i za par minuta evo ga u stanici. Gospoda oficiri izlaze iz vagona i poređaju se ispred vagona. Ja se odvojim od naroda, stupim pred Časnike i prozborim: Gospodo oficiri!

i sakupljeni narode!

Zapala me je dužnost da na ovome dočeku pozdravim one koji su sa svojim drugovima na bojnom polju dokrajčili prolijevanje krvi i obustavili jade i nevolje koje neminovno sa sobom donosi svaki rat. Bilo je ratova uvijek u svijetu ali ovaj se zove svjetski rat jer je zahvatio veliki dio svijeta. Nijedan rat što ga pamti povijest svijeta nije usmrtio i unesrećio toliko baki i majki i osirotio toliko djece koliko ovaj rat i nedaBog da se ikad ponovi. Svi mi vjerujemo i ispovijedamo da providnost božja svijetom ravna i upravlja. Ona ne dozvoljava svemirskim zvijezdama da poremećaju svemirskim prostorom kud se kojoj hoće a ni nama ljudima ne dozvoljava i ne dopušta kršiti zakone pravde, istine i dobrote

Nad vratima carskoga Beča stoji napisano Iustitia fundamentum regnorum Toje napisano latinskim jezikom a prevedeno na naš jezik glasi „Pravda je temelj kraljevstava" odnosno država i da su se odgovorni u Austro Ugarskoj monarhiji sjećali prema tome pravila i svjesni bili da u monarhiji ima još neko pored Njemaca i Madžara ne bilo potrebno četiri godine prolijevati krvi da

se svijet uvjeri da je pravda temelj drzava. Gospodo oficiri, u vama gledamo i pozdravljamo donosioce mira i sreće i novoga povetka zasnovanoga na temeljima pravde. Živjeli i dobro nam došli! Jedan se oficir zahvali na dočeku a onda su se oficiri razišli. Jedni su krenuli prema Prijedoru, Sanskom Mostu i Ključu, a jedni prema Banjoj Luci a drugi opet prema Bos. Krupi Bihaću i & os. Petrovcu **križarski mač.**

Iste večeri upadne mi u oči jedan dugački mač obješen o zidu u njegovoj spavaćoj sobi i kad ja rekoh gospodine župniči, meni irgleda da je to križarski mač, on nastavi pričati: Ja sam fra Brosiljko kao lovac koji put kad nijesam spriječen poslom, otišao sa društvom u lov i znajući da je negdje kod Otoke bio franjevački samostan pa me je sree vulo da tajkraj pohodim i vidim ima li ikakovih ostataka koji svjedoče da je tu zaista postojao franjevački samostan kojega su Turci razorili. Raspitivali smo se i nabasali na temelje samostana ali nijesmo našli nikakovih & razvalina na mjestu gdje je bio samostan i loveći dalje po selu zapazimo kod nekih kuća pod podumintama kućnim veliko kamenje na kojemu smo zapazili i slova. Kod seljaka Balića odsjednemo i on nas počasti kavom a mi njega rakijom. tiT^^^S^tnH^A^J tekao mali potok a preko njega velika kamena ploča. Mene je ta ploča zanimala i počesto sam bacao pogled na nju te zapazio i slova na noj iskopanih i zablatitih pa zamolim vlasnika i drugove lovce da prevrnemo ploču da se

la je ta ploča od

ns yb&Ā>yft <\r^lJĆT<&Lq ^f^U^tc^U^Ā^ i≤KW*sAl«inK MonJA A^l^ů^ nešto kazati. Trajno me pratila misao da moram onu ploču očistiti i saznati šta kažu ona slova na njoj.

Slijedeće godine ^^ mem sa sobom nekoliko JUvrvU>U»^ i profesora Budaka koji je praznikovao kod sestre u Novome i loveći stignemo do težaka Balića i nakon kraćega odmora dadnemo se na posao. Prevrnemo ploču pa je dobro nakvasimo vodom da blato omekša a onda jakim kuhinjskim nožem i oštrom blatnom kefom odstranimo sve blato i ukažu se s v»^ •&ČOTS* gotice. Natpis je latinski a glasio je „Sub lapide isto in fossa latent comitis Georgii de Blaaj ossa.

Kad smo odgonetnuli natpis pala mi je na pamet jedna druga misao. Lopašić u knjizi Bihać i Bihaćka krajina spominjući hrvatske velikaše Babonjiće piše da se za njihova posljednjeg potomka Juraja od Blagaja koji je vojevao protiv Turaka ne zna da li je poginuo u ratu sa Turcima ili je umro naravnom smrću. Pala mi je na pamet ona grčka riječ „eureka" – našao sam, otkrio sam. Ispričao s^ težaku Balicu značenje onoga natpisa i preporučio mu da ploču dobro cuva a ja ću se pobrinuti da se uputi onamo gdje treba i gdje spada. Obavijestio sam Stipu Bujanovića, poreznika u Bos. Krupi da se ta ploča ima otpremiti u Zagreb On je jedne zimske noći na savnama dopremio ploču na %Jjezničku stanicu u Bos. Krupu a onda u teretnom vagonu u Zagreb otposlao.

A sada da se vratim maču. Isto tako loveći jednoga dana sa društvom u brdima pokraj Une bilo vrlo vruće pa se spustimo na Unu i zatečemo nekoliko muslimanskih dječaka kod kojih ugledam taj mač i upitam ih odakle dam taj mač a oni mi rekoše, malo prije zapazili smo ga kupajući se pa smo ga teglili da ga izvučemo ali kako mu je vrh zarastao u šedru vrh se prebio kad smo trzali. Upitam ih bi li mi dali taj mač a jedan od njih reče dajemo drage volje. Ja im nešto platim i uzmem donesem kući i eto to ti je povijest toga mača. Ja nastavim: Gospodine ja sam predavajući crkvenu povijest dacima osmoga razreda govoreći o križarskim ratovima rekao da su hrvatski velikaši Babonići opremili 25 momaka i poslali ih dolinom Une prema Kninu da se prebace u Zadar gdje su se skupljali i ostali križari pa da krenu na Istok i nastavljam dalje povijest toga mača: Za vrijeme NDH proširevao vao se i popravljao put u Golubić iz Bihaća i kod Privilice iskopaju još jedan taki mač sa vrhom i uzeo ga je liječnik dr Sjelski i kod premještaja odnio ga u Banju Luku. Čujem da mu je stan izgorio pa vjerojatno i njegov krA ^ ^ mač stradao – A sada o prvom maču gosp Purka: Kada je Gerard Purk otišao u Topolu ponio je sobom i mač a kad je konačno otišao u Njemačku za vrijeme rata, ostavio je mač kod svojo kuharice u Topoli. Jednom zgodom upozorio me velečasni Grga Blažević da taj mač treba otkupiti i poslati u Tojnicu da se tamo čuva u samostanskom muzeju

Otišao sam jednom župniku Dragi Balvanoviću u Topoli pa se svratimo do kuharice Purkove a ona zacijeni previše tako da smo smo se vratili ne obavivši posla. Teklo vrijeme, priča Drago i kuharica umre a ja pozvan na sprovod, dođem kući gdje je kuharica umrla £^A^ᶜh>iy'*'^A^Á*^ljuLjA**^<>~T^^ mač o kojem ~~jem~~ je govor u blatu zaprljan i upitam domaćicu da li njoj treba onaj mač a kad ona reče da netreba ja joj rekoh da meni treba i neka ga opere, oiÚtX- zamota dok sprovod započne pa ću ga ja sa odijelom od sprovoda kad se sprovod svrši ponijeti kući. Ljeti kad sam imao vremena otišao sam u Fojnicu i mač darovao braći franjevcima a fra Bono Šapina dao ga je u Sarajevu premazati nekom tekućinom i eno ga sada u Fojničkom franjevačkom samostanskom muzeju izvješena gdje ga je lijepo vidjeti. Velečasni Purk završio te večeri pričanje riječima: Fra Bosiljko, Turci su od Carigrada do Jajca trebali samo deset godina a od Jajca do Bihaća oko 130 godina. Tako su u Borbama velik otpor dali Hrvati braneći svoju domovinu i tu se zamelo i zagubilo ime Babonića knezova i vitezova od Blagaja.

Kada je vlč Purk premješten iz Novoga priredili su Krupski pravoslavci i muslimani oproštajni ručak. Bio je pozvan i župnik bihaćki fra Petar Ćorković a pošto on nije mogao otići poslao je i mene da ga zastupam. Državna vlast bila je također zastupana po Ivici Dujiću našem negdašnjem gimnazijalcu iz Banje Luke. Tu sam saznao koliko su građani Krupe volili i cijenili velečasnoga Purka

Gosp. vlč Purk dolazio je uvijek uoči sv Ante ljetnoga kao i zavaljski Fran Dominez i Orpić pomoći ispovijedati. Dominez je umro od upale pluća u bihaćkoj bolnici za fra Petra Ćorkovića a Fran Orpić sa Zavalja premješten za župnika u Crikvenicu 19 pedesete posjetio sam ga sa Zavaljskim župnikom Marušićem. I on je umro u Crikvenici. Vlč. Orpić kao zavaljski župnik pomagao nam je kad smo bili prezaposleni. Imao je sinovca Dragomira bos. franjevca koji je umro kao župnik u Sasini i pokopan na groblju Zimzelena Purk je na vratu imao tumor velik kao šaku. Dr Mušketirović je operirao uspješno taj tumor

Na tavanu gimnazijske zgrade bili su složeni katalozi pojedinih razreda i katalog maturalnih ocjena i jednoga jutra odem pogledati je li to sve na mjestu i u redu i nadem da su tavanska vrata obijena a katalog maturalnih ocjena napola oštećen to jest desna strana sa ocjenama istrgnuta i nema je.

Francuzi grade željeznicu B. Knin.

Pred rat godine 1936. Jugoslavija je preduzela proslijediti izgradnju željezničke pruge Bihać Knin i posao je dobilo francusko poduzeće Batignolles Direktor poduzeća Laporte sa još jednim Francuzom došao je i pregledao prostorije kod nas na gornjem katu ali se s njima nije zadovoljio nego je od advokata dra Joze Vujevića iznajmio čitavu kuću a Jozo preseli u svoju novu istom dogotovljenu kuću. Francuzi su u Bihaću ostali do početka rata a onda prekinuli posao i otišli. Laporte su oko rodili dvoje - dva sina pa sam ih krstio u njegovu stanu dozvolom biskupa

Kad je rat započeo Laporte me je pozvao u stan. Radna mu je soba bila sva obložena ratnim kartama a meni je rekao da će Njemci izgubiti rat ne uspiju li se u roku od šest sedmica iskrcati u Englesku i prisiliti je na kapitulaciju

Među partizanima u Bihaću bila su trojica po izgledu pravoslavna svećenika. Jedan se zvao Vlado Žečević. Za koga nam je rečeno da je prvotno bio četnik a onda prešao kasnije partizanima. Druga dvojica izgledalo je da su svećenici ili Kaluderi. Nosili su kamilavke i bradu

Vlado Žečević dode jednom u župsku kancelariju i moli da bi ja izradio za katolike a on bi za pravoslavne a jednog bi muslimanskog hodžu upregao da izradimo kalendare ~~za te~~ trt vjeroispovijesti koje bi on koje bi on dao tiskati u Gomeću u Ungrinovoj tiskari koju su oni od vlasnika u Bihaću otkupili. Ja sam imao malo neprilike, jer kad sam svršio za katolike, molio me da sastavim i za pravoslavne, jer da je on tobože prezaposlen. Neprilika je bila i u tome što je Uskrs 1943. kao i 1492. padao i kod katolika i pravoslavnih u istu nedjelju a meni se to činilo nevjerojatnim dapače nemogućim pa sam otišao kod Đurđa Kolakovića i to riješili

Kada je započela četvrta ofanziva i partizani se povlačili iz Bihaća Vlado Žečević nije se sjetio da ponese sobom kalendare nego su ostali kod mene a ja čuvši da je Drago Štimac, dražnički župnik u Slunju ubijen zato što mu je njemački oficir u Zimskom kaputu našao pismece kojima partizani pozivaju na neki sastanak u šumi poderem i spalim svatri kalendara. - Tdoista kad su stigli Njemci u Bihać, pitali su me da li imam štogod štampano iz vremena, kad su partizani gospodarili u Bihaću tersz ova tri mjeseca a ja sam im odgovorio da nemam i da nisam imao ništa štampano ali sam imao pismeno iptod^-i^J^fiA^^c^^ ca koja sam im sastavio za Katolike i pravoslavce pa sam se bojao da ćete mi uzeti za zlo što sam s njima saradivao i stoga sam ih uništio. Oni su se izvinjavali da je oficir to vjerojatno učinio pri piću. Pitano je da li bi jedan naš katolički svećenik mogao krenuti u par da imaju i katoličkog kad imaju Vladu Žečevića. Fra Viktor im je na to duhovito odgovorio: Eto vi sigurno kanite vašim navalama proslijediti prema Banjoj Luci a u njoj ima samostan trapista u J^ jem ima *r&*> 60 svećenika pa bi vam mogli jednoga žrtvovati a da divate u nas mene župnika da napustim vjernike ili fra Bosiljka da napusti posao u gimnaziji vjerujte da bi i vašoj i našoj stvari više škodili nego koristili

U drugoj polovici siječnja 1943. jedne subote po podne išao sam u Kralje popodne bolesniku si-/l«~^yp^rij^^ tku svratim se u limarsku radnju Joze Jakovca a u daljini oko Cazina čuju se topovi i puškaranja što je značilo da je započela četvrta ofanziva. Brzo iza mene ude jedna partizanka i moli da se ogrije. Imala je poderane čarape u staviu muškim cipelama. Jakovac joj dade papira da umota noge da joj bude toplije. Ogrijala se i otišla. Opazio sam da partizani ubrzano ispražnjuju bolnicu i odvode ranjenike

Pozvani za taoce i riješeni.

Sutradan u nedjelju prvi sv. misu ^ a gradane i školsku mladež
uzeo je župnik Fra Viktor a ja ranu u deset sati i kad sam je dovršio
bio sam dosta umoran pa sam računao iza ručka ogrijati se i odmoriti
Dok sam tako nagadao susretne me na ulici jedan mladi partizan
s puškom o ramenu i pozva me da ga slijedim u općinu. U općini
me uveo u jednu sobu gdje sam zatekao partizana Midžića iz Prekoruna
a pokraj njega župnika i podosta svijeta. Midžić nam saopći
da ćemo kao taoci prigodom povlačenja.
N^Ul^e^v^/^/^JU^v &A, h^/AO/> /rirnJto /kJiAPo /bfiJH^c zades^ . Mislio sam na
svoj ishias, što će
Stignu o nas
Živo ulvate reći ć'e: - Zar i vi popovi n,, ?
svako nam se ne piše dobro. Dok sam motao u glavi takove misli
n uskom podvorniku da naloži u susjednoj sobi i da nas
tamo odvede i smjesti.
ni ne pada na pamet. X^ Jfr^J*^,/Urt^ij^^^ ude u sobu gdje smo prešli
Srbin Panjković iz Jezera i pita zašto smo tu. Župnik ~~on~~ mu razumačen
a on nervozan izađe van i nakon pet šest minuta na vrata Slavka
Odića. I on pita. - Što je to s vama. Dok mu je Fra Viktor objašnjavao izgledao
je nervozan i nerasploženje na kraju reče - Nisam ja za to da se
vas uzima za taoce. Idem ja u vi ostanete kaže on i
naredi Kaji Popoviću da nas^^ ti kući na ručak. (J/ni /U^i^trr^/iri^O želi
ali bez teka. Najednom se začu električno zvonce na ulaznim vratima.
Fra Viktor ode i doprativ Odića. Izgledao je ozbiljan kao i inače
pa sam mislio da nije uspio. Kad smo ga ponudili ručkom reče da
je ručao nego je pitao imamo li vina. Otišli smo u toplu sobu i on je
pri čaši rekao da nećemo ići u taoce jer je tako zaključeno ali je
nadodao da se još nekoliko dana zadržavamo u selima da nas ne bi
vojska na povratku povukla sa sobom. Neka T-ra Marijan ostane u kući
N j^'M^/v^1^^' 4^X1^' (i/sMxrtA> možete spavati kod kuće. Dvatri dana smo se strogo
pridržavali Odićevo uputa

Štuke nad Bihaćem Smrt Ive Vidovića.

Tih dana jednoga jutra Fra Marijan i ja pošto smo rekli sv. Mise došli smo kući i naručili čaj i dok smo ga pili u kancelariji najednom zajauka sirena Izaderno na trijem i otvorimo prozor a djeca u Fukićevoj ulici gledaju u nebo i broje do jedanaest. Bile su to njemačke štuke. Velim ja fra Marijanu da idemo u podrum a on ne htjede. Ja sam ipak otišao i za par minuta evo štuka već /\M>^ ,*W*^^n dže se više okolice nego centra, mitraljiraju bacaju bombe. Iz susjednih kuća nagrnuo svijet u našu kuću a i J-COL Marijan side u podrum. Bombardiranje i mitraljiranje trajalo je oko pedeset minuta i tom zgodom poginuo je direktor . Ivan Vidović. Štuke su, izgleda dolazile iz Zagreba. Fra Marijan mi đ Az. rekao da se sklonim u selo a on će ostati u gradu kod kuće. Otišao sam sa đakom Fitzeom prema Vedrom Polju preko Cercavaca do posjeda dra Joze Vujevića gdje se nalazila jedna staja u kojoj je bio dugi stol. Desetak metara iznad te staje bilo je gromova gdje se skrivao svijet. Iza nas dvojice nadošao je silni svijet za nama. Tkogod nije bio spriječen poslom bježao je i skrivao se da spasi glavu. v'z& Podne izašao sam van i šetajući ispod gromova pro njivi molis brevijar O-o-el Zagreba se uputila jedna štuka a bila je vjerojatno izviđnica i zagledao se ja u snj\w a ona ide prema meni as prisili me da legnem na zemlju, napravi jedan okrug iznad mene i vrati se odakle je i došla Navečer se vratimo kućama a sutradan obavimo sprovod poginulog direktora Vidovića. On i sva obitelj njegove gospode Paule r. Liche išli su iz kuće i sklonili se pokraj šupe drvenjare. Bomba je pala iza šupe i razbila šupu a fiJLa^/h^aJL^/teJ^^ pogodi direktora u mali mozak i ostane na mjestu mrtav. Gospodi Liche ruka je gotovo odsječena pa su ju njemački liječnici odrezali. Pošto su mostovi bili porušeni na sprovodu u čamcu prešli preko Una iz Prekounja. Nakon obavljenog sprovoda učitelj Delić i ja zadržavali smo se u Panjku kod težaka Vukovića gdje smo po noći spavali a podanu jutrom rano sklanjali smo se sa ostalim svijetom u jednu prostranu špilju iznad Vedroga Polja u strani. Sva sreća da nij ^ --6-ul° Jako studeno. Partizani su se povlačili u kolonama i prije nego će Nijemci ustaše i

domobrani ući u grad letio je dosta nisko jedan avijon da izvidi jesu li se partizani udaljili iz grada. Zadnji dan došao u pećinu i fra Marijan ali su ga bihaćki građani odazvali na doček vojske koja dolazi u grad.

U gradu je bolovao pjegavi tifus Slavko Obajdin partizan, Župnik ga je spasio da nije zaglavio.

Iza odlaska Partizana.

Po odazku partizana pojavili su se na ulici mnogi građani za koje se nije znalo šta je s njima Ivica Alivojvodić koji se skrivao u potkrovlju Silbersteinove kuće kako se kroz tri mjeseca nije brijao narasla mu je brada kao u kakovog pravoslavnoga kaluđera. Pojavio se i đak Sekanina koji se sklonio pod stepenice u svojoj kući. Pojavio se i sudac dr Gross koji je u ličkom odijelu kod jednoga težaka na Zavalju timario krave u štali. Napominjem ovdje da su neki građani izbjegli u Plješivcu i tamo ložili vatru, grijali se i čekali svršetak.

Kako se fra Marijan za vrijeme četvrte ofanzive zatekao u Bihaću i nije se mogao vratiti u /f^ravoslavna sela Gatu, Osredak i Vrelo, digao se pravoslavni svijet i otišao sa partizanima prema Bos. Petrovcu. Kad su ih Nijemci stigli, vratili su ih natrag. Djeca su se otabala isprozebala, prehladila i dobila rane na nogama, fra Marijan je derao svoje tunike pa im zavijao rane.

$vt&J^/>^/&Tv^^1££fo7v»^^ao tavce poveli Niku Kovača, Marijana Rosandića učitelja, Jerku Čubranića, svećnika domobranskoga, činovnika Helmera i poreznika Jelića. Helmer se vratio, dobio upalu pluća, opremljen i umro.

Odlaskom partizana život se u gradu počeo normalizirati i škole počele raditi. Ja sam iz Zagreba od ministarstva prosvjete dobio naređenje da preuzmem upravu gimnazije do daljnjega. Do svršetka rata ostalo je podosta Nijemaca u gradu i okolici. Zauzeli su gimnazijsku zgradu pa se nastava odvijala u zgradi medrese dogod se i medresa nije bombardovanjem srušila. U ruševinama je propala sva gimnazijska biblioteka. Pred Uskrs 1943. bili smo pozvani svi direktori gimnazijski u Z y^rxh na dogovor o postupku sa đacima posebno onima koji dolaze u u školu prevoznim sredstvima i drugo. Tu sam se susreo sa negdašnjim kolegom

Tomom (fra Vojislavom) Miočem koji je istupio iz Fratara i tada bio direktor gimnazije u Banjoj Luci. Putovao sam u Zagreb kamionom preko Bor. Novog sa hrvatske strane. Vrativši se iz Zagreba, radili smo u medresi. Prof. Šabanac otišao u sh^^ tizane a neki su nastavnici kao Dr Đuka Kolaković i Stošić otišli u Zagreb * /f j JL Y~rrf'fL*++

Američke u iznad Bihaća.

Polovicom kolovoza pojavile su se iznad Bihaća američke zračne tvrđave i sve do svrše ^^/toA^ ćuft<^^ svakodnevno su iz Fođe u Italiji preko Knina i Bihaća letjele nad Njemačku i bombardirale njemačke gradove. Letjele su u grupama a pratili su ih avioni lovci. Svijet je slutio da bi i naša mjesta u kojima su se Nijemci Ztu>\jo£aAjaJt^ A**^^ a biti bombardirana pa se je sfrud<so dana sklanjao i sakrivao. Dugo je prošlo a da na Bihać i okolicu nisu bacane bombe. I stom velike sedmice zapravo na Cvjetnicu 1944. kad je svijet izašao iz crkve i JkA^^ u kući u Kalinu, Kralje i Vrkašić tako da je slijedećega dana kapelan fra Edo Kulier vodio sprovod sviju poginulih od jednom A^'ft^^ osnovano groblje na Vrkašiću. Za vrijeme toga bombardovanja ja sam se nalazio u Jezeru. Od tada pa sve do 17.V. nisu bacane bombe na Bihać. Taj dan izginulo je preko 20 osoba od bombi maloga formata **Kobni dan za Bihać.**

17. svibnja imao sam u crkvi pjevanu a svirao fra Edo Kulier, kapelan. Iza mise pred velikim oltarom zahvaljivao sam a došao i Edo i za vrijeme zahvale padala mi na pamet misao kad bi jedna bomba velikog kalibra pala na , , ila bi svu crkvu. To se istoga dana i dogodilo.

U gimnaziji sam imao dva sata predavanja - latinski u šestom razredu i ojeronauk a onda sam uzeo knjigu i otišao prema Privilici. Usput mi pridružio inžinjer električne centrale Alojz Brezalnik. Došli smo u razgovoru do izvora Privilice i tu smo našli neke žene muslimanke, koje su se sklanjale još od našeg Uskrsa - za pravo od prvoga bombardovanja. Neki je musliman orao a mi smo prešli u njivu i promatrali kako on ore i radi sa odosta primitivnim plugom. Oko 11 sati naišla je jedna poveća grupa

američkih zračnih tvrđava. Mi smo se sklonili kod izvora u jednu pukotinu u stijeni dok su avioni preko nas prelazili a onda smo izašli van i gledali kako prećoše i preko grada a onda jedan dade znak svijetlom a avioni se zaokrenuše i istresoše bombe na grad. Silna se prašina podiže nad gradom od porušenih zgrada. Iza desetak minuta doleti na biciklima grupa mladih muslimana koji nam javiše da je porušena katolička crkva i mnoštvo zgrada. Kasnije stizali su i drugi pa nam rekli da je jedna bomba pala na skoro izgrađenu kuću muslimana braće Delića Smaje i brata mu učitelja i ubila oko 60 osoba zapravo sve koji su se u nju sklonili osim Adolfa Drugčevića, cipelara koji je inače bio slab i boležljiv. Župnik i kapelan Fra Viktor i Edo Kulier bili su u kućnom podrumu dok se ovo zbivalo. Tvrdilo se da je detonacija jedne bombe detonacija nekoga vojnika bacila u Unu a druga bomba iz Une na obalu i da nije stradao. Mnogi svijet iza bombardovanja nije se vraćao kući dogod se nijesu Američki avijoni nisu vratili natrag i otišli u Italiju. Kad smo se pred večer povratili u grad namjesto divne Građevine katoličke crkve gledali smo pred sobom ogromnu ruševinu a pred gimnazijskim ulaznim vratima raspuklu bombu za koju su tvrdili da je vagala 1000 kg kad je udarila na kupolu crkve. Bolno se dojmilo svakoga prolaznika koji je to vidio. Jedna muslimanka, kad je kod izvora Privrlice čula da je crkva srušena uzviknula je: „Eto strada naša ljepotica?" U ruševinama je nestao kalež sa opremom, ciborij sa hostijama i Monstranca. Ništa od ovoga nije nađeno kod uklanjanja ruševina a nestale su i bogoštovne stvari pravoslavne crkve koje smo čuvali da im vratimo po svršetku rata. Mnoštvo je zgrada bilo porušeno i uzdrmano pa nije bilo moguće bez opasnosti u njima stanovati. Nakon nekoliko dana rano ujutro dok avijoni nisu nadlijetali grad prošao sam kroz nekoliko ulica i još se čuo neugodni zadah mrtvih ljudskih tjelesa. Gdje su bombe padale na čisto zemljište napravile su provalije u promjeru od 10 m a negdje iz tih provalija pojavila se voda. Na našem zemljištu kod stana bile su takove četiri provalije slične jezercima koje smo nakon rata zatrpali kapelan Edo i ja

Pada je tek nastalo pravo bježanje iz grada. Tkogod nije bio službom spriječen, bježao je rano ujutro u udoline prema Međudražju i Skočaju (prema pitomoj jabuci) i ponio sa sobom hrane. Bježalo se i drugud. Ja sam se sa kapelanom Edom sklanjao u šikarje ispod Sokolca. Tu je obično čuvala kravu mlada muslimanka i pjevala: „Veli Nure, da ne more pure. Predavanja u gimnaziji trajala su do 11 h kad avioni prelaze za Njemačku. Svijet je, da se zaštiti, pravio u zajednici sa njemačkom vojskom bunkere u zemlji. Takav jedan bunker bio je blizu nas - zapravo kod kuće Jose Dujmovića, negdašnjega vojnog referenta a drugi puno veći i sigurniji u Jezeru iza kuće + Jandre Prše i treći kod izvora Privilice. Bilo je tu i tamo manjih bunkera za one koji se nijesu mogli udaljivati iz grada. Sklonište Pitomoj Jabuci

Nas sva trojica sklanjali smo se neko vrijeme u udolinu prema Pitomoj jabuci (prijeki put za Međudražje a 27 V. kad je također <n£e> %J3^far^J!>inrJ!rđo^^vanje sklonili smo se pod visom iznad žegarskoga polja u iskopane rovove koji su naličili vojničkim rovovima. Toga su cijeloga dana neprestano nadolazili savezničkі spitfajeri dvokrilci i lovci iznad nas, po šikarju mitraljirali i poništili njemačke štuke na Ceravcu i zapalili kompoziciju benzina na kolodvoru. Svaki čas smo ulazili i izlazili u rovove ljubili Gospinu medalju i zazivali njezinu pomoć. Toga dana čuli smo bombardiranje Bos. Petrovca i Lazina. U Cazinu je poginuo Smajo Delić sudac. Bio je to strašan dan za okolicu Bihaća

Dok smo se MJ*/ oL^u^y -^GT^J^LJUUJUS 44č>LiAtes>tć,, došao nam je iz Čakrlija Mile Dujić Amerikanac zvani i mene je nagovarao da preko dana dođem kod njega. Kuća mu je na selu i nema izgleda da bi to mjesto moglo biti bombardirano a u blizini ima šumarak gdje se može zgodno skrivati i počivati preko dana, ponijeti knjigu ili novine ili novine pa čitati da te nitko ne smeta a bliže je nego Pitoma Jabuka. Ja sam pristao. Vrijeme je bilo vtoplilo. Jutrom sam uzeo mantel smeđi u džep stavio hrane

Sklonište kod Mile Dujića

ponio novine i knjigu. Došao sam ponajprije da razgledam situaciju pa mi svidjela. Dolazio sam pet šest puta, u šumarku razastrem plašt, uzmem knjigu ili novine pa čitam a kad mi dosadi u šumarku vidjeti na njivu, prošetam i opet u šumarak. Nisam nastojao da zaspim jer sam se bojao zmija. Nakon velikog bombardovanja njemačka vojska povukla se iz grada i nastanila se na obližnjim mjestima van grada. Tako je u Čakrlijama bila jedna njemačka vojnička posada koja je stražarila. Ja sam od njih na dubrbin bio zapažen kako ulazim u šumarak i povremeno izlazim iz njega pa dok sam van na njivi prislonjen uz jedno hrastovo stablo čitao novine, prišuljao mi se jedan njemački vojnik s uperenom puškom prema meni i dosta glasno uzviknu: Hände auf! Ruke u vis! Ja sam mu objašnjavao: Ich bin kein Partizan, ich bin katholischer Priester! (ja nisam partizan ja sam katolički svećenik) On ništa uzbi-jao nije što ja govorim nego je uporno tražio da uzdignutim rukama idem pred njim do posade. Dok sam silazio niz brdo sa protivne strane prepoznali su me neki oficiri pa mu viču da me pusti a on nije htio dok me nije predveo do njih. Pred njima sam stajao smijući se oni meni izvinjavajući se a i ja njima. Ugledao sam pred njima oveću hrpu krumpira koje je vjerojatno dovezao neki vojni kamion. Nudili su mi jer da je dobra vrsta za sjeme. Ja sam se zahvalio i odbio

Mile Dujić kod kojega sam se tih dana sklanjao imao je brata Stipu koji je na početku rata po noći iz kuće odveden i nikad se nije vratio. Kada je i zgrada Medrese bombardirana i srušena nije bilo mjesta za redovnu nastavu. Ipak u blizini skloništa sastajali su se učenici i profesori. Predavalo se, zadavalo i ispitivalo koliko se moglo

1944. održana je i matura. Iz Zagreba je došao izaslanik Luka Halabt profesor da prisustvuje ispitu zrelosti i obavi inspekciju. Za vrijeme ispita odustala je Pavica Kovačević od daljnjeg polaganja

U to vrijeme tražio je ustaški časnik Marijan Šola da položi V. razred gimnazije. Pošto se od prezaposlenosti nije mogao dovoljno spremiti a bio je premješten u Zagreb, savjetovao mu je inspektor Halabt da će mu u Zagrebu naći instruktora koji će ga < ∧ ∧ ti da položi V. razred

Za vrijeme jednog bombardovanja poginuo je na željezničkoj stanici Petar, brat fra Borisa Hovače.

Prema pitomoj jabuci išli smo nekoliko puta fra Viktor, ja, Fra Edo, kapelan Ivica Alivojvodić, Anto Tabaković i časne sestre. Imali smo tamo i malo sklonište i tamo smo boravili dok se popodne američki avioni ne vrate iz Njemačke i ne odu u Italiju. Tamo smo kuhali kojiput puru za ručak.

Sklonište u Jezeru.

Zimi 1945. sklanjao sam se u Jezeru. Tamo je vojska iskopala iza Peršine kuće u strani velik i prostran bunker. U Jezeru je njemačka vojska imala nekoliko malih poljskih bolnica za ranjenike. Pri svršetku rujka partizani su cestom od Knina došli od do Skočaja i Žavalja i počeli navaljivati na Bihać. Njemci su se povukli u Prekounje a onda u Pokoj. Partizani su se niz Debeljaču spustili u Jezero, razoružali Njemce u poljskim bolnicama i jedan Dalmatinac partizan donese njihove puške u bunker meni na čuvanje dok ne stigne druga partizanska vojska koja će ih preuzeti. Te noći spavao sam u Peršinoj kući. Dan prije pucali su topovi sa Skočaja na Prekounje. Njemci su u Prekounju uništili morske mine uz strahovitu detonaciju. Njemci su se u Pokoju sastali sa onim divizijama, koje su se vraćale iz Grčke i otputovali prema Karlovcu. Partizani čuvši da su se vratili Njemci iz Grčke, napustili su Bihać i povukli se prema Biječu i Goricovu. Nekoliko dana nije u gradu bilo nikakove vlasti. Preko dana došla bi ili partizanska ili domobranska izAn^sK^^pa bi se pred večer udaljila. dU^^a Muvata Ibrahimpašića savjetovala je sinu da noćiva kod nas fratara, jer može, kako po noći nema nikakove vlasti u Gradu, doći pa te zaklati. Sutradan iza razoružanja Njemaca dođe jedna partizanka u vojničkom odijelu pred bunker pa mi naredi da idem prenositi ranjenike. Morao sam poslušati ali dok sam još sa jednim nosio, dođe onaj što mi je jučer predao puške na čuvanje pa me oslobodi a uze jednoga drugoga da me zamijeni. Tih dana došao je u izvidnici V^ičan Cpović pa sam

mu rekao u šali da mi ponoći u nesigurnosti za život stoga ako mislite zaurimati Bihać definitivno dodite da budemo sigurni inače ja ću preuzeti vlast i proglasiti se bihaćkim carem pa neka se i to pripovijeda. Kad su se Nijemci i dom udaljili iz Pokoja došli su partizani konačno u Bihać Bilo je to pred konac ožujka 1945,

Fra Marijan Jakovljević zamoljen od banjalučkoga biskupa 1942. da, ako je ikako obide Bos. Petrovac, Ostrelj i Drvar pa da ga izvijesti kako su prošli katolici u tim mjestima na početku rata. Fra Marijan je to rado izvršio u svome redovničkom odijelu. Za četvrte ofanzive u Prolječe pozvao je isti biskup Banju Luku. Otišao je i u putu dobije visoku temperaturu i u bolnici u nekoliko dana ustanovljeno da ima pjegavi tifus i četvrti dan opremljen sv. sakramentima po fra Velimiru Ilovači umre i sahranjen je na Petrićevcu u samostanskom groblju. Vijest o fra Marijanovoj smrti nemilo se dojmila pravoslavnoga svještva u Gati, Osretku i Jezeru i to se mi čuvali jednoga dana na bihaćkoj pijaci gdje smo se susreli.

DESANT NA DRVAR.

Uoči desanta na Drvar gdje boravio vrhovni štab NOBE došlo je o zalasku sunca nekoliko njemačkih Štuka i spustile se na Ceravac. Bio sam tada kod kuće u dvorištu i mislio sam na prvi mah da su to savezni avioni i da će bombardovati grad pa sam se donekle bio ustrašio Sutra jutrom digli su^ otišli, ^ ^ ^ ali se nisu ***** ^ ^ ^ vratili.

ACU.

Nekoliko dana kasnije stigli su Bihać Crnogorci odjeveni i opremljeni kao prava vojska. Uz našu kuću po našem zemljištu povezali konje i čekaju naređenje da krenu prema Trstu; međutim su vremenske nepogode priječile da krenu pa su se u Bihaću zadržali više od sedmicu dana Oni se spreme da krenu a kiša udari kao da je prolom oblaka. Tako nekoliko puta dok nije nadošlo ljepše vrijeme. Kako sam kasnije saznao trebali su ići zauzeti Trst prije nego ga savezници zauzmu i za vrijeme borbe o Trst i da su u toj borbi mnogi izginuli

Pokraj župskog stana nalazila se mala kućica Ivice Milinkovića našega najbližega susjeda i dok su Crnogorci boravili u njegovoj kući Ivić dvoje on i

i pozva mene da se svrat /\si*^spt&el.' /HA-ÇĆUU ,XAtf^edbt-»An*vi^/dfcs^e~ÇLj>^ u sinom Jmom koji je inače kao brico otišao u partizane a sada vratio kao kapetan. Ivica je u prizemlju svoga kućerka imao samo jednu veliku sobu i u njoj dugačak sto. Tu u toj sobi on je krpao cipele i drugu obuću. Domaćica Kate kuvala i tu su spavali. Kad stupih u sobu zatekoh za stolom oko 12 vojnika Crnogoraca i njihova komesara a Tone je malo kasnije ušao i sa mnom se pozdravio a prije toga ja sam se sa Crnogorcima pozdravio a oni su mi na pročelju stola dali počasno mjesto Komesar im je bio jedan mladić koji sjede pokraj mene i upita me da li je istina da svaki katolički svećenik mora imati veliku maturu prije ređenja. Kad sam mu rekao ci^^ jest istina on je nastavio pričati da kod njih u bogosloviju idu sa šest gimnazijskih razreda a na to sam mu j ga što crnogorski ^•tJ^>^^C^ ^u)-r-t^^ ^Ay^~^^^ štva nisu mogli JCJ(01THKĆI^>--*/A-' sfl*>'tfV4*syxA*/' gimnaziju a inače gdje je moguće odlaze. osloviju i pravoslavni mladići sa osam razreda.

Zatim isti taj komesar upita me kako je došlo do ovako nemilog sukoba između Srba i Hrvata. Mnogo njih povika: Oče recite nam nam iskreno, želimo znati. Ja sam im odgovorio da sam zasada nastavnik na ćhi^^ vnoj gimnaziji i da me uz moj sedoviti posao politika nije nikada naročito zanimala ali ipak htio ne htio izvjesne sam stvari i zbivanja kao podanik svoje države morao uočiti. Vi i ako ste mladi dobro znadete ili ste od stariji dočuli za događaje iz naše ne baš davne prošlosti ili ste za njih preko štampe saznali a ne služe nam na čast. Ponajprije ću vas upozoriti na ovo. Braća su Srbi prije dvjesta a možda ivišć godina pred turskom najezdom uzmičući selili u hrvatske krajeve, nastanili se u njima i bili smatrani pravim građanima. Mnoga mjesta u Hrvatskoj nose srpska imena kao Srbske Moravice a da dalje ne nabrajam. Nitko nije od toga pravio pitanje. Ja osobno smatram da nam dioba ne bi odgovarala ali poslušajte. Na Skandinavskom poluotoku živjela dva naroda Skandinavci i Norvežani, imali zajedničku državu i parlamenat

Neko vrijeme išlo je dobro ali ali postepeno opazilo se nesklad u vođenju državnih poslova pa se na početku dvadesetoga stoljeća hrvatski podijele Norvežani zapadni dio poluotoka sa glavnim gradom Oslom a Skandinavci istočni dio sa glavnim gradom Stokholmom. Ja se nesjećam da su se ikad igde politički rivali služili revolverom u parlamentu. Kao što je crkva hram u kome se sviđaju dušloni poslovi tako ja poimam parlamente kao hramove u kojima se sviđaju poslovi koji se odnose na na naša tjelesa i kao što u hramovima vlada ozbiljnost tako treba da vlada i u skupštinama i saborima. Ne živimo mi u kamenodoba nego u dvadesetom stoljeću kad u parlamentima treba da vlada ne revolver nego zdrav razum i pošteno srce. Kao što u hramu sviđaju poslove Bogu posvećene osobe tako u parlamentu sviđaju poslove od naroda izabrana elita pa ta elita je odgovorna pred narodom kao što je svećenik odgovoran Bogu u vršenju svoga zvanja. Hrvati su se smatralj podjarmljeni i kao građani drugoga reda. Ipak sve je nekako teklo i Hrvatski poslanici došli su u beogradsku skupštinu ali atentat ih je udalji o jedne od drugih te je izgledalo da o zajedništvu više nema govora i ako ćemo pravo govoriti da nije bilo atentata, ne bi bilo ni ustaša niti bi se pojavio jedan Ante Pavelić. Smatram da narod kao takav ni srpski ni hrvatski nije krivac ovakovoj sramoti a posebno stavljam ruku desnicu na srce i iskreno izjavljujem da bosanski srbi ovoj nesreći nisu ni najmanji krivi a nemilo su stradali. Ne dao Svemogući da se ikada u životu našeg ispaćenog naroda ovako nešta ponovi a za to ima samo jedan lijek da oprostimo jedni drugima. Svi su mi odobrili i rekli: Tako je oče!

Kad su Crnogorci otputovali, trebalo je ogradu uz koju su bili privezani njihovi konji pa je rasklimali i pokvarili, ispraviti i učvrstiti. Da se to popravi naručio sam nekoga Antu iz Žegara i pokazao mu kako i šta treba da uradi a onda sam otišao na predavanje. On radeći povrijedio je žlijezdu ispod vrata pa mu počeka otjecati ja sam ga upozorio da ode dru Sjelskom u općinu pa da pregleda ~~dok~~ se ja vratim iz škole. Na povratku ~~sa~~ predavanja pitam kuharicu jeli Anto išao doktoru. Jest reče ona i eno ga radi e Odem ja do njega i pitam ga šta mu je doktor rekao a on mi ljutito odgovor.

- Baš ti gospoda gdjegod sam se pružio prilika ~i-in*cfc/d^t-o A^h^^tf*-&•' nas seljake. Ja došao dtu Sjelskom pa mu ispričah šta mi je a on opipa oteklina pa mi reče : Mislim da je opasno ali za svaki slučaj urmi bure vode i doži dijete (Urmi burove vode i drži dijete)

1945. nakon svršetka rata ... Đakić premješten za gvardijana na Petrićevac a ja sam sa njegovim kapelanom fra Edom Kuhtcem ostao kao Župnik. Radio sam i dalje na gimnaziji a kad sam imao slobodna vremena srezali smo živicu oko njive i bašče i zatopali rupe, koje su napravile bombe po njivi i bašči. Ikapelan Edo odlazi

Fra Edo kapelan izjavio je da bi bio volan doživotno biti kapelan u Bihaću ali je imao majku staricu neopskrbljenu pa je molio biskupa banjalučkoga Fra Jozu Garića da mu dade Župu Ličtane kod Livna kako bi se mogao dostojno pobrinuti za majku i za njezino uzdržavanje pa je u decembru otišao a ja ostao sam sve do prikraj travnja slijedeće godine

Župa Zavalje nije imala Župnika a ni Vaganac a ja još uvijek zaposlen u gimnaziji pa kad dođem kući dočeka me svakiput grupa stranaka iz svih Župa pa sam stojeći ručavao i njihove poslove svršavao. Jedne noći morao sam ići opremati bolesnike u Vaganac JA SAM.

Drugom zgodom u 1h popodne došao ja sa predavanja iz gimnazije u kuhinju pa mi rekoše da je žena od brata fra Ante Šeremeta zvanog Limića opasno bolesna u Kraljama pa su došli javiti da dođem da je dođem ispovjediti i pomjati - Nijesam ručao nego odmah krenem da se opremim. U čamcu sam prešao preko Une i kad sam obavio posao, pošao sam da se odmorim - Dođe joj iz susjedstva kum Živko Ćuršv zvani Žico, uze je za ruku i kao da mjeri puls reče: - Hajde, budalo jedna, nisi trebala zvati ujaka, u tebe srčana žila još uvijek radi.

Napominjem da Kraljani svakom muškom čeljadetu nadjenu još jedno sporedno ime.

Bombe koje su /po^t^^ oko kuće razdrmale su nutarnje zidove, poizbijale vrata i okna na prozorima porušile crijep na kući i gospodarskoj zgradi. Kuća je bila nepodesna za stanovanje. Pred Božić 1945. spavao sam u sobi a puhao je noći jaki jugo pa sam se prekla-

ff

dio i dobio temperaturu. Bio sam se jako zabrinno hoću li moći držati ponoćku. Dok sam se u kancelariji grijao i bavio tim mislima, netko zazvoni na ulaznim vratima. Udoše dva gospodina i prestaviše se kao logoraši. Bio je to isusovac P. Flodin i svećenik Bayer oba od Travnika došli u Bihać sa ostalim logorašima i saopćiše mi da ih je učitelj Srdić Srbin također logoraš kao četnik ali nadziratelj logora zovnuo sebi u kancelariju i rekao im da idu župniku Tra Bosiljku i pomažite mu sada za vrijeme Božićnih praznika ali svaku u Logor

Zahvalio sam dragom Bogu pa s Mrt /UK^Tt^J^A^M/^^A ožju tako da je

CL Bayer u

Golubiću a ja a j^/AA^ %^UAr/^^ TiCL^AL^, (TtyotUA^^ *> J Novoj Godini

otišao u Lenicu ra ostao u Bihaću.

Dok su ova dva svećenika boravila u za ručak

Lukama. **Pastirsko Pismo.**–

Popodne jednoga dana dok sam smišljao šta ću i kako ću dođe mi iz Hatinica jedan viđeniji i ugledniji musliman partizan i savjetuje mi da uzmem ono crijepa što je još ostalo na gospodarskoj zgradi pa da pokrijem kuću a on da će mi dati spravu s kojom da narežem šimle pa njome pokrijem gospodarsku ~~i dol~~ zgradu i dok su jednom iza podne radnici rezali šimlu, dođe jedan partizanski sa studentom Markom

Žrtvovati malo vremena a ja mu rekoh da mogu alts MJL, 0-u-tslj^ <yxJ^Y> ^M^^o u kancelariju. U kancelariji posadim ja njega na a ja sjednem vis-a-vis njemu i upitam ga: Gospodine kapetane, šta vi želite, a prije svega čime bih vas mogao poslužiti? Mi smo sada iza ručka odgovori on i zahvali i na piću i na kavi nego ja sam došao da vas upitam je li vama poznato neko „pastirsko pismo" sa biskupske konferencije nedavno održane u Zagrebu, da li ste ga dobili i čitali i kanite li ga čitati u crkvi svijetu za vrijeme službe božje. Jest, ja sam ga J ^ i pročitao i eto ga pred vama u ladici i ne kanim ga čitati u crkvi pred narodom osim ako dobijem naređenje iz biskupske kancelarije u Banjoj Luci. Oni obadva rekoše da su banjalučki svećenici u novinama izjavili da neće čitati. Ja im odgovorim da to može biti ali mene

obavezuje samo ono što dobijem preko biskupske kancelarije. Student Marko se diže da donese novine pa da me uvjeri da banjalučki svećenici neće čitati narodu u crkvi Pastirsko Pismo. Dok je Marko bio otsutan oficir mi reče da bi želio čuti moju izjavu o pastirskom pismu. Ja mu odgovorim da nisam mjerodavan davati izjavu o onome što nijesam očima vidio i svojim ušima čuo. U pastirskom pismu ima koješta takova pa smatram da moj sud o tim događajima nipošto ne može bili mjerodavan. Ja sam svećenik na terenu i vršim samo ono što mi pretpostavljeni nalažu. Na ponovni upit hoću li dati svoje mišljenje o pastirskom pismu odgovorio sam odlučno - Ne! Zatim su se digli i otišli. Slijedećega dana susreli smo se u mimohodu u gradu. Oni su me lijepo pozdravili a i ja njima lijepo odzdravio. **Efrem Ćosić - Barun Boris.**

Kad je kapelan fra Edo Kulijer u prosincu 1945. otišao za župnika u Lištane kod Livna a ja sam ostao dra Vitomir Feličić, provincijal javio je da mi šalje dva kapelana i to fra Efrema Ćosića iz Tuzle i fra Borisa Baruna iz Ljubunčića ali ni jedan nije stigao u Bihać. Fra Efrem je osuđen i strijeljan u Tuzli radi trbožuje veze sa šumnjacima a Barun pošavši u Bihać na putu u Bugojnu saznavši šta je bilo sa Efremom otišao je u Zagreb i nastanio se u Zagrebu kod dalmatinskih fratara u Zvonimirovoj ulici pa se upisao na bogoslovski fakultet i kasnije položio doktorat bogoslovije. Tek koncem travnja stigne u Bihać da kao kapelan vrši svoju dužnost. Kratko vrijeme iza toga stigne u Bihać i tajnik pokojnoga Mostarskoga biskupa fra Alojzije Mišića fra Boris Ilovača. Sva trojica smo se dobro slagali i sv. misu govorili na katu Gospodarske Zgrade

Za fra Viktora bila je kuharica neka Zagrebi?a*^sk^^ prezimenom Mesarić pa je i ona, kad je fra Viktor premješten, napustila Bihać i otišla u Zagreb. Meni su preporučili za kuharicu jednu pravoslavnu ženu sa Nove Četvrti, jer ni jedna katolička ženska iz župe nije se mogla primiti te službe. U ljetu 1946. godine dobili smo kuharicu sa Plehana. Bila je kod župnika pokojnog fra Juro Vuletića **Fra Boris Il. kao lovac.**

Fra Boris je bio vrstan lovac pa sam često s njim i njegovom

družinom išao u lov i motrio kako lovci gađaju. 1946. fra Boris je ulovio oko 70 zečeva i 4. lisice i njihovom kožom (krznom) obložio svoj zimski kaput. U aprilu 1946. g. pošao sam sa župnikom fra Borisom u Kralje nekom ribaru koga su zvali Peco valjda zato što je znao dobro pecati ribu. Dan je bio dosta hladan i pomalo puhao sjevernjak a ja se nijesam kako treba odjenuo pa ne ulovivši ništa u Uni prije podne poslije podne pređemo na

i tako smo se zabavili sve do pred večer ali bez ikakova uspjeha. Sutra ujutro osjetio sam da mi nije dobro; nijesam se dao u krevet nego sam otišao lijecniku a on mi p, dao neke tablete američkoga sulfatiazola i preporuči kako ću ga uzimati, a ja nisam zapamtio pa sam ga prekomjerno uzimao i zatrovao cijeli probavni trakt i od polovice aprila do polovice augusta loše sam se osjećao i otimao se od kreveta i kad je o Gospojini došao krizmati djecu dr. Smiljan Čekada, ohrabrio me i osokolio pa sam se počeo bolje osjećati. Kasnije sam saznao da je lijek sulfatiazol povučen iz uporabe jer je nakon analize ustanovljeno da nije ispravan. Kao što sam 1938. nakon otrovanja sa nikotinom kod vrcanja meda napustio pušenje i do sada u 92 nisam zapalio, tako sam se se odrekao kod ovoga otrovanja sa sulfatiazolom 1946. crne kave i do sada izdurao da nijesam niti jedanput popio crnu kafu. Nikotin i kafein daleko od mene! Mladima koji su se zarazili ovim otrovima savjetujem gdjegod mogu da ih se okane jer ima mnogo načina kako mogu pokazati svoju muškost i bez cigareta i crne kafe.

Fra Boris je imao i dobar ribarski pribor pa smo jednom o Uskrsu otišli u Golubić i dok se on sa svijetom razgovarao, ja sam otišao na jedno podesno mjesto i bacio udicu, kad iz jednog prostora obrasla sa šašom suknu nešta poveliko i zabvati i potegnu udicu. Ja uoči da je to štuka pa sam je polako privlačio da je izmorim i konačno izvučem na obalu. Kad sam je donio Borisu bilo mu je vrlo drago a i svijet se čudio. Imao je i lovačkoga psa Pipu vrlo vrijednoga koje ga je u jednom lovu ponestalo. Smatralo se da ga je ili vuk zadavio ili ga je netko ukrao •J/0 l/Gr/Ih-V^- ^Ur^ Ar*w bio za ručkom došao jedan čovjek meni nepoznat pa ni r[redacted] an da mi savpći da predam molbu za penziju. To sam i učinio i o[redacted]a sve do sada 1988 uživam penziju koja zasada iznosi nešto više od 10,000.000 dinara. Na gimnaziji sam predavao do svršetka šk/god. 1945/46

U Bihaću sam boravio i djelovao blizu 30 godina od 1921.-1950. Smatrali su me drugi a i ja sam se osjećao kao bihaćki građanin. U Bihaću sam ostavio mnogo ugodnih a za vrijeme rata i mnogo neugodnih doživgaye^-
Imao sam podosta poznanika i prijatelja s kojima sam se rado susretao i razgovarao. Kolikogod mi je drago bilo što idem u samostan gdje me je čekao ipak lakši posao nego onaj u Bihaću ipak sam žalio za Bihaćem uz koga su me vezale mnoge ugodne uspomene. Red vožnje bio je takao da sam se sa Bihaćem oprostio i rastavio po noći

Kad sam odlazio iz Bihaća po noći padale su mi na pamet Ovidijeve riječi:

Odlazak na Petrićevac

Cum subit illius tristissima noctis imago — Kad mi padne na p&*^^ kobna slika one noći
Qua mihi supremum tempus in Urbe fuit — Posljednjeg boravka u gradu
Cum repeto noctem qua tot^ ^ cara reliqui ~~supremum~~ — Kad razmišljam o noći kad ostavih mile i drage
Labitur ex oculis nunc quoque gutta meis — Još i sada mi kane suza iz očiju.

Već prvih dana na Petrićevcu sam osjetio, da mi neće dobro biti. U gotovo neposrednoj blizini samostana nalazio se rudnik kamenoga uglja Rudari su u njemu radili na smjene^ jedna smjena nastanjena u samostanu imala je svojn kuhinju u samostanskom podrumu i dolazila je oko 11 sati u noći pa su onda u podrumu večerali, pili i pjevali a kapelan mladi da ih utiša lupao je drvetom u pod da ih utiša. Moja soba bila je do sobe toga kapelana Fra Nikole Drmića te sam nakon nekoliko dana gotovo posvema izgubio san. Molio sam gvardijana fra Viktora Šakića da odem u Barlovu Župniku fra Vladi Sjevaru, da se odmorim od nespavanja i kad sam se nakon sedmicu dana povratio zatečem na umoru staroga svećenika fra Alfonza Kudrića koji je te večeri i umro. Sprovod je vodio privremeni ALf*^^ telj biskupije Skopski biskup Ced Smiljan Čekada kasniji sarajevski nadbiskup.

^oi^OTnrr^^^^da sam fra Alfonzov veš i obuću i rupce ja uzeo i doderao. Fra Viktor gvardijan imao je dosta neprilika sa stanarima rudarima, koji su mu htjeli čak i kuhinju zanzeti ali on je svojom okretnošću i snalazljivošću pa čak i intervencijom kod Pucara u Sarajevu osujetio njihov pokušaj i sretno

uspješno upravljao samostanom punih deset godina. Bio je dobio rješenje mjesnih vlasti da imamo A^MAX^ samostan i seliti u Franjsku odnosno Mišin Han. Što je on uspješno osujetio. To rješenje i ja sam imao u svojim rukama i čitao. Šteta da je zagubljeno. Nakon završetka svoga gvardijanstva Fra Viktor je otišao za župnika u Sasinu kod Sanskoga Mosta Vikar na Petrićevcu

Na Petrićevcu sam vršio službu vikara kroz 10 godina. Nijesam bio uvijek po tabuli imenovan vikarom. Imenovani su bili prezaposleni u pastorizaciji pa sam zato vršio njihovu vikarsku službu. Moja glavnost bila je brinuti se za radnike koji će obradivati samostansko zemljište. Narod je davao uglavnom šljive i kukuruz od uvoda u naravi a ja sam sa samostanskim vodiš brigu da se sve što pravovremeno pokupi i u samostan prevezе.

Ukoliko je voćnjak samostanski stradavao od starosti ja sam ga obnavljao i kalemio. Iz samostana se nijesam udaljivao osim 1952. kad sam proveo godišnji odmor u Varaždinskim Toplicama i kad sam mjesec dana zamjenjivao u Sanskom Mostu župnika fra Alojza Atlija koji je sa fra Vladom Ljevarom hodočastio u Lurd u Francusku. Dok sam boravio u Sanskom /i^t^2Xv</^|)'WÀ>W0/^vyA sakramentima umirućih VV&)yk*£^4y^ sanskoga Čandura Tomu Madžo kojeg se sjećam još iz osnovne škole Keatko iza toga on je i umro. Vidio sam i Nikicu Galića iz Kruvara, koji je bio u četvrtom razredu osnovne škole kad sam ja bio u prvome. On je brzo umro pa sam ga ispratio u kruvarsko groblje.

Od bliže rodbine imam sada žive: Petra i Bojislava, sinove moga najstarijega brata + Marijana i Živka najmlađega Marijanova sina koji žive u Sasini i Bukviku Lolovi. Za vrijeme rata služio u njemačkoj vojsci i pri koncu rata videći [illegible] se primiče konac rata napustio -^b-O^ik^v^-i iz Kralja od Bihaća dopješačio u Sasinu i spasio glavu. U Zagrebu imam Tomu sina od najmlađeg brata + Ferde koji je umro 1960.. U Novskoj imam Jelu kćer najstarijeg brata + Marijana ona je udova iza + Ante Jurića; ima [illegible] sestru Emanuelu sada redovnicu u Zadru. Još imam sestrića Ferdu Tomaca sina Nike Tomaca i moje sestre Jele. Drugo je radio u rudniku kamenoga ugljena u ^/U^UA^Ui^U¹^ A- sada penzioner u Krkojevcima kod Sanskoga Mosta.

Pored vikarske službe na Petrićevcu bavio je iz Bihaća dopratio vlakom Nikola Majstorović također pčelar. Bilo^ to o Uskrsu 1951. Odmah te godine me J^ je dobro pa sam sa kapelanom Fra Stankom Buzukom izvrca oko 350 kg meda. ^ iče banjalučko podneblje nije prijalo pčelama pa i ako sam umnožio broj košnica,^ ^ am se vrcanjem okoristio do potresa 1969. osim dvatriput. Koje godine bio sam primoran prehraniti ih šećerom.

Godine 1952. umrla je na Petrićevcu časna sestra

Za moga boravka na Petrićevcu od 1950-1988 bili su slijedeći gvardijani:

Fra Viktor Šakić 1945.-1955.
Fra Alojzije Atlija 1955.-1958.
Fra Vlado Tomić 1958.-1964.
Fra Stanko Buzuk 1964.-1967.
Fra Rafael Lipovac 1967.
Fra Franio Josipović
Fra Stanko Buzuk
Fra Josip Božić

Prijevod i Prepis njemačkih matica

Za fra Alojzije Atlije i Fra Vlade Tomića nije se u samostanu što naročito zbivalo. I mali su okapanja sa rudarima koji su stalno boravili u samostanu kao stanari. Za Fra Vlade Tomića došao je jedan državni činovnik iz Banje Luke i nagodio se sa mnom da prepišem i prevedem sa njemačkog jezika matice Nijemaca koji su napustili za vrijeme rata sela oko Topole i Aleksandrovca i otišli u Njemačku a ostavili svoje matice. Prevod i prepis imao je biti u duplikatu. Duplikat je prepisao u glavnom Fra Vlado Ljevar onda župnik u Stratinskoj Pogodba je bila za 222.000 dinara. Fra Vlado je nešto od toga dobio za prepis a os/aJU>^a^^^ predao gvardijanu.

Kako su za okupacije 1878. u samostanu Petrićevac izgorjele matice pisane na latinskom jeziku i njih sam nekoliko godišta vođenih u banjalučkoj župi morao prevesti na naš jezik. Fra Vlado je proširio Fratarsko groblje i po proširenom dijelu posadio bagrem. Iza štala posadio šljivik koji je dugo godina dobro rađao i donosio koristi. Sada se suši radi bolesti koja je posvuda ništi crne šljive. Fra Vlado je sadio i jabuka u udolini uz Petrićevački put

Jfil

ali su se samo tri stabla održala a ostala radi podzemna tla stradala a sadio je i krušaka razapetih na žicu ali ih nitko nije znao obrađivati kako a sve su stradale

Fra Vlado Tomić

Fra Vlado Tomić kao gvardijan volio je braći kojiput priređivati izlet na kojem je sam dvorio. Takav izlet uprilično je negdje na pola puta prema Skender Vakufu. Vozio nas je iz samostana Marko Lastro svojim autom. Kad smo našli pogodno mjesto i ja Franjo Mušura kapelan skupili smo grane za vatru. On se namjeri na jednog ovčara koji mu ponudi janje za 1000 dinara i dojavi to fra Vladi a on pristane si Marko janje zakolje, odere i nabija na ražanj a mi dotle pripremili vatru i dok su nam stigli uzvanici iz biskupije objed je bio gotov i spremljen. Fra Vlado pri objedu dvorio veselo i raspoloženo. Iza objeda dok smo se odmarali zagrmilo je pa smo se morali na kratko vrijeme skloniti u ante. Iza podne odvezli smo se u Skender Vakuf i odsjeli u hotelu i dok su ostali u hotelu zabavljali, ja sam šetao ispod stoljetnih omorika i divio se njihovoj veličini i ljepoti.

Za fra Vladina gvardijanstva postao je fra Franjo Mušura župnik u Stratinskoj i fra Vlado ugovori s^ izlet. Osim nas fratara bio je pozvan i biskup Alfred Pichler sa svojim svećenstvom a i oci trapisti. Fra Vlado je mene poslao dan prije u Stratinsku župsiku da se pobrinemo za janje pa smo župnik i ja popodne, išli, i našli ne jedno ne T dvoje janjadi i majstora koji će sutra zaklati i spremiti da se peku na ražnju. Izlet je zakazan u šumi pokraj puta blizu Razboja i Tromeđe. Ugodno smo se i lijepo zabavljali.

Dok je fra Vlado bio kateheta u Varešu par za vrijeme praznika došao u Krajinu, ugovorili smo on i ja izlet u Kamengrad, tvrđavu srednjovjeku gdje sada ispod razrušene tvrđave postoji i mala čaršija koja je nastala oko negdašnjega franjevačkog samostana, kojeg su fratri napustili i sa svjetom otselili i sagradili novi samostan u Budimu. Rano u jutro dok je sunce izlazilo krenuli smo ponijevši sa sobom svježe janjetina i krenka Put je, čini mi se, iznosio oko 12 km. Bilo je ljetno vrijeme pa smo se dosta umorili i u rijećici koja uz put protječe kiselili i odmarali umorne noge i na obali rijećice vjerojatno Blija zvane zaparili kamenu ugalj koji se sada 1988. na^ ^ ^ kopa u okolici. Kod jednog mostića zapazili smo prodosta djece gdje se kupaju i kad su nas opazila razbježala se.

Pred samim J\4Kw£sv^Cy-d-<žliyu^ AAsCL&t eLa**i*) ^&*s^novosagrađenu džamiju i kod nje susretnemo jednog poodvaslog muslimana s kojim se pozdravimo i kažemo mu da smo došli razgledati starine u ovome mjestu a> on nam reče da je danas besposlen i da bi nas on mogao provesti i pokazati nam što treba ako smo voljni. Vrlo rado rekosmo mu i krenemo uz jednu goletnu strminu, koja se dobro vidi čak iz Sasi'*^^ Afa&Ar^^> oko podne do razvalina negdašnje tvrdave i tu se sa svojim pratiocem odmorimo i s njim skupa ručamo a zatim smo dugo sjedili i pričali mi njemu a on nama. Među ostalim rekao nam je da dolje usred čaršije ima prostor koji se zove Crkvište. Kad smo mislili da možemo za vidna stići na Sanu, oprostimo se sa pratiocem i povratimo se. Fra Vlado je služio i u Zenici prije nego je došao u Banju Luku gdje je umro i pokopan u fratarskom groblju.

Fra Alojzije Atlija

Fra Alojzije Atlija bio je gvardijan u dva maha. Najprije u Gučoj Gori kad je tamo svršio onda je imenovan gvardijanom na Petrićevcu od 1956-1958. zatim je dugo godina bio župnik u Šurkovcu i Sanskom Mostu. Hodočastio je u Svetu Zemlju, u Lurd u Francuskoj i na koncu u Čenstohovu u Poljskoj odakle mi je donio lijepi štap. Sada 1988. boravi kao penzioner u Samostanu Petrićevac

fra Stanko Buzuk.

Za svoje kapelanske službe u Û^J&VCĆJIV&AS' -JTA, ŠVaAtM^> -jjk /v^vA_ew-<s>v-«w^- Ž<^4»vtK>ri*- u Šurkovcu kod Ljubije i tu župu služio punih 12 godina sa obavezom da uz Novu crkvu koju je dao sagraditi u predratno doba fra Bosiljko Gubo, sagradi i novi župski stan što je uspješno i izvršio. Kao gvardijan kroz tri godine na zadovoljstvo braće oršio je svoju dužnost Za njegova gvardijanstva bio sam imenovan ispovjednikom čč sestara sv. Vinka u gradu što je on preuzeo radi mojega oslabog zdravlja nakon godinu dana. Dok je on bio gvardijan dvije godine sam osma Trapistima držao duhovne vježbe i kroz to vrijeme kod njih i noćivao. Zenad Šehitluka priredio je izlet za braću iz Samostana. Fra Alojzije Atlija i fra Jozko Čaja u želji da vide što više okoliša odijelili se od ostalih i ranije se povratili kući

154

Potres 1969.

Na upravi samostana fra Stanka Barzuka naslijedio je fra Rafael Lipovac rodom iz Budžaka godine 1967. Već sam spomenuo da smo on fra Boris Ilovača i provincijal Ivo Raput posjetili neqlašnjeg fra Živka Korjevića koji se secularizirao i služio kao sojetovni svećenik u Hrvatskoj a u zadnje vrijeme živio u Koprivnici. Već 1969. zadesila je velika nevolja naš samostan a još više crkvu. Nedjeljom popodne dok je svećenik fra Berislav Gavranović čitao svetu misu jaki potres uzdrmao je crkvu svijet je izletio/mnsfr i svećenike je u samostanskom dvorištu nastavio sv. misu uz prisutnost svijeta koji je napustio crkvu i izašao van. Iza mise obišli smo crkvu koja je na mnogo mjesta bila ispucala a desni se toranj crkveni raspukao sa vrha do temelja. Električni uredaji po gradu istrgani te tu noć nismo imali svijetla. Jedan mladić koji se spremao da bude brat laik nije htio sam spavati te noći pa me molio da ja s njim te noći spavam. Soba je imala dva kreveta i ja sam pristao. U noći zemlja je podrhtavala pet šest puta. Od straha nismo spavali a jutrom po običaju u 6h rekao sam svetu misu na desnom oltaru sv. Ante a Latinu dovršekovao. Iza doručka braća su se raspršila a ja sam u blagovaonici nešto pisao sve do oko 9h a onda osjetim da neko zvoni na samostanskim glavnim vratima po nekoliko puta a nitko ne odlazi da vidi zašto zvoni. Konačno dignem se ja i odem da vidim. Bila su to neka djeca koja su došla tražiti i kupiti svijeća. Kad sam uhvatio za kvaku od vrata, začu^ em neku podzemnu huku. Djeca su čim su to osjetila, pobjegla a onda je uslijedila strahovita trešnja i drmanje cijele kuće. Osjetio sam kako škripi i ljulja se cijela krovna konstrukcija. Pokušao sam pobjeći i vratiti se natrag ali sam teturao kao pijanac koji se dobro napio pa ga noge ne mogu dar nose. Soba sam tako nemoćan koleban i u nesvjetnosti nisam znao što da radim, izletio je iz svoje sobe kapelan samostanski Fra Jozo Krešo, prograbio me za ruku i povikao Bježimo i skačimo preko balkona. On je skočio prvi i dočekao mene da ne bi nesretna pao. Dok sam ja skakao, sruši. At. sa crkvom i lijevi

zvon [illegible] n pola metra od nas a onda se podiže gusta prašina koja nam 2 začepila nosnice te smo morali otvoriti usta da dišemo. Pošli smo prema bašči a uslijed prašine išli na protivnu stranu. Srećom prašina se brzo razišla a mi pred sobom ne ugledasmo crkve sa dva tornja nego jednu ogromnu ruševinu. Tek smo izkapirali nosi usta od prašine stiga je svojim autom prof. Čajić, da vidi jesmo li živi i nekoliko žena koje su se popele na ruševine i plakale. Potres je zaista bio jak pa se pričalo da se osjetio čak u Beču na visokim zgradama. Prošlo je više od sat i pol vremena a da mi nije palo na pamet, šta je sa pčelama i ako bile smještene gotovo u neposrednoj blizini. Kad sam došao da ih pogledam dosta je košnica oboreno sa stalka ležalo na zemlji a iz nekih i okviri poispadali te sam ih vratio natrag i košnice i podigao na stalak. Može se reći da nijesu pretrpjele kakovu znatnu štetu.

Čim se saznalo da je epicentar toga strašnoga potresa Banja Luka odmah je počela pristizavati izdašna pomoć naročito iz Zagreba. Pošto se u samostanu nije moglo spavati zbog ruševina spovalo se prvu noć iza potresa u sklonište napravljenom od poževene kukuruzovine. Mene su uputili da idem spavati u komšiluk kod Nike Balvana. Njegova kuća bila je malena, niska ali čvrsto gradena pa joj potres nije naškodio, jedino joj dimnjak oborio a jer je i dalje zemlja podrhtavala, nisu nam Nikina djeca dala da spavamo unutra u sobi nego su pokraj kuće naložili vatru, prostrli pa se grijali a djecu pokrivačima pokrili da spavaju. Djeca su plakala i tu se nije moglo spavati. Vratio sam se natrag i spavao u kukuruzovini. Bilo je dosta hladno, doba mrazeva.

Sutradan stizala su braća iz drugih samostana da vide šta se desilo a isto i braća iz okolice. Od svijuh zgrada koje su Banjoj Luci potresom pogođene najviše je stradala samostanska crkva na Petričevcu. Bila je na oči lijepa ali je nije gradena od solidna materijala da bude čvrsta zato je tako skroz stradala

Župnik iz Sanskoga Mosta došao je jedan od prvih i vidjevši

nevolju u koju smo zapali izjavi da me privremeno prima sebi dok dok se konačno neodredi kamo imamo definitivno olići Fra Boris Ilovača i ja. i odmah je odvukao nekoliko mojih stvari. Iza nas dvojicu provincijal je telefonom izjavio da se sklonimo gdje bi nas rado kao stradalnike primili a mladi neka ostanu i drže župu. Ja sam se uskoro vratio sa Sane da vidim kako dalje stvari teku. Uto stigoše iz Fojnice gvardijan fra Franjo Mušura sa fra Edom Kulijerom i saopći mi da je provincijal naredio da ja se sklonim u Fojnicu. Ja mu rekoh da on prostno nije tako rekao ~~provincijal~~ ali ipak sam poslušao i rekao Mušuri da sam ja već nekoliko stvari prevezao kod Fra Alojza Atlije u Sanski Most nadajući se da ću kod njega ostati duže vremena. Imao je velik auto i reče da u ^fe a može stati sve i što ima ovdje u Sanskom Mostu. Izaista strpam ja prestale stvari koje nisu odvezene u Sanski Most. U Sanskom Mostu vidio sam na Atliji da mu je žao što moram daleko putovati ali ipak i on je bio uvjeren da je provincijal zbilja naredio da se sklonim u Fojnicu pa je pomo T utovariti one moje stvari koje su bile kod njega. Kad smo sve utovarili oprostimo se od Atlije i krenemo ^A^j^ zdorskom asfaltnom cestom a od Prijedora isto novom asfaltnom donekle jer sva nije bila gotova. Kada smo se od Sanskog Mosta odmali nešto više od desetak kilometara, okrenu se šofer Mušura prema meni pa mi reče da provincijal ^ : naredio da ja idem u Fojnicu ^ nego ja sam Tebe kidnapirao. Mene je to iznenadilo. Nijesam se ljuno nego se smio i divio kako je to hajdučki izveo. Znao sam da je to učinio zato što me voli i što je htio da mi u nevolji pomogne. U daljnjem razgovoru upitam ga šta ćemo sa pčelama jer na Petrićevcu nema tko da se za njih brine a on mi reče da će malo kasnije poslati jednoga svoga čovjeka sa povelikim kamionom da ih preveze u Fojnicu. Tako je doista i učinio. Sa vlasnikom kamiona šoferom išao sam i ja da prevezemo pčele. Po pčele smo stigli pred večer, utovarili košnice, pobrinuli se da se ne bi jedna o drugu drmamale zatvorili kamion. Samostanska kuharica spremila večeru i nakon večere oprostimo se sa braćom i krenemo iz samostanskog dvorišta u 6 sati navečer i stignemo u Fojnicu oko 9 sati. Pčele smo ostavili da prenoće a sutra ujutro prenesemo ih na pripremljeni stalak, gdje će stalno boraviti. Kod pregleda

unutar košnica sve je nađeno u redu - ništa povrijeđeno i ništa oštećeno.

Život u samostanu bio je ugodan. Svi su me kao starijega svećnika dobro pazili i svakom zgodom izlazili u susret. Gotovo svakodnevno sam išao prema negdašnjem a onda napuštenom rudniku željeza ili ispod groblja pa se spustio u ravnicu gdje naš jedan Kruvarčanin od Sanskoga Mosta instalirao bio privatnu pilanu uspješno svijetu radio malo jevtinije nego državna pilana i dobro zarađivao. Neki domaći čovjek imao je gostionu u gradu u kojoj su mu radili ~~sion je čuvao~~ sinovi a on je čuvao ovce koje su klali za gostionu. Mao se Migić prezimenom a ime mu nijesam upamtio. Imao je sina u fratrima koji i sada živi.

U Fojnici svako jutro sa gvardijanom koncelebrirao sv. misu u šest sati a onda u 7 sati svi zajedno doručkovali. Zaposlen sam bio samo u knjižnici i muzeju u starom samostanu. Ponedjeljkom i četvrtkom dolazili su posjetioci iz banje da pogledaju knjižnicu koju je dao lijepo urediti i osvijetliti fra Bono Šapina i muzej starina također lijepo smješten i raspoređen. Fra Bono je bio inače zaposlen u Sarajevu ali je svake subote dolazio popodne i nedjeljom držao pučku misu a onda ponedjeljkom se vraćao natrag u Sarajevo. Kad je boravio u Fojnici svako jutro prije doručka častio me čajem kojega je kuvao u svojoj sobi. Bavio se filatelijom i skupljao stari novac za muzej.

Pastor Klaus LEDER

Jednoga dana oko 9 sati jutrom razišli se svi fratri sam ja u kući kad čujem gdje zvoni zvonce za knjižnicu i muzej. Odem da vidim i susretnem kao turistu jednoga protestanskoga pastora sa njegovom gospođom. Zvao se Klaus Leder sa službom u blizini Nürnberga. Svratio sam ih u blagovaonicu i ponudio crnom kavom pa su odbili a kad sam ponudio šljivovice rado su primili obadvoje. Pričao mi je da u njegovoj okolici katolički svećenici i protestanski pastori često se sastaju i živo rade na a ekumeni zmu. On sa gospođom da putuje u Grčku i to sn^&rnZ^ vozilom a kad svrše u Grčkoj da će se brodom prebaciti /Us. južnu Italiju a onda pregledavši znamenitosti u Italiji motorom preko Alpa natrag kući. Često se dopisivao sa mnom a kasnije postao dekan i premješten na drugo mjesto. I sada se koji put javi. Bio je

Zlatna misa u Fojnici 1970.

doktor bogoslovije i vrlo zauzet i revan u svojoj službi. Među ostalom poslao mi je svoju obiteljsku fotografiju. Imao je na slici tri curice.

Kod pokazivanja u muzeju ako su pravoslavci većinom bili, pokazao sam Augustina Miletića koji je u Bosni ukinuo krsnu slavu pitali zašto je to učinio pa kad sam im rekao da su krsne slave znali zadužiti a godinama olplaćivati dug a da bi se što bolje častili o slavi ali i danas u Dalmaciji ima esta gdje se odžava krsna slava. Bilo ih je koji su rekli da je biskup pametno postupio.

Ako su posjetioci bili u glavnom muslimani, pročitao sam im adnamu sultana Mehmeda II. osvaača Bosne u kojoj je kršćanima Bosne jamči sloboda vjere i upozorio kako se slabo vršilo što je u njoj napisano.

U samostanskoj biblioteci nalazi se fotografija osoba koje su nakon okupacije Bosne išle u poklonstvenu deputaciju caru Franji Josipu I. Među ostalim nalazio se i neki Pozderac, trgovac iz Sanskoga Mosta pa sam jednom zgodom upozorio Hamdiju Pozderca na tu sliku kad je posjetio fojničku samostansku biblioteku.

U Fojnici sam slavio 1970. godine svoju zlatnu misu. Išlo je da to slavim u svojoj Sasini gdje sam slavio 1920. mladu ali radi neprilika nakon potresa iza 1969. morao sam to učiniti u Fojnici gdje sam tada stalno boravio. Sve što je za tu zgodu trebalo spremiti pobrinuo se gvardijan fra Franjo Mušura i Fra Bono Šapina. Iz Bihaća i iz Banje Luke gdje sam gdje sam proveo mnogo godina u svećeničkoj službi došlo je mnogo, znanaca i prijo a da mi čestitaju. U koncebraciji bila još dvojica Ljevara fra Vlado, sin moga brata Jure i fra Dujo, unuk moga pokojnoga brata Ferdinanda. Ocopovjednik je bio fra Boris Barun.

Goste za ručkom pozdravio je o. gvardijan Mušura, a onda su slijedili ostali govori gosp. Bavera Ante, nadziratelja muzeja, nekog Ćorkovića, fra Luje Franjićevića i ostalih, kojima sam ja na koncu zahvalio kao M Fojničkome svijetu na darovima koje sam od njih dobio

Slučaj Ivice Petrovića

Jednom zgodom došao u samostan nadbiskup Smiljan Čekada pa mi saopći da mu se prijavio starokatolički župnik iz Klokočana kod Tuzle da napušta svoj položaj i vraća se natrag u katoličku crkvu i koće da bude katolički svećenik pa bi ga trebalo kao mladića spremiti za svećeničku službu. Kad sam saznao da si u Fojnici došao sam da te zamolim ~~da~~ da ga spremiš u glavnom iz onoga što si kao kateheta predavao u gimnaziji a za za crkveno pravo naći ću nekoga drugoga Ja sam prešao i spremao ga kao jednoga koji ima stare navike. Na zakazanom ispitu dobio je od četvorice ispitivača prolazne ocjene. Nadbiskup ga ^ A^vv^^Mvo-O-^^ /y^A^J\^J^ ,X<J^^^ [illegible] a onda ga postavio župnikom. Imenu je Ivica Petrović.

Taj isti Ivica Petrović pričao mi je da mu je jednoga dana došao ^ [illegible] Čengić, nekadašnji bosanski franjevac Fra Marko Čengić koji je kao kapelan u Bihaću napustio franjevački red i prešao u starokatolike i živio u Osijeku kao neki funkcioner u Starokatoličkoj crkvi. Uvidio sam da je ovo jedna ludorija što sam učinio pa sam se odrekao i otišao kapucinima u Osijek obavio sv. ispovijed pa sam došao da i tebe upozorim da isto učiniš i odeš nadbiskupu u Sarajevo i prijaviš se da te primi za svećenika ako i dalje želiš vršiti svećeničku službu. Ja sam javio župniku u Sanski Most neka u matici krštenih upiše da se je Gyrga Čengić vratio u krilo katoličke crkve. Ivica Petrović župnik u Sočanici, sada u Gradačcu; kao kapelan u Bos. Šamcu i Brčkom.

Boraveći u Fojnici često sam na Motorcu planini iznad samostana obrastoj crnogoričnom šumom šetao i tumarao i uživao zrak planinski. Sa Motorca iz jednog ^^ ora dovedena je voda nekim neobičnim cijevima koje su sada izmijenjene. Voda izgleda da ima u sebi neki sastojak koji je čini kao mastrom i neprobasnom za pića i umivanja ali su fratri u samostanu na nju naviknuli

Iz Fojnice sam donio crnogoričnoga rasada u Travnik kada je ondašnji kapelan fra Tomo posadio iza crkve, gdje uspješno raste

Tri Ljevara u Barlovcima

Povratio sam se konačno iz Fojnice u Ivanjsku na poziv fra Vlade Ljevara u travnju 1972. U Ivanjsku sam donio i nekoliko košnica pčela istopio prazne okvire i dobio tri koluta kvalitetnoga voska svega 15. kg. Na pominjem da sam u Fojnici imao jedan okvir ispunjen medom teržak preko 7 kg.

U Ivanjskoj se tada popravljala crkva i zvonik u koliko su stradali od potresa 1969. godine Fra Vlado je od izvora Fratrovca uveo u kuću a kasnije od istoga izvora i stanovnici Mišinog Ilana kojeg su podrugljivo nazivali Korejom.

Slijedeće godine nakon promjene došli smo i fra Vlado i ja novome Župniku fra Duji Ljevaru i ostali smo tri godine sa Dujom koji je i dalje ostao Župnikom a fra Vlado otišao u Bihać za pomoćnika fra Josipu Božiću a ja u novoizgrađeni samostan Petrićevac gdje se i sada nalazim.

Dok sam boravio u Barlovcima često sam po podne otišao u posjet prvom komšiji Stipi Blaževiću uposlenom u tiskari banjalučkoj. Sin mu je Ilko bio zaposlen u Splitu. Radio je u slobodno vrijeme u crkvi slike križnog puta i u apsidi posljednu večeru. Ima 3 sina, najstarijemu ime Dominko. Jednoga dana kad sam se od njih vraćao kući, izletio je Dominko pa mi otvorio vrata od avlije i zatvorio. Na rastanku ja mu rekoh: „Dominko" Zbogom ostaj" a on meni odvrati: „Ostaću".

Dok sam boravio u Barlovcima, poučavao sam u vjeronauku jednu pravoslavnu djevojku, podijelio joj svete Sakramente i vjenčao. U odsutnosti fra Duje Ljevara i fra Vlade išao sam jednom u Matoševce opremiti bolesnika. Kad je fra Dujo sagradio crkvicu u filijali Stranjanima i u njoj sam kojiput po podne slavio sv. misu i odsjedao kod Marka Pranjića. Jednom popodne pohodio nas je u Barlovcima biskup Alfred Pichler nesluzbeno. Marko Ljevar, brat fra Vladin iduci u Banju Luku, kao bolesnik od raka na stomaku došao je jednom sa sinom Jurom. Kad je umro u Sasini sam imao misu zadušnicu za njega. Pučku misu Barlovcima dozdo je obično fra Vlado as u 9 sati ja 1976. na Novu Godinu nekoliko učenika čitaju u trijemu izloženu

Grdnja novog samostana 161

štampu A- jedan od njih upita me koliko mi je godina a ja odgovorih da ću ove ć^^-^^/nsć^rtj^ osamdeset godina života. On mi na to reče: „Bom... stari, ti si dobro dogurao". Na te njegove riječi dobro sam se nasmijao. O sv. Vidu, zaštitniku župe držao sam kojeput pučku misu. Fra Dujo je nedjeljom i blagdanima imao sv. misu u grkokatoličkoj crkvici u

Kada je u Presnačama a preko Vrbasa osnovana nova župa, župnik J/\/kp-> Y*M<&&Vi^l<*/^MA^aMA^Ur^^v se sa gvardijanom Fra Franjom Josipovićem da će njegovi župljani podići i očistiti sav materijal narušenoga samostana i odvesti ga te upotrebiti za izgradnju crkve i župskoga stana tako da se na temeljima staroga porušenoga samostana može izgraditi novi samostan čvršće i solidnije građen od prošloga. Kako je ugovoreno tako se i postupilo te je na novo izgrađeni samostan 1976. bio osposobljen za useljenje a i samostanska biblioteka snabdjevena knjigama koje su iza potresa bile sklonjene u samostan Plehan čuvane tamo i pravovremeno povraćene

Gvardijan Fra Franjo Josipović kad je sve bilo smješteno gdje treba, zakazao je C <!&dsi^ si^^orenja samostana za nastambu. Uzvanika je bilo podosta i kad su sve razgledali, izrazili su svoje zadovoljstvo posebno za vrijeme ručka na kome su učestvovali ne samo stambenici nego i prestavnici vlasti te pravoslavne crkve i muslimanske zajednice. Gvardijan se na koncu zahvalio svima a posebno nazočnim radnicima kojih je takodor bilo podosta.

Pri koncu moga boravka u Fojnici dobio sam od Fra Boriša Hovače poštansku karticu kojomi javlja da pod stare dane osjeća u krstima reumatične bolove pa će doći na ljeto u Fojnicu i nada se da će te bolove radioaktivnim kupkama odstraniti i zaista je došao i počeo primati kupke ali je nastradao. Jednoga dana nije došao na ručak pa me ^nvijj^as^^ lušura posla u njegovu sobu iza ručka da vidim šta je s njime i nađem ga u krevetu i na pitanje šta je s tobom reče mi da ga opremim setim sakramentima jer da je nepravilnom

16. Fra Viktor gradi novu crkvu u Bihaću.

upotrebom vode u kupalištu naškodio srcu i da se vrlo loše osjeća. Ja sam ga poslušao i iza opreme reče mi da telefonom zovnem gvardijana fra Rafu Lipovca da ga preveze na Petrićevac. Fra Rafo je sutradan došao i fra Boris je oprostiv se sa braćom prevezen na Petrićevac i nakon dvadest dana umro i pokopan na fratarskom samostanskom groblju

Λ moga 4 oravka Λ ju Fra Viktor Šakić počeo je graditi novu crkvu u Bihaću. Na sve moguće načine nastojao je skloniti vlast da se za lokaciju nove crkve vrati staro mjesto koje je na koncu rata nacionalizacijom oduzela.

Svijet odnosno bihaćki Župljani jedva su čekali da se sa izgradnjom započne. Dobio je lokaciju kod župskog stana i u tome je prednost što su sada i crkva i župski stan zajedno jedno uz drugo pa se ne mora kao prije od župskog stana do crkve pješati jedan kilometar. Dok se nitko od braće nije usudio prihvatiti se ći toga posla Fra Viktor je primio na se i sretno svršio taj u ono doba mučni i teški posao. Prof. Jelena Bosnić došav jednih praznika u Bihać iz Beograda [redacted] piše mi: „Pohodila sam Vašu novu crkvu. Imate se čime ponositi". Dok je crkva bila u ^frtjl^-faJjjtf^^ je za trodnevnicu sv. Anti Padovanskom 13 VI. pozvao fra Franju Mušuru da propovijeda i na samu svetkovinu održi pučku misu što je on vrlo rado prihvatio a i mene sobom poveo. Sjećam se, da smo na putu kod stanice Grmuše doživjeli prolom oblaka. I Mušura je svoj posao obavio na zadovoljstvo sviju.

Dok [illegible] ja tamo boravio iza potresa, išao sam s [illegible] puta u Sarajevo na izvor Bosne i Ilidžu. Takoćte [illegible] pa sam slabo šta vidio. Jednom smo pohodili i Ovčarevo za župnika fra Nikole Drmića i idući čestitati imendan Fra Stanku Kazinu župniku u Bučićima prošao kroz Novi Travnik. Više puta sa kapelanom Karajicom AA. ^o^t^it^ j^o^ rn^dU* £> A, ispovijedao. Jednom s njime išao i u Deževice. Kad se otvaralo nova nova Bogoslovia u Nedarićima /JU 5 O J^jevu /fc /^am prisutan

Razna putovanja.

Sa fra Vladom Ljevarom dot^ -fcj&r fari jut župnik u Stratinskoj njegove župljane koji iz Obrovca (Gomionica) u većem &rojn iselili i otišli u J'rjelovar. U početku su dosta bijedno živjeli a kasnije kad su se uposlili, svi su izgradili lijepe stanove. Kad smo se na cesti pojavili, strčali su se i fra Vladu koji je došao da ih posjeti grlili i ljubili.

Sa jednim svećenikom koji je negda bio župnikom na Va^ncu kod Bihaća a kasnije u Bačkoj dovezao sam se u franjevački samostan u Osijeku. On je nastavio put u Bačku a ja ostao -«- Osijeku nekoliko dana, pogledao znamenitosti Osijeka i posjetio brata pokojnoga Ivice Vlašica koji je bio bogoslov biskupa banjalučkog, napustio bogoslovijn, studirao medicinu i kao okulista djelovao u Osijeku. Kasnije sam saznao da je sam obolio na očima pa nije mogao doći brata Ivici na sprovod u Zagreb. Vozeći se u Osijek razgledao sam i J&Z&SCKJ**S*M^^ Jt**r^^cuovu katedralu. O podne autobusom krenuo sam natrag i za četiri sata bio u Banjoj Luci

Još sam jednom zgodom iz Ivanjske sa Fra Vladom Ljevarom kao župnikom preko Sarajeva, Tuzle, Brčkoga putovao u ažio je šlikaricu Ivanu ff en da bi došla oslikati apsidu crkve u Ivanjskoj i nije je našao

Kada se slavila proslava 60 godišnjica bihaćke gimnazije 1971. bio sam pozvan i susreo se sa gim negdašnjim profesorima i đacima. Imao sam na raspolaganje auto i šofera kod p i dobio zahvalnicu.

Kad se gradila auto cesta od Bos. Novog prema Karlovcu, išao sam sa fra Dujom Ljevarom, pregledao grad i u blizini jednu sredovječnu tvrđavu a onda preko Zagreba natrag

1975. Išao sam u Bihać primiti državno odlikovanje podijeljeno 1972. Vozio Fra Dujo Ljevar. Dobio 40000 Din za put. Isti dan proslijedili za Plitvice

1985. Išao u Bihać primiti odlikovanje grada Bihaća. Vozio Gvardijan fra Josip Božić. Na povratku od Bos. Krupe do Sanskog Mosta novom asfaltnom cestom koja je bila u izgradnji

164

1984. Gvardijan Fra Josip Bo%ÁC-/v/U/AZUs/r^as ^/UJCHM^ /mA*^
Jh Domagoja Šimića na Plehan. Bio lijep dan
Moglo se vidjeti koliko svijet cijeni i voli svoga fra Domago,
i fra Dujo Ljevar

Godine 1980. slavili smo fra Ivo Žilić i ja Fra Bosiljko Ljevar kolege iz gimnazije 60 godišnjice misništva t.j. dijamantni jubilej on 25. svibnja na Šćitu u Rami a ja 25. lipnja na Petrićevcu a 29. lipnja na na Petrovo u Sasini.

U Ramu na proslavu krenuli smo trojica brat fra Miroslav Kuljanac, fra Alojzije Allija i ja prije 5 sati u jutro autoputom Banja Luka - Jajce - Donji Vakuf - Bugojno - Gornji Vakuf - Makljen itd Bio je radni dan i fra Ivo je želio da mu dođe što više svećenika Naroda je bila puna crkva. Pod misom svirao fra Alojzije Allija a propovijedao fra Domagoj Šimić. Svećenika i časnih sestara također bilo također mnogo

Pod ručkom iza pozdrava što mu ga je uputio mnogopoštovani provincijal fra Alojzije Ištuk pri kraju ručka slijedio je moj pozdrav

Dragi kolega fra Ivo, draga braćo svećenici i ostali uzvanici i gosti!

Onaj koji je prije 84. godine omogućio da fra Ivo postane dijete Božje i koji ga je pred 60 godina pozvao pobliže k sebi podijelivši mu svećeničko dostojanstvo, omogućio mu je evo da da to i proslavi. Ovakovim zgodama ljudi običavaju svečaru kaditi i kititi ga kojekakovim tropima i figurama, atributima i apozicijama Pametni to oduravaju pa ću i ja nastojati da budem pametan i kratak, jer će u pohvalu fra Ivi i ostala braća trebati nešto kazati.

Smatram ovom zgodom da je posvema dovoljno istaknuti samo jednu apoziciju koja resi fra Ivu a ta je da y on misnik i to podvlačim ne jedanput nego triput. Istina je da smo svi mi svećenici ujedno i misnici ali fra Ivo je misnik par excelence i kat' exopen, hako bi se

to učeno reklo. Kad netko od nas izusti r^ eč misnik odmah se zna da je to fra Ivo kao kad se kaže franjevac, zna se da je to fra Mijo Đeno.
Kad govorimo od pokojnima velimo-de mortuis nihil nisi bene – ali i o dobrima živima treba dobro govoriti da se na njovim dobrim djelima i drugi nauče slaviti Boga nebeskoga. Da ne pratim fra Ivin curriculum vitae ističem ovdje njegovu marljivost i radinost i ostale kreposti koje resej^^ itoga svećenika i uzornoga dušobrižnika a koje se odrazuju na našem svečaru fra Ivi; veselo, raspoloženo i Bogu odano vršio je svoje svećeničke dužnosti posvuda a napose kod nas u Krajini. Volio je mladež a i ona njega. Zvali su ga naš fra Ivo, i ako je po rođenju pripadao ramskom distriktu. Otišao je iz Krajine 1950. a još i danas živa je uspomena na njega. Često me zna^ j. et u susretu upitati – a je li živ naš fra Ivo?

Dragi fra Ivo, u tvom daljnem životu vodila Te snažna desnica Boga Svemogućega i pratio Te moćni zagovor majke Marije i svetoga Franje!
Na povratku svratili smo se u Gučugoru i vidjeli novi samostan sagrađen na temelju staroga koji je izgorio u drugom svjetskom ratu i posjetili bolesnoga fra Antu Strukara i fra Ivu Markovića a sutradan posjetili smo novosnovanu župu Novu Bila u kojoj je župnik fra Drago Kolarević koji je bio otsutan. Tu smo ručali a onda krenuli kući.

166

Učenici kojima sam predavao vjeronauk i franc

Popis učenika V. razreda gimnazije u Bihaću 1941 kojima sam predavao latinski.

1. Beoković Aleksandra
2. Burzić Šerif
3. Vojnović Branka
4. Vukašinović Miloš
5. Delić Tomislav
6. Dobra Stjepan
7. Dunjić Predrag
8. Zupur Nadežda
9. Ivekić Cecilija
10. Indić Zorka
11. Janković Slavojka
12. Jelinek Zlata
13. Kelečević Zdravka
14. Kosanović Stjepan
15. Kraljek Mirjana
16. Ljubojević Zorka
17. Mandić Vera
18. Mileusnić Stefan
19. Mirković Ilija
20. Muhamedagić Dzemaludin
21. Petrović Nadežda
22. Podunavac Vaso
23. Pozderac Sead
24. Redžić Emina
25. Savić Radmila
26. Stanojević Milutin
27. Trivunović Viktorija
28. Turovec Lidija
29. Hadžić Hazim
30. Đapa Milivoj
31. Kolaković Petar.

1938.

1. Anušić Zvonimir
2. Bujanović Franjo
3. Janković Alojzije
4. Kruzmanić Stjepan
5. Lastrić
6. Malinovski Josip
7. Predrag Mršić
8. Supančić Ivan
9. Poljak Aleksander
10.
11.
9. Šindrik Tomislav
10. Franjić Josip
11. Bubeniček Hinko
12. Vugrin Boris
43. Mršić Alojzije
14. Orešković Juraj
15. Pijan Mirko
16. Ružić Vitomir
17. Tomljenović Ana
17. Anušić Ljubica
18. Bagarić Danica
19. Vujić Jakov
20. Vujičić Mirjana
21. Vujičić Zdenka
22. Nada Deur Zdenka
23. Dolić Felka
IH ŽJUJMAF^ JCJUM%L»S
25. Šlepko Terezij &/

ane uski i latinski.

tihi*

Predavao u II-a) razredu francuski

1. Adler Leo
2. Alagić Adem
i- PCU)n>včt. &ožena
4. Basrak Dragutin
5 Begler Fadil
6. Belić Momčilo
7. Beoković Nadežda
8. Bešlagić Almasa
9. Bogunović Branko
10. Borčić Žarko
44. Verić Danica
12. Vojvodić Emil
13. VAAj*sC Toma
14. Grgić Radovan
15. Dotlić Danilo
16. Dujmović Milan
4.F. Ivančević Marija
18. Jeremić Ljubica
19. Jurić Marko
20. Kavczon Salomon
21. Kralj Miroslava
22. Maksimović Branko
23. Marjanović Milan
24. Marčetić Čedomir
25. Midžić Safija
26. Molnar Ljerka
27. Mulić Ferid
28 Nedilka Marija
29. Osmanefendić Osman
30. Rehmicer Poldi
31. Silberštajn Nevenka
32. Sudčević Dobrila
33. Čemalović Asim
34 Hasić Begajeta
35 Čekrlija Ljubinka
36. Čučković Mirjana
37 Šikić Antonija
U Šimić Petar
39. Bosančić Bogdan
40. Dedić Husein

168

1. Anić Zonimir	Bujanović Vjzaj&ko	Bujanović Nikola
h. Vojvodić Ivan	& unić Vladimir	Bunić Mira
5- Atjanović Božo	Ferković Fandre	Verić Zvonimir
4. Zubanjek Marcel	Kajić Ledomil	C^atoo^ŽCu^^t*
ï'. Kovačević Drago	Karamatić Mihael	Fengić Stjepan
Kralj Josip	Obajdin Zvonko	Ferković Dragan
7. Kršnjavi Milica	Patkovski Karlo	Furić Miroslava
8. Mršić Miroslav	Šolc Robert	Kolaković Ivka
9. Perišić Mile	3ianmgärtel Rudolf	Majstorović Anka
10 Sukić Ljubica	Gutovski Štefica	Rastić Nikola
11 Dujmović Miroslav	Žardin Zvonimir	Salopek Vjekoslav
12 Janković Antun	Ilić Stipe	Salopek Ratimir
13. Farić Zrinjko	Furić Marko	Tabaković Antun
14. Kajić Mirko	Keinrath Đuro	Tolić Božena
15 Markovinović Dane	Keča Josip	Trška Jaroslav
16 Perković Dragutin	Klemenčić Adelaida	Furdek Ivan
17. Anton Richtermoc	Kovač Ljubica	Crnković Zvonko
18. Bagaw Božena	Kolaković Katarina	Anušić Petar
19. Verić Danica	Trša Marija	Dujmović Franjo
20. Vojvodić Emil	Sporčić Ivanka	Kolak Dragutin
V' Vujić Toma	Trška Bohumir	Kolak Rudolf
22. Dujmović Milan	Helmer Dragica	Molnar Aleksander
23. Furić Marko	Bujanović Josip	Obajdin Slavko
IA. Kralj Miroslava	Golubović Dragan	Helmer Rozalija
25. Marjanović Milan	Groš Dragan Antun	Diklić Petar
26. Molnar Lijerka	Josipović Stipo	Majstorović Andrija
27. Nedilka Marija	Tabaković Viktor	Šeremet Stjepan
.< Silberštajn Nevenka	Anić Kata	Šenk Franjo
29. Sikić Antonija	Anić Miroslava	
30. Simić Petar	Bujanović Nikola	

Božičević Krunoslav
Budrović Branimir
Gutovski Ferdinand
Fr^cgoš ć Ana
Bubeniček Irma
Bujanović Josip
Ilyić Peroslav
Keča Marko

Pavlović Stjepan
Potočki Katarina
Stluka Ana
Fitze Ivan
Crnvlatac Ivan
Šutić Miroslav

1. Zvonimir Anić
2. Bagarić Božena
3. Burda Štefan
4. Varga Dragutin
5. Veljača Franjo
6. Verić Danica
7. Vojvodić Emil
8. Vujić Toma
9. Vuković Jozo
10. Dujmović Milan
11. Marica Ivašković
12. Jelić Antun
13. Jurić Marko
14. Kajić Čedo
15. Kralj Miroslava
16. Marjanović Milan
17. Mojnar Lijerka

18. Nediljka Marija
19. Rakelli Radislav
20. Silberstein Nevenka
21. jCorvat Anka
22^ Šeparović Ivan
23 Šikić Antonija
24 Šimić Petar
25. Bujanović Veseljko
26. Bunić Vladimir
27. Jerković Jandre
28. Jurić Zrinjko
29. Karamatić Milan
30. Kos Stjepan
31. Lesić Željko
32. Markovinović Dane
33. Patkovski Karlo
34. Perković Drago

1. Baumgärtel Rudolf
2. Bujanović Josip
3. Žardin Zvonko
4. Ilić Stipo
5. Josipović Stipo
6. Keinzath Duro
7. Josip Keča
8. Klemenčić Adelajda
9. Kovač Ljubica
10. Kolaković Katarina
11. Prša Marija
12. Sporčić Ivanka
13. Trška Bohumir
14. Šeparović Krešo
15. Šikić Anto
16. Jurić Marko
17. Tabaković Viktor

3S. ?^c Robert

1. Anić Kata
2. Bujanović Nikola
3. Verić Zvonko
4. Golubović Drago
5. Gross Anto
6. Gjutovski Hubert
7. Jengić Stjepan
8.
9. Jurić Miroslava
10. Kolaković Joka
11. Majetić Luka
12. Majstorović Anka
13. Matešić Zora
15. Nekić Franjo
16. Vjekoslav Salopek
17. Salopek Ratimir
18. Tabaković Anto
19. Tolić Božena
20. Trška Jaroslav
Helmer Dragica
11. Šimić Jure
23
24

1. Anić Miroslava
2. Anušić Petar
3. Bujanović Marko
4. Bunić Mira
5. Götzel Petar
6. Jelić Franjo
7. Klemenčić Hilda
8. Kolak Drago
9. Kolak Rudof
10. Lisac Milan
11. Marjanović Juraj
12. Missoni Emil
13. Pavlović Ljubica
14. Rastić Nikola
15. Crnković Zonko
16. Šeparović Jelena
17. Šikić Martin
18. Delić Drago

1. Budrović Vladimir
2. Gutovski Ĥudinand
3. Jonjić Miroslav
4. Molnar Aleksander
5. Obajdin Slavko
6. Obajdin Milan
7. SK^AAVUA^ Atr&s&U^
8. Fugošić Ana
9. Božičević Krunoslav
10. Mihajlo Žalj
2. Majstorović Andrija
5, Fragner Ivana
4. Šenk Franjo
5. Šeremet Stjepan

1. Bubeniček Irma
2. Bujanović Josip
3. Ilić Peroslav
4. Keča Marko
5. Pavlović Stjepan
6. Potočki Katarina
7. Salopek Olga
8. Senica Milica
9. Stluka Ana
10. Cmolatac Ivan
11. Fitze Ivan
12. Šutić Miroslav
1. Polak Drago
2. Polak Anto
3. Markovinović Milan
4. ,yh,fri<tyjtMwn&tA^
5. Turkalj Ljubi[illegible]
6. Pavelić Ivan[illegible]

Uselenje u navi samostan 1976.

Useljenje u Novi samostan proslavio je gvardijan Fra F>uwj» j^Vifovvć tako da je pozvao svu braću samostanskoga distrikta, prestavnike vlasti i predstavnike vjerskih zajednica i za vrijeme objeda lijepim riječima pozdravio i zahvalio svima koji su bilo čim doprinijeli da se samostan izgradio na zadovoljstvo braće koja će u njemu boraviti.

Mene kao najstarijega i najnemoćnijeg zapala je soba br. 5. Zapravo ta je soba namijenjena za bolnicu. Dosta je prostrana. U njoj je smješteno sve što treba. Za privatnu knjižnicu nema prostora, ali je velika samostanska knjižnica na domet AA/ /rmjUrHt/<^ucrj M^zini pa to ne pravi kakovih poteškoća

U novi samostan uselila slijedeća braća: Kuljanac Miroslav, Barišić Rudo, [illegible]tor, Gavranović Fra Berislav, Vujica fra Pavo, Vešara fra Miroslav, [illegible], Ljevar fra Bosiljko, Josipović fra Franjo.

Za vrijeme fra Franjina gvardijanstva operirana mi je prostata u gradskoj bolnici. U novi samostan uselio i Vidaković fra Anto

Dijamant

TiLjuJbjl€J-60qoclisT?j«CA W š r ú $ " W *

Kad je proteklo punih deset godina nakom moga zlatnog jubileja to jest zlatne mise koju sam slavio kod braće u Fojnici godinu dana iza potresa, slavio sam i dijamantni jubilej šezdeset godišnjicu misništva na Petrićevcu 25. lipnja 1980. i u Sasini 29. lipnja 1980. za gvardijana fra Stanka Buzuka

riti*ačkoga svjetovnoga svećenika.

Sve što je bilo potrebno pribaviti i prirediti to je učinio o gvardijan [illegible]a Alojzije Atlijä u samostanu a u Sasini župnik Adolf.

[illegible]a p[illegible]jednika obratio sam se na istoga koji je propovjedao na zlatnoj misi [illegible] Fojnici koji se ispričao da je prezaposlen pa da ne može.

U međuvremenu saznao sam od gvardijana da je prevzviseni gospodin biskup Alfred Pichler želio propovjedati na mojem dijamantnom jubileju u Sasini pa kad sam ga J^ [illegible]vao pismeno, on mi je lijepim pismom čestitas i požalio i ispričao se da je zauzet sv. potvrdom u livanjskom kraju pa da ne može

Evo biskupova>fav[illegible]nu ;*

Dragi oče,

<2£f.*ue^Jfi[illegible]m na pismu od 18. svibnja t.g. Ono mi je više rastužilo nego obradovalo: ja ~~sam~~ sam sam rekao fra Stanku Vašem gvardijanu, da bih se osjećao počašćenim kad bih smio propovjedati na 60-godišnjici Vašeg misništva. Zamolio sam fra Stanka da Vam to savjući. Smetnja može doći samo od programa krizme, što ga tada nisam poznavao. Fra Stanko je mislio da ću donde već biti gotov s krizmom u Livanjskom kraju. Na žalost, prevario se od 25. lipnja sve do 6. srpnja, ja sam u livanjskom dekanatu a 29 lipnja sam točno u Glamoču. Ne preostaje mi drugo nego da odustanem od svoje želje i Vama, ako bu ~~dod~~ budem znao,

u ovom pismu savpćim svoju zahvalnost, svoje priznanje i svoju ljubav.

Teško je izraziti dubinu svojih osj^ćM^ j <jÁAJWj- oče Rosiljko. Prema Vam sam od prvog časa osjećao poštovanje i ljubav kakvu čovjek osjeća prema idealima, prema uzorima i sveci . Zato sam želio u propovijedi izraziti svoje svoje osjećaje duboke zahvale, što ste radili u našoj biskupiji, radili nesebično, revno i ponizno, radili tiho i kao da se to samo sobom razumije radosno i uvijek nasmijan ne tražeći nikakva priznanja. Smatram Vas jednim od najboljih svećenika koje sam sreo Sada to neće biti moguće da Vam propovijedam ali mi ostaje mogućnost da molim Gospodina neka Vam već na ovome svijetu dade radosti i /Jsn*j***jedan zracak neba na zemlji. Neka to bude znak Božje ljubavi. Neka Vam srećom obasja ostatak Vaših dana! I ktio sam u Vaše molitve preporučiti sebe i biskupiju, svih 130.000 duša kojima smo davali kruh života Vi i ja a sada se nalazi u opasnosti da utonu u materijalizam. Blagoslovite nas oče! i molite za nas!

Srdačno čestita Vaš jubilej, duboko Vas poštuje i šalje svoje pozdrave

Am-d^ PZTMfrr*^

+ Alfred Pichler

Konačno se obratim na svećenika fra Domagoja Šimića koji je i fra Ivi Žiliću propovijedao u Rami o 60godišnjici misništva i on prihvati da će propovi, jedati ne samo ovdje na Petrićevcu nego i u Sasini.

Nakon sv. Mise objed je bio u podrumskoj velikoj dvorani gdje se može i^/)s^./fy^Adi- SJUO^/^P^^M^ ^h/^t^3*-' X^jJicajU*yiA' %v JU*fi^p I provincijal Išluk fra Alojzije i govorio a iza njega uzeo je riječ gvardijan fra Stanko Buzuk. Veličao me je puno više nego zaslužujem. Bodao da bi se obistinilo sve što je dobronamjerno zborio! Prisustvovalo je podosta svijeta, čč. sestara prav/^ S^ ^ ^ s^rts^enika i ako je bio radni dan Primio sam dosta i čestitaka od onih koji nijesu mogli doći

60. godišnjica misništva u Šasini 1980.

U Šasini sam proslavio 60 godišnjicu misništva 29. lipnja 1980. Sve je bilo spremljeno i pripravljeno nastojanjem župnika Adolfa Višatickoga koji je unaprijed tražio da moram ne samo na Petrićevcu nego i u svome rodnom mjestu Šasini proslavu održati. Propovjednik fra Domagoj Šimić koji je propovjedao 25. lipnja u Samostanskoj crkvi na Petrićevcu, zadržao se još četiri dana u Krajini pa je održao ljepu prigodnu propovijed.x Kako je bilo Petrovo koje se u Šasini naveliko slavi, bilo je kod sv. mise osim domaćega dosta i stranoga svijeta. Ljevar Marko sa Petrićevca bio obećao da će ići ali ne znajući kada će biti proslava u Šasini pa je otišao na godišnji odmor na more ali je zato drugi ljevar Ante iz Barlovačke Šuf?/ •£&/ §\AsY\JVvCji)^A<ŠGlQ } 2&%<Jč-ć^> A^^^ga u Šasini i reče mi evo me, došao samda vidim postojbinu banjalučkih ljevara došla je iz Banje Luke i doktor Silva Jurić i muž Ajr - Dring Albin Jurić njen muž sa sinovima Markom i Filipom Silva je kćerka dra Franje Ćuriča, moga negdašnjega đaka iz Bihaća i ona me opskrbljuje receptima za podizanje lijekova. Gvardijan Fra Stanko također je došao i pod misom održao govor u kojem me je i previše isticao i veličao

Boravak u Stratinskoj i Šasini.

Dok sam boravio u novom samostanu običavao sam provesti kod Fra Tvrtka Bana u Stratinskoj i kod Adolfa Višatickog u Šasini po sedmicu dana i to je bio moj godišnji odmor. Fra Tvrtko je imao sindaća, koji me je vrenada rogovima udario rogovima u noge i oborio a onda oborena triput po nogama obrena udarao ĆJL. da se nisam mogao braniti i da nije kuharica došla i oslobodila me bio bih nastradao li Još i sada nakon osam godina trpim od njegovih udara. Kod Adolfa sam kojiput držao i pučku misu nedjeljom - Obadvojica su me dobro pazili i sa zadovoljstvom od njih odlazio

x Netočnost: u Šasini je bio drugi p pD9 jed/ ć', ne ča /nH W.

MI Jućc\cu/tn^cufm,y%nfy** ljetvara u Sasini.

Drago Ljevar, sin Duje Ljevara, proslavio je svoju mladu misu u Sasini svome rodnome mjestu 1978. dvije godine prije moje 60. godišnjice misništva Kad je fra Drago svršio osmogjetku u Ganskom Mostu, podnio je molbu Provincijalatu Bosne Srebrene u Sarajevu, da ga se primi u sjemenište u Visokom ali mu je molba odbijena zato što je na liječničkoj svjedožbi bilo napisano da je nejaka zdravlja i da nije za teži posao. Zato se on obratio u Dalmaciju Provinciji svetoga Jeronima još iste godine i nakon svršene i ogoslovije i primitka Svetoga Reda javio župniku Adolfu Višatić-kom da namjerava u Sasini svojoj rodnoj župi proslaviti svoju mladu misu što je Adolf rado prihvatio i zdušno se pobrinuo za sve što na njega kao župnika spada. Drago i njegovi roditelji imali su mnogo rodbine i prijatelja koji su se svojski pobrinuli sa župnikom da proslava prođe onako kako su oni zamišljali. Fratri iz Dalmacije došli su u ovećem broju a doveli pripovjednika za mladu misu. Župnik Adolf imao je prijatelja iz Sarajeva koji je vodio pjevanje za vrijeme sv. mise. Od samostana sa Petrićevca došli smo fra Alojzije Atlija, vozač, fra Viktor Jakičić ja fra Bosiljko Ljevar. Objed je bio unaprijed spremljen, jer su roditelji morali biti nazočni kod sv. mise na istaknutom mjestu. Za vino su se pobrinuli dalmatinski fratri i dovezli ga sa sobom. Bilo je govora i čestitki za objedom pa nasje malo i kiša poškropila. Sve je završilo u najboljem redu.

Ove proslave Sasinski će se svijet dugo sjećati.

ffSftfT dna 3S ana Mlinarića. 175

Zagreb 30.V.1983.

Moji negdašnji đaci nakon svršene gimnazije u Bihaću razišli su se po svijetu tražeći posla i zarade. Doprli su neki do Los Angelosa i Floride a neki a neki do Latinske Amerike a čak Australije. Javljali su mi se i čestitali Božićne i Uskrsne blagdane a ja sam se zahvaljivao i odgovarao im. Evo jednog takvoga

Ǫ\S4MA*Hs \

Dragi i volo cijenjeni velečasni fra Bosiljko,

Neobično me je razveselilo Vaše pismo, jer se nisam nadao i ako sam bolesnici koja je bila kod mene rekao da bi mi bilo da Vas vidim.

Ja sam bio više puta u fy#™^^ Luci i imao sam tamo predavanje lijecnicima. Bio je tamo i Dr. Franjo Ćurić ali mi nije ništa govorio da bi Vas mogli naći u Petrićevcu. Prije više godina bio sam sa ženom i pok. gospodinom Krausom u Petrićevcu ali tada vi tamo niste bili, jer bi nam fratri s kojim smo razgovarali sigurno to rekli. Sada više nemamo takovih kontakata sa Banjom Lukom a osim toga ima raznih poteškoća sa benzinom pa radi toga rijetko dolazimo u Banju Luku

U ovom međuvremenu mnogo se toga izmijenilo pa sam i ja ostario i već sam tako reći pred mirovinom. Za četiri godine moram i ja silom zakona ići u mirovinu premda bih po sadašnjem zakonu kao profesor kvurgije na Universitetu mogao raditi do 70 godine No ja mislim da idem u mirovinu sa 65 godina dok sam još u fizičkoj i psihickoj kondiciji da mogu bez prigovora obavljati tu tešku dužnost.

Bihać sam ja napustio još 1941. kad sam se upisao na medicinski fakultet u Zagrebu skupa sa •vtAu^sT'v^ AI/oj^-crsLi/tJu^^'t *7/tanjom Ćurićem i Mirkom Kaićem. Kasnije je Mirko poginuo u partizanima a nas tri završili medicinu * K<^t-fc<j sam napisao Franjo je Ćurić poslije diplome otišao u Banju Luku i tu je još i sada. On se posvetio ginekologiji. Ivan Vojvodić je poslije diplome radio u Sarajevu, Modriči, Zagrebu, i Ivancu. Prvčeo je specijali zaciju iz otorinolaringologije ali nije to

do kraja daveo nego je otišao za liječnika opće prakse i sada je u Domašincu kod Čakovca. Ponekada se vidimo ali dosta rijetko jer se on povukao i rijetko dolazi u Zagreb i ako mu je tu potodica žena i kćerka On je pred nekoliko godina operiran radi raka grla i to dobro prebolio ali govori promuklo pa radi toga izbjegava društvo Ove će godine on u mirovinu

Ja sam poslije diplomiranja 1947. radio neko vrijeme u Velikom Grdjevcu a onda, jer sam znao talijanski, bio sam poslan na Rijeku. Tu sam ostao preko godinu dana a ..... sam premješten u Fužine Gorski kotar. Tu sam se oženio sa sestrom Zvonka Subotića dakle unukom staroga Ivana Džala. Zvonko je jedno vrijeme išao u gimnaziju u Bihaću a kasnije smo se našli u Zagrebu. Sada je on već 34 godine u Torontu u Kanadi. Oženio se jednom našom Slovenkom iz Istre i ima 4 sina koji su svi već završili škole i neki rade a neki ne, jer je i tamo teško naći posao. Ostao sam u Fužinama do Božića 1950. a onda sam nastavio raditi u Zadru na kirurgiji, gdje su bili roditelji moje žene. Tu sam ostao sve do 1954. a tada sam morao otići u Zagreb, da bih nastavio specijalizaciju iz kirurgije. Tu sam radio u bivšem Merkurovom sanatoriju u Zajčevoj ulici i nakon položenog ispita iz kirurgije 1956. ostao sam u istoj bolnici do 1961. tada sam otišao u Virovitiću i kasnije u Bjelovar gdje sam radio 4 godine Vratio sam se u Zagreb 1965. i od tada radim u bolnici "dr M. Stojanovića", gdje sam u zadnje dvije godine izabran za predstojnika kirurške klinike.

Moja supruga radi kao sudac Višeg privrednog suda u Zagrebu a imam tri kćerke. Sve su udate i dvije starije imaju svaka po dvoje djece po jednu JU t Uw >> jednoga sina. Najmlađa je tek udata i nemaju djece. Sve su one liječnice. Najstarija Gordana ona je asisistent medicinskog fakulteta J*. mikrobiologije a suprug joj je arhitekt i radi u Industrogradnji u Zagrebu. Srednja kćerka je udata za Missonija koji je porijeklom iz Bihaća A. samo je njegovotac

^ rdinand otišao u Šibenik i tamo radi kao biokemičar u bolnici
Oni stanuju u Samoboru kod Zagreba i još su u ovoj praksi, jer
moraju imati dvije godine terenske službe prije specijalizacije
Srednja se kćerka zove Emilija po mojoj pokojnoj majci. Najmlađa se
zove Ana po mojoj sestri. Ona sada specijalizira u Zagrebu mikrobio-
logiju. Njoj je muž liječnik kao i Emilijin. Sad je u vojsci u Novom
Sadu. Moja sestra sad je u mirovini a bila je dugo godina ravnateljica
Tekstilne škole u Zagrebu. Ona ima dva sina. Brat Tomislav je inže-
njer elektrotehnike i sada je direktor na Žegi [illegible] u
pogonu [illegible] On ima dva sina i roditelji
su s njim živjeli do smrti. Otac je umro 1972. a njegova majka 1978.
Tako smo eto nekako na okupu i ako se radi posla ne vidimo tako
često ali smo svi u jednom gradu.
Kad sve ovo rezimiram, onda mogu reći da sam zadovoljan mojim
predjenim životnim putem. Zadovoljan sam jer je čitava naša obitelj
bila skromno odgojena i usmjerena primjerom naših roditelja
u jedan pošten i radni život i sve što smo postigli postigli smo
sa mnogo truda i zalaganja. Sada sam eto na koncu karijere kao
liječnika kirurga i ako u kirurgiji svaki dan CL. nekad i svaki tren
nosi sa sa[illegible] iznenađenja, nepredviđenog razvoja.
Kako smo mi bili odgajani odgajana su i naša djeca i mislim
da je to ono najveće što smo u životu uspjeli jer lična karijera
u profesiji bez uspjeha u odgoju i stvaranju oskočne daske i
za djecu taj profesionalni uspjeh bio bi samo opterećenje savjesti
da smo na račun toga uspjeha zanemarili obaveze prema našoj
djeci.
Sad su tu unuci i njima će trebati data usmjerenje u njihovim
koracima u život. Tu će baka imati više posla i ona se nada da
će ići ranije u mirovinu kako bi i tu dužnost mogli usmjeriti
u onom pravcu kako su to našoj djeci činili ~~njihovi~~ naši roditelji.
Evo tako nekako smo mi shvatili životnu filozofiju koja ima svoj
nepreskinuti; fcUtM' A>vz< £&&*-<*'snAs <**** ^jje^<^ ^L^ŽJ^U>-^X^. "1* »»^ ^u*.

one su bile i biće prolaznog karaktera a istina i poštenje ostaju vjčeni i činiće intimno sretnim sve one koji se budu smatrali obaveznim da se za njih bore i po njima usmjere svoj život

Nisam se nikad previše interesirao za filozofiju, jer me je medicina i previše okupirala pa sam svaki svoj slobodni trenutak posvetio njoj kako bih mogao svoj posao obavljati sa što manje pogrešaka i sa što većim pozitivnim rezultatom. U tome se život i cilj svećenika i liječnika poklapaju i sliče jedan na drugog jer se u krajnjoj liniji i jedan i drugi više brinu i čine dobro drugome nego sebi samom. Osim toga uvijek su spremni na samoodricanje i zapostavljanje svojih ličnih problema i problema njihovih vjernika i bolesnika postaju njihova glavna preokupacija. Ako se postavi pitanje da li to može čovjeku praviti zadovoljstvo i činiti ga sretnim i zadovoljnim onda sada nakon toliko mnogo godina vlastitog iskustva mogu reći da može. Eto nekako je postalo pravilo da liječnici dobivaju infarkt srca ne zbog svojih problema nego zbog problema u poslu i oko bolesnika. Sigurno da za uspjeh treba imati znanja i snalažljivosti ali treba vjerovati da bez anđela čuvara ili kako se to danas želi reć ^reće ne mo e ne moj c a^^^^đoći. Na koncu /\AsO*ăP4 životnog putnja svaki će od nas sumirati što je ostalo iza njega a eto vi ćete moći reći ako ne ništa više a onda da ste odgojili jednu generaciju đaka bihaćke gimnazije koji su u život krenuli sa svim pozitivnim nazorima na svijet X život a što smo svi mi vaši djaci uvijek cijenili, poštivali Z nosili kroz život kao amanet koga smo poistovjetili sa našom savjesti. Ako ste samoto postigli to je mnogo a siguran sam da to nije jedino jer znam koliko Vas cijene i oni koji nisu bili vaši đaci ali su spadali ne samo u direktnu pastvu katolika nego i ljudi drugih vjera koji su vas kontaktirali

U tom svijetlu gledam i svoj životni put koji je bio i težak i odgovoran i uvijek vezan uz sudbinu ljudi kako pojedinaca tako i njihove okoline. Naravno da u našem poslu

nismo u stanju svakome dati ono što on očekuje jer medicina i njene usluge nisu svemogući a sama je medicina opterećena izvjesnim brojem zabluda i grešaka. Dobro se sjećam jednog uvodnog predavanja presjednika Association Française de Chirurgie koji je na otvaranju kongresa govorio o razlici između zablude i greške. To je bila filozofska rasprava koju je bilo teško pratiti bez poznavanja osnovnih zakona logike i filozofije ali je zaključak bio kristalno jasan. Zabludu se može oprostiti jer je ona u jednom vremenu smatrana ispravnim saznanjem i obavezom da bi kasnije kad se kroz praksu i naučna saznanja dokaže da je to bila zabluda. Međutim greška je nešto dokazano u J&a<«^^ času premda i tu postoji i tu mogućnost vremenske korekcije no u pitanju naše savjesti i odgovornosti zabluda je nešto preko čega se prelazi a greška se kažnjava pa makar se kasnije dokazalo da to nije trebalo i da /VuiU bilo nekih štetnih posljedica.

Sretan je onaj koji može zaspati snom pravednika a to u našem poslu znač da je sretan onaj koji može procijeniti svoje snage i svoje sposobnosti pa odabrati onaj obim posla koga može obavljati bez grešaka i tako mirne savjesti i tako svaki dan svoj radni pozitivno zaključiti.

Često se vidim sa Vatroslavom Faniška koji je s nama išao u bihaćku gimnaziju pa Markom <&^<2*O!*?T^^ m koji nije Ojii>m<j>JijL-. ju svršio nego je automehaničar ali je moj školski drug i prijatelj. Moramo se dogovoriti da se nekako skupimo i dođemo u Banju Luku i Petrićevac da Vas posjetimo.

Za sada neka ostane na ovom pismu i ovom obećanju A* /AMAO*' /*+* Jrw> drago da mi se kojiput javite. Tako bi bili u kontaktu a ja ću nastojati da se taj kontakt održi i preko Franje Ćurića dok mi jednom ne dođemo u Banju Luku i vas posjetimo. Ako budete dolazili u Zagreb javite mi se bilo kući bilo u bolnicu bile mi drago kao i cijeloj mojoj obitelji i užoj i široj koji vas svi stariji poznaju i rado vas se

4*0

sjećaju

Kad sam danas dobio vaš list, javio sam Tončiju Crnolatcu. Javila se njegova supruga i veli mi da oni s vama podržavaju veze i da si čestitate Božićne i Uskrsne Blagdane. Nisam znao da je poslije moga oca brat prestao da vam čestita, jer smo se nekako dogovorili da on nastavi da drži veze koje je otac imao. Ja ću se već s njim dogovoriti i sve će biti u redu.

Napisao sam mnogo i možda će vas sve to zamarati ali to je samo jedan letimični presjek onoga što sam u tih prošlih 40 godina proživio i doživio v. kako sam danas dostigao do određenog položaja u struci i obiteljskom životu a što me čini zadovoljnim i ako briga ima na pretek.

Ja Vas cijenim i poštujem i želim Vam sretan i dug život kao i sve dobro koje ste dosadašnjim svojim načinom života zavrijedili. Neka Vam Bog pomogne da se Vaše želje ispune!

Do viđenja i mnogo pozdrava od cijele moje obitelji

Vaš nekadašnji đak

Ivica Mlinarić.

pTA Vlado mi piše u Fojnicu

Dok sam iza potres boravio u Fojnici piše mi fra Vlado Ljevar,

Dragi Rode!

Uz Tomino pismo i molbu pricvoljiću i ja ovo nekoliko redaka:

1. Drago mi je da se sjećaš, a ne kao fra Berislav piše čestitku za Božić početkom veljače. Dolazi na Petrićevac a ovamo ni proviriti. Ima još takovih fratara. Klatare M,A^k/ko jbt+faflčJtrfj a, ne navra ^u se.
2. Alojzije Atlija ovih dana obeća doći pa ni njega
3. Često me obuzme žalost za cijelu našu situaciju u Krajini i ne daj Bože da me lugo drži. Mi sangvinici ---
4. Danas me razveseliše iz Visokog. Tri Ivaštanina - dva s odličnim, jedan vrlo dobar (v vladanje M>e /^vviri^ JbJU, hiftjp > JJ CT*^* /im ustrajnosti

Preporuči ih naročito u molitvi.

J5 Biskup A e ovih dana vratio iz Njemačke. Puno obećan a ali dobio (10 nil) Išao je radi para. Vidio sam skicu nove katedrale u Banjoj Luci koj bno prihvaćena Izrada: Industroprojekt Zgb. On i are. Misli čak u aprilu graditi a nama ...?

Ljpv Iz Sasine novo/te što je u tuči još jedan i ove već godine poginno. Čitao si možda ovih dana u Oslobođenju.

7. U roku dan dva ovdje će proraditi seizmološka stanica u mome preuređenome kokošinjcu vezanim sa aparatima pod onom velikom kruškom gdje je bio stari manastir.

8. Danas sreznjemo mali zvonik. us ArAjemu će biti smještena malo ljetna prostorija za sv. misu i povrh nje ono najmanje od 187 kg zvono. Biće postavljeno između bunara i one jabuke o kojoj sam galamio i na tebe. Umukla su inače zvona od moje Kozare na Viš. Glavici do Kozarca

9. Tinno možda sutra ode u Stratinsku ako bi našao one male slike križnog puta, koje sam zamijenio sa većim za moje uprave

10s v/^^/viw^ ćl*;4<vis&c>/h*>^^gnem na Damjanovcu. Zvonik stradao, Kapelica porušena, a nije ni valjala. Mislim ne bili što mučke makar riglovane od 5×10 m podigao. Vidjet ćemo.

11. Ne zapaža se neko obraćenje naroda. Sada samo traži pomoći, džabice. U tome dolazi do svega, a i do neugodnih trzavica po selu

12. Berislav piše da ^ Rafael sa u*MA4!JU><U>U/<c>£Jk>* -u- Teslić liječiti žvce. Sve skupa čudno

13. Narod masovno diže kredite kratkoročne ali materijala i majstora za 74.000 domaćinstava nastradalih teško da bude.

4'*- Ja mislim ići izviditi sebi Milu Cengiju na Sani, da popravljam gornji sprat.

15. Pozdravlja Ivka. Kaže, zar uvijek neki majstori. Da li ću se toga igdo kod fratara riješiti

16. Pozdravi Mušuru i braću. Pokoru preuzmite svi za sve.

17. Znaj naše je sve propalo. Sada smo fratri. Pozdravlja Tvoj Vlado

182

Kapelan Fra Vladin Fra Tomo Buljan javlja se u Tojnicu

Dragi oče Bosioče!

Vratio sam se poslije sprovoda u Valentićima i •Mc^&^^^
u Gigu i pročitah što Vam piše fra 1 ado. Vjerujte da se posebno
osjećam sad, kad je taj posao ... mofon soira punom parom
možda fra Vladu i nervira ... slije tolikog napora ne mogu
a da ne dadnem mjesta ma... ...
pjeva Ivo Robić sa jedne ploče koju sam kupio kada sa...
dirao sveto bogoslovlje. Možda se u nečim očima ne može spojiti, ali
čini mi se, da sve što je lijepo, što oduševljava, što se može nazvati bar
u nekom smislu umjetnošću a ne odudara od zakona Božjeg
može i nama dati elan osvježenje snaga i konačno ohrabrenja
Kad netko može naprezati svoja pluća za svoju slavu kako mo-
ramo mi naprezati svoja pluća, svoje oduševljenje, svoj karakter,
sve svoje usmjeriti na slavu Božju, nikom ni sebi ni drugom
nikom ni sebi ni drugom, niti bilo čemu ne bih želio služiti
nego Bogu. Koliko u tome uspijevam Bog će suditi

Mnogo Vas pozdravlje i svako dobro želi kao i suszet na Vašoj
zlatnoj misi. U Svetoj Ivanjskoj u Kristu odani i u Kristu
brat Fra Tomislav Buljan.

II. pismo.

Pax et bonum!

Dragi oče Bosioče!

Sjedim ispred fra Vlade, da ne rečem spram Vlade uz pećicu
i slušam kako ura otkucava: tika-taka, zorka-zoraka; a na
dvoru vitar tuli. Onamu ste sve čuli. Prizemlje smo adaptirali
za zimovanje. Salu za vjeronauk i kancelariju pretvorili smo u kape,
licu. Prošlih nedjelja bilo je sunčano i lijepo vrijeme pa se moglo misiti
pred kućom. Svijet je dobro i bolje nego prije odazivao se ne više na
glas zvona, jer zvona još šute. Zadnji put zazvoniše na sam dan
potresa, ne povlačenjem za štrik. Svijet se snalazi kako može i

koliko može. Već ima novih kuća iz temelja uzdignutih. Panike nema. Vidakovića sat što je u sakristiji - zabilježio je trenutak i čuvamo ga za uspomenu. Ovdje škola još nije počela. Djeca mi ipak dolaze na vjeronauk. Baš danas sam ih imao oko 120. Stanje se sve više približava normalnom sbfrju. Sutra nam dolaze radnici da konserviramo crkvu za zimu; naime da zatvorimo ispale dume. Računamo i najmanje zvono skinuti i privremeno na grede montirati, da se može pozvoniti i da svijet može reći: Slava tebi glasu nebeski.

Bobija se još nije pomakla. Doduše nema gljiva pa ni ja ne idem gore. Jedino što pomalo obiđem kestenove koje smo prije gledali. Ivka malo prije uđe u sobu i kad j>j ft*- Vlado ka... d^ pišem "ći ma, reče, da Vas pitam: Ima li meda?" Nek obliže prste!

U Barlovcima su dobili vikend kućicu a već su pripremali da kapelicu smjeste u bivšu štalu. Tlo se pomalo smiruje. Fra Vlado i ja navečer znamo do po noći teferičiti i brigu razbijati.

Gvardijan Rafael piše u Fojnicu.

tt-' Franjevački samostan Petrićevac Banja Luka 14. I. 1970.

fra Bosiljko Ljevar p. Fojnica Samostan.

Molim, da o slijedećem razmislite i dadnete mi pismeni odgovor do konca siječnja o.g. radi moje orijentacije u radu i davanju informacija inžinjerima za planiranje.

:I- Ocjena super komisije: „Crkva.... je totalno uništena.... Prizemlje i sprat su oštećeni u vrlo velikoj mjeri što se očituje prskanjem svodo, u glavi i stopama, pucanje zidova sa vrlo velikim otvorenim kosim fugama i ispadanjem istih iz svoje ravnine. Konzolno stepenište je također izgubilo svoj stabilitet

Ocjena komisije je da se vva dva sprata ne bi ekonomski isplatilo sanirati, s obzirom na vrstu konstrukcije i stepen oštećenja

^hrrurMAkir /rUJth' ^-M^M^A(^^J^^ay tcjori^/4ruy izvedeni vrlo nekvaliletno i doživjeli su velika te je potrebna velika sanacija, Podrum samostana može služiti provizorno

II. Ocjena redovne komisije: crkva srušena, samostan 7/2, ostalo 7/2

III. Što ćemo raditi sa postojećom imovinom?

a) - kuda sa inventarom / sav čuvati ili stariji rasprodati

b) Zemlju svu obrađivati ili smanjiti parcele za obradu, ili što više zatraviti pa travu prodavati, ili zemlju prodavati.

c) da li smanjiti broj stoke i živadi?

Što ćemo raditi sa postojećim materijalom?

, sa pržinom, sa ciglom i crijepom od crkve i

od samostana, na vratima i [illegible], sa bakanim limom sa tornjeva

Kuda ćemo sa grobovima Mišića i Čorkovića

· Planovi za izgradnju crkve, samostana i gospodarskih zgrada.

a) Graditi na istome'-/»Jfjfa,/£/»*' chJ^m^

b) tip gradnje (a ne stil): od željeznih i aluminijevih konstrukcija

Ai^UpZi^ Utrfa*^^m zidovima

od montažnog materijala ili od teškog

/cigle, kamena, betona/.

c) crkva iste površine ili veća / uz nju učionice za vjeronauk ili uz samostan ili posebno/

d) samostan na 2 sprata ili na 1 pa na više krila

e) da li treba osim naviklih prostorija u samostanu predvidjeti i neke druge, kao npr stan i radionice za sestre ili za njih praviti odjelito sa učionicom za vjeronauk, sa gospodarskim zgradama i slično

f) kako rasporediti vanjske vanjske prostore i puteve za vanjske religiozne svečanosti?

V. Primjedbe na planiranje zgrada u Barlovcima i Ivanjskoj Barlovci: procjena superkomisije: Komisija je ustanovila, da su zidovi crkve dož^jjUi^/u^, ArtUM*• tfW'<ćenja, ali postoji mogućnost

sanacifc>.., - ^a^osotk*' tbtr-u^ zahtijeva posebni tretman ,<< Za sanaciju kuće potrebno je izraditi elaborat.

a uz predhodni elaborat. Potrebna

e uz [illegible]

c) Ocjena redovne komisije/koliko se sjećam „Barlovci crkva 7/2
kuća 6/2 štala 1/2
kuća 5/2 štala 1 „Ivanjska crkva 6/2

Svegornje procjene su prije potresa koji je bio na Staru godinu.

Ljvardijan Rafael

II. Pismo.

Petrićevac, 14. I 70.

Poštovani oče! Izvinite ovo s početka pišem vama trojici staraca ovoga doma zajednički pa na kraju svakome posebno što koga spada

Čuli ste za naše stanje općenito. Ova zima je donijela novih stvari: Krov nam se nije nigdje skršio, ali je na mnog mjesta procurio. Sa Samostana je u glavnom sam spadao, a sa ostalih smo zgrada smo skidali. Mnogi oluci na samostanu su potpuno skršeni od snijega. Sad sve curi uz kuću i vlaži zidove i prozore. Između kuće i crkve teče voda na prozore kuda se išlo u sale za vjeronauk, jer su ti prozori zatopani ruševinama. Skidanje snijega bilo je vrlo opasno: zbog slabih zidova, zbog kliskosti, visine krova i debljine snijega, pa i zbog potresa, jer su se tih dana ponavljali, tako da su se smioni mladići nudili za skidanje snijega ali su cijenili po 200 st. din po jednom kvadratnom metru. Nam su tražili da skinu sa samostana snijeg 60.000 st. din. To nisam dao ali sam ipak platio 20.000 za skidanje sa štale.

Pod terretom snijega skršio nam se na Novu Godinu navečer jedan šator u kome držimo misu. Brzo smo ga popravili i sada pojačali sa štaflama. Takvetez snijeg

je skršio i posavijao one žice i nosače na kome su ležale loze po dvorištu kokošinjca, a zatim su popucale bodljikave žice od ograda i na višu mjesta legla je ograda duž puta na uzbrdici kad se ide odozdo prema samostanu, zatim ograda od bašče se rastegla na sve strane. Snijeg je oborio grane k zemlji i zecovi su ogulili sve grane od jabuka. Uz garova imamo još jednu kujicu, koja se sama udomila pa ipak zecovi se nisu bojali. Ovih je dana garov teško ranjen u desnu zadnju nogu. Negdje je uhvatio na proputovanje kroz tuđe solcake.

Ovo iza potresa narod se ubezobraznio prema našemu imanju. Odmah od prvoga dana na sve strane su puštali krave i konje na pašu. Počeli su sjeći šumu kod groblja, praviti kućerke po bari itd. Nešto sam suzbio ali ne sve. Nismo primijetili da je itko pokušao nešto krasti sa naših ruševina ili oko njih

Blagosivljali smo samo trećinu župe. Tako sam razdijelio računajući blagosloviti svake godine po jednu trećinu. Ove godine pošto je velik snijeg uzeli smo sela po ravni: Vujnoviće, ^ovakoviće, Aerviše, Budžak, Predgra Jt i Rosulje. U ostala su sela išli prokaraturi

Svijet sada dobro dolazi na sv. misu. Imamo dva šatora u koje stane oko 400 osoba, ali je ovih nedjelja to premalo. Svetog Antu ćemo slaviti kao i obično koliko se mogne. Za ispovjedavnice će nam služiti turski okrugli čadori. Zamislite kombinacije. Dobio sam ih od crvenoga križa, a šef crvenoga križa je musliman. Tako nas je potres izmiješao.

Za planiranje naših objekata zasada realnih mogućnosti. Prije svega treba čekati izradu seizmološke karte /a ona po ugovoru Općine sa stručnjacima treba biti gotova 5 prosinca ove godine/ zatim geološka ispitivanja bušilaca, pa plan grada koji je postojao dli se sada mijenja nakon potresa, kod nas još povrh svega rudničke jame, - i nakon svih tih uslova i to ako budu pozitivni može se misliti na stvarno planiranje. To neće biti prije slijedeće zime. Općina sada ne prima nikakovih molbi za lokaciju i izgradnju. Sve je obustavljeno dok se navedene stvari ne izrade

Samo se nešto provizorno može praviti. Fra Franjo Josipović je otišao u Njemačku. Tamo će nekoliko nedjelja propovijedati i kolektirati. Ovdje je bio Međugorac kao izaslanik Caritasa iz Münchena. Nudio se sa raznolikom pomoći. Vidjet ćemo što će biti. Ako bude roba, nismo je željni. Da vam pravo kažem, svima nam je dodijalo to dijeljenje robe. Narod neodgojen, nezahvalan, svadljiv. Samo imamo zamjerki s time. Sve su crkve u okolici prestale s svim dijeljenjem. Još samo mi dijelimo. Trapisti su zatvorili čak vanjska dvorišna vrata da se kane svijeta. Mi dijelimo po spisku i zato nemamo prevelikih neugodnosti ali bismo voljeli da ovoga nemamo. Eto toliko općenito.

Rafael

Treće Pismo.

Petrićevac, 11. II. 70.

Post. oče! Šaljem primjerak punomoći, koju trebate na sudu ovjeriti da mognem ovdje podizatu vašu penziju, ako uspije ovako. Ovo radim po savjetu fra Bone Šapine. Učinite stoga ovo do konca ovog mjeseca. Ovih ću dana ići u Sarajevo da uredim i sa provincijalom za penzije, također i sve ostalo. Fa sam inače to provincijalatu već ^^^ javio, ali nemam odgovora. Svakako će biti bolje da se još usmeno dogovorimo

Bio sam u Tesliću u banjama i malo sam se zgrijao. Živca sam dobro primirio

Ovih dana dolazi Josipović iz Njemačke. Još ne znamo kako je prošao. Tamo je otišao pod izlikom odmora.

Skoro se vratio naš biskup iz Austrije i Njemačke. Dobio je samo 10 miliona st. din. Razočaran je u razumijevanje onih koje je posjetio. Inače on ubrzava gradnju nove crkve. Ima već idejni plan. Ali općina još ne da ni čuti. Tek se tamo oko njegove crkve stvaraju neke nove ulice

Fa sam uvjeren kako on tako i mi svi drugi ne ćemo ove godine moći ni planove imati, a kamo li što graditi

Čeka se na izradu seizmološke karte potresnog područja i na geologe sa bušotinama pa iza toga slijedi plan grada a onda tek dozvole za lokacije ostalih objekata privatnog sektora. A kad će sve to biti još ćutko ne zna

Nama će ove godine biti posao da da raščistimo ruševine i nešto si bolje priskrbimo za slijedeću zimu nego što imamo ove ^ ne.

Super komisija je rekla da se od naših svih zgrada ništa ne da sanirati Mi bismo mogli pokušati možda prizemlje samostana sar^ i to vjerojatno samo ono krilo do crkve a ne ono do pčela i to uz veliki trošak kako mi reče jedan inžinjer iz Banje Luke koji je pregledao ove prostorije. A ima li to smisla. Pravo govoreći i sam podrum mi smo podbočili na 4 mjesta jer je raspukao. I on kao takav ne može ostati Ako ude u sklop budućega samostana, mora se sanirati

Anketu krajišnika još nisam sumirao ali koliko vidim sumarno, većina se opredjeljuje za sve novo i čak ne računajući na naše sadašnje siromaštvo i potrebitu skromnost

Nema nikakova providenja da će nam netko sa strane išta graditi, makar da glasine vrve, kako će Petrićevac izgraditi Amerika.

Pomoć koja je stigla do mene neznatna je. Kod Provincijalata ima nešto više

Sv. Antu pustinjaka smo proslavili po običaju ukoliko se moglo u sadašnjoj situaciji. Svijeta je bilo na ispovijedi samo nekoliko stolina. N misi 2.500. U noći pred sv. Antu izlila se voda na sve strane tako *7 su bili poplavljeni Trapisti ispod mlina, Derviši, Budžak ispod Nazareta, Prijedorska cesta, moji Lipovci Rosulje djelomično i neki dijelovi grada. Ovo se sve poplavilo dva puta. Zbog poplave nešto je manje svijeta bilo na sv. Antu, posebno starijeg. Zbog poplave mnogo je više bilo na večernjoj misi. Sv. misa smo primili više nego prijašnjih godina a milostinje manje. Šatori nam prilično služe za skupljanje svijeta. Na sv. Antu smo imali turske čadore kao ispovjedaonice i na njima je bio crveni polumjesec. U Motikama i Vujnovićima držimo mise svake ne^ % Veko ^ele zime. Vjeronauka nemamo Moji kod kuće bili su teško bolesni uz Božine dane. Sad prilično

Dati ćemo vosak za izradu saća 1 nače koliko zapažam nema miševa u onoj sobici. Jedino su navalili u Berislavov stol na ostatke njegove ostavljene meze po ladicama

Pčele su V H ^ ^ ^ ^ ^ ana izlazile i uprljale sVtfsdsttJM, , Meda nemamo puno. Svijet navalio još kupovati pa nekom se ne može ni o

Primite zajedno 4 Jfaom mnogo dpoz rdna I . W Ireg ^

FOJNICA (za turistički prospekt)

Mjesto Fojnica nalazi se 55 km zapadno od Sarajeva a vezana je asfaltnom cestom za Sarajevo, Visoko i Zenicu. Neobično jaka vegetacija i živopisni predjeli, bistre vode s ribom pastrmkom privlače svakoga čovjeka koji želi odmora. Nadmorska visina mjesta je 584-620 m. Mjesto leži na rječici Dragači, koja nastaje od Jezernice i Čemernice. Jezernica se izlijeva iz Prokoškog jezera, koje je na 1640 m. nadmorske visine na planini Vranici.

Fojnica spada u vrlo stara naselja Bosne. „Još stari Feničani osnovaše i prva rudarska radilišta u Fojnici usred Bosne. Ogromna ispirališta, gomile i humci u dolinama i potocima s obje strane Vranice planine, bez tragova antičkog novca, dokazuju postojanje feničkih radilišta u kojima je radilo roblje. Bilo je to u vrijeme prije u otrebe metalnoga novca. Moglo bi se pomisliti da je i samo ime ^2jnica od davnine prevstali naziv feničke kolonije. Česi i sjeverni Slaveni i danas nazivaju Feničane riječju grčk a porijekla Fojničani. Tako bi u tom grčkom imenu u Fojnici ostalo sačuvano ime feničke kolonije

Čitav kraj oko Fojnice pun je antičkih naziva mjesta: Inać, Tmor, Čubran, Nevra, Opogor i sl. U srednjem vijeku nazivahu Fojnicu i Hvojnica, pa se to tumačilo, da ime Fojnica dolazi od hvavja / jelovina / Dr Vinko Mikolji. Povijest Željeza i

Željeznog doba u Bosni

Kroz rimski period i za Ilira Fojnica je, bila kovačnica
ozužja, kao i Kreševo. To nije čudno, jer se u okolici Fojnice
nalazi dosta željeznih rudača: pirita, antimonita, limonita. Veliki
kompleksi šuma pogodovali su rudarstvu, jer je bilo dovoljno
drvenog ugljа koji je bio neophodan u kovačkim poslovima
Za vrijeme domaćih vladara kovali su se mačevi štitovi
a vjerojatno i novci domaćih vladara / Ostrožnica je bila kovnica
novca /. Za vrijeme turske okupacije kuju se potkovice, puške
sablje željezni čavli koji su se prodavali po cijeloj turskoj care-
vini.

Osim rada oko kova ja željeza u Fojnici se radilo dosta i sa
zlatom i srebrom. Poznato je da se u najstarije doba pa kroz vje-
kove ispiralo zlato u svim rijekama oko planine Vranica. 4i
samoj Fojnici bilo je mnogo obitelji, koje su se bavile kujundžilu-
kom i radom filigrana. Tajanat prelazio je od oca na sina i čuvao se
stoljećima. Danas nažalost nema više toga zanata u Fojnici. Posve
je izumro. U okolici Fojnice (Čemernica) vadila se i živa a u
rudniku Balkovići, kod Fojnice. Englezi su vadili zlatodo pred sami
drugi svjetski rat 1939. god.

Banja i lječilište u Fojnici.

U Fojnici izvire prirodna ljekovita radioaktivna voda, koja je
po radioaktivnosti na drugom mjestu u Jugoslaviji. Temperatura
ove ljekovite vode je 30.8 Cels. Liječi reumatična oboljenja, bolesti
zglobova, mišića, živaca i njihovih posljedica a naročito išijas kao i
poremećenje funkcije bubrega.

Ugodine 1969. ovdje je stvorena nova moderna bolnica za distro-
fiju mišića opremljena najmodernijim aparatima a ujedno je
tim proširena banja i za ostale bolesnike. Fojnica je od davnina
poznato prirodno banjsko lječilište i turističko mjesto subalpskom
klimom, koja je jako pogodna i za klimatsko lječilište i odmor

Liječenje se obavlja kupkama, inhalacijom i fizikalnim procedurama.

Franjevački samostan, biblioteka i muzej

^&^^^/**^ azi jedan od najstarijih -j^^&GTZćJu&A^a-mostana u Bosni. Osnovan ^ oko 1340. ~~ot~~ te je u svojoj prošlosti više puta palj^ i pustošen. Nekada je samostan bio na vrh Fojnice na Pazarištu, koje narod i danas zove crkvište. Od 1526. samostan se nalazi na današ[illegible]estu, koje svojim [illegible] nira nad cijelom Fojnicom i vidi se iz daleka čim se dođe na most Naupooku. Današnji dio staroga samostana radio je 1863. g. Špiro Marić s otoka Visa. Crkvu s kupulom gradio je poznati građevinar Sarajeva F. Vancaš 1885.-89.

Ovaj samostan nekada sjedište franjevačkih provincijala i bos. vikara-biskupa-sačuvao je bogatu knjižnicu s mnogo starih knjiga iz 15-19. vijeka (22 incunabule). Ima dosta i naših časopisa iz 19. vijeka, pa veliku zbirku turskih pisama i fermana i bogatu zbirku „Bosnensia" s knjigama starih bosanskih pisaca 17., 18. i 19. vijeka

Uz bogatu biblioteku u starom dijelu samostana nalazi se manji muzej. Tu je naročito vrijedna zbirka starih filigranskih radova rađenih od domaćih majstora fg nice i Travnika Sve su to u glavnom crkveni predmeti i nešto profanog nakita od srebra, ali vrlo lijepo i s ljubavlju rađeni i sačuvani

Ovdje se čuva i pismo Mehmeda II – Osvajača, koji je zauzeo Carigrad i osvojio Bosnu. Pismo „Ahtnama" dato je bosanskom franjevačkom vikaru Fra Anđelu Zvjezdoviću na polju Milodraševu 1463. g. To je kao „magna carta libertatum" za bos. franjevce i kršćane u Bosni. WJC, ahtnamu čuva se i pismo Skender paše istom fra Anđelu iz 1485. pisano bosančicom

Tu su i predmeti nekih bos. biskupa iz periode turske vlasti, a sv-ivtrtĆ^Avte^^ eti biskupa yJb letića, rođenog fojničanina, čiji je otac bio kujundžija. Ima i lijepa zbirka staroga oružja iz turske periode, jedna kolekcija staroga novca kao i etnografski predmeti iz okolice ^ojnice, koje je vrijedno pogledati

Prikazan je i početak školstva u Bosni počevši od prvog udžbenika Miletića „Početak slovstva iz 1815., te drugi mnogi učbenici, pisani za škole u Bosni, koje su se počele graditi iza Miletića. Većina ovih udžbenika štampana je van Bosne, kod Ljudevita Gaja u Zagrebu, u Splitu i na drugim mjestima, jer u Bosni nije bilo štamparije. Na školstvu se naročito isticao Ivan fra Franjo Jukić, koji je napravio prvu školu u Fojnici. U Fojničkom samostanu čuvala se do 1889. jedna paramenta |kazula| od zlatnog brokata s vezenim grbom hrvatsko-ugarskog kralja Matije Korvina (1.458–90.). Po tradiciji kazula je vezla bos. kraljica Katarina, žena kralja Stjepana Tomaša Vjerojatno, da je paramentu ostavila ovdje nakon svoga povlačenja s. Kozograda prema Dubrovniku i Rimu. Danas se ta paramenta čuva u kraljevskoj riznici u Budimu.

O jednom Ljevaru.

Sva Krajina žalila Halila,
Banja Luka Vuksana hajduka,
Stari Majdan Bega-Ali Bega,
Donji Timar Tomu Jugovića a
Gornji Timar Bursaća hajduka,
A Stratinska Ilija Čuveliju,
A Tomina Tomu Tominskoga,
Škrljevita Jaču harambašu,
A Sasina Matulu Ljevara.

Pjevao Mato Pavlović, Sasina, 1953. godine. Uzeto iz knjige.
„Bosanske narodne pjesme" Vlado Milošević, Banja Luka, 1954.

GOVOR ^adcm^uhi \m\aqi lleVAČ u- ^ O . /li

8+.

Dragi mladomisniče, dragi tami' jvodSjjjUi, ^C- kumovi, draga bra' moji Sasinjani , uzvanice i gosti!

Molio sam dobrotu Božju da nam ovaj dan osvane i ostane lijep, sunčan i vedar da ga uzmognemo provesti sa našim mladomisnikom u radosti veselju i raspoloženju.

Kad sam jutros jurio prema rodnom kraju srce mi je bilo puno čuvstava i osjećaja a pamet uspomena, zgoda i doživljaja iz mladih godina. Želio bih da bar nešto od toga razotkrijem, ispoljim i izrazim pred vama prije nego se osvrnem na c^^^ goga mladomisnika.

Kad pogledam ova brda, uvale i potoke zavdjenute u zelenilo, sjećanje me odvodi u davne mladenačke dane kad sam 1905., 6., 7., i 8. za vrijeme školskih praznika ovuda obilazio čuvajući jarad brojne obiteljske zadruge Ljevara. Bilo nas je tada blizu 30tero.

Šk. god. 1908/9. ja sam se odijelio i otišao u franjevačku gimnaziju u Visokom. Na polasku pri oproštaju sa ocem i majkom, otac mi nije savjetovao ni tbu c&r&tirs*4£th^^ ni da se clfr&*&'j: onašam ni da dobro slušam, samo mi je kazao: Sine, nemoj nas Ljevare naružiti i osramotiti a majka me je poljubila i rekla: „Dijete moje pazi na se i pamet u glavu. Mislim da razumijete što mi je time htjela reći.

Svremenom sam postao svećenik da napasam na više jarad nego ljudske duše rije" u Božjom i kruhom sv. pričesti. Tada još nisam ni sanjao ni slutio da će se mojim tragom zaputiti četica mojih dragih rođaka ponajprije Ljevar, moj vrijedni i čestiti sinovac a sin moga dobroga f AJa Jure, koji počiva u fratarskom groblju na Petrićevcu. Za njim dolazi ,ci Josip

Božić vazda vesco, nasmijan i raspoložen. Njega i njegove nazivaju Lukaćima jer potječu od kovača Lukaća, koji je bio rodeni brat moje majke. Dvije godine kasnije za Josipom se uputio u Dujo Ljevar, unuk mojega najmlađeg brata Ferde a sin + [illegible] nuo kod Udbine u [illegible] čon što me je dan prije posjetio u Bihaću mene Služio je u njemačkoj vojsci

A sada evo nas kod dragoga mladomisnika fra Drage Ljevara, unuka moga stričevića + Jakova koji je također izgubio život u II. svj. ratu.

Dragi mladomisniče, ovo je tvoj dan i Tvoj pir a mi smo tu da [illegible] adosti i veselju proslavimo.

Tvoj je propovjednik da nas divno ocrtao kakav treba da bude savremeni svećenik. Usvoji rado sve što Ti je stavio na srce i vjeruj da će Ti biti dobro i nećeš se kajati.

Dozvoli i meni da te potsjetim na slijedeće: Ti nećeš živjeti i djelovati u onakovom ambijentu ni skroz u onakovim prilikama u kakovim smo mi stariji svećenici živjeli i radili. Istina je ono što su stari kazali Vremena se mijenjaju pa i mi u njima. Gotovo svatko danas kad govori o prošlosti uzdiše i veli da su ono bila dobra i zlatna vremena a današnje vrijeme da je opasno, zavodljivo i sablažnjivo te su njemu skliznuli, posrnuli i pali pa čak i neki svećenici. Mnogi su okrenuli leđa dragome i dobrome Bogu. Za njih postoji samo ono što je na dohvat očima, ušima, ustima, rukama i nogama. Mnogi se tjeskobno brinu što ćemo jesti piti i u što se obući. Njima mnogima glavna je briga obezbijediti materijalnu stranu života a za duhovno baš ih briga. Svijet se previše ugnijezdio ovdje na zemlji a premalo misli šta se zbiva s onu stranu groba Mnogi su zaboravili na koljenima moliti od Oca Nebeskog kruh naš svagdanji nego sve nadu polažu u duboko oranje, umjetno gnojivo, moderne savremene gospodarske mašine i alatljike; u herbicide, insekticide i diditeje a zaboravljaju da nam nebo može uskratiti sunčane topline i svjetla vlage i kiše pa gradom i nevremenom sav nam trud poništiti pa se u jesen kad se sabire ljetina pitaš: Gdje si bio? Nigdje. Što si radio? Ništa

Mnogi otkazuju i neće da prigibaju koljena pred Svevišnjim i Svemogućim Bogom a pred malim čovjekom često prigiboju ne samo koljena nego i vratnu šiju.

(/joW Š&to d^/!^^ Galilejskom moru pozvao ribare da ostave mreže A da idu loviti ljude, pozvao je i Tebe. ^f7f^*^^ JiaJfc*Jitn viti ribe a još teže loviti ljude. Svijet kaže u mutnom se ribe love ali to ne vrijedi uvijek. Evo dokaza 1928. g. sa još jednim profesorom bihaćke gimnazije boravio sam preko praznika u Baškoj Vodi blizu Makarske. Jedne subote popodne gledali smo kako se ribari spremaju na ribolov i šta sve spremaju u čamce. Bile su tu i karbitne lampe. Pitali smo čemu vam one služe a oni samo rekoše da riba leti na svjetlo. I pametan čovjek voli svjetlo. Krist reče: „Ja sam svijetlo svijeta. Mladomisniče, svojim životom i primjerom i ti svijetli jer to je je jedina meka i mamac da sa uspjehom loviš ljude. Lovi odvažno lovi ustrajno, lovi marno da na dan suda ne moradneš pred Svemogućim kazati: „Gospodine, cijeli sam život lovio pa nisam ništa ulovio.

A vi roditelji mladomisnikovi koji ste svoje najstarije živuće dijete darovali, Bogu neka vam je od nas hvala a od Boga vječna nagrada. Mladomisniče, pri kraju obraćajuć £^*y£o-»ff>-7Tht*<xJ<KssCl*<LJU kujući joj ono što je žena u sv Pismu izjavila Kristu izjavljujemo i mi Tebi, „Blago utrobi koja te je nosila i grudima koje su te dojile.

Pri kraju još nešto! Ne bi bilo ni pošteno ni pravedno da zaboravimo i ne sjetimo se dalmatinskih fratara ovom zgodom koji su primili i školovali našega mladomisnika i omogućili mu da pristupi oltaru Božjem. Biti ćemo im vazda od srca zahvalni.

Dragi moji Sasinjani, potrudite se da nam Sasina dade i svećenika, koji će nositi ne samo prezime Sjevara nego još koje drugo. Svećenika nikad nije previše. Uvijek još vrijedi Kristova riječ. Žetva velika a radnika malo. Ne recita nigda. Sasina ili je dosta dala izjavio je netko od vas pred

Župnikom Adolfom A- hvalio se kako su to gotovo svi Ljevari a on mu mu pametno i duhovito odbrusi: Ne budi lud, ta moj ih je ćaća sam da 4 vorćcu: Kazimira, Adolfa, Franju i

Mladomisniče, još te jednom pozdravljam i ćestitam sa željom da čijeloga svoga svećeničkoga života budeš na izgled anđelima i ljudima.

Tražili me!

Dok sam nakon potresa 1969 AJfartvartAM; 4#fačkom franj. Samostanu za objedom da li 1971. godine ili 1972 našali se jedan od braće da je čitao u gradu u novinama da je fra Bosiljko dobio odlikovanje. Smatrao sam da se dotični šali i nijesam uzimao za ozbiljno nego više za ismijavanje i šalu i nisam o tome vodio računa. Međutim ja sam u aprilu 1972. napustio Fojnicu i otišao fra Vladi Ljevaru, župniku u Ivanjsku

Oni koji su mi anje, tražili su me i saznali da boravim u Fojnid, ρJU*fcjOSfJOflAr&s/iAMOb*'/O-Uja-/Vt**C- /VVvO$_f$ /Cf&^rG&Ml A** fra Bono Šapina pi. Lipovcu da mi saopći neka odem u Bihać i podignem odlikovanje.

Evo fra Bonina pisma!

Dragi Rafo,

Šaljem Ti ovo pismo za ujaka fra Bosiljka, skitalicu Božju. Ne znam gdje je pa mislim, da je najbolje da ovo pošaljem uprav na te, jer ćeš mu Ti zn zadnji feldpost!

Molim Te uručimu to hitno jer izgleda da se onima u Bihaću žuri. Svakako bi trebao otići, jer je decenijima bio stup one gimnazije, fra i (i^ektor. Fratar je, našje pa nek se zna da ima i nas pametnih i profesora iako je Fra Bosiljko i previše skroman da bi to htio pokazati i isprsiti se kao neki od njih.

Pozdravi braću osobito starogja Bosiljka.

Tebe posebno pozdravlja fra Bono Šapina.

Popis I,roćt laika koji su brižno sluri 197
U. ovome Samostanu.

1. Idž<flbrv fra, Domin rođen 25.-II-1911. u Ivanjskoj, AWLK-**~<*<<<X>
Petrićevcu 14. X. 1936.

2. Pejkić fra Franjo rođen 26. VIII-1906. u Ivanjskoj, Aststr>/*9 ^C*
u Gučoj Gori 11. XII. 1972.

3. Pavičić fra Anto rođen u Lovincu 1910. umro
na Plehanu 18. VIII. 1948.

4. Zavorka fra Alfonzo rođen u Pleternici - Požega
18. V. 1902., umro 19.II.1958. u
Kr. Sutjesci

5. larmcic p
ftt- Tomislav rođen 14. II. 1936. u <JaiWjeJ^„J$ii4irthUa^
sada u Fojnici

6. Kuljanac fra Miroslav rođen 29. VI. 1920. u Šargovcu
stupio u red 14. VII. 1942
otac mu Ilija a jka Anđa Vranić
sada u službi samostana Petrićevac
Zavjetovan 4. VI. 1952

Našli me.

Horavci fra Dujo Ljevar, župnik u Barlovcima a fra Vlado Ljevar njegov pomoćnik i ja s njima, konačno sam otkriven i dobio pismo iz Bihaća da dođem u vanje. Za putni trošak u Bihać i natrag 40.000 dinara i nas svatrojica krenemo u Bihać. Trebalo je da tamo budemo oko 10 sati prije podne. Fra Vlad Augustina Brkića a fra Dujo i ja oti

Presjednik Općine bio je pro pos\JIAJLS ^y4^taA^ frv~> /r^V' <il> Or^JliJ^enM^v^ mjesto njega uručio jedan općinar musliman pozdravivši nas sa lijepim riječima kao ^ 5 * ^ ^ ^ ^ ogodišnjeg profesora bihaćke gimnazije koji sam se za vrijeme rata ispravno odnosio prema stradalnicima. Kudili su nas i kafom međutim smo se ispričali i nakom moje zahvale vratili se u župski stan te pregledavši odlikovanje malo detaljnije fra Alojzije Atlija predloži da mi odemo na Plitvice da to proslavimo.

Predlog je i zaista usvojen uputimo se i razgledavši jezera na kojima susreli mnogo stranaca Nijemaca i Talijana, ručamo u hotelu na račun moga putnog troška i fra Dujina dodatka te se vratimo istoga dana natrag. Odlikovanje se nalazi u arhivu samostana

Pape za moga življenja.

4- Leon XIII.
2. Pio X.
3. Benedikt XV.
4. Pio XI.
5. Pio XII.
6. IVAN XXIII.
7. PAVAO VI.
8. VAMPAVAO I.
9. IVAN PAVAO II.

Vladari za moga života

Abdul Hamid II.
Franjo Josip I.
Karlo.
Petar Karađorđević.
Aleksander -"-
Petar II -"-
Ante Pavelić
Josip Broz Tito.

200

Rodoslovlje

Ivo

Anica

Niko

Sa I ženom Komljenkom iz Trnove:

Sofija, udata za Franju Čavlovića

udata za Za Lukicu Milaševa

Luka, nije bio vženjen

Jela, udata za Roku Egredžiju

Mato, nestao u Ratu

<JUvUf/$4jJllA)M' Bročice, fjoirtka/

Jela, udata za Ivu Grgić Dinđeurg Sina

Janja, udata za Pavu Salića

Marija, udata za Antu Grgića

Sa II. ženom: Katom iz St Rijeke

Tinka, udata za Vinka Topića

Otselili u Broč. Novska

Anto

Vid

Anđelka

Anto Tomić Janja r. Vulinović

3V04-Anka/!*- Kaurinović. Bono + Kata r Tutić. Marija udata za Jakova Božić

Nevenka, udata za Matu Matjević

Janja, udata za Stipu Čengić

Mara

Ivica

Josip, svećenik franjevac

Pero, ož. se

Damjan, ož. Zorkom Lovričić

Marijan

Marko

Ilija, ož. Klarom Ivelić

Ankica

Kata udata za Marka Barać

Ante i Sjubica r. Čavić

Nevenka udata za Josu Vidovića

LUKETOHIĆA zv LUKAĆ.

201

Mato

Poginuuo u I. svj ratu

Ci^OU, udata za Pašku Matoša

Anto

i

Ivo

Bone

Marij<v

Klara

Damjan, umro

Nedjeljko, umro

Kranjo

V

Petar, nestao u ratu

Kata udata za Antu Grgića

Delfa u Banjoj Luci

Trancika (-)

Slavko umro

Miškan

On je od druge žene od Milaša Božića, Anđa

Klara udata za Marijana Ruha

Marko

Boro

Anto

Marija

Damjan, Umro kao dijete

Nedjeljko Umro kao dijete

Zoi

Franjevci Krajine, koje sam poznavao

vi'/. Josip Božić

1. fra Vladimir Matijašević
2. fra Fra Anto Mačinković
3. fra ^SS^M^UKnjiMM^
4. fra Anđeo Bašić
5. fra Josip Pe M lić
6. fra Augustin Čengić
7. fra Blaž Čengić
S, fra Petar Ćorković
9. fra Alfons Kudrić
10. fra Ambroža Radman
M• fra Miroslav Markanović
12. fra dr. Vid Miljanović
13. fra Alojzije Mišić
14. fra Živko Konjević
15. fra Boris Ilovača
16. fra Pavo Ilovača
17. fra Luka Tešić
18 fra Matijan Jakovljević
19. fra Petar Betunac
20. fra Vihtor Jakić
21. fra Franjo Lipovac
22. fra Zvonko Lipovac
23. fra Vlado Tomić
24. fra Berislav Gavranović
25. fra Stanko Buzuk
26 fra Rafo Lipovac
27 fra Franjo Josipović
28. fra Anto Lipovac
29. i«*' Velimir Blažević
30. fra Alojzije Atlija
32. fra Ivo Radman
33. fra Ivo Orlovac
34. fra Juro Šalić
35. fra Đujo Ljevar
36. fra Drago Ljevar
37. fra Vlado Ljevar
38. fra Luka Komljenović
39. fra Alojzije Begić
40. Fra Bosiljko Ljevar
41. fra Ivo Jakovljević
42. fra Franjo Valentić
43. fra Danijel Briševac
44. fra Anto Vidaković
45. fra Anto Ivanović
46. fra Anto Šeremet
47 fra Al. Bosiljko Gubo
48. fra Miroslav Buzuk
49. fra Vojislav Ćurić
50. fra Dragomir Orpić
51. fra Velimir Ilovača
52 fra Božidar Blažević
53. fra Josip Ljevar
54. fra Tomislav Jurić
55. fra Ferdo Ljevar

V***

Čestitka fra Ignaciju Gavranu za Zlatni Jubilej

15.X.1988.

Brate VJ Ignacije, pozdravljamo Te, kako običaje Rimska Crkva /^<Xć#WM/*ZOp£/V*S^J^fihuM&'ys/ft&rVlfo'Ol$i\ksffZft d/(KJ&<VW-&/lQMff*/, antifonom: „Quasi Stella matutina".

Kao jutarnja Zvijezda posred magle,

Kao puni mjesec u danima svojim,

Kao sunce o podne tako je svijetlio naš brat Ignacije u Crkvi Božjoj i Provinciji Bosni Srebrenoj proživljujući Evanđelje Gosp. N. Isusa Krista u poslušnosti, siromaštu i čistoći.

Uvjeren budi, da bi vrlo rado došli i osobno Ti čestitali Tvoj zlatni Jubilej ali smo primorani da to učinimo pismeno, jer smo jedni prezaposleni a drugi obnemogli i stari a naš najstariji član „obagavio" na noge koje su otkazale pa je bio primoran nabaviti svakoj po jedan baculum senectutis da mu pomognu nositi teret godina ali uza svejto desilo se da je desetak puta „poljubio zemlju" a dvatriput dobio „po glavi". K tome i put je do tamo dalek i dosta naporan.

Istina je i to da bi rado došli da vidimo i svoje negdašnje a sada obnovljeno boran te u kome smo proveli neki po 4 a neki po 8 godina i baš tu imali želju da ~~baš tuda~~ čestitamo i poljubimo Tvoju zlatomisničku desnicu koja je mnogo grešnika odriješila, mnogo sv. Pričesti podijelila i mnogo vrijednih članaka napisala.

K

u samostanu i ostalih na župama po bos Krajini, molimo Svemogućega da Te Njegova snažna desnica vodi, štiti krijepi, bran zemaljskoga života a ujedno prati moćni zagovor majke Marije, sv. Fra i dvojice sv. Ignacija pa kada prispiješ rajskim vratima i pokucaš, neka T ča i širom otvori otvori pa Te uvede, smjesti i ukonači u do ma i odajama vječnog raja kako bi mogao kroz čitavu vječnos oko nije vidjelo i slušati što uho nije čulo a što je Bog spremio onima koji mu rado, vjerno i odano služe kao naš brat Ignacije, kojega iskreno volimo, cijenimo i poštujemo kako je to bilo

Nastavak iza slijedećega pisma

Pismo gosp. Alfredu Pichleru, biskupu o mojoj šezdesetgodisnjici misništva.

Preuzvišeni gospodine biskupe,

Svemogući vječni Bog pred 85 godina omogućio je da postanem dijete Božje a pred 60 pozvao me bliže sebi i podario me svećeničkim dostojanstvom. Velik je todar i vrijedno je da to ne prođe nezapaženo nego da se proslavi kao šezdesetgodišnjica misništva.

Volio bih da to ne prođe bez učestvovanja braće svećenika kako redovničkih tako i svjetovnih pa da tom zgodom podamo čast i slavu onome koji se udostojao meni svome nevrijednome sluzi iskazati toliku milost podržavajući me u životu do u duboku starost pa da mogu svojim staračkim glasom zapjevati Slava Bogu na visini i svojim drhtavim rukama u svetoj misi podizati kruh života i kalež spasenja. Želim da to bude u smislu one: Ne nama Gospode, ne nama nego imenu svome daj slavu.

Kako nedjelje, svetkovine i blagdani ne mogu doći u obzir za takovu proslavu zbog zauzetosti kod službe Božje, sporazumjeli smo se da se proslava za braću svećenike obavi radnim danom u samostanu Petrićevac 25. VI. a u Sasini, mome rodnom mjestu, 29. VI. 1980. kako je to želio tamošnji župnik Adolf Višaticki.

Vi ste preuzvišeni nedavno, neznam kojom zgodom pred o. gvardijanom fra Stankom izjavili, da bi vrlo rado propovijedali o svećeništvu kod proslave moje [illegible] misništva na Petrovo u Sasini pa kolikogod bi to bilo dra^ [illegible] ma još bi kudikamo OU~O>MJU Milo meni i smatrao bih se izuzetno i naročito počašćen o Vaše strane pa ukoliko se to ne bi sukobljavalo i kosilo sa kojom Vo^i m važnom i neodgodivom funkcijom toga dana, molim da me obavijestite, kako bih u slučaju da vi budete zapriječeni, potražio drugog propovjednika.

°^v CiA) /inrzrzy^ dLxxJr^-<y^J^o-a-^ ;JSAZ^LL&JA-' &*)eni Vas, voli i poštuje pozdravlja kao i sve ostale u Vašem domu

fra Boriljko Ljevar

u preteritu, prezentu a kako će biti i u futuru.

Ljubimo Te naša diko,
Jer s' iz našeg roda niko,
Svima mio, svima drag.
Memento nostri ad altare Dei
Et nos memores erimus Tui!
Ave et Salve!

Fra Franji Mušuri —

Osvrt na njegovo djelo „Želim biti Kršćanin" i čestitka za Imendan.

Brate Franjo, vrlo sam se obradovao, i iznenadio a i presretio kad si se pojavio na vratima moje sobe da me posjetiš i pozdraviš ali i požalio da si onako prebrzo otputovao a imali smo mnogo koješta na što je bilo vrijedno obazreti se i o čemu se /bt#%iJk^J^ razgovoriti,

Spremio sam Ti bio čestitku za Imendan ali je nisam poslao jer nisam dočitao Tvoje remek djelo nego sam računao kad pročitam, pisati i nakratko se osvrnuti na samo djelo i poslati ujedno i čestitku malcar sa zakašnjenjem i tako jednim hitcem ustrijeliti ne jednoga nego dva zeca.

Mogu Ti reći iskreno i bez udvaranja priznati priznati da sam A užitkom čitao Tvoj opus i divio se njegovu sadržaju. Čitao sam polako, bez žurbe ne onako kako se čitaju i najzanimljiviji romani pa i oni od Mereškovskoga. Knjigu sam porcajnio od jedne Bogu posvećene ^V^/^/3^jiM^^Jf^n^^^^ držati CL*JC<L, Ari-tMA^i^A^; ^fct^sbCt^A^ ^ Sadržaj je obrađen lijepo, temeljito i razumljivo i ako zadire i proteže se na široko područje religije, filozofije i prirodnih nauka. Čitao sam ja i drugdje koješta na što si se Ti detaljnije osvrnuo ali mogu reći bez ugodaja, bez dovoljna razumijevanja, ako je bilo na stranom jeziku, sa dozom dosade ako je jezik pisca nenalački i još koješta što mi nije godilo a kod Tebe je sve comme il faut.

Za mene je Tvoj opus zaista remek djelo i po sadržaju i po opisu. Kad mislim na Tebe i ovo Tvoje djelo, dajem pravo Buffonovoj izreci: Le style c'est l'homme. cMa-ž** se njim ponositi i ti i naša javnost a i generatio ventura. Šteta što je djelo tiskano u maloj nakladi 2000 je malo

Čita se da je rimski povjesničar Salustije kad je dovršio svoju Historiju perennius a Mikelang

ko kad je isklesa

kvrcnuo u čelo, i uzviknuo: „Parla"

Moga si i ^ s punim pravom pri koncu svoga djela izjaviti ne uzdajući se u amnestiju i Origenovu hypokatastasis pantom nego samo u dobra djela: „Finis rei ad gloriam Dei"!

Čestitajući Imendan i ako sa zakašnjenjem, molimo nebeskoga Oca da Te njegova snažna desnica još mnogo ljeta vodi, štiti, brani i podrži živa zdrava, krepka, vesela i nasmijana pa da nam svojim lijepim jezikom napišeš još mnoga koješta a najvoljeli bi jednu trilogiju o gospi sa naslovom: Lurd, Fatima Međugorje.

Zagovarali Te svojim zagovorom kod Boga majka Marija i Tvoj Imenjak naš sv. o. Franjo!

Svi koji Te poznajemo kad si po našoj Krajini gazio staze i bogaze i spasavao i spasavao duše naših Krajišnika o kojima Martić pjeva: Krajišnici bene zasukane

djeli kubure

Kremenje im

Šaljemo ti pozdrav kakav,

iz Galije: Mittimus Tibi navem

carentem" – to jest, ave' i dosajemo jo{ SOjUjZr ;j hJ^/rJ^^ JtH*ÄjW

Ave et Salve!

Memento nostri ad altare Dei
Et nos memores erimus Tui

Premještaj iz Bihaća na Petrićevac 1950. 209

1946.g. na ljetnoga sv Antu 13.l ... i-
ran, jer se vjeronauk n...
Bihaću ostao sve do 1950.g

Jeličić i posto je ... nazija u Visokom ponovo
prvadila, profesor fra Bernstav Jakovac ^-/pM^^Ae^^iui^^t
u Sanskom Mostu otišao ktsu Visoko a, ... je meni pisao
da odem preuseti župu Sanski Most a u Bihaću neka ostane
kao župnik fra Boris Barun, dotadašnji kapelan. Ja sam
se isprič^ /. ^ ... ob^A^Vv^iJŽA^* Tj&^OG&Ov'šr da nisam u stanju
pastorizirati župu Sanski Most ko je dosta rjstrana. M ^
je isprika usvojena te sam pred ... u samostan
Petrićevac: Gvardijan je ta ... Viktor ... oji
je prije gvardijanstva bio župnik u Bihaću i nakon rata 1945.
iz Bihaća premješten za Petrićevac i sagradio štalu koja je u potocu
1969.g prilično uzdrmana i stradala ali je ipak još i sada 1988.g.
upvrabiva i čeka na popravak i obnovu. Prvoga bolesnika kojega sam
opremio bila je neka starica u Kuljancima Šargovac imala je
crvlni vjetar i za kratko umrla. Vozio me Anto Laštro njen rođak.
Gardijan fra Viktor nabavio je fijaker i dva konja Kočijaš je bio
Ilija Jurić zvani Šivac. Fijaker je služio kod opreme bolesnika i nabavka
namirnica iz grada, ako nisu bile odviše teške. Imali smo i jednog
vjernoga psa. Kad su seoska djeca prolazila pokraj samostana
u školu u grad, ~~ona~~ on bi se s njima uputio i zavirivao u nji-
hove torbake da vidi, ima li štogod za pojesti. Ako bi gvardijan
krenuo nekamo na put vlakom znao ga je ispratiti na pred-
građe pa uskočiti u vagon da bi ga i dalje pratio. Jednom
zgodom na prvoga maja kad su građani ^ radnici slavili
i šetali po trapiskoj šumi a ja sam išao sa one strane Vrbasa
puteljkom kroza šumu da obavim sprovod nekoga Lipovca.
Pas je išao ~~u mini~~ uza me £L naiđe jedna djevojka u mini suknji

golih nogu a pas lanu: „Hav" a djevojka krisnu i pobježe <AS
prolaznici koji su to zapazili grohotom su se smijali
Bio je dobro odgojen; nikada nikoga nije ugrizao.

Odmah 1951. godine kao samostanski vikar bio sam zadužen otići popisati u selima koliko koja kuća ima dati kuruza samostanu kao župi a isto tako koliko šljiva. To je tako bilo ugovoreno i obavljalo se svake godine. Kad sam prvi put krenuo da to obavim, poranio i sašao na prijedorsku cestu ispod samostana i malo se zaustavio, naiđe jedan auto i zaustavi se pokraj mene a iz njega izađe jedan musliman - mlad čovjek, pozdravi me i u^ta: „Velečasni, dokle"? Ja mu odzdravim i rekoh da idem za poslom do groblja „Crkvena" a on mene primi u svoj auto i poveze sve do pod groblje „Crkvene" a onda proslijedi prema Prijedoru a ja krenem u „selo Čivčije na posao. Išao sam od kuće do kuće, dosta se umorio i kod prokaratura Ante Jurića u Srednjim Čivčijama prenoćim te sutradan svršio preostali posao u Čivčijama a onda mi prokaratur Ante Jurić pokaže put u Motike a on se vrati natrag kući.

U Motikama sam našao prokaratura Tomu Ljevara i nastavio popis šljiva. Također ni u Motikama nijesam obavio posao toga dana nego sam prenoćio kod Tome a sutradan iza podne nakon kratkoga odmora Toma me kotima dovezao u samostan. Toma je svoje kućište prodao nekom Fajčaninu i doselio na Petrićevac I Anto Jurić prokaratur Čivčija napustio je svoje kućište, prodao ga i otselio u Novsku.

Narod je davao obilno šljiva a i ku^ uruza. Kukuruze je samostan upotrebio za hranu svinja a što je preostalo rasprodao svijetu. Isto tako i rakija u koliko nije potrošena u samostanu, narod ju je otkupio i za radniku potrošio

Vikarsku sam dužnost vršio od 1950. - 1969. Nijesam bio u tabuli imenovan nego samo prve tri godine nego mladi svećenici nijesu mogli vršiti, jer ih je bilo malo, vikarsku dužnost a župa je bila velika. Kasnije je bila razdijeljena za vrijeme biskupa Alfreda Pilchera: Ona sela što su bila preko Vrbasa, i nešto s ovu stranu Vrbasa do Željezničke pruge. To je biskup ustupio oo. Trapistima. Několiko godina kasnije isti je biskup od samostanske župe odvojio Budžak i Derviše kao novu župu Budžak i u isto vrijeme odvojio Motike i Čivčije kao novu župu Motike.

Oci Trapisti i prije su pastorizirali sadašnju svoju ž^u.

Nova župa Motike dobila je župnika fra Antu Nedića rodom iz Tolise koji je morao najprije sagraditi župski stan a za crkvu mu služi filijalna kapela. Stan je već izgrađen i čeka na uselenje. Svi ga hvale da je vanredno lijep. Dok je fra Anto gradio župski stan u Motikama, stanovao je u samostanu Petrićevac i otale pastorizirao svoju župu. Nije mu bilo lako, ali se nikad nije potužio da mu je teško.

Jjlcunn/«nr kuća o sv. Tri Kralja.

Nakon drugog svjetskog rata zabranila je državna vlast da prokaraturi obilaze i blagosivljaju kuće nego je tražila da to obavljaju svećenici. Nije to bio lak posao osobito gdje su sela bila odviše udaljena od središta župe. Odlazilo se dosta rano a vraćalo dosta kasno koji put bez prevoznog sredstva. Ng. Najdaljnje selo bili su Priječani sa onu stranu Vrbasa a još daljnje Slatina. kupalište 12 km udaljeno od Banje Luke, gdje je bilo naseljeno dosta Slovenaca prije drugog svj. rata. Počinalo se ... Mt završavalo u Slatini

LL Motikama smo svršavali posao obično dva dana. Jednom smo se Fra Anto Lipovac >< ^^ jući se pješice kasno uvečer i ja

hodeći blatnim putem na povratku užasno zaplatili i upreljali I u ~~Ničijama~~ smo trošili obično dva dana. Jedne godine smo u Civčijama. samo kapelan i ja svršavali blagoslov i ručali kod prokaratura Šime Komljenovića Kapelan je bio Fra Franjo Mušura. Iza ručka krenuli smo saonama u Srednje Civčije da ponesemo kući meso i slaninu što su nam kod blagoslova darovali. Trebalo je preći preko jednog potočić~~ana~~ saonama. Nagovarali su me me da izađemo Tji' Saona i pješice pređemo preko drvenoga mostića Ja sam upornotvrdio da ne trebamo izlaziti iz Saona. Moje je mišljenje prevladalo i upravo kada smo prešli, prevrnu se saone i strovalimo se u jarak i pošto je Mušura sjedio meni sa lijeve strane, svali se on na me. Prokazatur Šimo povika Mušuri koji je već iskočio. Povlačimo fra Bosiljka! Mušura smatrajući sve za šalu traži i zahtijeva: „Spasavajmo meso i slaninu a pusti fra Bosiljka; može on sam izvući se na put". Gdje god sam ovo o Mušuri pričao pred ^ jničanima, svi su se smijali. Dio župe zvani Derviši ja sam sam blagosiljao i kod poljskog blagoslova i odsijedao u kući Ive Vukadinovića koji je za vrijeme ljetnih školskih praznika umro, i pokopan na samostanskom groblju na Petričevcu

Kako sam već spomenuo, ponajteže nam je bilo obaviti blagoslov kuća u Priječar*frf**. Morali smo se odvesti na vrh trapiske šume zvani Krčmarice i odozgor se nizbrdimice spuštati prema Vrbasu. Nevolja je bila i ^[C&Vr& jfaJ^fpMjjJJly^J^ raštrkane i razbacane. U Slatinu smo išli ne preko Trapiske šume nego preko Klašnica i svratili se kod Slovenačke obitelji Zrinski a onda proslijedili prema mjestu Slatina. Fra Franjo Mušura blagosiljao je okolicu a ja mjesto. U samoj Slatini kad smo sve dogotovili zatekla nas je noć. Neki Slovenac podari samostanu burence vina i mi krenemo kući po noći. Silazeći niz Trapisku šumu i malo od vina - neću reći opojeni - nego razdragani, pjevali smo povišenim glasom da rastjeramo vukove, ako ih je bilo onu našu još u djetinjstvu naučenu svatovsku pjesmu:

za

Gorom jezde:

Gorom ASJUde kićeni svatovi
n govorila
svatovi
Kud idete kud konje morite
*HM<\M/CKS tę^JfUrzx*vqs c^evojka
Na nmom majci govorila
Lijepo majko svate dočekajte
Svakom svatu po boščaluk dajte
A mom dragom vezenu maramu
Kad je nosi nek se njom ponosi

Mušura je pjevajući prehladio grlo pa promukao čitavu sedmicu dana.

214

Sa ^erisSav avranović pišer*. u Fojnicu.

Fra Berislav Gavranović (Ivo) rodom iz Šurkovca kod Ljubije došao je u franjevačku gimnaziju u II. razred svrsivši I. razred u državnoj gimnaziji u Bihaću. W*W e studirao je bogoslovlju u Paderbornu u Njemačkoj a istoriju u Beogradu, gdje je i doktorirao iz istorije a kao profesor u Visokom prestao je predavati nekoliko godina iza rata. Kao profesor u Visokom, pričali su njegovi učenici bio je strog ali nije obarao. Pričali su kako je jednom zgodom, kad je bilo ispitivanje za ocjene, došao u razred i prišao prozoru otvorioga i razgledao po obzorju koliko se moglo, a onda uzviknuo: Danas bi moglo biti padanja. Volio se dakle i lijepo našaliti kojiput. Pismo glasi: Dragi Bojiljko, od Sasine diko!

Nakon povratka iz Plehana i Sutjeske nađoh među poštom i Tvoj list. Lijepa Ti i bratska hvala na sj^V ^^^V^^^/^c*V^ stare bolne uspomene.

Jest sve je manje i manje dana tužne starosti naše. Hvala dragom Bogu!

Ali ja bih na to nadodao i ovo:

Danka dnevu, tuga za nevoljom, Što ne sutra to će prekosutra Vene javor tužeć za loxicom
Što ne danas - to će sutra biti Vene loza tužeć za javorom Svako gine jer mu drugo čezne
Nit će jedno da preživi drugo.

Katkada se tješim spoznajam da iza svakog nestanka rođenje niče. Ne pišem gotovo nikom, osim odgovora prijateljima naučnim suradnicima, ali i to teško ide. Pa ipak se mora biti fair. Predmnijevam kako je i Tebi.

Petrićevački gvardijan zove i nas muhadžira za 30. o. mj i I i 2. svibnja Ne znam hoću li tamo ići. Uostalom prekosutra ovamo dolazi o provincijal u vizitu, pa ćemo vidjeti.

Pozdravi svu braću tamo, od Zemljopisa pa sve naniže. Tebe mnogo pozdravlja i svako Ti dobro želi Fra Berislav.

P.S. Bernhard poslao nekoliko paketa stradalim u potresu a ja ih uputio u Petrićevac a on primio 31. 3. 1970.

Kušam da stvatim muški običaj da se rane ne oplakuju, jer se suzama ne iscjeljuju pa se ranjeniku kaže: Sretne Ti rane junače, sretno ih prebolio. Fra Berislav je smijući se otselio u vječnost.

Zenica, 22. V. 1970. Žup. ured Sv. Ilije.

Moje pčelarenje u Bihaću, Petrićevcu, Fojnici, Travnjskoj i Borkovcima.

4@<J5.^ AX,GS fra, dvtj-ovut «-- J<Xu^iCtx^.u Bihać ie došao za župnika Fra Petar Čorkovič. Kad nije bio zaposlen pastoralnom službom, bavio pčelarstvom. Sam je izgradio košnice i ostali materijal za moderno pčelarenje. Radio je u dvarnicu. Bihaćka okolica imala vojni logor vade u bihaćkom polju žutom djetelinom i drugim medonosnim biljem pa je fra Petar kroz svoga župnikovanja podigao broj košnica u soome pčelinjaku na preko 60. Kad je bio premješten iz Bihaća za gvardijana na Petrićevcu kod Banje Luke, dao je unapred sagraditi na Petrićevcu ziglom veliki moderni pčelinjak u kojem su se pčele u slučaju jake zime mogle mogle braniti od prevelike studeni. Kod preseljenja pčela iz Bihaća u Banju Luku u nekoliko kola dao je prevesti do Bos. Novoga a onda željeznicom do Predgrada Banje Luke a odatle opet teretnim kolima do samostana. Kod prevoza na stanici Travnjskoj isukale su pčele AX- jedne košnice i donekle pratile vlak a onda se posve rasule, ser pčelinjak nije bio posvema opremljen, košnice su bile postavljene po voćnjaku i tu ostale do zime a onda prenesene u dogotovljeni pčelinjak. Medutim i eko je spočetka fra Petar puno mara posvećivao svojim pčelama i o njima zanosno pričao i znao, ubrzo se pokazalo da Banja Luka nije ono što je Bihać u pogledu pčelarenja i eko u £)^ ima podosta i Lipe i kestena i ostalog što treba za pčelarenje. Samostan je posjedovao oko 160 dunuma zemlje koja je gotovo sva bila obradiva i fra Petar se snalazi pa brzo napušta pčelarenje a kupuje moderne alatljike i daje se na obradu zemlje. Sama bara kod kosidbe da se obradi sijeno i otava trošila je preko 30 kosaca a sa modernim alatljikama sve je to išlo puno brže i se puno manje trošku nego prije. Sagradio je i veliku prostranu zgradu u kojoj je bila i štala za konje i kravice kao i svinjac a smještaj za

sijeno i ostalo što je trebalo. U toj zgradi bila je i sobica u kojoj su
nočivali samostanski momci koji su nadzirali samostansko
blago i obrađivali samostansku zemlju. Nalazila se na putu
koji vodi poprijeko prema groblju. Nažalost ta je zgrada u toku
drugoga svjetskog rata izgorjela a druga nije na onome mjestu
sagrađena nego je novu bliže samostanu nadodao i sagradio
fra Viktor Šakić kao gvardijan na svršetku rata vezavšije uz ostale
građevne objekte koji su otprije postojali tako da je pod jednim
krovom bila i štala konje i krave i odjel za svinje i pod istim
krovom iznad ovih odjela prostor za sijeno i ostalu krmu. Kroz
štalu je vodio hodnik, kojemu sa strane druge bi ugraođena
momačka soba i duga prostorija za ostavu kravije repe i druge
prehrane za blago a i samostanskih krompira preko zime.

Ita štala vrlo je stradala za vrijeme velikoga potresa godine
1969 jako uzdrmana i vapi za popravkom; inače je raspore[illegible]
u njoj vrlo lijep. Ona treba temeljitu obnovu i temeljito učvršćenje.

Kad je fra Petar sa pčelama otišao u Banju Luku ipak mu je
jedna košnica ostala ispod zida (ograde) kod prvoga ulaza u dvorište kućno
bila je naseljena pčelom. Nitko se za nju nije brinuo. Ja sam je nekoliko
puta pregledao, bila je dosta opskrbljena medom i dočekala ponovni dolazak
fra Petra za župnika u Bihaću. Bio je već poodmakle dobi i u slobodno
vrijeme bavio se popravkom satova a meni savjetovao da prenzmem njegovo
njegovo negdašnje zanimanje tj. pčelarenje i oduševio me naročito
tvrdnjom da je pčelarenje Poezija Gospodarstva. Gdje god sam našao što
o pčelarstvu, čitao sam i dosta brzo se uputio u život pčela.
Već 1932. g. imao sam tridesetakak košnica smještenih na udaljenosti od 15 m
od župskog stana. Te godine gradila se gospodarska zgrada, kako je to vidjeti
na samom pročelju zgrade. Pčele sam morao udaljiti da ne smetaju gradnji
zgrade i zgrada njima. Prenio sam ih čak u Žegar kod kuće Fabijana Jurića
i već prve godine izvrcao deset kanti meda. Pošto gosp. zgrada nije bila
iste godine dovršena, morale su ostati u Žegaru, gdje su nezaštićene
mnoge izginule uslijed vštre zimske studeni

Kad je gospodarska zgrada dovršena uz nj veni pčelinjak u koji su košn nastradale unesene i postavljene a nekoliko pletara odneseno -JUL. do električne cen stana Adolfa Stefanka i tu ostale sve do upada partizana poč kom novembra 1942. i jedna, koja je bila ponajbolja, nestalo je.

Nadalje broj se košnica povećavao sve do 1950. Ovdje moram istaknuti da je sinovac Župnika fra Dane Briševca jedne zime došao i izradio dosta košnica. Lovro Briše >^ft- /Qvto /y^M^je ime. Kako sam već istaknuo pred moj premještaj iz Bihaća na Petrićevac došao je u Bihać fra Boris Ilovača, ! Mi^^Ari^^^j^^\^Alojzija Mišića pa mi je pomagao oko pčela. da bi pčele vdnos o košnice zanzimale manje prostora i da bi im bilo toplije pozvali smo iz a majstora Milu Terzića koji nam je izradio ome po četiri društva te smo premjestili u njih šesnaest društava iz položenih košnica a nekoliko položkih poslao sam fra Borisu kad je postao župnikom u Stratinskoj 1950. g. Premješten za vikara samostana Petrićevac dao sam po pčelaru Nikoli Majstorovića prevesti sve pčele iz Bihaća na Petrićevac pred Uskrs 1951. a kako je te godine izuzetno dobro medila Banja Luka i okolica kapelan Fra Stanko Buzuk i ja izvrcali smo oko 300 kg meda Ostalo o pčelarstvu u Bihaću vidi zabilježeno na str. 90.toj i 91.voj

Na Petrićevcu su pčele smještene na južnoj strani samostana a o njima vodili smo brigu ne samo ja kao samostanski vikar nego i fra Boris Ilovača kao eksprovincijal boravući u samostanu kao umirovljenik. Otale smo znali napraviti izlete jednom u Šimiće gdje mu je bila u Radmanima udata sestra i u Ivanjsku nkoliko puta njegovome bratu Slavku obično zimi gdje nam je po narudžbi spremio za ručak dobru, ukusnu sevsku puru. Sada je 1988. ~~Slavko~~ već nekoliko godina Slavko pokojni kao i brat Ivo, Željezničar i Anto u Kozari i Ilija u Ivanjskoj. Od moga doseljenja na Petrićevac pa do velikoga potresa još smo jednom obilno vrcali Bilo je to za gvardijanstva fra Alojzija Atlije 1955.-58. Za cvatnje lipe i akacije bilo je lijepo vrijeme pogodno za pčele Iza sv. Ante drugi dan otišao o. gvardijan u grad odmah

iza doručka a mi znajući da se neće brzo povratiti iznesemo vrcaljku pred njegovu sobu, otvorimo brže bolje košnice i povadimo sve okvire koje je trebalo isprazniti, kapelanima prema običaju podarimo po 10 kg meda a i ostalima ukućanima u posude koje su donijeli. Videći brat fra Miroslav kako se obilno dijeli, donese i on lavor prazan, da se i njemu treba dati, nagovorim ga da ovom zgodom ne traži onoga ljetnoga meda, jer je dosta rijedak nego neka prečka pa ćemo najesen njemu i meni izvreati onoga gustoga i ljekovitijeg. On rado pristane ali nažalost nastane suho beskišno vrijeme pa ujesen košnice moradosmo prehranjivati šećerom da bi mogle prezimiti. Pitaju neki fra Miroslava: Dobi li Ti Miroslave onoga gustoga a on žalostan odgovara: Otsele ću i ja tražiti rijetkoga.

Kod potresa 1969.g. pčele ipak nijesu nastradale. Kad smo fra Jozo Krešo i ja za poskakali sa balkona i našli se u prašini koja je zakrila i samo zalutali smo bježeći pa se našli u protivnom smjeru od onoga kamo smo nakanili bježati, prašine da nam nosnice začepila pa smo morali disati otvorenih usta i kasnije se 5Uod pipe o ba ia ^ se prAšine koja se pranjem pretvarala u blato. Prošlo je i nekoliko sati a da nam pčele nijesu podale na Kad smo razgledali porušene tornjeve odnosno zvonike i sjetili smo se i pčela. Mnogo je košnica popadalo sa stalka na kome su počivale ć Jsar ^ ^ ^ x MAX X a A* otvorena pa ia nje poispadalo nekoliko okvira. Brzo smo sve smjestili kako je bilo prije samoga potresa.

Putujući u Fojnicu pitao sam gvardijana Mušuru, šta ćemo sa pčelama, jer na Petrićevcu nitko niti hoće niti umije baviti se njima. On mi reče da će poslati jednoga svoga čovjeka mladoga sa povelikim kamionom da ih sa Petrićevca prevere u Fojnicu pa ću se moći i dalje njima bavita. Kako je obećao tako je i učinio. Iznad bašče samostanske napravimo stalak za košnice pa se jednoga popodneva sa jednim momkom koji je šofirom kamionom uputimo na Petrićevac i stigli smo oko 3h popodne.

Joso Agatić, samostanski momak i šofer kamiona iz Fojnice utovare košnice za nešto više od jedan sat vremena sve košnice u kamion, pozatvarali leta žicom, da mogu dobivati zraka a da kod vožnje ne mogu izlaziti van; između košnica naturali sijena, da kod vožnje ne bi jedna odrugu lupale i uznemirivale pčele. Ja sam nadzirao da se sve obavi kako treba. Dok smo utovarali košnice i razgledali crkvu i samostan, spremila je sestra kuharica ukusnu večeru pa smo nakon večere oprostivši se sa braćom i samostanskom poslugom krenuli na put. I kod dolaska i kod odlaska sjedio sam uz šofera koji je vozio brzinom od 60 km na sat - ^ ma Tijcu - Donjem Vakufu - Busovači i dalje prema ^^nici. Nigdje nismo počivali i na putu nismo imali nikakove neprike i nezgode; sve je teklo u savršenom redu i u mrklo doba noći našli smo se pred samostanskom crkvom u Fojnici. Šofer ode kući na spavanje rekavši da će doći porano ujutro CM*^/& a samo /^u^i^J^^ poslugom istovari košnice i premese i smjesti na unapred spremljeno sjedalo. Košnice su sve došle neoštećene; zavirili smo u nekoliko njih i našli da je sve u redu. Smještaj pčela bio je kako sam već prije napisao iznad samostanskog vrta u strani udaljen dvadesetak metara od crkve. Imam kod sebe nekoliko fotografija koje se odnose na smještaj i rad oko košnica.

Braća u samostanu bila su prema meni obazriva i nastojala su da mi boravak kod njih bude što je moguće ugodniji.

U samostanu je bio kapelan fra Petar Karajica rodom iz Kotor Varoša pa je nedjeljom i -^~^^ vinom išao u u filijalu Gojeviće govoriti sv. misu i ja sam sa njime išao često puta ali smo na ručak dolazivali redovito u samostan. Karajica je u jednoj savbraćajnoj nesreći pred četiri godine proginuo. U Gojevićima je iza mojega odlaska kao u filijali fojničkoga samostana sagrađena JLjepa crkvica i u njoj A* svakoge nedjelje i svetkovine održava služba Božja.

Fojnička župa osim Gojevića ima još dvije filijalne crkvice jednu na putu koji vodi na cestu s koje se skreće prema Fojnici

a druga na putu koji vodi od Fojnice prema Vranici

Sve su ove filijalne crkvice prikladne za službu Božju.

U Gojeviće kod obitelji Miletić išao sam jednom zgodom iskucavati pčele iz trnki da pojačam svoje pološke. Kako je kuća uz samu cestu naišla je grupica muslimana pa se svratila i promatrala kako ja obavljam taj njima čudni posao. Zapitkivali su me dugo koješta iz pčelarstva a ja sam im rado govorio. Jedan između njih koji se malo više isticao: Zbilja, reče mi: Ujače, ako ćemo istinu govoriti, nije pravo da mi uživamo njihovu (skla) slatku medenu hranu a vwjwvv«u- oduzimo život oy*hAAŠ//ih ujesen vodom i dimom nego svi mi koji pčelarimo sa trnkama trebali bi ujesen pčelarima koji rade i pčelare sa košnicama okvirušama neka dođu kad kanimo ubijati pčele pa neka sebi iskucaju pčele iz trnki koje smo nakanili ubiti dimom ili vodom kako bi povadili med a ne računajući da nam za to moraju platiti, jer će oni svojim postupkom i nama olakšati posao a i sebi koristiti.

U ovim našim okolnim brdima ima nas mnogo koji pčelarimo samo sa trnkama pa eto i ja sam jedan od tih i zamolio bih vas da dođete gore kod nas /AS planinu i iskucate sebi koliko vam treba za pojačanje vaših pološki. Ja mu se izvinem da sam ja sijedi starac starac starac i da po brdima penjati se ne mogu. On mi ponudi da bi po mene došao sa konjem. Jedva sam ga se otresao i pričao da sam od Banje Luke doselio vvamo dok se ne sagradi novi samostan pa ću se opet vratiti natrag u Banju Luku. Kad sam ispričao da sam ovdje u Fojnici prošle godine iz jedne košnice izvadio okvir u kovre je bilo 7 i 1/2 kg meda oni su se snebivali. Na koncu smo se lijepo rastali os oni rekoše: „Baš Vam hvala, ovo ćemo upamtiti"

Dok sam boravio kod braće u Fojnici, javio mi se nekoliko puta fra Vlado Ljevar, sin moga brata Jure a župnik u Franjevoj i u pismima me pozivao da napustim Fojnicu u kojoj sam proboravio dosta vremena - 9 i pol godine i da dođem kod njega koji je tada upravljao župsku crkvu koja je za/^^m^^tf-e^d^b^y^rnS^M^i

Oprostivši se sa braćom i zahvalivši im na svim uslugama koje su mi iskazivali dok sam kod njih boravio, u travnju 1972. krenem na povratak u Krajinu ostavivši braći sedam košnica pčela. Sa fra Vladom sam razgovorio, kad ću doći na Petričevac pa neka me netko pričeka sa kamionom pričeka kod samostana da bi košnice sa pčelama prebacio u njegov kamion i došao u Franjevu. Odje napominjem da sam pred povratak u Krajinu imao doživio sa JTYU\J2*^^ a jednu neprilika, dvadesetak metara od pčela bila je posječena jedna omorika velika. Bilo je to podne. Tanj joj je istrunuo i u njegovoj sredini stvorila se povelika rupača u Jfcxy^/\4^4jj^^ neki veliki crni mravi -Ys£yČ su sebi tu izgradili boravište i otale jednoga jutra provalili kao vojska u sve košnice pa ih uvelike poharali i oplijenili. Pčele im nijesu ništa mogle. Tražio sam po čitavoj Fojnici petroleja, da nakvasim leta ne bi li im spriječio ulaz u košnice ali nigdje u dućanima naći petroleja. Taj dan imala su ženska djeca vjeronauk pa mi jedna djevojčica reče da njezina mama ima dvije litre petroleja i odmah odleti donijeti. Međutim ni to nije pomoglo. U mravije skrovište lijevao sam i ključalu vodu pa ni to nije pomoglo - do navečer nekoliko košnica bilo je ostalo bez meda. Kako se primicala noć, prestali su mravi navaljivati i povukli se u svoje skrovište a ja sve košnice pozatvaram na dva dana dok mravi nijesu prestali navaljivati. Od 42 košnice što sam ostavio braći i što su mravi poništili ostalo je samo 15 košnica s kojim sam se povratio u Krajinu U prazne košnice na povratku sam(dovezao) stavio sam sve stare izvrcane okvire i dovezo u Franjevu pa kad sam ih istopio dobio sam tri koluta lijepoga voska (svega 15 kg)

U Franjevoj pčele su se oporavile a portavio sam ih na prostor

gdje je po mojem preseljenju u Barlovce otvorena bašča. Te godine dok sam boravio u Ivanjskoj u moje prazne košnice doselila su dva roja tuđa za vrijeme rojenja. Druge godine na promjeni u Barlovce je za Župnika došao fra Dujo Ljevare a za njegove pomoćnike druga dva Ljevara fra Vlado i fra Bosiljko. Prešavši iz Ivanjske u Barlovce morao sam i pčele iz Ivanjske prenijeti u Barlovce i smjestiti ih na vrh njive koja se nalazi povrh štale. Premda u Barlovcima ima dosta akacija i livada ipak nije sam kroz sve tri godine ni jedanput vrcao. Imao sam nekoliko meda iz predašnih godina pa jednoga ljetnoga dana oko četiri sata izbije nam biskup Alfred i kad smo se pozdravljali, reče nam: Došao sam da vidim ovu Ljevarsku župu. Dosta smo se vremena lijepo razgovorali a na rastanku dao sam mu u autu teglu meda od 10 kg. Pitao me nime čega mu dajem a ja sam odgovorio: „Vi ste meni i još jednom pčelaru Nini Jakiću iz Priječana preko Karitasa nabavili iz Njemačke presu za umjetno saće a to je nešto veliko za pčelare".

Nakon tri godine kod nove promjene bio sam premješten u samostan na Petrićevac. Novi samostan je sagrađen na temeljima staroga koji ustupljen sa svim svojim upora^ m materijalom bude novoosnova noj župi Presnače preko Vrbasa uz uvjet da se očisti posvema lokacija nastradaloga samostana. Pčele dadnem povratiti u ^ ranjsku a prije toga na kratko vrijeme kod Pave Marića gdje sam jednom dosta obilno vrcao. U Ivanjskoj boravile su pčele dvije godine i ja sam ih nekoliko puta nadziras a kad sam obnemogao toliko da više nisam mogao pčelariti, savjetovao sam Gvardijanu fra Josipu Božiću, da pčele ustupimo odnosno darujemo Pavi Mariću u Dikevce (Barlovci) uz uvjet, da nam od naših darovanih pčela daje pola meda a pola zadrži sebi a kad se pojavila američka Waaroza, propale su i njegove i naše pčele a dok se vaaroza nije pojavila Pavao je savjesno donosio naš dio meda.

Na Oštreljju 1935.

Školske godine 1934./35. posjetio sam za vrijeme praznika svoga kolegu iz osnovne škole Grgu Blaževića koji je tada bio župnik u Drvaru a stanovao je na Oštrelju u iznajmljenoj državnoj kući u kojoj je imao i kapelicu gdje je obično u danom misio, dok je nedjeljama i svetkovinama odlazio u Drvar, gdje je bilo nešto katoličkoga svijeta. Imao je momka koji ga je posluživao i dvorio a u koliko mi se čini imao je prezime Orlinco. ^wXnvol^v>^/H^Ć^M/>V^^ga dolaska zamolio me je Grga da ga ga zamijenim desetak dana a da bi on otišao u Sloveniju i tamo proveo nekoliko dana. Ja sam rado pristao a on mene uputio šta imam obaviti dok se on vrati. Tri dana boravio je kod njega i student medicine sin njegova strica Filipa koji je bio šef željezničke stanice u Sanskom Mostu. Uputio me je da će nam njegov momak Orlinco kuhati a u tome je vrlo vješt dok >t»- Oštrelju na ručku će biti kod Dragice Šakić koja je negda
školu a bila je kći Pere Šakića a M*t>>^ <$Mjx^ rfakMJ^-

Ujutro nakon d. sv. Mise i doručka
studentom se uputio u
debla posječenih omorika i odvlačio ih na pilanu jednoga Srbina koji je ima malu privatnu pilanu dok je država imala ogromnu pilanu sa preko dvadesetak postrojenja koja su pilala građevno drvo prema narudžbi i odvozilo se u svijet uskotračnom željeznicom od Drvara do Prijedora a onda pretovarom dalje. Neki predradnik Feličić proveo me i sve mi pokazao. Državna pilana imala je kroza šumu na daleko razvedene *X~MJJt)Z4r^i^L>^-<^>~l^tjL.
i na bagonetima privlačila balvane.

Jednoga dana putujući kroza šumu putnjikom privatne pilane zapazim ispod njega balvan ogromne debljine i kako je bio prepilan mogao sam brojiti kolute na njemu koji su označivali godišta i nabrojio sam oko 200 godišta i zapazio sam nekoliko omorika od vjetra iščupanih prestoria

Dok sam boravio na Oštrelju jednoga dana stigne nekoliko turista i nakane uspeti se na brijeg iznad željezničke stanice; brijeg je dosta visok. I ja sam pošao s njima. Uspon nije bio težak, jer se uz strminu veliko nijesmo penjali nego smo je faolili. Sa vrhunca brda A/wi^ali smo se niz najveću strminu i ja sam podbio noge toliko da su me bolile nekoliko dana. Na zakazano vrijeme Grga se nije povratio a ja sam ipak morao otputovati Steinbeissovom šumskom Željeznicom u Sanski Most a onda u Bihać jer su praznici bili na izmaku. Na Oštrelj se može doći i preko Bos. Petrovca kolima. Na putu od Petrovca nalazi se u šumi rimski miljokaz na negdašnjoj rimskoj cesti koja je tuda prolazila za Dalmaciju

Napominjem da je župnik Grga Bla^ ^ ^ 4^ru< ^ io crkvicu vPupski stan što je u II. svj. ratu, mislim, stradalo. Kao umirovljeni župnik ipak je nekoliko godina vodio i uprav^ župu u Ključu i u njemu proslavio 1971. g. svoju zlatnu misu. Ja sam mu iz Fojnice došao sa gvardijanom Fra Franjom Jlušurom. Nekoliko njegovih prijatelja, pravoslavni paroh i ja držali smo govore pa ga kao svećenika hvalili i veličali tako da je on na zahvalili rekao: „Vi ste mene u svojim govorima tako oslikali i okitili da ja sebe prepoznati ne mogu pa se pitam jesam li ja zaista Grga Blažević. Na te njegove riječi svi smo se grohotom smijali U Ključu je i umro i pokopan na katoličkom groblju. Rodom je iz Kljevaca župe Sanski Most.

Novine /iW/ef lo'Rijc *ii* br.69. 1988.

Devedesetdvogodišnja franjevačka duša.

fra Bosiljko Petar Ševar, rođen 3.6.1896. godine u Sasini kod Sanskog Mosta, gdje završava pučku školu. Gimnaziju pohađa u Visokom a novicijat provodi u Gučoj Gori. Teologiju studira u Sarajevu i Zagrebu. Vječne zavjete polaže 1916. a za svećenika zaređen 1920. Prebolio je tifus i španjolsku bolest, te je dvaput spreman sakramentima umirućih. Od 1921. do 1946. boravi u Bihaću i u gimnaziji predaje vjeronauk a povremeno latinski i francuski svim razredima. Umirovljen je 1946. a onda je postavljen za župnika u Bihaću. U samostan Petrićevac kod Banjaluke dolazi 1950. i ondje do 1969. vrši službu samostanskog vikara. Zlatnu misu proslavio 1970 u Fojnici. a dijamantnu na Petrićevcu 1980. na Petrićevcu. Odlikovan ordenom Bratstva i jedinstva a uručeno mu je i posebno priznanje grada Bihaća. Živi u samostanu na Petrićevcu.

Jakle najstariji franjevac svećenik u [illegible] . Da i s njim ne bi u nepovrat otišla jedna historija, zamolili smo ga za razgovor. Rado se odazvao za razgovor u Svjetlo Riječi.

S Vama razgovara predstavnik najmlađeg naraštaja bosanskih franjevaca svećenika a Vi ste najstariji svećenik u bosanskoj franjevačkoj provinciji. Što mislite o današnjim mladim franjevcima i svećenicima? Možete li ih usporediti s onima iz Vaše mladosti?

B.Lj: Današnji mladi fratri i svećenici su ipak savjesni, savjesna mladarija. Onda mogu reći da su uslužni, da jedni drugima hoće pomoći. Primjerice, kadgod sam ja zatražio od kojega štogod, nojzek me je rado poslužio i smatrao da je to zbilja dobro djelo, tj. pomoći i ići u susret jednom starom i nemoćnom svećeniku... A što se tiče usporedbe s fratrima nekoć i danas, mogu reći, da je danas drugo, slobodnije vrijeme, drugačiji uvjeti učenja i djelovanja, ali ne mogu reći da su skrenuli s onoga franjevačkog puta i života kojim smo i mi svojedobno živjeli.

VJ Jedno stereotipno [illegible] postavljeno pitanje. Kako i kada ste se odlučili za život i djelovanje u franjevačkom i svećeničkom pozivu?

BLj. Kad sam ja došao u I. razred gimnazije, zatekao sam jedan običaj koji odgovara na [illegible] [illegible] [illegible]

Nama katolicima tacima zakonu kad smo zapazili na vama da ste
ucima bili puno ozbiljniji, pa mogu reći, i stroži nego
uslimanima. Sada sam medutim vidio
smatrali svojima pa nećemo zamjeriti jedni drugima
bili uvijek susretljivi veseli i nasmijani i raspolo-
ženi, zato poslije rata, kad dignuti
proti vas svoj glas VL#4A> su se s Vama dičili i ponosili svi pa i inozemci i
dolazili Vam kako da zahvale za sve usluge koje ste juu vrijeme rata iskaza-
vali prema svakome a naročito srpskome svijetu Mogu se pohvaliti^ ^ me je
vodu četnika kojima je za vrijeme jake zime bilo dozvoljeno neko vrijeme boraviti
u Brkaću pred poštom gdje je bilo iskupljeno mnoštvo svijeta na prolazu zaustavio
prihvatio za desnicu, poljubio i glasno jasno rekao: Hvala fra Borilsko za sve
dobro što ste učinili našemu svijetu.

J iV'< Kako ste svojim tacima navješćivali Boga, govorili o Bogu i Isusu i
kako su oni to prihvaćali? *

Bfj ', --Uvua^/4 <^^J^U^d4^Juy^djC^>tY^/uu Sp^-An***^ A*syxUX*t'faX*bvt.*š*<**> • Napominjem
ovdje da smo se u zborници jednom zgodom razgovarali o načinu predavanja i jedan
starijš Artxrfa+irrw^/^ě^-', Dok sam bio u mladim godinama siromašan i neopskrbljen,
živio od nedovoljne suplentske plaće, bio sam primoran baviti se instrukcija-
ma i tako ne baš u znoju lica zaraćivati svagdanji kruh i tu sam stekao
uvjerenje da je najbolji profesor i predavač koji tacima na način kako
treba tumači lekcije udžbenika i strogo ih se drži. Ako to nije tako se kod
kuće sm^ gore nego onaj koji rješava kerci ŽJZ^ŕ^ ta pa se namjeri i naide da
ne može dalje. Medu mnoštvom učenika bilo ih je koji se svoj poziv ozbiljno
shvatili kao i nemarnjaka koji non vitae sed scholae discunt.

V jeroučitelj treba nastojati da kod učenika utvrdi kod učenika zagrijanost
vjerskiu, da kad jednom iz škole izaste /tu život Boga se ne stidi nego ga
javno ispA ijeda i svojim se vjerskim osvjedočenjem dići i ponosi, jer će mu
nakon svezemno Žiš*^ a T^J<' i: Daj račun! Teška nam vazda zvoni u ušima
ova svetopisamska izreka: Strašno je upasti u ruke Boga Živoga"!

SR bio službeni nastavni predmet. Bi li bolje bilo da se

ponovo [illegible] ?

-y •$ <MS/Ai/rr^duv/^£&fy;cnx\^ , ako bi imali dovoljno prostorija

[illegible] enika.

SR: Kako su se vaši <5 t^ kasnije odnosili prema Vama. Jesu li vas možda posjećivali?

BH: Sanjske godine koncem listopada 1987. A. došla je grupica mojih negdašnjih đaka iz Bihaća kojima sam predavao u nižim raredima francuski jesik i posjetili najavivši svoj dolazak dan prije. Bilo ih je 8. Kad smo se sastali, čudili smo se i oni meni a i ja njima. tf/n^A^e^tnrin^U. J^^sft^ $n™%Xc3 na licu isti samo malo više osijedio nego u Bihaću a ja mišljah da ću njih gledati kao puno mlađe nego što su izgledali. Bilo je među njima 5 orica muslimana 2 jica pravoslavaca i 1 katolik. U samostanskoj blagovaonici smo dugo sjedili i razgovarali. Neki od njih kad su svršili gimnaziju u Bihaću, razišli su se i žive sada u Beogradu, Zagrebu i Sarajevu. Počašćeni kafom i odgovarajućim pićem, razišli su se. -^^^ ću se sjećati i pamtiti ovaj njihov posjet i susret sa mnom.

SR: Jeste li poznavali Branka Ćopića?

BH: Poznavao sam ga ali jer je on pravoslavac, nijesam mu predavao. Kad je Branko izašao na glas kao pjesnik i pisac, nije tada boravio u Bihaću. Jednom sam se pokasno popodne umoran vraćao od bolesnika i susretnem u Priviliči Nikolu Popovića i Branka Ćopića pa se pozdravimo i ja ih upitam: „Kuda Vi"? Ako ja moram po ovakovoj vrućini i žegi opremati bolesnike, vi ste se trebali nakon objeda odmoriti pa predvečer na put kad zahladi". Branko mi odvrati: „Fra Bosiljko, u gradu sam se susreo i našao sa negdašnjim školskim drugom Nikolom. Kupio je svijeću pa ide da je upali na grob majke i ja sam mu se ponudio za pratioca".

SR bio službeni nastavni predmet. Bi li bolje bilo da A*-

ponovo [illegible] ?

-y •$ <MS/Ai/rr^duv/^£&fy;cnx\^ , ako bi imali dovoljno prostorija

enika.

SR: Kako su se vaši <5 t^ kasnije odnosili prema Vama. Jesu li vas možda posjećivali?

BH: Sanjske godine koncem listopada 1987. A. došla je grupica mojih negdašnjih đaka iz Bihaća kojima sam predavao u nižim razredima francuski jesik i posjetili najavivši svoj dolazak dan prije. Bilo ih je 8. Kad smo se sastali, čudili smo se i oni meni a i ja njima .tf/n^A^e^tnrin^U.j U^^^t, Jžr&^^o. na licu isti samo malo više osijedio nego u Bihaću a ja mišljah da ću njih gledati kao puno mlađe nego što su izgledali. Bilo je među njima 5 orica muslimana 2 jica pravoslavaca i 1 katolik. U samostanskoj blagovaonici smo dugo sjedili i razgovarali. Neki od njih kad su svršili gimnaziju u Bihaću, razišli su se i žive sada u Beogradu, Zagrebu i Sarajevu. Počašćeni kafom i odgovarajućim pićem, razišli su se. -^^^ ću se sjećati i pamtiti ovaj njihov posjet i susret sa mnom.

SR: Jeste li poznavali Branka Ćopića?

BH: Poznavao sam ga ali jer je on pravoslavac, nijesam mu predavao Kad je Branko izašao na glas kao pjesnik i pisac, nije tada boravio u

^^UJDCAJL/' /H^i^^Vv^^ictvvv' -^^/W^^i^^^v<^v^ci*v^yU>)^^^an vraćaoAytL 'im^r^vCAe*^

i susretnem u Priviliči Nikolu Popovića i Branka Ćopića pa se pozdravimo i ja ih upitam: „Kuda Vi"? Ako ja moram po ovakovoj vrućini i žegi opremati bolesnike, vi ste se trebali nakon objeda odmoriti pa predveče na put kad zahladi". Branko mi odvrati: „Fra Bosiljko, u gradu sam se susreo i našao sa negdaš-vjM^^ školskim drugom Nikolom. Kupio je svijeću pa ide da je upali na grob majke i ja sam mu se ponudio za prativca".

S D A-. P /HX)isAJ^<Jl^£t^X'/Lrlst/ii**XHA&^cls^ je svjetske ratne katastrofe. Kako ste se osjećali u vihoru rata? Je li izgledalo da su mržja, nasilje i bezumlje i (zelo) zlo konačno pobijedili dobro?

BLj. Za vrijeme prvog svjetskog rata, pohađao sam više razrede gimnazije u Visokom a cijelo vrijeme drugoga svjetskog rata proveo sam u Bihaću.

~~Fra~~ Bosiljko već više vremena ^tMr^v^-'^^^^ isom piše knjigu uspomena. Između ostalog piše o podrijetlu svoje obitelji (od Livna), o svojim djetinjskim godinama, polasku u školu i životu u visočkom sjemeništu, o ratnim zbivanjima i ponekim pikanterijama. Od mnoštva događaja opisanih izabrali smo ove.

Aneksija Bosne i T^Jiir^^ ovine.

Te godine 1908. dogodilo se i ovo: jednoga dana nakon dva sata predavanja imali smo odmor na igralištu i za vrijeme odmora sa drugog kata gimnazijskoga pod prozorima skupljenim đacima povišenim glasom javlja profesor Fra Domin Pavlović, evo dobili smo vijest da je Austro-Ugarska Monarhija anektirala, tj. ist pripojila sebi Bosnu i Hercegovinu u koju je po odredbi berlinskoga Kongresa 1878. zavela mir i sigurnost. I od danas nismo više podanici sultana u Carigradu nego Njegova Carskog i Kraljevskog veličanstva cara Franje Josipa u Beču.

Halejev komet.

Mnogi su učenici te tobože kobne noći, kad je zemlja imala proći kroz rep komete bdjeli i nisu išli spavati ^^^'^^<^^ vrijeme. Mene je svladao san pa sam pravovremeno otišao u krevet i kad sam se jutrom probudio, opazio sam da se ništa novoga nije zbilo. Sve kao i jučer.

BLj: Za vrijeme prvoga svjetskoga rata pohađao sam više razrede gimnazije u Visokom a cijelo vrijeme drugoga svjetskoga rata proveo sam u Bihaću. Vladala je ratna psihoza, napetost i strah. Govorkalo se da će župski stan biti miniran ali u to nisam vjerovao a ni župnik. Nisam gubio nadu da će ipak na koncu pobijediti dobro. Smatrao sam da tok događaja vodi Bog i da on djeluje preko ljudi koji vrše Božje naume pa bilo to i nesvijesno sa njihove strane.

Čuvam Te jer si Ti čuvao mene.

4%:% oživjeli ste i preživjeli dvije svjetske ratne katastrofe. Kako ste se osjećali u vihoru rata? Je li izgledalo da su mržja, nasilje i bezumlje i (xlo) zlo konačno pobijedili dobro?

BG. Za vrijeme prvog svjetskog rata, pohađao sam ov razrede gimnazije u Visokom a cijelo vrijeme drugoga svjetskog rata proveo sam u Bihaću.

~~Tra Bosiljko već više vremena svojim krasopisom piše knjigu uspomena. Između~~

iptl4^ ^vtA*1 o podrijetlu svoje obitelji (od Livna), o svojim djetinjskim godinama, polasku u školu i životu u visočkom sjemeništu, o ratnim zbivanjima i ponekim pikanterijama. Od mnoštva događaja opisanih izabrali smo ove.

Aneksija *m*wx Hercegovine.

Te godine 1908. dogodilo se i ovo: jednoga dana nakon dva sata predavanja imali smo odmor na igralištu i za vrijeme odmora <i(^ dj^<s^^ kata gimnazijskoga -Aj)~JL- pro zorima skupljenim đacima povišenim glasom javlja profesor Fra Domin Pavlović, evo dobili smo vijest da je Austro-Ugarska Monarhija anektirala, tojest pripojila sebi Bosnu i Hercegovinu u koju je po odredbi berlinskoga Kongresa 1878. zavela mir i sigurnost. I od danas nismo više podanici sultana u Carigradu nego Njegova Carskog i Kraljevskog veličanstva cara Franje Josipa u Beču.

Halejev komet.

Mnogi su učenici te tobože kobne noći, kad je zemlja imala proći kroz rep kometa bdjeli i nisu išli spavati u određeno vrijeme. Mene je svladao san pa sam pravovremeno otišao u krevet i kad sam se jutrom probudio, opazio sam da se ništa novoga nije zbilo. Sve kao i juče.

BG: Za vrijeme prvoga svjetskoga rata pohađao sam više razrede gimnazije u Visokom a cijelo vrijeme drugoga svjetskoga rata proveo sam u Bihaću. Vladala je ratna psihoza, napetost i strah. Govorkalo se da će župski stan biti miniran ali u to nisam vjerovao a ni župnik. Nisam gubio nadu da će ipak na koncu pobijediti <X/&TO» Smatrao sam da tok događaja vodi Bog i da on djeluje preko ljudi koji vrše Božje naume pa bilo to i nesvijesno sa njihove strane.

Čuvam Te jer si Ti čuvao mene.

SR: U Krajini u ovo vrijeme na koje se sada osvrćete izmiješano i zajedno živjelo je više naroda i vjera dapače i stranaca. Kako je ratna strava djelovala na na njihove međusobne odnose? Jesu li Vam poznati slučajevi nasilnoga pokrštavanja i pokatoličavanja pravoslavnih?

BLj: Kad se radi o pokrštavanju ono se od strane civila svaća pogrešno. Kištenje se daje samo jedanput a pravoslavni su već kršteni a ako prelaze u katoličku crkvu ne krste se ponovno. ^ n pro sor avoslavac dok je bilo ono ubijanje oko Bihaća, došao župniku i izjavio da mu je poznato da smo ne vjerski rastavljeni nego crkveno razjedinjeni i nadalje nastavlja da da smo se mi u mojoj familiji sporazumjeli i dogovorili da pređemo u katoličku Crkvu i zaplakao je pred župnikom u kancelariji pre kad su on i župnik razgovarali o nedjelima koja se vrše nesavjesno nad narodom ni krivim ni dužnim Župnik mu je odštampao jednu kartu na kojoj je stajalo da je sa familijom prešao u Katoličku Crkvu bez prisile. Mnogo je takovih karti podijelio je svijetu i tako mnoge spasio. Kad su partizani prvi put upali u Bihać, doživio sam da jedna djevojka partizanka u gradu pristupa meni, pozdravlja me i kaže mi: Velečasni Hvala vam za sve zauzimanje za naš svijet! O župniku i Vama od Bihaća pa sve do Livna pohvalno smo govorili. Jednom zgodom pozvan sam bio u Krupu. Trgovac Jovanović želio je saznati šta bi on sa svojom obitelji učinio u ovakoj životnoj nezgodi. Bilo je zabranjeno bez dozvole otići iz Bihaća a ja sam ipak otišao i čovjeku savjetovao šta da učini te zaradio kućni pritvor. Srećom nije dugo potrajao.

SR: Jeste li Vi u tome ratnome metežu osjećali nekakav strah i kako ste se osjećali općenito prema progonima drugih vjera i naroda? BLj. U početku nam nije bilo ni poznato što se zbiva inače bi mogli vjerojatno još ~~sta~~ zla spriječiti; a učiniti a čim smo župnik i ja saznali za nedjela koja se njaju odmah smo za jednim objedom rekli da ovo ne vodi dobru. 11/ gimnaziju nije pravovremeno stigla plaća iz Banjaluke a većina profesora bili su Srbi koji kad ^AS JZ^^^ili nevolju u kojoj se nalaze, rekoše i zamoliše me da je najpametnije neka ja odem u u prosvjetno odjeljenje u Banjoj Luci i zamolim da se što prije pošalje mjesečna plaća za osoblje bihaćke gimnazij<< Ja sam ponudu prihvatio

JJ^I ^^^I^^M^yi}vr/i>t^tMA^/^koje se sada osvrćete izmiješano i zajedno živjelo je više naroda i vjera dapače i stranaca. Kako je ratna strava djelovala na na ? Jesu li Vam poznati slučajevi nasilnoga pokrštavanja

- 2

Kad se radi o pokrštavanju ono se od strane civila svaća pogrešno. Kištenje se daje samo jedanput a a ako prelaze u katoličku crkvu ne krste se ponovno. Jedan profesor pravoslavac dok je bilo ono ubijanje oko Bihaća, došao župniku i izjavio da mu je poznato da smo ne vjerski rastavljeni nego crkveno razjedinjeni i nadalje nastavlja da da smo se mi u mojoj familiji sporazumjeli i dogovorili da pređemo u katoličku Crkvu i zaplakao je pred župnikom u kancelariji kad su on i župnik razgovarali o nedjelima koja se vrše nesavjesno nad narodom ni krivim ni dužnim Župnik mu je odštampao jednu kartu na kojoj je stajalo da je sa familijom prešao u Katoličku Crkvu bez prisile. Mnogo je takovih karti podijelio je svijetu i tako mnoge spasio. Kad su /n^A^i^ i prvi put upali u Bihać, doživio sam da jedna djevojka partizanka u gradu pristupa meni, pozdravlja me i kaže mi: Velečasni Hvala vam za sve zauzimanje za naš svijet! O župniku i Vama od Bihaća pa sve do Livna pohvalno smo govorili. Jednom zgodom pozvan sam bio u Krupu. Trgovac Jovanović želio je saznati šta bi on sa svojom obitelji učinio u ovakoj životnoj nezgodi. Bilo je zabranjeno bez dozvole otići iz Bihaća a ja sam ipak otišao i čovjeku savjetovao šta da učini te zaradio kućni pritvor. Srećom nije dugo potrajao.

SR: Jeste li Vi u tome ratnome metežu osjećali nekakav strah i kako ste se osjećali općenito prema progonima drugih vjera i naroda? BLj. U početku nam nije bilo ni poznato što se zbiva inače bi mogli vjerojatno još zla spriječiti i dobra učiniti a čim smo župnik i ja saznali za nedjela koja se počinjaju odmah smo za jednim objedom rekli da ovo ne vodi dobru. U gimnaziju nije pravovremeno stigla plaća iz Banjaluke a većina profesora bili su Srbi koji kad su ^^vo^^li nevolju u kojoj se nalaze, rekoše i zamoliše me da je najpametnije neka ja odem u u prosvjetno odjeljenje u Banjoj Luci i zamolim da se što prije pošalje nijesečna plaća za osoblje bihaćke gimnazi^< Ja sam ponudu prihvatio

i već slijedećeg jutra kremo na put i oko deset sati stvar uredio i na povratku se svratim u biskupiju. Tajnik me najavi biskupu i on reče da mu se odmah navra-
^ kvrvv-. Tako sam i učinio i zapazio na njemu da je potištenjako i uznemiren te pružajući mi čašicu^ kije kaže: Fra Bošiljko, neka znaš da Njemačka gubi ovoj rat pa ti velim a i Ti savpći župniku fra Viktoru da se nipošto ne upuštate u politiku nego savjesno vršite svoje dužnosti i u svome metežu zauzimajte se i J^rtUZ^svakome pa i ciganinu ako Vam se obrati. Naš narod koji se drži Njemaca neće dobro proći pa to imajte na pameti"! Ja mu odgovorim, da smo mi već zauzeli takav stav i da ga se držimo. Na taj moj odgovor bilo mu je drago. Prije upada

B Lj: partizana u %{A^ać početkom studenoga 1942. polazeći u grad pred ulicom koja vodi u Harmane ~~Judi~~ (Jukića ul.) susretnem grupu odraslije dječurlije koja se prepiru sa Momijem Atijasom, sinom židovskoga vjerskoga poglavice u Bihaću i bojeći se da ga ne bi tukli, rastjeram ih. Moni je to dobro zapamtio i nakon nekoliko dana udalji se iz Bihaća Bih i zapane u partizane i sa ju^^ zanima stigne u Bihać. Jednoga jutra vraćajući se iz grada kući opazim nekog vojnika iz daleka gdje stražari ispred župskog ureda, u kome sam i ja stanovao. Približujući se više prema stanu, ugledam da ^ to nitko dru^ nego Mgni Atijas. ^fcad smo se susreli i pozdravili, pitam ja smijući se: „Moni, što je to? a on meni: „Ti čuvao mene pa došlo vrijeme da i ja čuvam Tebe". Bilo je jutro dosta pohladno, svratim ga na čaj, obnovimo razgovorom onaj slučaj kad su ga klapci pred Milekonića stanom napadali. Čuo Sam da sada živi vojničkim životom u Slavonskom Brodu ako nije već u penziji.

SR: Je li Vas osim potresa 1969.g. još nešto snažno potreslo u životu?

B Lj: Jesu me potresle teške bolesti koje sam prepatio i to: pjegavac, španolska bolest, i trbušni tifus, smrt roditelja u roku od pet dana zatim ratne strahote I. i II. svjetskog rata gdje su Bihać i okolica po pričanju svijeta bombardovani preko četrdeset puta.

O Krajišnicima samo dobro.

SR. Za vas kažu da ste prava fratarska duša. Narod u Bosni dobro zna. šta to znači. Kako ste zapravo komunicirali s ljudima, jesu li Vas ljudi razočarali i jer ste Krajišn^. Što biste rekli o Krajišnicima?

i već slijedećeg jutra kremo na put i oko deset sati stvar uredio i na povratku se svratim u biskupiju. Tajnik me najavi biskupu i on reče da mu se odmah navratim. Tako sam i učinio i zapazio na njemu da je potištin jako i uznemiren te pružajući mi čašicu rakije kaže: „Fra Bosiljko, neka znaš da Njemačka gubi ovoj rat pa ti velim a i Ti savpći župniku fra Viktoru da se nipošto ne upuštate u politiku nego savjesno vršite svoje dužnosti i u ovome metežu zauzimajte se i pomozite svakome pa i ciganinu ako Vam se obrati. Naš narod koji se drži Njemaca neće dobro proći pa to imajte na pameti"! Ja mu odgovorim, da smo mi već zauzeli takav stav i da ga se držimo. Na taj moj odgovor bilo mu je drago. Prije upada

B Lj: partizana u Bihać početkom studenoga 1942. polazeći u grad pred ulicom koja vodi u Harmane ~~Judi~~ (Jukića ul.) susretnem grupu odraslije dječurlije koja se prepiru sa Momijem Atijasom, sinom židovskoga vjerskoga poglavice u Bihaću i bojeći se da ga ne bi tukli, rastjeram ih. Moni je to dobro zapamtio i nakon nekoliko dana udalji se iz Bihaća Bih i zapane u partizane i sa partizanima stigne u Bihać. Jednoga jutra vraćajući se iz grada kući opazim nekog vojnika iz daleka gdje stražari ispred župskog ureda, u kome sam i ja stanovao. Približujući se više preme stanu, ugledam da je to nitko drugi nego Moni Atijas. Kad smo se susreli i pozdravili, pitam ja smijući se: „Moni, što je to? a on meni: „Ti čuvao mene pa došlo vrijeme da i ja čuvam „ebe". Bilo je jutro dosta pohladno, svratim ga na čaj, obnovimo razgovorom onaj slučaj kad su ga klapci pred Milenonića stanom napadali. Čuo sam da sada živi vojničkim životom u Slavonskom Brodu ako nije već u penziji.

o> #>: , fa&M sim potresa 1969. g. još nešto snažno potreslo u životu?

B Lj: Jesu me potresle teške bolesti koje sam prepatio i to: pjegavac, španolska bolest, i trbušni tifus, smrt roditelja u roku od pet dana zatim ratne strahote I. i II. svjetskog rata gdje su Bihać i okolica po pričanju svijeta bombardovani preko četrdeset puta.

O K^ ^ nI ^ ^ ya a m o dobro.

S.D. Za vas kažu da ste prava fratarska duša. Narod u Bosni dobro zna. ^ a to značG. Kako ste zapravo komunicirali s ljudima, jesu li Vas ljudi razočarali i jer ste Krajišnik što biste rekli o Krajišnicima?

Za one koji su otselili u vječnost^ kaže latinska izreka: De mortuis nihil nisi bene a dok su boravili u ovozemnom životu fra Grga Martić, izgleda, da ih je bolje poznavao i bolje se o njima izrazio nego što bih ja mogao, stoga navodim njegovo mišljenje izraženo u jednoj njegovoj pjesmi:

Krajišnici bene zasukane
Za učkure zadjeli kubure
Kremenje im trbuh isparalo.

Njegovo je mišljenje o Krajišnicima da su u njegovo doba bili slabo umno nadareni što svjedoči riječ Bene. a riječ Zasukane znalo ćaknut i otresiti, ali dobri junaci i ratnici što znače riječi kremenje im trbuh rasparalo. Mnogih hrdavih mana i običaja ponestalo je i ponestaje što smatram da je napušteno utjecajem crkve i škole i to i kod kršćana i inovjeraca. Braća muslimani u mome ranom djetinjstvu bili su zaostali, nisu mnogi od njih slali djecu u školu ali u kasnije doba su živnuli i školovani su kao i drugi, obnovili i posagradili nove vjerske objekte naročito džamije; pohod bogomolja dobro zapažen. Vjerski tisak i kod kršćana i muslimana porastao je u zadnje vrijeme. Kao svećenik svoje crkve smatrao sam ji^ sam u javnosti za nju svugdje i svagda dužan svje dočiti u općenju sa svijetom. Živio sam i radio dugo vremena u Bihaću gdje su muslimani u većini a donele i pravoslavni a tek onda katolički elemenat a donekle llMh^ i kroz to čitavo vrijeme moga boravka vladala vladala je vjerska snošljivost i razumijevanje i poštovanje. U prome dane ponedjeljak, utorak i svijedu pred Spasovo prva dva sata nije se vršila obuka u školama nego procesija školske mladeži koju sam predvodio obično ja i kad smo se primakli dućanu uglednoga staroga Srbina Dorota Kozomore on je izašao pred dućan, spusti rolne na ulazu u dućan a onda lijepo stao pred dućanom i davši procesiji naklon tek kad je procesija podeleko odmakla on se povukao. Opazio sam lijep odnos građana a i težaka iz okolice prema katoličkim bihaćkim župnicima ne samo u Bihaću nego po svoj Krajini. Još i sada mi je u pameti kako su se lijepo odnosili jedan prema drugom Mustafa Talić iz Šehovara i fra Anto (Jurić) Jurić, sanski župnik. A i mi svećenici nastojali smo ~~nastojali~~ prilaziti ne samo svome svijetu ~~prilaziti~~ nego i inovjercima kako to itiskuje

Za one koji su otselili u vječnost kaže latinska izreka: De mortuis nihil nisi bene. a dok su boravili u ovozemnom životu fa^^ Mare ^iz^eda, da ih je bolje poznavao i bolje se o njima izrazio nego što bih ja mogao, stoga navodim njegovo mišljenje izraženo u jednoj njegovoj pjesmi:

Krajišnici bène zasukane
Za pčkure zadjeli kubure
Kremenje im trbuh isparalo.

Njegovo je mišljenje o Krajišnicima da su njegovo doba bili slabo umno nadareni što sojedači riječ Bène. a riječ Zasukane znalo začarati i stresiti, ali dobri junaci i ratnici što znače riječi kremenje im trbuh rasparalo. Mnogih hrdavih mana i običaja ponestalo je i ponestaje što smatram da je napušteno utjecajem crkve i škole i to i kod kršćana i inovjeraca. Braća muslimani u mome ranom djetinjstvu bili su zaostali, nisu mnogi od njih slali djecu u školu ali u kasnije doba su živnuli i školovani su kao i drugi, obnovili i posagradili nove vjerska objekte naročito džamije; pohod bogomolja dobro zapažen. vjerski tisak i kod kršćana i muslimana porastao je u zadnje vrijeme. Kao svećenik moje crkve smatrao sam da sam u javnosti za nju svugdje i svagda dužan svoje dužnosti u općenju sa svijetom. Živio sam i radio duga vremena u Bihaću gdje su muslimani u većini a donekle i pravoslavni a tek onda katolički elemenat a donekle llMh^ i kroz to čitavo vrijeme moga boravka vladala vladala je vjerska snošljivost i razumijevanje i poštovanje. Uprome dane ponedjeljka, utorka i srijedu pred Spasovo prva dva sata nije se vršila obuka u školama nego procesija školske mladeži koju sam predvodio obično ja i kad smo se približavali dućanu uglednoga starca Sp Splčina Jorda Kozomore on je izašao pred dućan, spustio kape na glavu u dućan a onda lijepo stao pred dućanom i davši procesiji naklon tek kad je procesija podeleko odmakla on se povukao. Opazio sam lijep odnos građana a i težaka iz okolice prema katoličkim bihaćkim župnicima ne samo u Bihaću nego po svoj Krajini. Još i sada mi je u pameti kako su se lijepo odnosili jedan prema drugom Mustafa Talić iz Sehovara i fra Anto Jurić Jurić, sanski župnik. - I - 4- La.

prilaziti ne samo svome svijetu prilaziti nego i inovjercima kako to iskazuje

naša naobrazba 4^,4*l,4fi4slAAA^^ svijest.

SR: Kod nas je prevedena jedna knjiga s naslovom: „Učimo starjeti". Kako se osjećate u tim poznim godinama i koji je smisao T Blj: Čuo sam za tu knjigu, dapače imao sam je u rukama i čitao pred par godina. Ja ne osjećam se loše i ako su me noge podavno izdale pa se u hodu podupirem sa dva štapa. Za svakoga vjernika smisao je starosti spremanje za vječnost. Starost stiže svakoga, ako ga Bog poživi i ona je prigoda da sredimo račune a i Evanđelje nas potsjeća da će nam Svemogući postaviti kad se nađemo s onu stranu groba zahtjev: „Daj račun"! Tko je dosljedan vjernik, neće na to zaboraviti i biti će zadovoljan

SR: Što biste poručili današnjoj mladeži?

Blj: Ako žele iz svoje starosti baciti ugodan pogled na svoju prošlost i smireno proživljavati svoje staračke dane neka se dok su mladi a kasnije i u svojoj muževnoj dobi zalažu za ono što Cijepo, dobro i sveto. U životu treba širiti radost a svoje stvaralačke mogućnosti neka usmjere na dobro sviju ljudi na ono što će osmisliti njihov život pred ljudima i pred Bogom.

SR: Češki književnik Milan Kundera piše u jednome svome romanu da je misija glupost; ja nemam nikakvu misiju i veliko je olakšanje ustanoviti da si slobodan, da nemaš nikakve misije. Držite li Vi svoj život jednom misijom?

Blj: „A da nijesam ^^^^^^ - nego obični vjernik, JbL* •&^h svjestan da Svemogući Bog nikoga ne šalje u život bez misije; gospodin Kundera hoće svojom izjavom da se pokaže senzacionalan. Bolje bi mu bilo, da kad hoće onako nešta napisati da se sjeti da će čovjek za svaku ispraznu riječ morati odgovarati na dan suda.

SR: Gdje vi a koji je ugrožen ekološkom katastrofom i ... klevrnom prijetnjom

Blj: Bog je omogućio ljudskim sinovima da zdravim razumom i zagospodare prirodnim silama i da ih upotrebe na korist svima, jer one su Božje vlasništvo

SR: Čitate li Svjetlo Riječi i imate kakovu poruku za naše čitatelje?

Blj: Spočetka sam mislio da Svjetlo Riječi neće moći dugo vremena odgovarati svojoj zadaći, a sada sada sam uvjeren da sam se prevario

naša naobrazba A^/^j^/j^A^i^^ svijest.

SR: Kod nas je prevedena jedna knjiga s naslovom: „Učimo starjeti". Kako se osjećate u tim poznim godinama i koji je smisao?

Blj: Čuo sam za tu knjigu, dapače imao sam je u rukama i čitao pred par godina. Ja ne osjećam se loše i ako su me noge podavno izdale pa se u hodu podupirem sa dva štapa. Za svakoga vjernika smisao je starosti spremanje za vječnost. Starost stiže svakoga, ako ga Bog poživi i ona je prigoda da sredimo račune a i Evanđelje nas potsjeća da će nam Svemogući postaviti kad se nađemo s onu stranu groba zahtjev: „Daj račun"! Tko je dosljedan vjernik, neće na to zaboraviti i biti će zadovoljan

9f-Iv} ^^ioX>^^Au^i-u^i^^ia^^^njoj mladeži?

Blj: Ako žele iz svoje starosti baciti ugodan pogled na svoju prošlost i smireno proživljavati svoje staračke dane neka se dok su mladi a-kasnije i u svojoj muževnoj dobi zalažu za ono što Cijepo, dobro i sveto. U životu treba širiti radost a svoje stvaralačke mogućnosti neka usmjere na dobro sviju ljudi na ono što će osmisliti njihov život pred ljudima i pred Bogom.

SR: Češki književnik Milan Kundera piše u jednome svome romanu da je misija glupost; ja nemam nikakvu misiju i veliko je olakšanje ustanoviti da si slobodan, da nemaš nikakve misije". Držite li Vi svoj život jednom misijom?

Blj: „A da nijesam s!k><M^^ik nego obični vjernik, -&*L* -A^h svjestan da Svemogući Bog nikoga ne šalje u život bez misije; gospodin Kundera hoće svojom izjavom da se pokaže senzacionalan. Bolje bi mu bilo, da kad hoće onako nešta napisati da se sjeti da će čovjek za svaku ispraznu riječ morati odgovarati na dan suda.

SR: Gdje vidite perspektivu svijeta koji je ugrožen ekološkom katastrofom i nuklearnom prijetnjom

Blj: Bog je omogućio ljudskim sinovima da zdravim razumom i zagospodare prirodnim silama i da ih upotrebe na korist svima, jer one su Božje vlasništvo

SR: Čitate li Svjetlo Riječi i imate kakovu poruku za naše čitatelje?

Blj: Spočetka sam mislio da Svjetlo Riječi neće moći dugo vremena odgovarati svojoj zadaći, a sada sada sam uvjeren da sam se prevario

Svjetlo Riječi ima materijala kojega će obradivati i to podosta a i mudrih glavica koje čega moći odvažavati a ja sa svoje strane želim da se to i ostvari. U posljednje vrijeme niču listovi kao gljive. Neka ih pa neka se sa užitkom i čitaju kako na materijalnu tako još više na duhovnu korist. Neka nas naša štampa opameti i produhovi! Zasada je ona na visini pa nastojmo da ne bi svojim nemarom ostali u nizini i na na kraju želim čitateljima da u onome što nam je potrebno budemo jedinstveni i složni. a u onome M+/HASK&***-I^>O /i sumnjivo da budemo slobodni a u svemu da smo prožeti ljubavlju prema Bogu, prema sebi i i svome narodu. In necessariis unitas!

In dubiis libertas!

In omnibus caritas!

(Aurelius Augustinus)

fra A Batinić

1287, 8. maja. U Zemljeniku.

Prijezda ban bosanski daruje Baboničima župu Zemljenik

In nomine sanctae trinitatis et individue unitatis. Prijezda dominus concedente banus Bozrensis universis Christi fidelibus salutem in omnium Salvatore. Cum ea, que geruntur aut conferuntur per principes, ingenti robore debeantur perenniter observari per fideles, ad universorum notitiam harum serie presentium et futurorum volumus pervenire, quod nos de pronta intentione et desiderio cordis nostri, ut decet patri filio amabili, et de benivolentia filiorum nostrorum Stephani, Prijezda et Vlch, ac etiam ex (~~consensu~~)c(ons)ensu baronum et nobilium regni nostri quandam terram nostram, videlicet totam suam Zemlenyk vocatam cum omnibus utilitatibus et pertinentiis suis prediis, villis et universis populis scilicet in eadem existentibus et congregandis karissimo generi nostro et filio in deo, primogenito nobilis viri et honesti Stephani et carissime corporalis filie nostre coniugi eiusdem ac per eosdem suis heredibus heredumque Successoribus dedimus, donavimus et contulimus libere, secure et absolute habendam, tenendam et iure perpetuo irrevocabiliter fur&lćJ-zt^tas^ pacifice et quiete sub iisdem metis, terminis et limitationibus, quibus predecessores nostri et nos possedimus hucusque. Cuius quidem terre mete tali ordine distinguntur, videlicet prima meta incipit in Burchachazka in terminis Glas et ascendit ad Scotesnicha, deinde vadit ascendendo in Cola, deinde superius in Cerminam, abinde vadit in Podolucham Ruysche, hinc vadit in Sepyna, hinc transit fluvium Vrbax et vadit superius in Cerminam, abinde vadit in Podoluchan, hinc in Gorücham et de Gorücha vadit in Banua semper ascendendo, hinc revertitur ad Occidentem et transito fluvio antedicto pervenit ad Lizkouch, deinde in eodem et et vadit ad Podsuycha, inde vadit ad Sutyzkam, hinc vadit in in Clukam et de Chluka (1) trans^ in Ponikuam, deinde vadit

vadit in Ereheuam, hinc vadit in Strazicham, deinde in Mochilcham hinc vadit in Corbauzkam, abhinc in Wilchiam, inde vadit in Lupchinam, deinde vadit in Hemelninam, abhinc in Biztricham, deinde vadit in Grabroam et sic girando determinatur et iungitur mete priori. Ut autem huius rei donatio et confirmatio salva semper et inconcussa sine omni contradictione perpetua perseveret presentem paginam supranominato in deo filio nostro ac filie nostre corporali ac heredum eorundem successoribus contulimus munimine <%^fc^Vje/V^-<^/f)-^dentis sigili nostri roboratam. Datum in Zemlenik octavo die mensis maii, anno ab incarnatione domini millesimo ducentesimo octuagesimo VII.

Thalloczy és Barabas Cod. dipl. com. de Blag. 53-54. no. 25.

N(OBJAŠNJIVO.

SVOJEVRSN OTISAK LICA Bogorodice.

e dne 16. rujna 1981. veliki madridski dnevnik
A1pUčtnak svoga b^eg ravnatelja i sada dopisnika u Meksiku, Fakademika Torkvata Luca de Tena. Članak je pobudio veliko zanimanje u javnosti, pa ga zbog općega interesa donosimo ovdje u prijevodu za naše čitatelje. Dječak-Indijanac Juan Diego.

Dječak Indijanac Juan Diego.

1

Zapanjujuća znanstvena ot
meksičko slike sfospe od Guadalupe, zadivila su sve
one koji ih poznaju. Guadalupa je g
svetište u Meksiku.
Da se shvati važnost tih nalaza, pot
ponoviti ono što stara i pobožna legenda
postanku slike koja prena svoj trad
kana rukom čovječjom, nego je godine 1531.
cudesno utisnuta u tuniku ind
nu Juan Diego

#